8816

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

★

సంపాదకుడు
శివలెంక శంభుప్రసాద్

నవంబరు 1958

సంపుటము 35 : : సంచిక 11

విడిప్రతి వెల ఒక రూపాయి

విషయానుక్రమణిక

నవంబరు 1958

ప్రతి ఆదివారం రాత్రి 6-30 గం॥ లకు 41 మీటర్ల మీద రేడియో సిలోన్ లో దక్షిణ భారతభాష
లన్నింటిలో వెలువడే ప్రోత్సాహక కళాకారుల ప్రోగ్రామ్, అమృతాంజలి వినండి.

మహాత్మ స్మృతి

శ్రీ కందుకూరి రామభద్రరావు

ఓయి మహాత్మ! నీవొక మహోన్నత పర్వతరాజ మట్లు, భ
ద్రాయితమూర్తివై భరతధాత్రిని నిల్వగ, సర్వమానవుల్
పోయిన సత్తువల్ తిరిగి పొంగులువెట్ట, భవత్ప్రబోధనం
ధాయిత చిత్తవృత్తుల విదల్చిరిగా పరదాస్యశృంఖలన్.

తోసినో రొక నవ్వుపొల్పు వెలార్చినా
పండువెన్నెల మెదల్ నిండిపోయె
పల్కులు జడిగట్టి పైకి వర్షించెనా
అమృత ప్రవాహంబు లంత బారె
కరుణాకటాక్ష వీక్షణములు పరగినా
వంత హృదయవసంతమెనఁగ
ధైర్యహేమాచల దర్శనంబబ్బినా
మంటి ముద్దల వీరమణులు పుట్టె

అవని పులకింప నీవొక్క యడుగుపెట్ట
మానవాంభోధి జయఘోష మార్మ్రోగ
ధర్మ సంస్థాపనార్థ పథంబువట్టి
పుడమిమెట్టిన యవతారమూర్తి వీవు.

ప్రేమకు వచ్చె నీయెడద పెంపునఁ గోమల నవ్యకాంతి, నీ
నేమపు బాటలో నలిగి నిష్ఠయె నూతన పుష్టిగాంచె, గా
రామున నీవు కేలొసఁగ రాచరికంబు వహించె శీల, మే
మేమొ వెలుంగు గుంపులకు నేలిక లయ్యె భవత్కటాక్షముల్

శిథిలపర్ణకుటీర చిరనిరంతరదుఃఖ
ఖిన్నుల కన్నీరు కేలఁదుడిచి
పరదాస్యశృంఖలాబద్ధ నిస్పృహులకు
హృదయగహ్వార తేజ మొసగఁద్రోచి

హారతి

అజ్ఞాన తిమిరసీమాంతరాంతరముల
మినుకు దివ్వెలు నిల్పి మేలు కనిపి
రక్తసంసిక్త సామ్రాజ్యరాక్షసరాం
భోజముల్ ప్రేముడులోవ్వసి కడిగి

సత్యనాగరక ప్రసన్నతలసదుము
తొలగు జీవితమూల్యంబు నిలువబెట్టి
చన్న నీ స్థితప్రజ్ఞకు స్తవనమేడ
నరుల గుండెలలో కృతజ్ఞతలు దక్క

కానియు లేదు నీకయినఁగాంచన వర్షము నీయధీన, మెం
ద్దానికి లేదు నీవిభుత, కాల్పె ప్రభుత్వము నీదు నాజ్ఞ, లీ
మానవకోటికిన్ శిరసు మండన మయ్యె భవచ్చరిత్ర, వ్యా
ఖ్యానము గీతకున్ బ్రదుకు, కారణజన్ముఁడవయ్య ధాత్రిపై

తూరుపుద్వారమందుఁ బరితోషణ తోరణకాంతిపుంజముల్
దీరిచి, మంగళధ్వనులు దిక్కుల బర్వ స్వరాజ్యలక్ష్మికిన్
భారతనారులు న్నరులు పట్టముగట్టిరి పండువృద్ధవై
వారలనమ్రశీర్షములపై పదజల్లితి మందహాసముల్

పిచ్చికిగూడఁ గొంతగ వివేకము కన్పడు, బుద్ధి యొంతక
మ్మెచ్చున లాగినన్ విడదు మీమహిమోజ్జ్వలమూర్తి లోపలన్
చిచ్చుఅరవ్వలన్ బఱప చేయొటులాడనో! గుండెనిల్పెనో!
చొచ్చె తమస్సు నీ పరుగ, శోకము నిండె సమస్త లోకమున్.

మానవమనోంబరంబున మార్గదర్శ
కంబుగ వెలుంగు ధ్రువతారగా మహాత్మ!
పలు శతాబ్దులు నిల్చెదు, పాశిపద్మ
ములు మొగిడ్చి నమస్కృతమునుఘటింతు.

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

శ్రీ ఆమంచర్ల గోపాలరావు

కత్తి పట్టకొని జయించలేమో, లేక స్వర్గం దూర గొనడమో వీరత్వం అని సామాన్యుల అభిప్రాయం. కాని ఆయుధాలన్నీ విసర్జించి, మనోబలంతోనే సాయుధుల నెదిర్చి స్థైర్యంతో నిర్జించడం నిజంగా మహాయోధ లక్షణం. గాంధీజీ వెంటవెంబడటగా లోకానికి కనువిప్పు కలిగించి ఈ విషయమే వెల్లడి చేశారు. ఆ రీతిగానే అనేక మంది యోధులు దావకోశంలో నిరంకుశాంగ్లేయ బలాన్ని ఎదిరించి సార్థక జేతలయినారు. ఈ మహాయోధ బృందంలో, ఎవరికీ తీసిపోని మహనీయుడు మన ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులు.

ఆయనతో మాట్లాడుతున్నప్పుడుగాని, వ్యవహరిస్తున్నప్పుడుగాని ఉన్నవవారి వీరలక్షణం వెంటనే స్ఫురించదు. అనేక ధర్మాత్ములతో, అనుకులం లోడి వారిని నవ్విస్తూ, మహా విలాస పురుషునివలె కనిపించే నారాయణ అయినప్పటికీ, వారి జీవితపంథాలో అసలు విలాసానికి తావులేదనీ, సంకల్పించిన మహాకార్యాన్ని గురించే అనుక్షణము ఆలోచించేవారనీ, త్వరలోనే స్పష్టమవుతుంది. ఇది మహా వీరలక్షణమని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. గాంధీమహాత్ముని ధీరధోరణికూడా ఇటువంటిదే. ఇట్టి మహాయోధుల సాంగత్యంలో రోజులు రోజులే నిమిషాలుగా గడిచిపోతాయి. జరపవలసిన కార్యక్రమం మేమయినా ఎగురయితే అదెంత మహా క్లిష్టమైనదైనా అతి తేలిక గాను, సునాయాసంగాను జరిగిపోతుంది. అందుచేతనే, ఎంతటి గొప్ప కార్యక్రమం తలపెట్టినా లక్ష్మీనారాయణగారు తన శిష్యబృందసహాయంతో అదంతా అవలీలగా నిర్వహించేవారు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారి ప్రథమ సందర్శనం నేనెన్నడు మరిచిపోలేను. గుంటూరులో ఆనాడు Y M L A అని ఒక చిన్న క్లబ్బు ఉండేది. ఆ క్లబ్బులో ఆనాడు ఉత్సాహవంతులైన యువకులందరు సభ్యులే. లక్ష్మీనారాయణగారు తమ కారాగార వాసం పూర్తి చేసి తిరిగి గుంటూరు వచ్చేరాగా ఆ క్లబ్బు కాయన కూడా రోజూ వచ్చేవారు. సహాయ నిరాకరణోద్యమంలో చదువు మాని వేసిన నేను మళ్ళీ గుంటూరులోని హైస్కూలులో ప్రవేశించాను. ఖద్దరు బట్టలు వేసుకొని గాంధీ టోపీ పెట్టుకొని సాయంత్రం కాగానే ఒకనాడు నేనా క్లబ్బుకు వెళ్ళాను. లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక కుర్చీ మీద కూర్చొని అందరితోను ముచ్చటిస్తున్నారు. ఆయన ఏదో చెబుతున్నారు. అవి వింటున్న అందరితో బాటే ఆయన కూడా నవ్వుతున్నారు. వారిని నేను వెంటనే గుర్తుపట్టాను. కాని దగ్గిరికి వెళ్ళి మాట్లాడే ధైర్యం కలగలేదు. ఆయన నన్ను చూచి ఒక్కసారి పక్కున నవ్వారు. నన్ను దగ్గిరికి పిలిచి, భుజం మీద చెయ్యి వేసి, 'ఏం చదువుతున్నావ'ని అడిగారు. 'అయిదో ఫారం' అన్నాను. మళీ నవ్వారు. "ఏం! గాంధీ టోపీ పెట్టుకుంటే మీ హెడ్‌మాష్టరు నిన్ను స్కూలుకు రానిస్తున్నారా?" అని అడిగారు. "రానిస్తున్నారండీ" అన్నాను. "కాదులే, మాఏకా ఆంజనేయుల్ని వెళ్ళగొట్టారులే" అని తిరిగి నవ్వారు. నిజంగా, మహాత్ముని ఆదేశించక్కా, ఇట్టి వీరపుంగవుల కార్యకలాపాలే స్వరాజ్య పథక ప్రథమ సోపానాలై ప్రజలను ప్రోత్సహించాయి. నాడు గుంటూరులో పెద్దమనుష్యులన్న వారంతా ఖద్దరుతప్ప మరొకటి ధరించేవారు కారు. ప్రతి శిరస్సు గాంధీటోపీ అలంకరించేది. ఆనాటినుంచి, దాదాపు ప్రతిదినం నేను వారిని కలుస్తూనే ఉండేవాణ్ణి. ఎప్పుడూ, నవ్వుతూ నవ్విస్తూనే మాట్లాడుతూండేవారు. కాని ప్రతిపదంలోను దేశపరిస్థితులు, మన దానిసత్వం, త్యాగావశ్యకత ప్రతిధ్వనిస్తూ ఉండేవి.

అప్పటికి గుంటూరుజిల్లాలో సత్యాగ్రహోద్యమం అలవాటయింది. చీరాలలో దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు, పెదనందిపాడులో కొండా వెంకటప్పయ్యగారు, పలనాడులో ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు నాయకత్వం వహించారు. పలనాటిగడ్డ

లక్ష్మీనారాయణగారికతి ప్రియమయినది పల్నాటి వీరచరిత్రమమూర్చి, బాలచంద్రుని గురించి మాటిమాటికి వారెంతో ఉత్సాహంగా ప్రసంగించేవారు. బాలచంద్రుణ్ని గూర్చి ప్రసంగించే సమయాలలో నవ్వు వారి ముఖాన్ని అలంకరించేదికాదు కళ్లు మెరిసేవి ఒక ఆవేశంతో దేహమంతా వణికిపోయేది ఆరోజుల్లో దేశస్వాతంత్ర్య సమరానికి అట్టి వీరులెంతో మంది అవసరం అట్టి వీరులగడ్డలోనే సత్యాగ్రహ సమరానికి ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు నాయకత్వం వహించారు యావద్భారత దేశంలోను ప్రప్రథమంగా నిర్బంధింపబడి, కారాగారానికి వెళ్ళినది శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ పంతులు

కార్యకలాపాల్లో, క్లిష్టపరిస్థితుల ఏర్పడినప్పుడే ఆయన గొప్పతనం బయటపడేది. మొదట, పన్నుల నిరాకరణోద్యమంలోనే, ఆయన గొప్పతనం బయలుపడింది చీరాల, పెదనందిపాడు, పలనాడులలో సత్యాగ్రహం ప్రారంభించారు నిరంకుశులైన బ్రిటిషువారు ఆ ఉద్యమాన్ని లెక్కచెయ్యలేదు కసిమాసుకొని కొంతకాలం గడిపితే, ఆ ఉద్యమం దానంతట అదే సమసిపోగలదని వారాశించారు కాని లక్ష్మీనారాయణలాంటి వ్యక్తులావిధంగా జరగనీయలేదు శత్రువులను రెచ్చగొట్టి, రచ్చకీడ్చి పిస్తే జయం కాని బ్రిటిషువారిని రెచ్చగొట్టడం సామాన్యమయిన కార్యంకాదు లక్ష్మీనారాయణగారు ఆలోచించి ఆలోచించి అటవీసత్యాగ్రహం మొదలుపెట్టించారు. వీరుల గడ్డ అయిన పల్నాడులో ఇది బాగా సాగింది బ్రిటిషువారికి ఉపేక్ష చేయడానికి వీలులేదు నాయకులనందరిని వెంటనే నిర్బంధించడం మొదలుపెట్టారు అనిర్బంధాలు ప్రజలను మేలుకొలిపాయి వారు స్వరాజ్యావసరం గుర్తించారు. పన్నులనిరాకరణోద్యమం జయించింది కాని మహాత్మాగాంధీ ఆ ఉద్యమాన్ని అంతటితోనే ఆపేశారు.

ప్రథమ కారాగారవాసం పూర్తి చేసుకొని తిరిగి రాగానే లక్ష్మీనారాయణగారు ఒక దివ్యకార్యక్రమం తలపెట్టారు బహుశః ఖైదులోనే ఈ కార్యక్రమాన్ని గూర్చి బాగా ఆలోచించారని తోస్తుంది. ఆయన, వారిసతీమణి లక్ష్మీబాయమ్మగారు, శారదా నికేతనానికి పునాదులు వేశారు. ఊరి చివరన ఒక పెద్ద స్థలం. అందులో పాకలు వేసి స్వాతంత్ర్యం కొరకు పోరాడినవారే ఉపాధ్యాయులు. విద్యార్థినులు బాలికలు ఆనాడు స్కూళ్ళలో వారికి సరియైన శిక్షణలేదని, సరియైన శిక్షణ గలిగిన స్త్రీలు స్వరాజ్యోద్యమానికి ఎంతయినా తోడ్పడతారని లక్ష్మీనారాయణగారి అభిప్రాయం శారదానికేతనం ప్రారంభించినప్పటినుంచి గుంటూరులో కాంగ్రెసు బలం బాగా ఇనుమడించింది ప్రతి కార్యక్రమానికి శారదానికేతనం బాలికల సాహాయ్యం అనంతంగా ఉండేది మన స్వాతంత్ర్య సమరంలో ఆంధ్రదేశము అందులోను గుంటూరుజిల్లా ముందంజ వేయటంచే దానికి శారదా నికేతనం ఒక ప్రబల కారణం అవాలి గతసంవత్సరం వెన్నెలకంటి వీరరాఘవయ్యగారు ఢిల్లీలో మన రాష్ట్రపతి రాజెన్‌బాబుతో ప్రసంగించారు. భారతదేశంలో స్వదేశోద్యమం అనేది ఒక్క ఆంధ్రలోనే నడిచిందని రాజెన్‌బాబు ఆ ప్రసంగంలో అన్నారట. ఆంధ్రలో కాంగ్రెసు ఉద్యమం ప్రజల ఉద్యమంగా రూపొందించడానికి శారదానికేతనం ఎంతో సాహాయ్యం చేసింది. దీనిలో అతిశయోక్తిలేదు.

ఆరోజుల్లో కాంగ్రెసువారు ఏర్పాటుచేసే ప్రతి సభకు శారదా నికేతన విద్యార్థినులు వచ్చేవారు అతిరసవంతంగా జాతీయగీతాలు పాడేవారు ప్రజలకెంతయినా ఉత్సాహం కల్పించేవారు. ఇంతేకాదు కాంగ్రెసు తలపెట్టిన ప్రతిచిన్న కార్యక్రమానికి ధనం కావాలికదా! కటకటలో, నాడు కాంగ్రెసు చాలా బీద సంస్థ. నికేతన బాలికలు జాతీయగీతాలు పాడుతూ అందరి ఇళ్లకు వెళ్ళి కావలసిన ధనం పోగు చేసేవారు నిజంగా శారదానికేతనం ఆనాడు గుంటూరు జిల్లాలో కాంగ్రెసు సంస్థ జీవితాన్ని పటాపంచలు చేసింది

1930 వ సంవత్సరంలో జరిగిన సత్యాగ్రహోద్యమానికి గుంటూరులో జీవంపోసి పెంచినది ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారే అని చెప్ప వచ్చును

ఆ ప్రారంభోత్సవ మెన్నడు మరచిపోలేము పెద్ద స్వరాజ్య ప్రతిష్ఠించారు. ఇరువదినాలుగు ఎద్దులు కట్టిన బండిమీద ప్రతిష్ఠించారు ఉన్నవ వారి శిష్యులు శ్రీ నాదెండ్ల క్రిష్ణయ్య, మొదలయినవారు అగ్రపథ కెదురుగా నిలిచి, లక్ష్మీనారాయణగారు

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

రచించిన దండకం, బుర్రకథ దరువులూ, అగ్నిరథ, అగ్నిగధ అని వివాదాలతో జనాన్ని ఉద్రేకపూరితులుగా చేస్తున్నారు వారు రెండువేలమంది స్వచ్ఛంద సేవకులు వారు ఊరేగి నిల్చున్నారు ముందు తప్పెటలు, తాళాలు, ఇంకా అనేక వాద్యాలు గుంటూరి జనమంతా ఆ ఉత్సవంలో పాల్గొన్నారు. ఆదిరంగా మొదలయిన ఆ ఉద్యమానికి జయం తప్పదనే నిశ్చయం అక్కడ ఉన్నవారందరికీ కలిగింది

అది ఒక పెద్ద ఊరేగింపు మేమంతా గుంటూరు కలయదిరిగి కోటేరు దగ్గరకి చేరుకున్నాము దాదాపు రెండువందలమంది శారదా నికేతన బాలికలు మా కెదురయినారు. వారివెంట మరో లక్షజనం ఉన్నారు "వీరగంధము తెచ్చినారము, వీరు లెవ్వరో తెల్పుడీ! పూసిపోదుము మెడను వైతుము పూలదండలు భక్తితో!" అనేపాట ముక్తకంఠంతో పాడుకుంటూ మాకెదురయినారు. ప్రతి స్వచ్ఛందసేవకునికీ తిలకం పెట్టారు ఎర్ర గంధం పూశారు మెడలో ఒక పూలమాల వేశారు ఆ దృశ్యం చూడవలసినదే కాని వర్ణింప వలనుకానిది వీరరసం ఆనాడు మహా సముద్రంవలె పొంగింది అప్పుడు ఊరేగింపులో వచ్చిన ప్రతి వలంటీరు అనేకమారులు లాఠీ చార్జీలకు గురి అయినాడు. జైలుకు వెళ్లాడు కాని ఎవ్వరు క్షమాపణ ఇచ్చి విడుదల కాలేదు

మన స్వరాజ్య సాధనలో, శారదా నికేతనం ఎంతో ఉపకరించిందనే విషయంలో అతిశయోక్తి లేదు ఆ ప్రకారం అత్యుత్సాహంతో ప్రారంభించిన ఆ సత్యాగ్రహోద్యమం, జయప్రదం కావడానికి కూడా లక్ష్మీనారాయణగారే ముఖ్యకారకులని చెప్పకతప్పదు ఆనాడు దాదాపు రెండువేలమంది వలంటీరుబృంద మంతా యాసబల్లి వారి సత్రంలో మకాం చేశారు. రోజూ పికెటింగు చేసేవారు. సమావేశాలు ఏర్పాటుచేసి ప్రచారం చేస్తూ ఉండేవారు. ప్రతిరోజూ కొత్తవారువచ్చి స్వచ్ఛందసేవకులుగా చేరేవారు. రోజు రోజు ఆ సంఖ్య పెరిగి పోతున్నది. ఆనాడు కాంగ్రెసు అతిభీషణంగా ఎన్ని రోజులు గడిచినా అరెస్టులు లేవు ఊరికే కేసులు వేసి విడిచేస్తే మానివేయవలసి వస్తుందా అనే భీతికూడా నాయకులలో మొదలైంది. కాని వెంటనే లక్ష్మీనారాయణగారొక క్రొత్త ప్రణాళిక సూచించారు. దానితో గుంటూరుజిల్లాలో కాంగ్రెసు జయం స్థిరమయింది.

మొట్టమొదట ముప్ఫయిమంది యువకులను ఏరారు శ్రీ గౌస్ బేగ్, శ్రీ మంత్రిప్రగడ వెంకటరత్నం, శ్రీ తూములూరి శివరామ, శ్రీ అన్నాప్రగడ కామేశ్వరరావు, నేను ఇంకా మరికొంతమందితో కలిసి లక్ష్మీనారాయణగారి ఆజ్ఞననుసరించి దేవరంపాడు వెళ్ళాము అక్కడకూడా గుంటూరులో లాగానే, మూడుసెలవించి, మూడువందలమందితో కాంగ్రెసు శిబిరం నడుస్తున్నది నిర్బంధాలు లేవు మేము కల్పి ప్రభుత్వాన్ని ప్రజలను రెచ్చగొట్టాలి. మేము దేవరంపాడులో పదిహేనురోజులపాటు ప్రతి రోజూ లాఠీఛార్జీ ఎదుర్కొన్నాము. దుమ్ములోని ముళ్ళకంపలలోకూడా పడవేసి ఈడ్చారు చివరకు జనంలో కోపాగ్ని చెలరేగింది బల్లెకొర్ది ఉప్పు తీసుకున్నాము అక్కడ ఆ రోజు మూడువందలకు పైగా నిర్బంధాలు జరిగాయి

ఇంకొక విషయం : గుంటూరు పరిసర ప్రాంతాలలో కాటిచెట్ల సత్యాగ్రహం అనే కొత్త ప్రణాళిక లక్ష్మీనారాయణగారు ప్రవేశపెట్టించారు దీనికి బ్రిటిషు దొరతనం తట్టుకోలేకపోయింది రెండు నెలలయ్యేసరికి గుంటూరులో నయితేనేమి, గుంటూరు జిల్లాలో నయితేనేమి, నిర్బంధాలు రెండు వేలకు పైగా పెరిగిపోయాయి

అతి క్లిష్ట పరిస్థితులలోకూడా, నిరుత్సాహం పోగొట్టి, ఉత్సాహం కల్పించి, శత్రువులను రెచ్చగొట్టి వారి పరాజయపర్వం తయారు చేయడంలో ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు సాటిలేని మేటి

జైలులో వారితో కలిసిఉండే దినాలుకూడా నిమిషాలలా గడిచిపోయేవి. ఆయనకు తెలుగు భాషన్నా, తెలుగు దేశమన్నా అతిప్రీతి ఎప్పుడు తెలుగు కవులనుగూర్చి చర్చిస్తూ ఉండేవారు. మన దేశంలో, బౌద్ధయుగం నాటినుండి ఎన్ని ఉద్యమాలు ప్రజల నావహించాయో సవిస్తరంగా చెబుతూ ఉండేవారు. అనేక ఉత్తమోద్యమాలకు మనదేశం అనాదినుంచీ ఆలవాలమయింది. ఎప్పుడూ ఒక కొత్త పద్ధతికోసం మనఆంధ్రులు పాటుపడ్డారు. వైదికమతం నుంచి బౌద్ధమతంలోకి మారిపోయారు. అది సరిగా

లేదని మళ్ళీ శంకరమఠం ఆక్రమించారు. అంతలో మహాత్ముదీయాల కాకివచ్చింది. ఆ కాకిడి ఎదుర్కొని ముందుగా నిలిచ్చినవుయుడారు. అంతలో ప్రతిపక్షాలను వచ్చింది. తెలుగువారు తెలుగువారుగా లేదు మనమ నేరరావణించాలి. కాని అన్నిటికంటె ముందుగా దేశానికి స్వాతంత్ర్యం రావాలి ఇలాంటి భావాలన్నీ ఆయన వ్యక్తిత్వ భాగాలే అని చెప్పాలి ఆయనదగ్గర చేరిన ప్రతివ్యక్తికి ఈ భావా లావహింపచేసి మరి వదిలేదికాదు. నేటి మన ఆంధ్రరాష్ట్రానికి బీజం వేసింది నిజంగా ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారే అంటుకు సంశయంలేదు 1910 వ సంవత్సరంలోనే భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రాలు కావాలనే వాదం వారు ప్రవేశపెట్టారు.

1931 వ సంవత్సరంలో అందరూ జైళ్ళనుంచి తిరిగి వచ్చారు లక్ష్మీనారాయణగారికి గాని ఆయన శిష్యులకు గాని అంతటితో తృప్తికలగలేదు స్వరాజ్య సాధనకు ఇంకా ఎన్నో రకములయిన ప్రణాళికలు కావాలని ఆయన నిత్యము ఆలోచిస్తూ ఉండేవారు.

1936 వ సంవత్సరంలో కాంగ్రెసు ప్రణాళిక మారింది. ప్రభుత్వంలో పాల్గొనాలని కాంగ్రెసు మహానాయకులు నిర్ణయించారు దేశ స్వాతంత్ర్యానికై నిరంతరంగా పోరాడే మన నిరబ్బంద మంతా, మన దేశంలో ఒక పక్షంగా ఏర్పడింది లక్ష్మీనారాయణగారి కది నచ్చిందలేదు పక్షం ఏర్పడడం సహజమే గాని అపక్షప్రణాళిక సంయుతం, మన పోరాటాన్ని ముందుకు సాగించే పద్ధతుల ననుసరించాలని వారనేవారు.

అంతలో 1942 వ సంవత్సరం వచ్చింది ఆ రోజుల్లో లోకమంతా మహా సంగ్రామంలో మునిగి తేలుతున్నది. లక్ష్మీనారాయణగారికి అప్పటికే వయస్సు మీరింది. కాని వారి ఉత్సాహం ఏమీ తగ్గలేదు. ఇక ఉద్యమం చేపట్టిన పల్నాడులో జరపవలెనని వారు ఉద్దేశించారు.

నిజంగా ఆనాడు పల్నాడు బ్రిటీషువారికి కూడ ఒక ముఖ్యస్థాన మయింది యుద్ధానంతరం ఆంధ్ర భాగం సైన్యముభాగంతో కలపాలని వారు నిర్ణయించుకొన్నారు. దానికోసం కృష్ణానదిపై తాత్కాలికంగా వంతెన నిర్మించడం మొదలుపెట్టారు. ఆ వంతెనవలన సైన్యంగా ఆ రెండుభాగాలు ఏకం కాగలవని వారి అభిప్రాయం

అక్కడే బ్రిటీషువారిని ఎదుర్కోవాలి. వీర పలనాటివించే స్వరాజ్యోద్యమం కావాలి వారి ఆశయం అది. ఒకనాడు పొద్దున్నే లక్ష్మీనారాయణ పంతులుగారు మా ఇంటికి వచ్చారు.

"గోపాల్ ! నీవు పల్నాడువెళ్తావా ?"

"వస్తానండి! పంతులుగారూ! అక్కడ మన శిష్యు లెవరెవరు ఉన్నారా ?"

"లేకపేక దైవకార్యం! నీవు వెళ్లు. శిష్యులు వారంతట వారే వస్తారు!"

అంతే! అదే వారి సమాజధోరణి: సాధారణంగా అనేక భలోక్తులతో ఎన్నో విధాల వస్తువున్నప్పటికీ, కార్యంపట్ల ఆయన అతి మితభాషి. వారి ఆజ్ఞలన్నీ సైనికాధికారి ఆజ్ఞలవలె అతిక్లుప్తంగా ఉండేవి.

ఆవైన నేను పల్నాడు చేరుకొన్నాను. తిమ్మంరట తా మేవచ్చి, ఆ నేకమందిశిష్యులు చేరుకొన్నారు. కాని ఆనాడక్కడ మాకు కత్తులుకూడా లాస్త్రి అభ్యాసం కలవాడు ఆరోజులలో కమ్యూనిస్టులకు అటుపట్టుగా ఉండేది. మా కార్యక్రమాన్ని భంగం చేయడమే నాడు వారి పరమావధి కాని లక్ష్మీనారాయణవంటి నాయకులు వారికి లేరు ఏదిఏమైనా నయితే నేమి, బ్రిటీషువారికి అలజడికలించే తీరులో ప్రజలలో పెద్ద ఆందోళన బయలుదేరింది. ఆ నేకచోట్ల రైలు పట్టాలు లాగి వేశారు. వంతెనలు పడగొట్టారు. ప్రభుత్వం తీంగా అణచివేశారు.

లక్ష్మీనారాయణగారు, తక్కిన నాయకులతో పాటే మళ్ళీ జైలుకువెళ్లారు.

అంతలో, సుభాష్‌బోసు కృషివల్ల నయితే నేమి, గాంధీజీ తపః ఫలితంవల్ల నయితే నేమి, లోకంలో యేర్పడిన క్లిష్ట పరిస్థితులవలన నయితే నేమి మనదేశానికి స్వరాజ్యం వచ్చింది అనేకమంది ఇక మనం చేయవలసిన పని అయిపోయిందనుకొన్నారు

కాని ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారలా ఊరుకోలేదు. ఆంధ్రరాష్ట్రం రావాలి స్వాతంత్ర్య సమరంలో పెద్దలు, పిన్నలు అనేకులు చితికిపోయారు. వారికి దారిచూపెట్టాలి. దేశాభ్యుదయానికి దారిచెయ్య

స్వర్గీయ శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ

చేయించాలి. ఆ రెండు విషయాలు అనుకూలం లక్ష్మీ నారాయణగారి దృక్పథంలో ఉండేవి. ఎప్పుడు వాటి విషయమే చర్చిస్తూ ఉండేవారు. వారు బ్రతికి ఉండ గానే ఆంధ్రరాష్ట్రము, సంపూర్ణాంధ్ర రాష్ట్రము సిద్ధించాయి.

కాని స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో చీలిపోయిన వర్గాల సమస్య, ఆఖరి ఊపిరివరకూ వారి దృక్పథం లోనే ఉన్నదని చెప్పక తప్పదు. గత సంవత్సరంలో కూడా ఆయన రాజకీయ నాయకుల సమావేశానికి అధ్యక్షత వహించారు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు స్వర్గస్థులైనారు నిజంగా అటి వ్యక్తులు మరణిస్తారా? కాని చేదు వారు కీర్తిశేషులే అయినారు. వారు రచించిన గొప్ప ఉద్గ్రంథాలు, వారి స్మృతి తప్ప మనకేమి మిగలలేదు.

ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు లోక ప్రత్యేక లక్ష్యంతో జన్మించిన మహావ్యక్తులవంటిలో అతికి యోగ్యత లేదు. లోకంలో కిష్టపరిస్థితులు వచ్చినపుడు మానవు లంధకారంలో పడి దోవ తెలియక సతమత మవుతున్న సమయాలలో ఇటువంటి మహావ్యక్తులు జన్మిస్తారు. దోవచూపి, సత్యమార్గాన నడిపించి మానవ జాతిని తరింపజేస్తారు.

గాంధీ మహాత్మునకు తన మహోద్యమం ప్రారంభించే నాటికల్లా, లక్ష్మీనారాయణగారివంటి దివ్యమానవులు దేశమంతటా సిద్ధంగా ఉన్నారు. కొండా వెంకటప్పయ్య, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు పంతులు దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య, బులుసు సాంబ మూర్తి, టంగుటూరి ప్రకాశం, డాక్టర్ సుబ్ర హ్మణ్యం, ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ మొదలైన మహా పురుషు లందరు, గాంధీజీ ఉద్యమం కోసమే వేచి ఉన్నట్లు తోస్తుంది వారందరూ, ఆనాడు తమతమ నిర్మాణ కార్యక్రమా లాదరించి, మన స్వరాజ్య రథాన్ని ముందుకు నడిపించారు. వారంతా అవత రించి ఉండకపోతే మనకసలు స్వరాజ్యమే లభించి ఉండదేమో అని కూడా అనిపిస్తుంది ఆ స్వాతంత్ర్య యోధులందరూ అమరులు. ప్రాతః స్మరణీయులు, వారికి నా నమోవాకాలు.

పెద్దమనిషి

'మంజీర'

పక్షులు వాటియిష్టం వచ్చినట్టు అల్లరిచేశాయి ఇంకా చీకటి ఉండగానే మనుషులలాగే వాటికి కూడా తెల్లవారతోందంటే ఎందుకో అంత ధైర్యంగా దిగులూ లేదు తెలవారితే తిండికోసం కష్టపడాలన్న అందోళనేమో వాటికి కూడా ఏమయితే నేం వాటి నిత్యకృత్యం ముగించి ఎక్కడ సంజకెంజాయ రంగుల మధ్య మెల్ల మెల్లగా వాలుతున్నపులా తిమిరాన్ని చూసుకుంటూ ఎగిరిపోయాయి

ఆలి ద్విగుణీకృత మయింది ఎంతటులకంతుడినైనా గజగజ వణికించగల పటిమ చూపుతోంది మంచుకూడా దట్టంగా పడుతూంది పట్టమని పదడుగులలోఉన్న రూపంకూడా కనపడ్డంలేదు సూర్యుడు చాలా నీరసంగా ఆ మంచులోనుండి తొంగిచూస్తున్నాడు వీధులంట మనవ్యసంచారం హెచ్చింది

అప్పటికప్పుడే వెంకమ్మ గోడా వారీ పను లన్నీ పూర్తిచేసుకుని అన్నంకూడా వండేసుకుంది "నే వచ్చేవరకూ ఉండవేరా! అబ్బాయీ" అంటూ బుర్రవంచుకుని అడుగుల్లో అడుగులు వేసుకుంటూ బజారు చేరింది

మురికివసంతమ్మ వెన్నాడుతోందన్న భయంతో నిలవేలేకతూ వెనుతిరిగి చూస్తున్నాయి ఆమె కళ్లు అస్పష్టంగా మసకలుపడ్డ ముఖంలోనుండి మిలమిల మెరుస్తున్నాయి ఆమె కళ్ళు కష్టం ఆమె అణువణువునా ఆవాసం చేసుకుంది దరిద్రం ఆమెను చుట్టుముట్టేసింది అంధకారంలా ఆమె తీరని తాన్ని బాధలకు అంకితం చేసింది

నడుస్తూండగానే చటుక్కున ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లు హఠాత్తుగా ఆగి ఆ ప్రక్కనే ఉన్న భూరి గుడిసెదగ్గిరికి వెళ్లింది చింకిరిలుపు లోన పేకీఉన్నట్లుంది కన్నంలోనుంచి తొంగిచూసింది. కొంత ఎవరంగా వచ్చి విప్పారి "నాగులూ, నాగులూ!" అని గట్టిగా పిలిచింది వెంకమ్మ.

'ఆ! వస్తున్నా పిన్నమ్మా' అంటూ వినిపించిందో కంఠస్వరం

అవ్య క్త అవ్యక్త మధురాలాపనలాగుంది.

రెండుమూడు నిమిషాలకు లోపలనుండి ఊడిపడింది ఓ పన్నాలుగు, పదిహేనేండ్ల పడుచుపిల్ల సంస్కారంలేనిజుత్తు మాసిమరకలుపడి చిరిగిన బట్టలు. నిజమే, వేదవతి టైపలేమో శరీరాకృతులు చిక్కినా ఏమంత ఆకర్షణీయంగా లేకపోయినా, అన్నీ తిన్నబడితే అందానికేం లోటులేదనిపిస్తుంది ఆమెలో ఏమూలనుంచో అందం, జిగేలుమని మెరుస్తూంటుంది కీకటో మిణుగురులా ఆమె ముఖం కొంత కోల బోగాపాలిపోయిఉంది చిన్నవోరా, పెద్దకళ్ళు, తిన్నని ముక్కు అంచేమో! లేకపద్యటి ఆమోటు శరీరంపు సౌందర్యమా! ఆమె రాగానే వెలుగు వచ్చినట్లయింది ఆమెమాటల్లో అప్రధింగాలు మిగిలిన విశేషాలన్నీ తో పెరా జంటున్నాయి.

"యేమే రమంతసేపయిందేటి నేచి" అంది వెంకమ్మ ఆమెముఖంలోనికే చూస్తూ

"నేగు పిన్నమ్మా కొంత అలిస్యం అయినాదిరేం? రేంవన్నా కాలిపనుందా ఏటి"

"యేంకాలిపనేంటి? ఆకోకలు కొత్త అయిపోయాయి మరి" అని మాట్లాడబోతూ ఆగిపోయింది వెంకమ్మ నాగులువైపు దీక్షగా చూస్తూ. నిశ్శబ్దంలో ఓక్షణం గడిచాక "కుప్పనూర్పులు పత్తిగోడూ, అక్కడున్న నలుగురుపాలో కోతోటి పరిజాచూకుంటున్నారు. మరింక కూలే" అంది రెట్టించిన విరాగితో.

"అవునా" అంది నాగులు దించిన తల ఎత్తకుండానే

"మరిరంపే మాయాల్లా యీరోజే రాకా రేంకి?"

"మాఅమ్మకు ఒంట్లో బాగాలేదు. రోజూగ చెప్పరాడంకి మరి రాకపోతే గడవదు."

పెద్దమనిషి

"మరేం భయం లేదులే పోతున్నాను. కొంచెం ఎండ పడేసరికి యీ యింటికి యీరమ్మ, రాములు, లచ్చిమి, అప్పాయమ్మ యీ గుంటలంతా వస్తారు లే 'జాజా గే'" అంటూ వెనుదిరిగి చూడకుండా వెంకమ్మ వెళ్ళిపోయింది

నిజానికి నాగులుకి యేం చెయ్యడానికీ తోచడం లేదు ఏదో విధంగా కష్టపడకపోతే, రోజు గడవడం యెంత కష్టమో నాగులుకి బాగా తెలుసు. ఆమెకు జ్ఞానం రాకపూర్వమే, తన తండ్రి యీ ప్రపంచం వదలిపెట్టాడట అప్పటినుంచీ యీ తల్లే తనింత చేసింది ఈ విషయం తనకు తెలిసినప్పటినుంచి ఆమెకు తనతల్లి అంటే యేదో అంతులేని అభిమానం ప్రేమ. ప్రస్తుత పరిస్థితుల్లో తనూ, తల్లీ కూడా కష్టపడితే రోజు గడవడం గగనంగా ఉంది

పని చేయించుకునే వాళ్ళు ఎక్కువ ప్రతిఫలం యిస్తున్నారని గోలగాని ఇచ్చేదాంతో బజారులో యేమొస్తోందో ఎవరికీ అక్కరలేదు

ఏది యేమైనా నాగులు యింట్లో పని చేయని రోజు వస్తే తల్లి కఠినాత్మసహితతో నాగులు తలబడిపోయింది వెంకమ్మ వాళ్ళతో వెళ్ళిపోయినా లేదా? అన్న ప్రశ్న ఆమె కింకా తలబడిపోయేలా చేసింది ఏమైనా ఆమె తల్లి చెప్పినట్లు "పెంపుడికి పుట్టుకొస్తుందు" వెళ్ళక తప్పదు

ఈమధ్య, కూలికెళ్ళడం అంటే కష్టమనిపిస్తోంది నాగులుకి కొంతకాలంనుంచి కష్టపడి పనిచేయడానికి భయపడి కాదు తోటకూలీల ప్రవర్తనమూలాన పనిచేసేటప్పుడు అస్థిరమైన తన ప్రక్కనే నిలబడుతూ, కళ్ళతో తన శరీరాన్నంతా తడిమి చూసే ముసలి మేస్త్రీని చూస్తేనే కంపరం కొలుకుదాము అనిపించేదామెకు పిల్లా ఎగురుగా నీ అన్ని మాటలతో బాధించి ఆనందించేవాడు మగ కూలీవాడు, గంప తననెత్తికెత్తుతూ పొరపాటున తాకినట్లు చేతుల్లో తన రొమ్ములు తాకేవాడు, గున్న పోతులాంటి మగ కుర్రవాళ్ళు. వీళ్ళందరిని యేం చెయ్యాలో తెలీక కూలిపోయింది పని చేయక పోతే నిలువునా కూడి చచ్చిపోవాలని వస్తుంది

తల్లికి చెబితే "అంతన్నీ లేనివాళ్ళు తప్పించుకో లేని పాంథాలు, కష్టాయినా పడిచినట్లు, యీ జీవితం గడపాలి. ఈ యాతనలన్నీ, అతి తెలియకుండా ఓర్పుతోను ఎదుర్కోవాలి. పరిస్థితుల్ని మనోధైర్యాన్ని బట్టి నడుచుకోవాలి అంతేగాని, ప్రస్తుత సామాజిక వాతావరణంలో యీ అవినీతి నడవనీకుండా, అసహ్యప్రవర్తనకు ముక్కుకు సూటిగా ఎదుర్కోడం కష్టం మాటకేమి గాని అసంభవం" అన్న ధోరణిలో ఎంతో చక్కగా చెప్పిందామెకు ఆమె చెప్పిన విషయాలు చాలా లోతయినవి జీవితం స్వయంగా చిలికి చేకూర్చుకున్నవి

నాగులు మనస్సులో తల్లి బోధనలు స్థిరపడిపోయి చేర్పరచుకున్నాయి. జీవితం గూర్చి, ప్రపంచంలో నిరాఘాటంగా కొనసాగే దట్టబడ్డమయిన అవినీతుల గూర్చి తన తల్లికి తెలిసినంత యితరుల కెవ్వరికీ తెలీదన్న గాఢ విశ్వాసం ఆమె మనస్సులో పాతుకు పోయింది తల్లి చెప్పిన మాటలు అమాయకంగా విశ్వసిస్తుంది అదో అలవాటయింది కూడా

వెంకమ్మ వెళ్ళాక లోనికిపోయి ఈ విషయం అంతా తల్లితో చెప్పింది నిజానికి తనకు, ఆమె వాస్థితిలో ఎవరి వెళ్ళాలని లేదండి కాని అపాటి దానికే నాగులు తల్లి ఒప్పుకుంటుందా? అసలు కూలికి పోకపోతే మనువాడు ఎట్టు తప్పాని తెలీక పోవడం లేకలేదు అనేకవిధాల చెప్పి కూలికి వెళ్ళమని ఒప్పించింది నాగులును

రోజులు యీస్తే కడు విశ్వాసంగా ఉన్నాయి డబ్బున్నా తిన్వవటానికి యోగ్యం దొరకడం చాలా గుర్తింగా ఉంది ఎక్కడికక్కడే నిరుద్యోగంతో తత్వ తస్తోంది దినదినం ప్రజలలో నిరుద్యోగం గూర్చి ఆందోళన ప్రబలుతూంది ఇదే అదనుగా అనేకులు అనేకవిధాలుగా బ్రతికేస్తున్నారు డబ్బున్నవాళ్ళు మరీ ధనవంతులవుతున్నారు ఈ పరిస్థితి అనేకుల అమాయకుల ప్రాణాలు బలి పుచ్చుకుంది.

ఊళ్ళో కూలి లేకపోవడంవల్ల నాగులు, వెంకమ్మ మొదలుగాగల వాళ్ళు ఈ పరిస్థితి ఊరిగా తీసుకుని బతుకుతున్నారు ప్రక్కబస్తీలో దొరుకుతున్న ఉద్యోగం కొని యింకో పూటకి పోలీసుల కంట బడకుండా పట్టుకపోయి అమ్ముకుంటున్నారు.

అనుకున్న ప్రకారం నాగులు వెంకమ్మ యింటి వద్ద, అందరితో కలుసుకుంది ప్రక్క బస్తీకి వెడదామను కుంటే నడుదామనుకున్నారు. ఏవో ఏవో మాటలు చెప్పుకుంటూ, కిలకిల నవ్వుకుంటూ, నారంట మరేం

జనాభలోంచో తనకేమీ తెలియనట్లు కేరింతాలు కొడుతూ పోతున్నారు. దాన్లో పడూ మున్న కొట్లాటలు తనకే హేళన చేసినట్టు మురవన్నా చిటుక్కుమంటూంటే తీక్షంగా, కోపంగా కళ్ళెర్రచేసి చూసుకుంటూ పోతున్నారు. మధ్యమధ్య కొత్త వరాల విరాళిగా ఉన్న పెనుసమాసాలు ఠావోటంగానే పోగు ఒడిచి "పాళీకే పదాలు! ఉద్దిలేని పొట్టకు పీతులు!" అని తిట్టుకుంటూ వెళ్ళారు.

ఎవ్వరేమన్నా అనుకున్నా, వినిపించుకోకుండా, లెక్కలేకుండా, నిర్వికారంగా, వాళ్ళు తమ పూర్వానుభూతులు చెప్పుకుంటూ, ఆనంద ఘట్టాలు వినవచ్చినప్పుడు సంతోషిస్తూ, కొత్త నవ్వు పుట్టించే విషయాలు వినవచ్చినప్పుడు కొంచెం గట్టిగా నవ్వుకుంటూ, విషాదపూరితాలు రూపించినప్పుడు, విచారంలో మౌనంగా పోతూ ఉన్నారు.

అలా రైలు వచ్చే వేళకు సరిగా రైల్వేస్టేషను చేరుకున్నారు. వెంకమ్మ టిక్కట్లు కొనే కిటికీ దగ్గరకు వెళ్ళగానే టిక్కట్టిచ్చే మనిషి తలెత్తి "ఏం ముసలమ్మా, ఏమిటి సంగతి?" అన్నాడు మందహాసపూర్వకమయిన ముఖం పెట్టి. వెంకమ్మ ముసలిది మాత్రం కాదు. కాని యౌవనం పొంగే ఆ యువతుల మధ్య ఉంటే వెంకమ్మ పండు ముసలి ఎగరంగానే.

అయినా వయసులో ఉన్న ఆసరాన్ని మానేసరికి, మాగవానికి కూడా మాటలు పుట్టకపోయాయి. అసలు వాళ్ళ విలువ ఉపయోగం అంతమాత్రమే కదా!

వెంకమ్మకు ఎవరికీ రైలు ఇబ్బందియ్యాల్లో బాగా తెలుసును. "నీకు తెలియని దేముంది తాయమ్మా!" అంది సాటిరోయిన పెదవులనుండి పిలుచుకుంటున్నప్పు జారవిడుస్తూ. ఇతరమయిన ప్రశ్నలేమీ వేయకుండా, అడుగుతూ వెంకమ్మకు కావలసిన టిక్కెట్లు ఇచ్చేవాడు. వెంకమ్మ అతని బాగోగులు ప్రశ్నించి, వెళ్ళవస్తా నంటూ చెప్పి దల్లగా వచ్చేసింది. వాడు కూడా అదే రీతిలో గొప్ప ఆనందదాయకమయినట్లు ఆనందించేసి, ఆమె వెళ్ళాక తన చిరునవ్వు కొనసాగిస్తూ కూర్చున్నాడు.

ఇలాంటి లౌకిక ప్రవర్తనగల్ల వెంకమ్మ చాలా మంది సగ్రామ జీవులకు మట్టసెప్పదగిన కాలాన్ని పైసాలు మిగిలించదు లేదు. ఎవరివద్ద ఎరినంగా మాట్లా డాలో ఆమెకు మంచితీర్పు ప్రాయం. అప్రయత్నంగా ఏడవడం, అప్పగించవప్పటి నవ్వేసం పదిగోపాలనుండి తిండిలేనట్లు ముఖం పెట్టడం, మృదువుగా నవ్వుతుప్పట్లు, గీతంగా సానుభూతితోకి మాట్లాడ్డం ఆమెకు కరతలామలకం. ఈలాంటి జీవితంతోనే ఆమె చాలా భాగం జీవితాన్ని గడిపింది. తనతో వచ్చిన జట్టులో ఎవళ్ళకు ఏ చిక్కు వచ్చినా తన శక్తియుక్తులచేత ఎలాగో ఒకలాగ తప్పిస్తూ, దినదిన గండం నూరేళ్ళాయుష్షులాగ జరిగిస్తోంది దావ్యాపారం. ఆమె జట్టులో ఆమె మాటకెవరూ కాదనరు. ఒక వేళ వాళ్ళు రాగల విపత్తుకంతా, నిజంగా వెంకమ్మ ఎగేసినా ఆ ప్రమాదం దిగివచ్చి నవ్వుకెళ్ళినా, వాళ్ళు వెంకమ్మకెదురుతిరగరు. ఎందుచేతనంటే, వెంకమ్మ తమకెన్నడూ ద్రోహం చేయదని, చెయ్యలేదని, వాళ్ళ హృదయాంతరాళాల్లో చొట్టించిపోయింది. ఆ నమ్మకాన్ని స్థానాన్ని సంపాదించింది వెంకమ్మ నేర్పు.

రైల్వే స్టేషనుమాస్టరు ఏ ఏరియాల్లో పదాదు నిర్మలత్వాన్ని, నిశ్చలతను సూచించే గంభీరమయిన ఆ కళ్ళు, ముడతలుపడి మాట వినేటే ఊగిసలాడే అతని ముఖమూ, అసలు కలతచెందని మనస్తత్వమూ ఆ తెల్లటి యూనిఫారము పరికిస్తే మామూలు వాళ్ళకు అదో రకమైన భయంతో కూడిన గౌరవం కలుగుతుంది.

వెంకమ్మ స్టేషనుమాస్టరుకు బాగా ఎరుగును. స్టేషనుమాస్టరు ఇంటి వెంకమ్మ తన శక్త్యనుసారం చిన్న చిన్న లాభసాటి పనులు చేస్తూంటుంది. ఆమె మాటల మంచితనంవల్ల నయితేనేమి, ఆమెవల్ల తనకు జరిగే క్షుద్రలాభాలవల్ల నయితేనేమి రెండూ కూడా సాయం ముసలిమాస్టరు వెంకమ్మను నిజమయిన అపాయాలనుంచి రక్షించాడు. వెంకమ్మ అతనిని దేవుడంటుంది.

అగౌజా మాస్టరుబాబు వెంకమ్మను పిలిచి దగ్గర పోవడంతో "ఏం వెంకమ్మా, ఏమన్నా ఉందేమిటి?" అన్నాడు.

"ఏమిటి బాబూ, తెలిసున్నారు మీగాకూడా నా చెప్పండి. మీరేలో పెద్ద దొంగ పాపులొన్లని పట్టాలి గాని" అంది నవ్వుతూనే.

"బాగా చెప్పావులే."

"అది కాదు బాబూ మేమిప్పుడు ఈ వ్యాపారం చేస్తున్నామంటే యేం వాళ్ళూ దొరికేస్తాయి. ఉ

పెద్దమనిషి

వచ్చా   యీపాగంయేటిలేండి   మమ్మల్నిందిన్ని దొంగగా చూస్తారు ఏదో ఆ బాబాయికి సరిపడ దొరికితే అదే గొప్ప తను రొగని దేముందిలేండి యింత మంది దాటుకెళాగో యీ మీద ఒకడా, ఇద్దరా. దారి కడాకు దీపాలే కాదు"

"ఆ దీపాలన్నిటికీ చమురు పొయ్యాలిగా యేం" అన్నాడు యీ మనిషి నవ్వుతూ, తనుకూడా ఆ దీపాలలో ఒక దీపమన్న మాట మరచి.

"బాగా సాప్పొయ్యారు. మా బాయన, పల్లగా పొట్టంగ ఉండు పదికోలాలపాటు"

"వస్తా, వెంకమ్మా" అంటూ మేనగా తనగదివైపు మరలి కొంతదూరం నడిచి ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లు వెనుదిరిగి "వెంకమ్మా" అని పిలిచాడు వెంకమ్మ ఆయన దగ్గరకు పరుగు పరుగున వచ్చింది.

"చూడు! ఇంట్లో కూడా గాయాలు లేక యీ చెడు బాధ పడుతున్నాం. ఎలాగయినా" అంటూ మాట తుంచి డబ్బులు తీస్తున్నట్లు జేబులో చేతులుంచి చుట్టు మిటక రిస్తున్నాడు.

వెంకమ్మ కూడా అతని కాపట్యం అంతా గమనించనట్లు నటిస్తూ—"ఈపాటి భాగ్యానికి మెచ్చుకోవాలా బాబూ నే తిరిగొచ్చేటప్పుడు తీసుకొని వస్తా" అని చెప్పింది.

"మంచిది" అంటూ ముసలాయన తన గదిలోకి వెళ్ళాడు

అప్పటికప్పుడే రైలుబండి యింటర్మీడియంలోకి వచ్చేసింది స్టేషనులో గణగణ గంటకొట్టారు, ప్రయాణీకులను తిరుతిరు సామానులు సర్దుకుని రైలు ఎక్కడానికి సిద్ధంగా ఉండమని హెచ్చరించేటట్లు. పెట్టెల్లో జనం కిటకిటలాడుతున్నారు ప్రయాణీకులు ఒక దొమ్మిలో మునిగిపోయినట్లు కనిపిస్తారు ఆ పెట్టెలన్నీ వెంకమ్మ ఆమెబిడ్డ తమ ప్రాణాలు అరచేతుల్లో ఉంచుకుని యెక్కగలిగారు ఆ పెట్టెలోకి

ఆ రెండు నిముషాల్లోను ఆ ప్లాటుఫారంమీద ఎంత దారుణమయిన ఆరాటం రేగిందో ఆ రైలు పోగానే అది అంత నిర్మానుష్యం అయింది.

రైలు కదిలేవరకు రైలుపెట్టెలో మనుషులు ఉడికిపోయారు యెండవేడికి గాలిలేక రైలుబండివేగంవల్ల గాలి బాగావస్తోంది. లోపలనున్నవాళ్ల శరీరాలు చల్లబడ్డాయి నిలుచున్నవాళ్ళు కూర్చున్నవాళ్ళమీద కోపాలు మిరియాలు నూరుతున్నారు వెంకమ్మకు ఆమె జట్టుకు యిది మామూలు ప్రయాణం అవడంవల్ల యీ తిరుపులాటలమంది తప్పుకుని ఓ మూల నేలమీద చతికిల బడ్డారు. లో కాళ్ళీక మామూలుం నిద్రాగా కూర్చున్న వాళ్ళు మనకేం అన్నట్టుగా ఒక్కొక్కరు కూర్చునే జాగాల్లో కాళ్లుచాచుకుని కూర్చున్నారు

ప్రారంభంలో ఒకరు వేగవేగంగా కోయలకుక్కపోయ్యాడానికి రైలుపెట్టెలో ప్రత్యేకస్థలాలేర్పాటు చేయలేదనే క్రోధంతో కొలోం వేగవేగంగా యంతా కుక్కతో ఆ పెట్టె నింపుతోంది ఆమె ప్రక్కగా కూర్చున్న బాటుఅతామి ఒక బానుగాటిమట్ట వలిగించి అటంకాంబుపాగవాళ్ళలు వదలుతున్నారు ఇవంతా చూస్తూ సహించి ఊరుకున్నారు ప్రయాణీకులు.

బంటిపిలకొట్టుకున్న ఓ లోకిషికిల్లి కూర్చున్న వాళ్ళందరినీ అనూకతో కలయజూస్తోంది. మంటతో లక పోతూంది ఆమెవైపు కన్నువాల్చకుండా చూస్తున్న వెంకమ్మ ఆమెను కూర్చోమంది తను లేచి. ఆమె యిటూ అటూ మాని, తన నీరసానికి, నిస్సహాయతకు మనస్సులోనే తిట్టుకుంటూ అయిష్టంగా కూలబడిందా నేలమీద

ఇవంతా జాతెంగుకులే అన్నట్లు రైలుబండి అమిత వేగంతో కదిలిపోతూంది పొగ వెళ్ళగక్కుతూ.

ఆమె ఒడిలో పిల్లాడు దాహంగా యేడ్వసాగి మొందలెటాడు ఆమె ఎంత ఊరడించినా ఊరకోవడం లేదు. ఊగకో బట్టవాడ్డి వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తున్నాడు.

"అయ్యోయ్యా! యీపాటి నే లే లేదా! కట్టాడు చెమటు కక్కుతూంటేను ఉక్కపోసి యేడుస్తున్నాడు యిలాయియ్యి" అని వెంకమ్మ ఆ పిల్లాడిని తీసుకుని పైకెత్తి అక్కడున్న వాకిని ఒతిగించి కిటికీదగ్గర నిలబెట్టింది పిల్లాడు గోదవ మానివోవినోటితో నవ్వుతూ చేతులు కొట్టు ఊపుతూ నాట్యం చేస్తున్నాడు అంతియేమవు మానుమయింది అర్చిన ఎటకికి బట్టలో కొంతిలాగ రైలుబండి మళ్లీ ఆగింది వెంకమ్మ పిల్లవాడిని తల్లి కిచ్చింది

తమతమ నంచీలు మూటలు తీసుకుని వెంకమ్మ, ఆమెజట్టు దిగిపోయారు గుడ్డిగిప్పి కన్ను లొట్టపోయిన

దనుకుంటూ స్టేషన్ లోని వాళ్ళు తన్ను పలకరించు తూంటే ఒకరికి తగినసమాధానం చాలకిస్తూ, ఆపిల్లల గుంపును వెంటబెట్టుకుని వెంకమ్మ బజారుకి దల్లగా జారుకుంది.

దారంట నడుస్తున్నారంతా త్వరిత గమనంతో తలలువంచుకుని మొటమొటలాడుతూ యింటికదినుండి బయలు దేరినప్పుడున్న చలాకీ కబుర్లు నవ్వులూ పూర్తిగా విస్మరించారు కాని, ఆనవాటలో యింకా ఆ అహం కారము స్వతంత్రత పూర్తిగా శిథిలించి ఉన్నాయి వాళ్ళు బజారుకుపోయి కొనవలసిన బియ్యం అన్నీకొని, పరుల కంటబడకుండా ఉండ డానికని అనేక చిన్నచిన్న మూటలుకట్టి మళ్ళీ రైల్వే స్టేషనుకు బయలుదేరారు.

వెంకమ్మ మిగతా వాళ్ళందరకు నచ్చచెప్పవలసిన రీతి బోధిస్తూంది ఎవరితోనూ యేమీ మయిన మాట పట్టింపు పెట్టుకోకూడదనీ, తనుపని చక్కబెట్టుకునే వరకూ వినయంగానూ, ప్రావీణ్యపూర్వకంగాను మాట్లాడమనీ సూచించింది

మిగతా వాళ్లు అంతా వెంకమ్మంత అనుభవశాలులు కాకపోయినా యీ విషయాల్లో కొంచెం విజ్ఞాన మునులే అవి చెప్పకోవాలి వాళ్ళలుకి మాత్రం యీ ప్రాథేయ పడటంలోను, ప్రార్థనలలోనూ నమ్మకం లేదు. ఆ టికెట్ల మనుషులు ఎంత కుపితులైపోవాలో, వప్పుల్లోట పాలనలో చాలాచాలా సారమే అవధి వింపవ విషయం.

ఇలాంటి చట్ట వ్యతిరేక వ్యాపారాల్లో ముఖ్యంగా దిబాలాపో ప్రభాగం అతి స్వల్పం చిల్లి గవ్వపనికూడా జరగదు "ఈ మీ మిరంగా పొట్టపోసు కోవలెనని చూస్తే, ఓ ఉద్యోగి కాస మంచి మంచి దుస్తులు తొడుక్కోవాలని దర్జాగా కాలం గడపాలని చూస్తాడు. మరో దొంగవ్యాపారి అంతస్తుపై అంతస్తు మేడలు కట్టించాలని చూస్తాడు దీనిలో జారీ దరూ ఎక్కడిది?" అనుకుంటుంది వాళ్ళు

అయినా వెంకమ్మలో ప్రత్యేకత ఉంది ఆమె టక్కరి బొల్లి బోలి యేశ్వలతో చాలా గొప్పవాలు తన కన్నుల ఎదుగుగానే చేజిక్కించింది అందరూ వెంకమ్మలా ఎలా చేయగలరు! అందుకే తనకు సాధ్యంగాకపోయినా ఆమె మాటలు అందరూ మౌనంగా వింటారు.

వాళ్ళు దార్లో చాలా దూరంగా దూరంగా నడుస్తూ అనుమానంతో అప్పుడప్పుడు చాకీదారు వైపు చూస్తూ నడుస్తున్నారు. వాళ్ళు దగ్గరగా రాబో తూంటే ఆ చాకీదారు చేతో సంజ్ఞ చేశాడు వెంకమ్మకూడా సంజ్ఞా పూర్వకంగానే సమాధానం ఇచ్చింది వాడు మీసాలు మెలేసుకుంటూ అటువైపు చూస్తూ నిలబడ్డాడు

అతడి భుజంమీద బరువుగా పడింది దెబ్బ అతడు ఉలిక్కిపడి అటు చూశాడు కొత్త జంకొడు

"ఆ! యేమిటో సంజ్ఞలు! ఆ ముసలిదాన్నెరుగుదువా?"

"అబ్బే ఏం లేదండి"

"దాంతో చేతో సంజ్ఞలు చేస్తున్నావు. మంచి నక్కల్లాంటి దుంట లెక్కించేసుకు తిరుగు తోంది యేటి సంగతి"

"యేటో చిన్న చిన్న యాపారాలు చేస్తున్నా రండి"

"యేటా యాపారాలు యేదన్నాపిల్లి రావ కాలబడ్డా వేంటి"

"అబ్బే లేదండి. అలాంటి గొడవ ఏం లేదు"

"మరి నువ్వు చెయ్యాల్పుతున్నావు, అదీ చెయ్యాల్పుతూంది!"

"ఆ ముసలిదాన్నెరుగుదువు లేండి"

"అదిగో దానికసే యెరుకుతూంది, కొత్త జాజాగా పాసుగా ఉంది దాన్ని చూస్తే మనసు కలైపోతూంది ముసల్దాన్ని చేసుకున్నా కదపగలవా?" అన్నాడా వ్యక్తి చాకీదారు విశ్వాసంగా ఉన్నాడు. కొత్త దూరంనుంచి వెంకమ్మబృందం దొంగ చూపులు చూస్తూ కదలిపోతున్నారు.

"ఏం మాట్లాడవేం" ఆ ముసలిదాన్నెలా యెరుగుదువు?"

"బియ్యం యాపారం చేస్తోందండి" అన్నాడు అప్రయత్నంగా చాకీదారు తనవారి తన తెలివి తక్కువకు వారికి కొరుక్కున్నాడు

"ఆ! అదా సంగతి అయితే మాటచెప్పు తోంటారం కేసుధూ! అహ్" అంటూ తిరుగాడు చాకీదారు తలొంచుకునే నిలబడ్డాడు

పెద్దమనిషి

"అయితే యీ యాశేం దొరకదాయేం" అన్నాడు కొత్త వ్యక్తి

"వాళ్ళు యీవం వాళ్ళయిపోరండీ పాపం. పాకలా చేదా లాభాని కమ్ముకుంటారు.

"పోనీ పనికట్టికళ్ళు ఆ మాత్రమేనా పట్టి దగ్గిరవాడి పెళ్ళికొచ్చింకే కట్నం అనీ యివ్వలేక పోతే అసుంట చెనా లాపుగ్గా" అన్నాడు నిగ్గలేని అధికారంవెళ్ళ గ్రక్కుతూ. చాకిదారు మాట్లాడకుండా పనులందించుకున్నాడు అయినవిమపాల్లో వెంకమ్మను కలుసుకున్నాడు.

"ఏం బాయనా! అంత ఒకదగ్గా పనుకట్టుకు వచ్చావు నీకేమన్నా ముప్పు చెప్పకుండా ఉంటామా" అంది వెంకమ్మ దగాకీగా

"అమగో అక్కడింకొడుకున్నాడు చూశావా" అంటూ చాకిదగ్గరమంచున్న ఆ అన్నవ్యక్తిని చూపించాడు. "ఆయన నా కత్తిమీద దేవుడు" అన్నాడు

"అయితే యేటంటాడు"

"పాకలో పరకో తెచ్చుంటాడు అలా కాక పోతే, నీ యింటకాకే వచ్చుతోంది చూడూ, అక్కంటను యింటకాకే తీసుకు రమ్మంటున్నాడు" అన్నాడు ప్రశాంతంగా

బాకులు భయపడిన కోడిపిల్లలా వెంకమ్మ వణ కాల బాసుంది

"అడిజమ్మరా! యీదన!" అంది వెంకమ్మ తీవ్రకంతో ఆకస్మాత్తుగా అంత దటుక్కున తిట్టేనందుకు పశ్చాత్తాపపడింది కళ్ళంట నీళ్ళు తిప్పుతూ.

"నీకు తెలిని వంగ గేమంది బాబూ మేంకూడా నీలాంటోళ్ళ మేనా చెప్పి తెక్కాడితేగాని డొక్కాడదు. యీ కట్టమంతా పడితే ఓపావులా మిగుల్తుందో మిగలదో, దారిపోయేవా పతీవోడూ ఓ పావలా సుంకాకుంటే మా బతుకు తెంగాదు ఆ సుంచేమన్నా బాపిల్ల గనకా నీ యింట వంపడానికి అడికేనా సిగ్గలే దంటావా అలా చెప్పడానికి?"

"మొంపెట చే వల్లరి పెట్టావావిష్ను యేక్తో ఓ పావలా పారేసి మా గూఢాన మానుపొండి అది ఆడి మొగాన పారేత్తా." అన్నాడు చాకిదారు సామభూతి పూర్వకంగా వెంకమ్మకూడా రొంటనున్న పావలా తీసి వాడిచేతిలో ఉంచింది. వాడది తీసుకొని—

"యిదిగో ముసలమ్మా! యింకముందు మీరీ విశ్యం మాటెట్టుకుని యీ దారినొస్తే జైల్లో పడి పోతారు లేకపోతే ఆయన చెప్పినట్టు పేట్టోంపెనల పింది నా పేతుల్లో యేంలేగు తింగ్రి మాయిట్టం" అన్నాడు తీవ్రంగా

"అయితే మా బతుకులు పోయినట్టే యీ తాగ గంజికూడా తొడుక్కుండా పస్తుండాలి" అంది దీనంగా వెంకమ్మ

"అయితే ఆయన చెప్పినట్టు చేసుకోండి" అన్నాడు విసుగ్గా

"అవా యీనాక పేత్తాంబాబూ మాకు మాతరం గౌరవం చెడాయేటి"

"మీయిట్టం చేశేం చెమ్మగల్ను అయినా యిదివరకు లాగే అపాలాలవారిని పొండి, ఎవరూ అడ్డేవాడుంపెడు కొత్తమారమయిగే పేం" అన్నాడు.

వాడు మాటాడకుండా ఆ పావలా అతని చేతిలో పెట్టాడు కోపంతో ఆ అధికారి చేయిమీద విసరి కొట్టి "హారి మొద్దూ! మన పగవుతీరావురా పావలా యిప్పిచ్చుకున్నావూ?" అన్నాడు

"అంతే ఇచ్చారండి నిజం చెపుతున్నాను."

"నాకే మొడిక యిస్తామనిచూస్తున్నావూ? ఎవరి దగ్గిరయి యీ పావితేపాలు వాళ్ళదగ్గర యెక్కువ డబ్బులాగేసి, పావలాఅన్నమాట నానోగజారించని ఆ పావలా నామొఖాన కొడుతున్నావ" అని గద్దించాడు.

'లేదండిపార్ లేదండి" అన్నాడతడు వణికే చేతులు నలుపుతూ

"ఏం లేదు? నువ్వు పుచ్చుకున్నావు ఎంతిచ్చారు నిజంచెప్పు?" అంటూ ఉరిమాడు

అధికారం దుర్వినియోగం చేసేప్పుడు మానవునిలో మానవత్వం నశిస్తుంది.

"నిజంపార్ —నిజం. బాపిలతో దుగా చెపున్నాను పావలా ఇచ్చారు. అంతేనండి" కళ్ళంట నీళ్ళ పర్యంతం తెచ్చుకుని అన్నాడు.

"ఒరేయ్ అబ్బాయ్, కూతదగర అంద్యంతిది ప్రతి రోజూ బాటసారులను యిలాంటి గొర్రెలు తోడుకుంటే నలిపి వేలాడేస్తా తెలిసిందా ఇప్పుడేనా నాకొంతయిచ్చావో మర్యాదగా వదిలేస్తా ఇష్టరం కూతంగా పంచుకుందాం భయపడకు" అన్నాడు లాలనగా

"వాళ్ళు పాపలారే యిచ్చారండీ కాలాలంటే కాటులు లెక్క చేసుకోండి" అన్నాడు భయం పుట్టి వణుకుతూ

"అంతడబ్బివ్వలేనంటే అప్పుడే తీసుకురాలేక పోయావూ దబ్బునదిగూ" అన్నాడు చురచుర చూస్తూ

"అమాటకూడా చెప్పానండి యీ వేళ కాలవ్వం అయిపోయిందంట, మళ్ళీ వచ్చినప్పుడు వస్తానంటూ అప్పట్లే ఒప్పుకున్నారండి" అని అబద్ధం చెప్పాడు అసలు సంగతి పక్కకెట్టి

"అలా కొంచెం చేయకరాదూ, అపాంగలా ఇలా యియ్యి" అంటూ క్రిందనున్న పాపలా వాడి నెత్తి పుచ్చుకుని యీలవేసుకుంటూ వెళ్ళిపోయాడు.

2

వెంకమ్మ తనయురాలు సేవకు చేరుకు నేసరికి సరిగా బండి నీపమలో ప్రవేశించింది. వెంకమ్మ అజ్ఞ ప్రకారం అంతా తలో పెట్టెలోనికి వస్తున్నారు. రైలు బయలుదేరగానే యితర రైల్వే ప్రయాణీకులను నానావిధాల ప్రశ్నలు, విశ్వంగమాటలకు, బహాలకు రహస్యస్థానాలు చూడుకున్నారు వాళ్ళు మాట చెంత రహస్యంగా దాచినా, మొగాలు చూచేసరికి తోచకుండి అసంగతి అందరి మొకలూ కట్టే పీక్కు యీవాళ్ళపారం సాగిస్తున్నారు.

అసలు వీళ్ళు చెదరయినా దిమ్మయించినా, వారి కోడా, కిం కాల్లరాళ్ళు చేతిలో పడేవరకే!

అన్నిటికన్నా ఆశ్చర్యకరమయిన విషయం ఏమిటంటే, వీళ్ళలా ధారాళంగా మాటలన్నీ యెక్కుతున్నా అందరు మానీకూడినట్లు ఊరకుంటారు అధికారులు అడిగినా వెంకమ్మ సముదాయించుకుంటుంది రైలు రెండవస్టేషనులో చేరగానే, వెంకమ్మ అన్ని పెట్టెలు గబగబా తిరిగి అందరినీ ఓసారి చూసుకుంది. మరేం అడ్డూ లేకుండా జాగ్రత్తగానే ఉన్నారు. తనూ తిరిగివెళ్ళి తనమాటలున్న పెట్టెలో కూర్చుంది.

వెంకమ్మ వెళ్ళగానే నాగులు పెట్టెలో, ఈ దాంగత్యం ప్పుడుంగడు నియోగించబడిన ప్రత్యేక ఉద్యోగస్థుల నిబ్బంది యెక్కారు. రెండు మళ్ళీ తిన ప్రయాణం సాగించడం మొదలుపెట్టింది వాళ్ళు పెట్టెఅంతా కలయచూడటం మొదలుపెట్టారు అయితే నాగులు దాగినవిద్యం అన్నీ పటుకున్నారు. నాగులు ఓమూల నక్కి భయంతో వణికిపోయింది, మాటాడకుండా కూర్చుంది తనకు సంబంధం లేనట్టు. అయినా అంతా ప్రయాణీకులు ఊరుకోలేదు అందులో కొందరు అనుమానాలు నాగులు సంగతి చాలా సంతోషంతో ఎరుకపరచారు ఆమె భయంతో ముడ్డయిపోయింది

ఆ అధికారులలోని ఒకడు ఆమెదగ్గరకు దగ దగ మాట్లాడి "యీ మాటలనీ నీకేనా?" అన్నాడు.

ఆమె నోరు మాటలాడక పోయింది పెదవులు వణికాయి కళ్ళంట రెండు నీటిబింగవులు రాలాయి ఆ అధికారికి కోపం ఎక్కువయింది ముఖం చేప్రరించింది కోపంతో ముఖం వికారంగా పెట్టి "యేం, మాటాడవేం వల వేసావా పరాయిలాగ? యివి నీవేనా? చెప్పు" అన్నాడు

"అ వ వే" అంది యింక బొంకి లాభం లేదని.

"అహా! అలాగా!" అన్నాడు హాస్య ధోరణిలో

ఆమె మాటాడలేదు.

"ఈ ప్రక్కస్టేషనులో దిగి పోలీసులకాని పద" అన్నాడు తీవ్రంగా.

ఇంతలో ఆఫీసరువచ్చి తన కాయకస్తులా తిట్టాడు

అతనలా తిట్టవచ్చునని ఏ శాసనంలో ఉందో ఎవరికీ అర్థం అవలేదు అలా తిట్టినప్పుడు అపవచ్చునని కూడా ఏ శాసనంలోను లేదని కాబోలు, ఆ రైలు పెట్టెలో ఎవరూ యేమీ పట్టించుకోలేదు.

నాగులు మాత్రం యేమి మాట్లాడాలో అర్థం గాక అలా శిలాప్రతిమలాగ నిశ్చేష్టంగా నిలుచిపోయింది. ఆ అధికారి అనుగాములంతా ఆమె చుట్టూ మూగారు ఆమె అతడి కాళ్ళ వేళ్ళా పడి ప్రతిమాలింది. అతను చలించలేదు.

పెద్దమనిషి

విధి వక్రీకరిస్తున్నాడు పాపం

అందరూ తలో మాట అంటున్నారు. బాగులు కన్నీటితో కనుక్కుంటోంది. అతడు దూరంగా కను చూస్తూ అసహ్యించుకుంటూ తిరస్కరిస్తున్నాడు.

అంతలో ఆ రైలుపెట్టెలో ఓమూలనుండి "ఏమండోయ్, యిలా దయచెయ్యండి" అని వినిపించింది. అందరూ ఒక్కసారి అటు చూశారు. ఆ అధికారి చూశాడు.

పొట్టి ఖద్దరుబట్టలు కట్టి, తెల్ల టోపీ పెట్టి, మూలకూర్చున్న ఒక వృద్ధయువకుడు మళ్ళీ ఆ అధికారిని ఉద్దేశించి "తమరికి యిలా దయచేయండండి" అన్నాడు.

ఆ అధికారి అవైపు తేరిపారజూచాడు. ఆ టోపీ చూడగానే అధికారం జ్ఞాపకమొచ్చింది. ఆ దుస్తులు చూడగానే గాంధీతంత్రం కళ్ళలో తిరిగింది. అధికారి కంగారుపడ్డాడు. తన గుమాస్తావానికి తెచ్చే రొమ్ముకున్నాడు. మంత్రముగ్ధుడిలాగ అతని పక్కకి వెళ్ళాడు.

"ఇలా రండి ఇక్కడ కూర్చోండి" అని పక్కన ఖాళీగా చూపించాడు. అతనుకూడా మాటలాడకుండా అతని అనుమతి కోసం నిలుచున్నాడు.

"చూశారండి! పాపం! ఆ పిల్ల ఎంత బతిమాలుతూంటే అంత ప్రాధేయపడుతూన్న ఫలము మీరు కొంత కనికరం చూపారేమో"

"అయ్యా! పెద్దమనిషి తమకు తెలీదు. ప్రతిరోజూ యిదేపని. ఎంత కాలమని యిలా ఊరుకోగలం? మా పని మేము చెయ్యాలి కదాండి"

"అలా చూడండి ఆ పిల్ల కేసి! మీకెంత హీనంగా ఉంటేం, మీ మనసు కెంత అవమానించినా, అంత దీనంగా బతిమాలుతుంది. అలాంటి అమాయకురాలైన పసిపిల్లని పట్టుకోవడమేగా? కొంత దయ చూపించండి" అన్నాడా పెద్దమనిషి. ఆ మాటల ధోరణి చూస్తే, తను అనుకున్నంత పెద్దమనిషి కాదేమోనని ఆ అధికారికి అనుమానం తట్టింది.

"మీరు లక్ష చెప్పండి, వెయ్యి చెప్పండి! లాభం లేదు. పిల్ల కదా అంటే లేదనుకుంటారు మీరు. మన కన్న వాళ్ళే వయం కట్టి దొంగవేషాలు ధరించి రైల్లో ఉంటూ, మంచి హోదాయైన బట్టలు కట్టి గంటల్రాగి దబ్బు గడిపారా ఎంతెంత డబ్బుంటుందో తెలుసా? బాబూ పెద్దలకూడానండి" అన్నాడు దరహాస వదనంతో.

"దానికేం కొంచెం గాని అంత ఏడుస్తూంటే ఎలా సహించగలుగుతున్నారండి? నా మాట విని యీ సారికి వదిలిపెట్టండి" అన్నాడా ముతకబట్టల మనిషి. ఆయన మాట ఎందుకు వినాలో అర్థమవలేదు ఆ అధికారికి.

"నా ఉద్యోగం మాత్రం నన్ను ఉంచండాలి" అన్నాడా ఉద్యోగి నిక్కచ్చిగా.

ఇంతలో బండి ఆగింది. అధికారి తాలూకు అనుచరులు ఆ బిచ్చం మూటలు క్రిందికి లాగారు. బాగులుమనూ కూడా, వాటితో పాటే ఓ బిచ్చంమూటలాగే బరబర క్రిందికి లాగేశారు. పక్కనుంచి ఓ మూలనుండి వెంకమ్మ వచ్చి ఆ జవాన్లతో సంప్రతించింది. వెంకమ్మ తాలూకు ప్రయత్నాలన్నీ విఫలాలయ్యాయి. అంతలో అధికారికూడా క్రిందికి దిగాడు. బాగులు అతని కాళ్ళకు చుట్టుకుపోయింది. అతడు కాళ్ళతో ఆమెను ఓసారి విదిలించి మూటలా తోశాడు. బండి కదిలే కాలం వచ్చింది. బండిలోనుండి యీ గొడవంతా ఓ కంట కనిపెడుతున్న ఖద్దరు పెద్దమనిషి తన సంచీ పట్టుకుని క్రిందికి దిగాడు. బాగులు తన్నుకు రెండవవానికి దివి నుండి దిగివచ్చిన పరమేశ్వరునిలా కనబడుతుంది.

ప్లాటుఫారంనుండి బండి సెలవుతీసుకుంది.

వెంకమ్మకూడా చుట్టుప్రక్కల తిరుగుతోంది.

దిగిన పెద్దమనిషి తిన్నగా ఆ అధికారి దగ్గరకు వెళ్ళాడు. అతనితో ఏదో మాట్లాడుతూ సైగతో పక్కకు తీసుకుని వెళ్ళాడు. ఈ లోపున కే వెంకమ్మ రొంటినించి రూపాయలూ పదీ అవవాడుల చేతుల్లో ఉంచింది. బాగులుకూడా అప్పుడు "మన్నెక్కు ముసలమ్మ యీ పేటలోనే ఉండు. మేం దిక్కు, యీ మాటల్ని కూడా తిరిగి పంపేశాం" అన్నారు కొత్తింగారుగా. వెంకమ్మ తన దుర్బుద్ధిని నిందించుకుంటూ, బాగులుని ఓదార్చి ఆ చీకట్లో మాయమయింది. ఆ బిచ్చం మూటలన్నింటినీ ఆ అధికారి తాలూకు మనుషులు స్టేషను బయటకు చేర్చారు. బాగులుకూడా వాళ్ళ వెనకాలే వెళ్ళింది.

ఆ అధికారి ఆ పెద్దమనిషి కూడా బయటకు వచ్చేశారు.

అధికారి "ఒరేయ్! యేం అలా చూస్తున్నావ్ పోలీసు వాణ్ణి తీసుకు రమ్మంది" అన్నాడు. మేఘం ఉరిమినట్లు అతని నోటివెంట మాత్రం వాన కురిసినట్టు ఉమ్మి తుంపరలు రాలాయి.

"అయితే ఆ అమ్మాయిని పోలీసులు తప్పకుండా దానికి తీసుకుపోతున్నారా?"

"ఇలాంటి చట్టవ్యతిరేకపు పనులెంతకాలం సాగుతాయి చెప్పండి"

"మనం మాత్రం చట్టవ్యతిరేకాలు చేయటం లేదూ? ఏదో కాస్త కనికరించండి పాపం"

"ఆలోచించరగు బాబూ దీన్ని తీసుకుపోవలసిందే ఏమయినా సరే"

"యీ లోకపు బాహుళ్యం చూస్తున్నా తమలాటి మీరుమాత్రం చట్టవ్యతిరేకం చెయ్యడంలేదూ అంటే మరేం అనలేకండి మిమ్మల్ని అభ్యర్థిస్తున్నాను" అన్నాడు

"మీ ముఖంచూస్తే రోజుకు తపాలాలో [illegible] అడగడంలేదు నేను చేసే చట్టవ్యతిరేకపు పనులేమిటో అసలే తెలియడంలేదు" అన్నాడు విసుగ్గా అధికారి

"మీ రామె వలె పదిమందిలో బూతులుతిడుతూ, అవమానిస్తూ, కొట్టి పట్టుకుంటే కాళ్ళతో తొన్నె యత్నం, రెక్కపట్టుకులాగడం, యివన్నీ చట్టాన్ని సమర్థించడానికే? యివేవీ చట్టానికి వ్యతిరేకాలు కావూ" అన్నాడా పెద్దమనిషి కించిత్తు కోపంగానే

"నీ కెందుకయ్యా యీ ఆక్రోశంతా నీదారిని నువ్వు పోవయ్యా దేవుడా! లేకపోతే నిన్ను కూడా ఆ పోలీసు స్టేషనులో పారేసుకోవలసి ఉంటుంది ఆ పిల్లతోపాటు తెలిసిందా పెద్దమనిషీ" అన్నాడు.

"అహా! మీ సంకల్పం నే చూస్తున్నాగా. ఆ ముసలివాని దగ్గర నీ బంట్రోతులు డబ్బు తీసుకోవడం నే గమనించలేదనుకున్నావా?" అనేసరికి ఆ అధికారి ఆశ్చర్యపడ్డాడు కాని బంట్రోతులను ఏమీ అనలేకపోయాడు

ఎందుకో అందరికీ తెలుసును!

ఈ మాటతో ఆ ముతకబట్టలాయనకి ధైర్యం యిచ్చింది

"నేనంత చెప్తున్నా నీకు తెలియడం లేదేం నేనెవర్నో? ఈపాటికి నీ అవస్థ చూస్తుండగానే బీదవాళ్ళమీద నీ అధికారం, జులుం అన్నీ బాగా ప్రదర్శిస్తున్నావు" అని ఝాడించేసరికి ఆ అధికారి పాలిపోయాడు. ఆ మాటలతో తొందరపడినట్టయింది. ఆ ముతకబట్టల్లో ఎంత శక్తి, అధికారం ఉందో! తన తెలివితక్కువ ప్రవర్తనకి తన్ను తాను తిట్టుకున్నాడు.

ఆ అధికారి బంట్రోతులతో ఆ మాటలూ, ఆ డబ్బూ ఆ పిల్లకు తిరిగి యిచ్చేయమని ఉరిమాడు. ఆ మాటలూ డబ్బూ తిరిగి యిచ్చేశారు. వాళ్ళు మాట్లాడకుండా నిలుచుంది. అధికారి అతని బంట్రోతులు ఆ ముతక మనిషివానికి నమస్కారాలు పెట్టి ముందుకు పోతున్నారు నిశ్శబ్దంగా

3

ఆ ముసలివాళ్ళు దగ్గరకు తిరిగివచ్చాడు ఆమె కొంగుగా నిలబడాను వాళ్ళ నెత్తిమీద విధిలాంటిది వెలుగుతూ చిమ్ముతోంది

"ఆ మాటలు, అవి శక్తి శాసనాలు!" అని సదిమాడు వాళ్ళు కాస్త భయంగాను, కృతజ్ఞతతోను, అతనివైపు చూసింది. అతనియందేదో తెలియని గౌరవం కుదిరింది. ఆమె మాటలు తగ్గి కొస్తుకుంది. ఒకడుగు ముందుకేస్తూ "తిమగు నన్ను రక్షించావు బాబూ!" అంది మెల్లగా "మంచి రక్షించడమే యింతకన్న మంచిపని చేసుకోరాదూ నా పనికలచేత చేతులా కాస్త పట్టించుకు నిలాగించుకోడం" అన్నాడు నిదానంగా తనకు అలాంటి అవస్థలు వస్తున్నా ఆమె కృతజ్ఞతతో వింటుంది

"అయితే తమరు ఎవరు బాబూ" అంది

"నేనా మీలాంటివళ్ళ వ్యతిరేకించే చట్టాలు చేసేవాణ్ణి" అన్నాడు

అతని సౌమ్య భావనాలకు ఆమె కరిగింది. తలమీద బుట్టతో మెల్లగా అడుగులు వేస్తూ "చట్టాలంటే యేంటిబాబూ" అంది మళ్ళీ

"చట్టాలంటేనా, ప్రజలంతా సుఖంగా జీవించడానికి ఉపయోగపడే కట్టుబాట్లు. ఒక్కో విషయంలో ఓ నియమయిన కట్టుబాట్లు. ఆ కట్టుబాటు ఎవరూ ఉల్లంఘించకూడదు వ్యతిరేకిస్తే నిన్ను తీసుకుపోయినట్లు తీసుకుపోతారు వాళ్ళని కూడా." అన్నాడు తన అధికారాన్ని అవగతిస్తూ

"మరిగంటే నా బయ్యా—బీదోళ్ళని బాధపెట్టకూడదని, అన్నీ కింది బట్ట యిల్లు అన్నీ ఉండాలని చట్టం చేయకూడదండి మీలాటి బాబుగారు" అంది యేదో తీయని ఊహలు నెమరువేస్తూ.

"మా కోసమా యీరోజే నిన్ను చూశాకే ఊహిస్తున్నాను. అలాగే చట్టాలు చేసి తీరతాం."

అంటూ ఆమె భుజంమీద మెల్లిగా చేయివేశాడు. బాబులు ఉలిక్కిపడి వెనుతిరిగి చూసింది. సుశీలబాబు. ముసలాయన మోములో చిరునవ్వు వెలుగుతోంది.

ఆమె హఠాత్తుగా తన నడకవేగాన్ని అధికం చేసింది. ముసలివాడి చేయి తెగిన సంకెలలా జారిపోయింది. అతను కూడా కాస్త తొందరగా నడిచి ఆమె ప్రక్కకు చేరి "అంత పరిగెడుతున్నావేం" అన్నాడు.

"బండికి టైం అయింది బాబూ" అంది.

"నేనూ వస్తున్నాను" అంటూ మెల్లిగా మళ్ళీ చేయి జారవేశాడు ఆమె వంటిమీద.

బాబులు కా పెద్దమనిషి ఆగడం అంతా అర్థమయింది. మానవత్వాన్ని కత్తితో పొడిచినట్లయింది. అతనిమీద ఆమెకున్న గౌరవం పోయింది. కొంత నీచ యుక్తులుంగు యిలాంటి దటాలేసుకున్నా చేస్తా నేమో అనుకుంది. విషాదముతో నిండిన ఆమె ముఖం లోంచి గుప్పు మందరోషం వెలువడింది. దటంగా అల్లుకున్న వలముట్టునుండి తొంగిచూచే మెరుపులాగ పెద్దమనిషి మృదువైన ఆమె భుజం మెత్తగా నొక్కాడు. ఆమె మళ్లీ జాగ్రదవసలో ప్రవేశించింది. మెల్లిగా అతనిచేయి తనచేతితో తీసివేసింది. వృద్ధునికి ఒక్కసారి కోపం దక్కచ్చింది. అయితే అంతకోపం ప్రకటించడం మంచిది కాదనుకొంది. "అలాగైనా నేను తోడుపడకపోతే నీపనేమయి ఉండేదో తెలుసా" అన్నాడు.

"నిత్యం బాబుగారు చాలా ఉపకారం చేసి నారు. మీ పేరు ఈ జన్మలో మరచిపోను" అంది బాబులు.

"మీలాంటివాళ్ళంతా మాటలతోటే పనులు దక్కించుకుంటారు" అన్నాడు తొందరగా నడిచి ఆమె పక్కకుచేరి.

"సత్యంగా చెప్తున్నా బాబయ్యా! తమ ఉపకారం నే చెప్పడం మర్చిపోను"

"నువ్వు మర్చిపోకపోతే నాకు లాభంఏమిటి?" అన్నాడు.

బాబులేమీ మాట్లాడలేక గబగబ అడుగులు వేస్తూ వెడుతుంది. అతను మెత్తగా ఆమె నడుం మీదకు తనచేయి పోనిచ్చాడు. ఆమె బుసకొట్టినట్టుగా అతనిచేయి విసిరి వేసింది. తేలిన గోళ్ళంలా చేలా అతనిచేయి బప్పుమని కాస్త నొప్పి పెటింది. తన ఆత్మగౌరవానికి దెబ్బ తగిలినట్లు బాధపడ్డాడు.

"యింతుపకారం చేస్తే యిదేనా ఏమిటి? కొంచెమైనా బుద్ధి ఉండొద్దా? నీ గురించి యింత ప్రతిమాలేను అవతల" అన్నాడు కోపంగా.

ఆమె మాట్లాడకుండా వేగంగా నడుస్తోంది.

"లేకపోతే యీ పాటికి జైల్లో తోసేసి, దొంగ గొట్టి చెప్పులు మోసి, నీ ఒంటిమీద అందరూ తలో చెయ్యి వేస్తే బాగుంటుందేం నీకు?" అన్నాడు.

ఆమె నిశ్శబ్దంగా వేగంగా నడుస్తోంది.

"నీ పక్క విడయాలు, కల్లకాలి పెకులమూచి విడిచానని అనుకున్నావేం పాపం"

ఆమె నోరు కదపలేదు వేగంగా నడుస్తోంది.

"దయాగుణము యిలాంటి వాళ్ళమీద దయ చూడాను ఇంత సహాయం చేసినా సరే"

ఆమె మాట్లాడలేదు. గట్టించిన వేగంతో నడుస్తోంది.

"మాట్లాడవేం బెలంకొట్టిన రాయిలాగ!" అంటూ ఆమెచేయి పట్టుకున్నాడు ఆమె విడిలించు కుంది అతడు యింకా గట్టిగా పట్టుకున్నాడు ఆమె యింకా గట్టిగా విడిలించుకుంది ఆ ఆగుగుకు చెంప మీద మాటలు యిద్దరిమధ్యా పడ్డాయి ఆమె గుండె వేగంగా కొట్టుకుంటూంది మాట్లాడలేకపోయింది ఆమె అసహాయత ఆధారంగా తీసుకుని ఆమెను దగ్గరగా లాగుకుంటున్నాడు ఆమె భయంతో వణుకుతూంది

వీధి దీపాలుకూడా బెదిరినట్లు వణుకుతున్నాయి కళ్ళు కోపంతో మెరుస్తున్నాయి శరీరం బిర బిగుసుకుపోయింది

"వదిలెయ్యండి" అని అరిచింది

"ఇదిగో యీ పదిరూపాయిలు తీసుకో"

"నా దారిని నన్ను పోనివ్వండి" అంటూ తన చేయి లాగుకుంటోంది అతడు ఆమెను నొక్కి పట్టుకుని తనవేపు లాగుకుంటున్నాడు ఆమె తనశక్తి అంతా ఉపయోగించి ఒక్కలాగు లాగింది అతను ముందుకు పడ్డాడు ఆమె బాధపుగా ఊపిరిపీలుస్తూ నిలుచుంది. అతడు లేవడానికి ప్రయత్నించేస్తూ కళ్ళంట విస్ఫులింగాలు కురిపిస్తున్నాడు

"యిదిగో బాబూ! మీ దారిని మీరు పొండి నన్నలరి పెడితే గోల్లుపెట్టేసి పదిమందిని కేక పెట్టేస్తాను" అందామె అతడు లేవకముందే

"గోల పెట్టేస్తావేం" నీ లాంటి దొంగలను సహాయం చేయడం నాదే పొరపాటు" అన్నాడు బట్టలు దులుపుకుంటూ

ఆమెమాటలు చెవి కెక్కించుకుని, మాట్లాడకుండా, అతనివేపు చూడకుండా, గుడ్డిదీపాల వెలుతురులో స్టేషనువైపు వేగంగా నడుస్తోంది అతడు వసుంధరిగిన కామపాములా బుసలుకొడుతూ వది రోడ్డుమీద నిల్చున్నాడు

వీధిప్రక్క గుడ్డిదీపాల వెలుగులు దల్లగా నవ్వుకుంటున్నాయి.

ఆంధ్ర వచన రచన: పూర్వ రంగము

శ్రీ కొర్లపాటి శ్రీరామమూర్తి

ఋషుల దర్శనములు ఋక్కులు. రసఋషి వాల్మీకి శోకద్వంద్వము కవితాకారణము. ప్రకృతి సౌందర్యదర్శకమును కవితావేశము. భక్తియుతమైన భారతావనిలో భగవదారాధనమునకు కోలమైన కంఠాభరణము. ప్రతి సాహిత్య ప్రారంభము, ప్రతిభాత్మకమైన గేయరూపముగ ప్రసిద్ధ విధానము. వైదిక ఋక్కులు, కావ్యానుష్టుప్పులు, గీత గాథలు, కేవల పదములు అట్టివి వచనరీతియే పరిణామములలో పద్యకవిత్వముగా వర్ధిల్లినది. నన్నయార్యుల పద్యకవిత సాంద్రపాకము. నన్నెచోడుడు పేర్కొనిన ఊయెలపదములు, పాల్కురికి సోమనాథుడు పేర్కొనిన తుమ్మెద పదములు మొదలైనవి పూర్వరంగ పురస్కారములు. పదకవిత్వము తిరుగా పద్యకవిత్వమునకు గద్యకవిత్వము తరువాత గద్యకవిత్వము క్రమవికాసము. "గద్యము"నకు "వచనము" పర్యాయవాచకము "గద్దె" వికృతి.

వచన శబ్దము వాడినది మొదట నన్నయార్యుడు. "నవ్యగుణాన్విత నవభావ నభోమువనావచనవగదలా విశారదులయిన మహాకవులను" అని భారతావతారిక. ఇట వచన శబ్దము క్లిష్టము. ఇంతకంటె స్పష్టముగా వాడినది తిక్కన సోమయాజి. నిర్వచనోత్తర రామాయణము అను తిక్కన గ్రంథనామమునందే గద్యము వచనమని వ్యంజకము. తిక్కన వాడిన "నిర్వచన" శబ్దము నిర్దుష్టము కాదు, కాని విశేషమే. ఈ ఉత్తర రామాయణములో లేని వచనశబ్ద వాచ్యార్థము, విరాటపర్వాదిగాగల గద్యశబ్ద గర్భితార్థము నొకటే. "మహాకవిత్వ దీక్ష విధిరాంచి పద్యముల్ గద్యములన్ రచియించెదం గృతుల్" అని తిక్కన కంఠోక్తియే అంతే కాదు. "కేవలముగాని గద్యమున్ బద్యమున్ కూర్చి వంచించి భావరసోదయాభిరామము" మనియు శేరిన అభిప్రాయము. గద్యశబ్దమును ప్రౌఢగా వాడినది పాల్కురికి సోమనాథుడు మరి, అర్వాచీన లాక్షణికుడు వచన గద్య భేదనిర్ధారణము చేసినమాట వాస్తవము. అది అప్రస్తుతము. అయినను పృథక్కరణము అట్టిది కలదు. ఆంగ్లమునకు "Prose" "Poetic Prose" అనువానికి సమానార్థకముగా వచన గద్యభేదపరిగణన మది చమత్కార జనకము. యమకములగను అనుప్రాసముల అట్టహాసములు కల ప్రబంధగద్యము గద్యము, తదితరము వచనము అనెడి వాదము సరికాదు. కావున రూఢి లేదు. కేవలము కారణము అదిగాక అట్టి ప్రబంధ వచనము అతిపూర్వకావ్యములందు కనబడదు అంతేకాదు. ఆ పరిగణనము ఆంగ్ల పద్ధతికి అనుగుణము కాదు. ప్రబంధోచిత గద్యమున కవితాగుణము లేకపోలేదు. ప్రబంధ గద్యములందలి శబ్ద చిత్రణమే కవితాంశము కాదు. కనుక కేవలు సారస్వతమున 'వచనము' అనగా గద్యము అన్నది నర్థకము కాదు సరిగదా సమానార్థకము. సంస్కృత వాఙ్మయమున నైతము వచనగద్య వ్యవహారము కలదు. అయితే "వచ్" "గద్" ధాతువులకు అర్థము ఒకటే – "వ్యక్తాయాం వాచి" అనునర్థమున. గద్యమునకు గద్దె వికృతి మాత్రము. పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్యచరిత్రలో దీక్షా ప్రకరణమున "వంచగద్దెలను" అనుపదము కలదు. అంతేకాదు. దక్షిణాంధ్రయుగవాఙ్మయమున కొన్ని కలవు. కనుక వచనము గద్యము, గదె ఒకటే.

సంస్కృతాంధ్ర లాక్షణికుల వచన భేదనిర్వచనము లివి!—

"కావ్యం గద్యం పద్యంచ గద్యం వృత్తగంధి ముక్తకం ఉత్కలికా ప్రాయంచ పద్యభాగవద్వృత్తగంధి అల్పాక్షరం విపరీతముత్కలికా ప్రాయమ్"— వామనుని కావ్యాలంకారసూత్ర వృత్తి.

(1) ప్రాచీనాంధ్ర గద్య కావ్యములు— వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్ పత్రిక సంపుటి 1 పుటలు 88-104; "విమాగద తరంగము"లో పునర్ముద్రితము.

"వృత్తభాగ విహీనమయిన గద్యము ముక్తకము, వృత్తగంధి, ఉత్కలికా ప్రాయము, చూర్ణకమునని నాలుగు విధములు. తొలిది సమాసరహితము. రెండవది వృత్త భాగములతోఁ గూడుకొన్నట్టిది. మూడవది దీర్ఘ సమాసాఢ్యము. నాలవది అల్పసమాసము"—విశ్వనాథకవిరాజు, సాహిత్య దర్పణము

"కం. కమలాసనుఁ డాదరహితమెం
పదపడి వారిగద్దెకోలి బహుముఖ రచనం
బున మెఱయు గద్యమదియే
దెలుఁగుకృతుల వచనమనఁగ దీపించుఁ దగున్"

గద్యము స్వస్తి సమస్త ప్రభువర రత్నాదిక శ్రీ ఘంటారావ భుజగపతి సింహాసనారూఢ మురవిశర మకుట తిలకఘటిత మణిచిరమణి గణ ప్రభావిభాసిత పాదపీఠ దేవదేవాదిమ కోరక గొంత లలితమా ప్రాలంకృతి వరగా సరసిజయుగళ . శ్రీ యనంత పద్మనాభ నమస్తే నమస్తేనమః"—అనంతుని ఛందము

"ఇట్లంగు గద్యలక్షణం బతిసూక్ష్మంగు గద్యయము వైగుభేదంబుల విహరించు—నయ్యవి యే వంబెను—గద్యయు బిరుదగద్యయు, చూర్ణికయు వచనంబును, విన్నపంబులునన గద్యభేదంబు లైదగును ప్రమోదంబున విలసిల్లునవై వినోదింతురు 1 గద్య క్రమంబెఱుఁగలేనం దేని గద్య—అనుకరణ శబ్దయు గ్రంథంబులు 2 బిరుదుగద్య—సంబోధనాంత పదబంధురంబులై వరలుచుండు 3 చూర్ణిక—ద్వివచన బహువచన సందర్భములగు వ్యక్తిగత నామ సమాసాది సమాసాదిక కల్పనాదుల జల్పితంబై వెలయు నందు 4 వచనములు—బహుప్రకార రచనా విధయు ప్రాచుర్యమ్ములై సంచరించుచుండు 5 విన్నపంబు లెన్నరెన్నరై యుజామార్గమ్ముల ననుగమించి మించు దీపించదగినమ్ములు మతివిరాజితమ్ములై స్వేచ్ఛాకల్పనా గౌరవమ్ముల నొలంగుల విలసిల్లు"

—శాస్త్రి వేంకటరమణకవి, లక్షణశిరోమణి

సంస్కృతాంధ్ర లాక్షణికుల వచనభేద వర్ణనములో చూర్ణ, ముక్తక, చూర్ణిక నామకరణములు సువిశిష్ట పరిశీలనావసరములు. అనావిద్ధలలితపదమైనది చూర్ణము. అదియే చూర్ణికము అనగా నది సరళ వచనము కదా, చూర్ణిక ద్వివచన బహువచన సందర్భము లతో విభక్తిమాత్రపద సమాసాది సమాసాదిక కల్పనాకల్ప జల్పితము అనగా నది దీర్ఘ సమాసవచనము. కనుక సంస్కృత చూర్ణములు తెలుగు చూర్ణికలు లక్షణములను బట్టియే భిన్నము లని వ్యక్తం బగుచున్నవి. అయినను అభిన్నములని ఒకరిద్దరి!—అది నతి అవిచారితరమణీయము. లక్షణములను బట్టియే కాక, లక్ష్యములను బట్టియు సంస్కృత చూర్ణము, తెలుగుచూర్ణిక భిన్నరగములే. ఎట్లనగా వాఙ్మయములో ఒక చూర్ణికకలదు అది చూర్ణిక అని 1901 సంవత్సరమందలి ముద్రిత ప్రతిలో అభివ్యక్తము ఆ చూర్ణిక దీర్ఘద్విత్వ సంయుక్త సమాస పూరితపదబంధము. అదిగాక మరొక మణిప్రవాళ భాషామయమైన చూర్ణికయు మనకుకలదు "ప్రాయిక వచనము" అను ప్రత్యేకశీర్షిక నది నత్యయమాణము. అనంతుని గద్యోదాహరణము, ఎట్లాగనగా వారి కందివాసా ఒక కేటీగా ఇక "వచనములు "విన్న పములు"లను చూర్ణికా సమ్మితములే అన్నిటనో చే అంత స్పష్టము భగవత్పరమైన భక్తినివేదనము గానీ ప్రశస్తిపరమైన ప్రపత్తి నివేదనము గాని తెలతుఁగాము. "వచనము"నకు "చూర్ణపదావళి"యని తెల్లవారు అన్నమాచార్యుల సంకీర్తన లక్షణ గ్రంథకారము అది రీతి పర మగా అర్థవంతమే కాని వస్తుపరముగా చూర్ణికయే. అటే "వచనము"కంటె "విన్నపము"ను భిన్నముగ నెంచ దగు శాస్త్రపాక పెదతిరుమలాచార్యుల వచనము "విన్నపము చెప్పిన"ది అట్టిది "విన్నపము"ను అనగా సంస్కృతములోని చూర్ణము మాత్రికము, తెలుగు లోని చూర్ణపదము రీతిపరముగా నొకటి తెలుగులోని చూర్ణిక వచనము, విన్నపము వస్తుపరముగా నొకటి. అంతేకాగు కొన్ని కవనములందు విన్నపములంగు సమాసరచన కలదు కనుక తెలుగులోని చూర్ణిక, వచనము, విన్నపములంగు రీతివిశేష దుష్టలము అయినను ఒకచో అనంతుని గద్యమును అంగుగశాస్త్రము బిరుద గద్యరూపమము భిన్నము. దీనికై వారగద్య అని నారాయణరము వేంకటపాపరాజు తిరురాయణ ములో నొక కైవారగద్యకలదు అట కైవారగద్య అని లేదు కాని ఆ సందర్భము కైవారమే. తిక్కనగారు పట ప్రయుక్తము లక్షణశిరోమణి లక్షణము వినూతగద్యకు మాగు బృహద్గద్య అని ఒకరి ఉదాహరణము ప్రాయిక ముగా నది ప్రామాదికము. బిరుదగద్యలు రాజులాంధ్ర కములు విజయనగర సామ్రాజ్యమునకు సంబంధించిన బిరుద గద్యలసప్తకము వెంకయ్య రామరాజీయము లేక నరపతి విజయము అను గ్రంథమున కలదు. ఇక

సంస్కృత లక్షణములోని వృత్తిగంధి వచనము పద్య భాగబాహుళ్యప్రధానము ఆ పద్యభాగవృత్తియు గణసంఖ్యయు కంటె గురులఘుక్రమము గమనార్హము. నన్నెచోడుని కుమారసంభవములో అట్టి వృత్తిగంధి వచనము కలదు. ఆయా ప్రకరణముల ఆయా ప్రభేదములు వక్ష్యమాణములు. ప్రకృతము వచనము రీతిపరముగ అసమాసకము, దీర్ఘసమాసకము అని ద్వివిధమున స్పష్టము. వసుపరముగ తెనుగువచనము త్రివిధము 1 కావ్యగతమైన గద్యములు. 2 విప్రకీర్ణకములైన చూర్ణికాదులు 3. ప్రత్యేక వచనగ్రంథములు. అందు మరల అవాంతర భేదములు అనేకము. అది వచనరచనా పరిణామము కలవి ఫలస్వాన్వయము ఏకంబిగ వచన పరిదర్శనమునకు సమగ్రాంధ్ర వచన సమీక్షయే కర్తవ్యము.

అసలు పద్యమువలె గద్యము గౌరవప్రదము కాదను దృష్టి కలదు. అట్టి భావన అవిచారిత రమణీయమే. "గద్యమ్ కవీనాం నికషం వదంతి" అని ప్రసిద్ధమైన ఆభాణకము "బాణోచ్ఛిష్టమ్ జగత్సర్వ" మ్మని మించిన కాదంబరియు, "దండినః పదలాలిత్య" మ్మనిపించిన దశకుమార చరిత్రము వచన కావ్యములే, గద్యగ్రంథములే. పాశ్చాత్యులకును వచనము పరమ ప్రమాణమే 2 ఎలిజబెత్తు కాలములోని ఫిలిప్ సిడ్నీ పద్యకవితకు ప్రతిభటత్వము వహించినది వచనరచనములో మహాకవులు కలరనియే "ఛందస్సులేని ఉత్తమ కవిత ఉండవచ్చును" అనియే కాలరిడ్జి అభిప్రాయము "కావ్యమునకు శ్రుతిలయలవలన కలుగు నిశ్చితత్వము (Certainity) తీవ్రత్వము (Force) నియతత్వము (Regularity) అను గుణత్రితయము పద్యబద్ధమైన కావ్యములలో స్పష్టీకృతమై, హృదయస్పందకములైనట్లు వచనములో కుదరగు" అని మేథ్యూ ఆర్నాల్డు వక్కాణించినప్పటికిని "వచనములోను శ్రుతిలయలు కలవు" అనియే కడ్డీ వాదము. గద్యముకంటె పద్యము గంభీరమన్నది షిల్లర్. అతడు మొదట తానొక కావ్యము గద్యములో వ్రాసి తరువాత పద్యములో వ్రాయగా భావనాభేదమున గద్యరచనము నీరసమనిపించుటేగాక పద్యరచనములో ఆత్మికపనము కలదని తెలిపిన తదుధిజుకవి. కాని ఆంగ్లేయకవులు మాత్రము శ్రుతిలయాత్మకమైన వచనములో రసప్రసరమైన రచనము చేసి "పండితాః సముదర్శినః" అను ప్రవచనమును అన్వర్థము చేసికొన్న అపర్చుకవులు. "పద్యగద్యమయం చం పూరిత్యభిధీయతే"—పద్యగద్యాత్మకమైన చంపూ రచనము ప్రత్యేకాంధ్రసంప్రదాయము. కారణము సంస్కృత చంపూకారులయిన అనంతకవి (భారత చంపువు) లక్ష్మణకవి (చంపూరామాయణము) ఆంధ్రులగుటయే. కాదంబరీ దశకుమార చరిత్రలతో పాటు తచ్చంపూగత మనునవు చూచినిగి ఆంధ్ర సరస్వతికి అధ్యాపకవాణి సంస్కృత వ్యాసనముల్లసితమై సహస్రవసంతనికేతనమైన, విలసితమైన తెనుగు వాగ్వ్యతి నందనవనములో పద్యలతికలు గద్యగతికములు

తెనుగు ప్రాచీనవ్యవహారమే అయినప్పటికిని పాలిచ్చి పెంచిన ప్రాకృతసంస్కృతములు ముఖ్యముగ సాహిత్యముఖమున ఆంధ్రుల ప్రథమసాహితి గాథా సప్తశతి ప్రాకృతమే. ప్రాకృతము శాతవాహనుల కాలమున రాజభాష. అనాటి హాలుని అర్ధాంగి లీలావతికి సంస్కృతమే లీలావిలాసము. ఆ రాణీగారికి అల్పకేసలోను గీర్వాణమే! పాపము, హాలునికి సంస్కృతము పాతమైనది వలవులనాడు సంస్కృతము పాలకవ్యవహారభాషయై మూడుకొట్లి శాసనము లందుకు మూడల అట్టి ప్రాకృత సంస్కృతముల ప్రాభవమున ఆంధ్రులదేశభాషకు అనువిహాంత అసలు దేశభాష అనదిన వాగ్వ్యవహారము ప్రతిభాషకు వది ప్రాథమికదశ వాగ్వ్యవహారము వచనైక రూపము ఆ వచనము ఆలంకారిక రచనమైనపుడే ప్రత్యేక వాఙ్మయప్రాదుర్భావము వ్యవహారదశయందర్థమానము. వాఙ్మయవచనమునకు వ్యవహారవచనమే ప్రాతిపదిక. ప్రాచీన వ్యవహారవచనమునకు ప్రభువుల శాసనము లెంతవరకు ఉపాధులు ప్రజా దైనందిన వ్యవహారవచనమునకు ప్రత్యేకవసతి లేదు ప్రభుశాసనములందే ప్రజావాణి సత్ప్రతిఫలనము సాధకము అది వచన రచనాప్రాథమికదశ ఉపలబ్ధశాసనములలో ఉన్నది మొదట గద్యము. తరువాత పద్యము కాని పద్య కవిత్వము తరువాత గద్యకవిత్వము క్రమపరిణామము నిజమే, శాసనవచనము కవిత్వగచనము కానేకాదు. కేవల పాలక వ్యవహారములోనిది వచనము శాసనములు వార్తాప్రధానములు పత్రికలవంటి శాసనములలో ప్రత్యేక సంచికలవలె వీరాజనములవలె పద్యముల పల్లవి సంభవము. కనుక శాసనములలో ప్రథమతః

(2) అముద్రిత సాహిత్య విమర్శనము—పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు.

కనిపించునది వచనము అది మరల త్రివిధము. మొదట పదము. పిదప వాక్యము, తరువాత వచనరచనము. ప్రాకృతసంస్కృత శాసనపాళికలందు తెనుగుపదములు కలవు "కేపూరు విషయం" మొదలైనవి ప్రథమతః తెలుగుగా గుర్తింపబడిన తెనుగు వాక్యములు అనగా క్రింది శాసనపంక్తులు 3

"స్వస్తిశ్రీ పొలమహారాజు లొకన ఇచ్చుట కి అగపోతులు కేబాళోలు పద్దగాళ్లు ఇచ్చిన పన్నస పెన్నాకు ఇచ్చోటికిన్ చేతిచ్చినవారు పంచమహా పాతకస్థున్"

"మణయశక్యుగా యశక్యుగా వృద్ధిశక్యుగా ఇ ముచ్చుర ఒకాడు బోళ చేతి కిడుగోటిని ఎల్లకా వెలుంకవాగు నవితిబోయికును పానబోయికును పట్టిముడువ రట్టోళ్లు పుణ్యకాలమున బోయికును ఇన్దలు దిరికి పఞ్చి"

తొమ్మిదవశతాబ్దిక మూడవ గుణగవిజయాదిత్యుని సాగ్యవర శాసనమున గద్యశక్తి గట్టి కదలించినది. "అనేక సంగ్రామాలంకృత సమస్త మహామండల ప్రకాశితకీర్తి" మొదలైన సమాసములు మొదలైనవి అనగా ప్రాకృతప్రాధికముపోయి సంస్కృత సార్వభౌమత్వమునకు ప్రాగితము పండరంగని అద్దంకి శాసనమున పద్యగద్య రచన పటుకడినది కొండపడ ధర్మవర శాసనమున గట్టిపడినది దీర్ఘ సమాస రచనము దీప్తికృత పొందగను "విజయాదిత్య పాదపద్మోపజీవి రాజ్యాయమాన సమస్త రాజ్యధుర నిరూపిత మహామంత్రాధిపతి"— యుద్ధమల్లుని నాటి శాసనములందు వంటే 5 "సమరారాతి మత్తమాతంగ మస్తక విదారదారుణ ఖరనఖరపంజర! పొతుస్త వజ్ర పంజర విజభుజ పరాక్రమ నిర్జిత ప్రతిమల్ల పటుబల జలనిధి కబళన బడబానలో దగ్రదావానల!"

పద్యశాసనములందును గద్యపంక్తులు కలవు. పండరంగని అద్దంకి శాసనమున (క్రీ శ 848) "పండరంగు పరమ మహేశ్వరుడు ఆదిత్య భటారనికి ఇచ్చిన భూమి యెనుబది పుట్ల అద్దపట్టు కేసిన దమ్మ పురంబున దమ్మవులు వీని రక్షించువారికి అశ్వమేధంబున ఫలంబు అగు" నని కలదు యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శాసనములో (క్రీ శ 898) "దీనిం జేకోలు రోడెదం (వా) రతిరంజేం (వ) రాణసాటి గొరగ (లు) ను చెప్పెకేకుగను (జ) ను యా క్షేత్ర మేగొంటి కొండు (వా) ర దీనికిద్దాని విల్చిన వారు (క్షి)తి

తల్లి దాతీఫుట పా (పం) బు గానే" అనికతక భాగము ఒక అత్తురాజతి శాసనమున (క్రీ శ 1108) "స్వస్తి సమస్త ప్రశస్తి సహితం శ్రీమన్మహామండ లేశ్వర మహామండలేశ్వర కొండ్కారాజుల దివ్యశ్రీ పాదపద్మోపజీవియైన పెద్దబోతి నాయకుని పెద్దకు విన్నపమున ఆచార్యుపాని శ్రీ మదమరకేశ్వర మహాదేవర కా చంద్రార్కతారగముగాను అఖండ దీపమును కిచ్చిన గొరియలు ౨౫" అని గద్యరు

అర్వాచీనములైన అనేక శాసనములు కేవల వచన రచనలు. అవిగాక కేవల పద్య రచనములయిన అనేక శాసనములుంగును, అంతకంటె కేవల సంస్కృత భాషా రచనములయిన బహుశాసనములంగును, గ్రామసీమలు తెలుపు భాగము తెలుగువచనమే. ఆ వచనము ఆనాటి వ్యావహారిక భాష. అంతేకాదు అలతివాక్యములు అగుగుగనైన లేని సుదీర్ఘమైన ఏకైక మహావాక్యముగ నుండుట నైలక్షణ్యము. 1430 సంవత్సరమందలి అల్లయ దొడ్డాగడ్డి కొండు దుగ శాసనమింగుకు నిదర్శనము అలతి వాక్యములు ఆయాగుగ కల మహావాక్య రచనమును కలదు 1434 సంవత్సరమందలి అల్లాడ వేమారెడ్డి వేమవర శాసన మింగుకు నిదర్శనము ఈ రెండు శాసనములు కూడ కేవల సంస్కృత భాషాగ్రథితములే గ్రామసీమలు తెలుపు సందర్భమొకటె తెలుగు వచనము. బహు శాసనముల కిది మామూలైన పద్ధతి ఆ పద్ధతికి అట్టి సర్వశాసనములందును సాంప్రదాయమైన శాపాశయ శ్లోకమే తీరు.

"అస్మద్గ్రామస్య సీమానో దేశ పర్యాయ దక్రమాత్
సర్వేషాం సుప్రబోధాయ లిఖ్యంతే దేశభాషయా"

ఆ దేశభాష ఆంధ్రావనిలో ఆంధ్రమే కదా! ఏక దుదాహరణములు స్థలవిస్తర భీతుపులని ఉపే క్షితములు ప్రధానముగ నిట పండరంగని కొండపడ ధర్మవర శాసనమునందలి సమాసరచనము గమనార్హము.

---

౩. వచ్చునుకు పూర్వము ఆంధ్రభాష — మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు ఆంధ్రపత్రిక సంవత్సరాది సంచిక, వృష. పుటలు 5-16

౪ అముద్రిత సాహిత్య చరిత్ర — డాక్టర్ శ్రీ బి ఆర్. నరసింహంగారు.

౫. భారతి శాసనము—గంటిజోగి సోమయాజి గారు పుట 149

అది తొమ్మిదవ శతాబ్ది ఆంధ్ర వచన రచనా పాటవము.

తెలుగు వచనము తొలి శాసనాలలోనే సమాసభూయిష్ఠమై ఆవిర్భవించి కన్నడ శాసనరీతిగా ఆరాధనము. ఆనాటి రాజులు కన్నడ రాష్ట్రకూట చాళుక్య బంధువులే కాని, సంస్కృతము అప్పటికి ప్రభువుల అందరి పెన్నిధి అంతేకాదు దేశమున ఆనాటి దేశీయ పండితులకు ప్రవచనము ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దుల సంస్కృత గద్యశైలి సుపరిచితమైన శతాబ్ది "అపార శాస్త్ర పారగులైన నైయాయికగణము, భారత రామాయణాదులైన పురాణ ప్రవీణులైన పౌరాణికులు, మృదుమధుర రసభావ భాసురమైన వచన రచనా విశారదులైన మహాకవులు వివిధ తర్కవిద్యాపారంగతులు, శాస్త్ర పారంగతులు ప్రతిభాశాలులైన వాగ్మికులు" మొదలైన విద్వజ్జనులు రాజరాజు కొలువులో అమరంతము ఆ కాలమునుండి పూచిపూచిన అలఘు ప్రకృతి కాదు ఆంధ్రావని గల సంస్కృత పండితులే ఆనాటికి సంస్కృత గ్రంథములు సమాస బంధురములు "అప్రాంత ప్రసరిత పాండు పూరితరసనా... ధూరి త్రైవా జీవ్య ప్రబాహ్య మధుఘ విరక్తి పరస్పర ప్రకర్షణ శాలి" అని అరవశతాబ్ది సైమన్లోక సమాస రచనము పదునాలుగవ శతాబ్ది వచన కాదంబరీ సమాసబలనము, దండి వచనము ఆంధ్రవచనమునకు ఆదర్శప్రకృతులు ఎనిమిది తొమ్మిది శతాబ్దులనాటికి సంస్కృత వచన సంభావనకే సమాస భూయిష్ఠములు "శాబ్దస్పంద తప సక్షిప్త గర్వ గాంధ వ్యాస పచ్ఛన్నకుసుమ శోకన దశాంత కుసుమపరాగ పరిశీలిత దిక్ప్రాంగణం" అని వేణీసంహారము అంతేకాదు అటు సన్నయాదులకు, ఇటు శ్రీనాథభట్ట సుకవిత్వ తొలుత మొలిచిన ఆంధ్ర కవులకు ఆదర్శప్రాయమైన మురారి అనర్ఘ రాఘవము దీప్త సమాస దీర్ఘ గద్య నికషము "ఇక్ష్వాకుకుల తియరాత్మ దుహిత శశి రాహు... సంవాద గోపుర మేఘరేఖా కాంత క్షీర... లోక మాహేశ సహస్ర శిఖరి ప్రకృతే" "అహో గోదావరీ తీర తరంగశీకర శీతసుకుమార రూపల పరిసర రమ్య పాలికొల్లు జనస్థాన సీమానః"—అని మురారి నాటక ముగ్ధ మోహన సమాసవచన సంభాషణలు. అట్టి సంస్కృత సౌందర్యమున ఆంధ్ర వచస్సౌ అలంకరణము అనగా తెలుగు సమాసము సంస్కృత సమాసమునకే అనుపల్లవి.

సమాస రచనము శాసన వచనములో వర్ధిల్లినది. ప్రభుసంబంధి వచనములతోపాటు సర్వ ప్రభువైన దైవ సంబంధి వచన మొకటి దానికి సంభావ్యము. భక్తిరస భరితమయిన ప్రత్యేక రచన పుట్టినది ప్రథమ వాఙ్మయ వచనము అటి రచనకు అనాటి భక్తి అనుభావమే కాదు ఆధారములును కలవు. పండ్రెండవ శతాబ్ది ప్రథమ భాగమునందలి వాడైన మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు మహాలింగ్యారతి వాచా గద్య, అక్షర గద్య, పంచగద్యలు వ్రాసెనని పండితారాధ్య చరిత్రలో పాల్కురికి సోమనాథుని ప్రతిజ్ఞ, పాఠ్యము అదిగాక మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని "లింగోద్భవ గద్య" "శ్రీముఖ గద్య" ప్రసిద్ధములు శ్రీముఖ గద్య తెలుగు వచనము అని కొందరి అభిప్రాయము. అమర లబ్ధమగు శ్రీముఖగద్య ఆంధ్రవచనము అగునో కాదో అనుమానము. ఇక లింగోద్భవ గద్య—ఇది కూడ అనుపలబ్ధము. స్కాంద ప్రసంగమున శివపురాణములో స్తంభోద్భవ గద్య మొకటి కలదు. లింగోద్భవ, స్తంభోద్భవ నామసాదృశ్యము గమనార్హము. అంతేకాదు స్తంభోద్భవ గద్యలో "భక్తజన వచన రచనకైన చింతితార్థ వితరణ సాధకగణ సుధాపూరిత హృద్యహృదయ ప్రవేశంబు" అను వాక్యము కలదు "భక్తజన వచన రచనకైనను" కూడ గమనార్హము అట్టి వచనము—దూర్జట—ఎర్రా ప్రగ్గడ హరివంశమునందు కలదని పూర్వోక్తము. అగ్గ్యవీనముగ అట్టి వచనములు శ్రీనాథుని కృతులలో అధికము అదిగాక "కాలోచితంబుగా నైవార మొనరించెద బలుకు దొరక్యాలి గద్యపద్య సరణి" అని కాశీఖండమునందు, "హృద్యంబులగు గద్య పద్యంబులు రెండును వారవాగులు పఠింప" అని భీమఖండమునందు కలవాక్యములు నైవారగద్యమునకు, భక్తి వచనమునకు సాక్ష్యములు. ఇక పాల్కురికి సోమనాథుని గ్రంథములందు ఇట్టి మాదవలు కోకొల్లలు బసవ పురాణమున పండితారాధ్య కథలో "ప్రస్తుత స్తుతుల గద్యపద్య కావ్యములు విస్తారముగ చేసి వినుతించు చు" అనియు, ఒడయనంబి వాలిన్గి గుడికి వచ్చు సందర్భమున "గద్యపద్యానుబద్ధ కావ్యములు హృద్యంబుగా దక్షిణేశ్వరకు వొగడ" అనియు, పండితారాధ్య చరిత్రలో వాద ప్రకరణమున "గద్య పద్యంబు లాకొంచు బదుయిదుము" అనియు పర్వత ప్రకరణమున "పద్యముల్ వచనముల్ గద్యముల్

"కాదు" అనియు స్పష్టముగ కలవు. అట్టి గద్యలు అనగా ప్రత్యేకమైన భక్తి వచనములు అర్వాచీన వచనములు పెక్కు ఉపలబ్ధములే అంగు "ఏకాంత వచనములు" "వెంకటేశ్వర వచనములు" వివిధపరములు "కాశికా వచనములు" "ధిరానీరుకోహార వచనములు" (పురాతన శంకర వచనములు) శైవపరములు అవే ప్రథమగద్యలు, తిక్కన్న రత్నకే వచనాచార్యులు కాదు అంతఃపూర్వమే అట్టి వచనములు కలవని పై చూచనల పర్యవసానము. పాల్కురికి సోమనాథుని బసవ పురాణమందలి హలాయుధ కథలో "శివయోగుల చరిత ప్రస్తుతోక్తుల గద్యపద్య కావ్యముల విభాగముగ చేసి వినుతించు మేటిరా నసుత కథాంతరలు" సంస్కృత పండితులు, సత్కవీశ్వరులు కాని సామాన్యాంధ్ర జనులు వారుగా వినుతించునవి సంస్కృతము వల్లె కేవలం గాక ఆంధ్రము అల్లికలే. అంతేకాదు అనాటికే భక్తివచనములు ప్రచురప్రచారము, శైలీ పరిణామము పొందినవి, ఎట్లాగడ హరిశంకరుల చూర్ణిక ప్రవేశము, రుద్రదత్త ప్రౌఢిని తెలుపుచుండు అట్టి నానుబాద్యస్కృతమున ఎట్లాగడ సంధోప్పాక గద్యకు మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని లింగోద్భవ గద్య ఆద్య ప్రకృతి అగుచేమో! ఆద్య ప్రకృతిని మించ వలెనను అనుసరణాధిక్య రచనా ప్రవృత్తియు సర్వకవి సాధారణము ఎట్లాగడ స్తంభోద్భవగద్యకు బమ్మెర పోతనామాత్యుని నరసింహావతార వచనము ప్రతిస్పంద్వి రచనమే కనుక లింగోద్భవ గద్య ఆంధ్ర వచనమగుట అబ్బురము కాదు.

అంతేకాదు పాల్కురికి సోమనాథుని "ఉత్తర గద్య రచనోక్తులకంటె" "అరూఢ గద్య పద్యాది ప్రబంధ పూరిత సంస్కృత భూయిష్ఠరచన" అను వాక్యములు అత్యంత ప్రసిద్ధములే కదా! అని వర్మ యాకు ఆక్షేపములవంటి పరిపాటి కాని "అరూఢ గద్య పద్యాది ప్రబంధ" అను వాక్యమున అదికిద్దమునకు అర్థము?—"గద్యపద్యసమన్వితకావ్యమును" అను కోటను అదికిద్దమే ఆ అదికిద్దమునకు అర్థము? అసలు ప్రబంధ శబ్దమునకు అర్థము?—తిక్కన భారతమును "ప్రబంధమండలి" అనుటచే ప్రబంధ మనుక ప్రక్రియా భేదముగాను తిక్కన తిక్కతాముహాయుడుగను బహు సంఖ్యాకుల బాహాట వరదిశము! సన్నయాధిపు ప్రబంధ శబ్దమును భారతపరముగా వాడలేదా?

౧ | "సత్యవాక్ప్రబంధ శోభనహృద్యోక సంభవ్యమయునదాని సర్వలోక

భూజ్యమయువదాని బాగునతత్వాద సు లోమయి ప్రతిదిం బయునదాని"

అని ఆంధ్ర మహాభారతము ఆదిపర్వము కృతి యోగ్యవముల్లో సోమయాజి సప్తము పీఠము ఒక్క ఎత్తుగీతి ప్రబంధమునగా గ్రంథము కావ్యము అను నీ ప్రక్రియాభేద పరిగణనమటుంచి అసలు ప్రబంధ మనగా గ్రంథమాత్రమనుటకు శాస్త్రప్రమాణము, కావ్య ప్రమాణము కలవు "ప్రబంధ రచన" ముఖ శిల్పక వని నిఘంటుకారులు ప్రకృతము "ఆది ప్రబంధము"నకు అర్థము ప్రత్యేకము "గద్య పద్యాది ప్రబంధ"మునగా గద్య పద్యాత్మక గ్రంథమనుట అసంగతము ఆదిప్రపంచమునకు అక్కర్లేదు తెలుగు కల్పనా చమత్కారమే "గద్యపద్యాది ప్రబంధపూరితి" అనగా గద్యము పద్యము మొదలైన గ్రంథములంగు నిండిన— అనియర్థమే అర్థము అనగా గద్యగ్రంథములు, పద్య గ్రంథములు, ఇతర గ్రంథములు అనియు భక్తి వచనమొక ఇతర గ్రంథము దండకమువలె అంతే కాదు ఇంకను బసవపురాణమున "సాంగభాషాంగ క్రియాంగ పటునాటకంబుల నటియించుచు రు"— "వివిధనాటక మహోత్సవము లొప్పార" అనియు, పండితారాధ్య చరిత్రలో "మార్గదేశిక ము, స్తుతిమాల ముఖ మహాస్తోత్ర మాత్రంబులు శతకంబు, శివతత్వ సారంబు, దీపకళిక, మహానాటకము, ఉదాహరణ ములు ముక్తకాదులు గీతంబులు"— "ప్రమథ పురాతన పటుచరిత్రములు క్రమమొంద బహునాట కము లాడువారు"—"లలితాంగ రసకళాలంకారరేఖ లలరగ బహురూప మాడెడువారు" అనియు పాల్కురికి సోమనాథుని అందింపరే కనుక దేశినాటకము, మహానాటకము, బహురూపము, శతకము, దీపకళిక, ఉదాహరణము, ముక్తకము, గీతము మొదలైనవి ఆనాటి ఇతర గ్రంథములే సంస్కృతమునకు సామంతమైన తెనుగు భాషలో ఆది ప్రబంధములని సంస్కృత భూయిష్ఠము లగుట సర్వకాల సంభవము అందలి భక్తి వచనములును అట్లగుటకు సంస్కృతి గద్యమును సహకారము పాల్కు రికి సోమనాథుని నమస్కార గద్య, పంచ ప్రకార గద్య, అక్షరాంక గద్య సంస్కృతములే పాల్కు రికి సోమనాథునికి బహుపూర్వము గద్యలు బహు భాషల కలవు కనుక నమస్కార సంస్కృత ప్రౌఢ గద్య ప్రభావమున మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని లింగోద్భవగద్య అట్టి సంస్కృత భూయిష్ఠరచన

అటువంటి సందర్భము కనుకనే, అనువరణమైన ఎఱ్ఱాప్రెగడ నృసింహోద్భవ గద్య అంత దీర్ఘస్వరత్వ సంయుక్తాక్షర సహిత కఠినపదబంధము! మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు సమానగద్య చేసినాడే. కందము చెప్పిన కవియే ఎఱ్ఱాప్రెగడ నాటికి భక్తికవనము ప్రసిద్ధము, శైలీ ప్రౌఢము మాత్రమే గాక ప్రబంధ మన్యస్థమున అయినది గనుక అతిశయార్థ లింగోద్భవ గద్య అట్టి వచనమే గాక ఆంధ్రగద్యమే అని పరిష్కర ణానము. అదిగాకున్న అన్యథా అట్టి వచనముల నీతి అపరిహార్యము లింగోద్భవగద్యకర్త మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు నన్నెచోడునికి సమకాలికుడు అనగా నన్నయకు అత్యంతహితకాలి. ఆ నన్నయభట్టు అవతారికలో "మృదుమధుర రసభావ భాసురనవార్థ వచన రచనా విశారదులైన మహాకవులు" కలరు అట ఆ మహాకవులు చమత్కారముగా మాటాడువారు అని తాత్పర్యము సులభగ్రాహ్యము కాని వయా క్రమములకు అపారశబ్దశాస్త్ర పారగత్వము, పౌరాణి కులకు అనేక పురాణప్రావీణ్యము, తార్కికులకు నను శాస్త్ర సముద్రగాహనము లక్షణములు కాగా మహాకవులకు సంభాషణ చాతురి ఏమంత మహావిశేష మని ఆ విశేషణము? పౌరాణికులు తార్కికులు మాత్రము సంభాషణ చతురులు కారా? అంతేకాదు సంభాషణమాత్రమే అయినపక్షమున "రచనా విశారదులు" అను విశేష అర్థవంతమా? వచనశబ్దము పద్య గద్యోభయపరము కదా?—అను ప్రశ్నము లిట అవశ్యభవిలవ సహములు. అరగాకాల్పి సంస్కృత వచనగ్రంథ రచనా ధైరావ్యమున వచనశబ్దము పద్య గద్యోభయ వ్యవహారమునకు తానకము. ఇక పౌరా కము ఆంధ్ర వగవ్వతి అవతరించక పూర్వము ఆంధ్రులు కన్నడభాషలో కవులుగ అంగు ప్రథ మాంధ్రకవి నాగార్జునుడు కన్నడ గద్య కావ్యకర్తగ తో మిక్కుటవ శతాబ్ది వ్యవహరింపబడి "కవిరాజమార్గము"లో ప్రసక్తము ఈ నాగార్జునుడే తెలుగులో త్రిపిటకం "రచియింపించి ప్రచురించి"నాడు నావ వాఙ్మయవేత్తల అభిప్రాయము. పండ్రెండవ శతాబ్ది మల్లికార్జున పండితారాధ్యుడు మాత్రమేగాక మాళిగయ మారయ్య, మరికొందరు దేవప్రభృతులు కన్నడపద్యకవులు [illegible]

అనగ శతాబ్ది మొదలు పండ్రెండవ శతాబ్ది వరకు అటు సంస్కృతమున ఇటు కన్నడమున వచన కరలు వెలయు పదకొండవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున—అనగా నన్నయభట్టు అవతారికలోని—వచన రచనా విశారదులు పదపరచనా విశారదులే అనుట విపరీతము కాజాలదు. నాడు సంస్కృత కర్ణాట వచనరచనా విశారదులే గాక ఆ నన్నయభట్టు వలెనే "ఉభయ కావ్యరచనాభిశోభితులు" అనగా "ఆంధ్రవచన రచనా విశారదులను అనుట సంధితము ఉభయ కవిత్వమునగా సంస్కృతాంధ్రకవిత్వమని కేతన దశకుమారచరిత్రలో స్వప్రతిపాదనము కనుక నన్నయ కాలమున కేవలాంధ్ర వచనరచనా విశారదులు కొందరుండి కొందరుండుట సహజము. కారణము ఆనాటి జాతీయ జీవనము అల యాత్రికము అటే గారల అనేక రసావేశము నేడు రూపమైన భక్తివచనముల ప్రాదుర్భావమునకు ప్రాతిపదిక అధికవచనములే మార్గికలం, వచనములు, నన్నయకులు పదకొండవ శతాబ్ది పూర్వభాగమున పద్య కవిత్వమెట్టు ఆకస్మికము కాదో గద్యకవిత్వము కంతియే. నన్నయభట్టు పద్యరచనముకలె, నన్నయ భట్టు గద్యరచనమును పరిణామక్రమ పరాకాష్ఠగ ప్రతిష్ఠమానమే అంతేకాదు అసలు తెలుగు వాఙ్మయము ఆరంభమే వచనరూపము నన్నయభట్టు సంస్కృతమున శ్రీకారము చుట్టి ఆంధ్రమున అందుకొన్నది "ప్రథమతః వచనమే" అని సకల భువనరక్షణ ప్రభువులే యోగ్యులైన" అనియేకదా ఆంధ్ర వాఙ్మయారంభము కనుక పదకొండవ శతాబ్ది కావ్యగత వచనముకంటె పూర్వము ప్రత్యేకగద్యము యొక్క ప్రాదుర్భావము బహుళిన భావహననము అంగు భక్తి వచనము లోకము భాగధేయములు అవి తేను అనుపలబ్ధములగుట కాలమహిమ! మొత్తముమీద వచన శతాబ్ది పర్యంతము ప్రభుసంబంధి శాసన వచనముతో పాటు సర్వప్రభుసంబంధి భక్తివచనము ప్రత్యేకాంధ్రవచన వాఙ్మయమునకు ప్రాథమికావస్థ.

అది పూర్వరంగము ఆనాటి వ్యవహార వచనమునకు వాఙ్మయ వచనమునకు శాశ్వత కావ్యగౌరవ ప్రదాత భారతి సంహితారచనబంధురుడైన వాగను శాసనుడు నన్నయభట్టు పద్యరచనా పరిణామ ప్రాథమమునకు వలె గద్యరచనా పరిణామప్రాథమమునకు కూడ నాందీపఠనము నన్నయకృతియే ఆంధ్రీకి నన్నయభట్టు వచనము నాందీవచనము

---

6 కన్నడ వాఙ్మయములోని ఆంధ్రకవులు — పెనుమర్తి వేంకటరత్నము గారు ఆంధ్రపత్రిక — సంవత్సరాది సంచిక — ప్రమోదూత.

దివ్యదీపావళి

శ్రీ ఉత్పల సత్యనారాయణాచార్య

ఇదిగో! దీపము లెల్ల వెల్గె నిపు డింటింటఁ గవాక్షమ్ములున్
వివృతంబైనవి, సర్వమానవ మనో వీథీ సుహృద్భావ గౌ
రవ మవ్యాహత దివ్యదీపకళికాలంకారనీరాజనో
త్సవమై పర్వెను దిగ్దిగంతర పరీత శ్రీవిరాణ్మూర్తికిన్.

ఏ యింట వెలిగిన నేమి యీ దీపంబు
లింటింట నొకకాంతియే రహించె
ఏ చోట బుట్టిన నేమి యీ పసివాడు
సర్వ మానవ సమాజమ్మువాడె
ఏ పాట బాడిన నేమి యీ దినమున
ధ్వనియించు నాత్మకత్త్వం బొకండె
ఈ రోజు నా యింటి ద్వారాలు దెఱతు నా
హూతులకును ననాహూతులకును

రండు! మీ కందఱకు సోదరుండ నేను
వ్యక్తిగతమెల్ల నేను ప్రాపంచికమ్ము
నర్చి సేవింతు నా జగన్నాథదేవ
పూర్ణ మంగళాలంకృత స్ఫూర్తి మూర్తి!

ఎచ్చట నీదుపుత్రులు సహింపగరాని దరిద్రతాభరం
బచ్చగ మోయుచున్ ధన మదాంధులచే నవమాన్యులయ్యు ని
ష్పచ్చరమైన యీ బ్రతుకు బాటల దివ్వెలబారు దీర్చికో
అచ్చటికిన్ జగమ్మును దయాపరతన్ దరలింపుమో ప్రభూ!

సూఫీ దృక్పథము

శ్రీ వాసిరెడ్డి పార్థసారధి

జ్ఞాన శిఖరాగ్రములను చేరిన మహానీయులకు అనంత జ్ఞానాకాశము కనిపిస్తుంది. అక్కడ వారి దివ్య అనే భేదభావం స్ఫురించదు. భూమిమీద ఇది ఇంతవరకు నాది, అది అంతవరకు నీది అని చూపించుటకు వీలున్నది. పైన ఇటువంటి హద్దులు కనబడవు. మేరలు లేవు. ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గౌరీశంకర శిఖరములను అధిరోహించి అక్కడ జ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించిన నాగరికతలో ఉపనిషదృషులు అగ్రగణ్యులు. వివిధ కాల దేశములలో అనేక జ్ఞానాలను, ఉపనిషత్తులు గమ్యస్థానము లేదని 'జ్ఞానభానుడు' తూర్పున (భారతభూమి) ఉదయిస్తాడని, భారత దేశం గాలి పోల్చదగిన పవిత్రమైన దేశములలో ఒకటిగా కీర్తిస్తున్నది. మనలో తిరుపతి వేంకటేశ్వర స్వామికి ముడుపు ఇచ్చుకున్నట్లు జ్ఞానార్థికి భారత దేశయాత్ర తప్పదని జగత్ప్రసిద్ధి అరిలో ఒక సత్యంగా ఉన్నది. ఈ విధంగా పరిపూర్ణాత్మ ప్రాణనాయకులను లెక్క చేయకుండా 14 వ శతాబ్దంలో భారతదేశమునకు వచ్చారు.

14 వ శతాబ్దంలో, బాగ్దాదురాజు ఆస్థానపద్ధతిలో ఉస్మాన్ షా అనే లియనబోడుండేవాడు. ఇతడు అత్యుత్కృష్టుడు, పండితుడు, జ్ఞాని. ఇతనికి భారత దేశం సందర్శించాలని ఒక అత్యంత ప్రేరణ కలిగింది. వెంటనే తన రాజీనామాపత్రము తన ప్రభువుకిచ్చాడు. రాజు వద్దన, భయాన బోధించి చెప్పగా వినలేదు. క్రీస్తుశకము 1350 లో భారత యాత్రకు ముసురు మిత్రులతో పయనమైనాడు షేక్. ఊరుకూడా ఇట్టి జ్ఞానార్తులే మనము ఈశ్వర దర్శనార్థము వెళ్ళుచున్నాము, మనకు ధనంతో పనిలేదు, మనవెంట ఏమీ తీసికొని వెళ్ళకూడదని నిర్ణయించుకొన్నారు. ఈ విధంగా వారంతా ఓడపైన బయలుదేరారు. కొంతదూరం వచ్చినప్పటికి, పడవ మునుగుటకు సిద్ధమైనది. అప్పుడు ఉస్మాన్ షా మీలో ఎవరైనా డబ్బును దగ్గర ఉంచుకున్నారా అని ప్రశ్నించాడు. వారిలో 'ఒకడు 'నాదగ్గర ఒక బంగారునాణెము ఉంచుకున్నాను, నాయకుడిచ్చిన శాసనాన్ని అతిక్రమించినందుకు దనుకున్నాను' అని పశ్చాత్తాపం ప్రకటించాడు. నీ చేతిలో వున్న ఆ నాణెం సముద్రంలో పారవేయమని ఉస్మాన్ షా ఆజ్ఞాపించాడు. అతడు దానిని సముద్రగర్భంలో విసిరివేశాడు. ఆశ్చర్యంగా ఆ పడవ ఆపాయం నుండి అధిగమించి, క్షేమంగా ప్రయాణించింది. ఈశ్వర సేవకులకు, ఈశ్వరుడే ధనము, వారే రక్షకుడు. ఈ విధంగా వారు అరేబియా సముద్రమును దాటి, సింధు తీరం చేరారు. సెహ్వాన్ అనే పట్టణంలో దిగారు. ఇక్కడి ముసల్మాన్ మతబోధకులు, ఒక పాత్ర నిండా పాలు తోసి, వీరికి పంపారు. ఉస్మాన్ షా, ఈ పాత్ర తీసుకొని, ఆ పాలపైన ఒక పుష్పం ఉంచి తిప్పి పంపాడు. పాలనిండిన ఒక పాత్రలో మేముంటే నాగింకాము. జీవిత ప్రవాహమున నే పాలమీద, పుష్పం వలె తేలియాడే గానముని నిగూఢంగా ఉస్మాన్ షా తెలియచేశాడు. ఇది సూఫీల మూల లక్ష్యం.

సూఫీ సిద్ధాంతములు ఎటువంటివి? 14 వ శతాబ్దంలో మహమ్మదీయ ప్రవక్త మహమ్మదు అలీ దీనికి జనకుడని కొందరంటారు. ముసల్మానులు సింధుదేశం వచ్చినప్పుడు అక్కడ బౌద్ధమతం ఉన్నదని, ఈ బౌద్ధమత ప్రభావం వల్లనే వారు సూఫీలుగా మారారని కొందరంటారు. ఇది సత్యదూరమని నా అభిప్రాయం. సూఫీ తత్వంలో బౌద్ధసిద్ధాంతాలు లేవు. పైగా దానికి విరుద్ధంగా ఉన్నది. సూఫీలు అనిమిషులు, భక్తులు, మీరాభాయి రాధ మధురభావ భక్తిగానం చేసింది. బౌద్ధమతము ఈశ్వరుని ఖండించి చెప్పారు. కనుక మూల సిద్ధాంతమే సూఫీతత్వానికి వ్యతిరేకంగా ఉన్నది. సూఫీతత్వములకు, ఉపనిషత్తుల భావములకు చాలా దగ్గర పోలికలున్నవి. ఉపనిషత్తుల ప్రభావమే వీరిని సూఫీలుగా మార్చినదని నా అభిప్రాయం. సూఫీ గేయాలు వింటే, అద్భుతంగా తెలుసుకొనబడేది ఉపనిషత్తత్త్వములు విన్పిస్తుంటుంది. సూఫీ తత్త్వం పుట్టిన కాలంలో తెలుగుదేశంలో హరిహర మతములకు తీవ్ర కలహం ఏర్పడగా మహాజ్ఞానియైన తిక్కన హరిహర సమైక్యం బోధించాడు. సరిగా ఆ కాలంలో ఉత్తర భారతభూమిలో హిందూ ముసల్మాన్ మతములకు తీవ్రకలహం ఏర్పడినది. అప్పుడు ఉన్నత జ్ఞానశిఖరముల నధిరోహించిన బ్రహ్మజ్ఞానులు, సత్యమునకు అవధులు

సూఫీ దృక్పథము

లేదని, ఈశ్వరుడు పరుస్త మానవుల హృదయములలో ఉన్నాడని బోధించాడు. ఇటువంటి వారిలో కబీరు ప్రముఖుడు. హిందువులు అందరూ కబీరు పేరు విని ఉంటారు. ఇతడు సూఫీయే. విశ్వకవి రవీంద్రునికి సూఫీ తత్త్వంపై మిక్కిలి మక్కువ. ఈయన గానం చేసిన గీతాంజలిలో సూఫీ తత్త్వచ్ఛాయలున్నవని శ్రీ సుగాదయాల్ మలిక్ కొన్ని పోలికలు చూపించాడు. సూఫీతత్త్వం మతము చేయు గోడలకు ప్రాముఖ్యమివ్వక, ఉపనిషత్తులవలె సర్వేశ్వరునకు, ఏకత్వమునకు ప్రాముఖ్య మిస్తుంది.

సూఫీ తత్త్వము

సూఫీశబ్దము పరిష్యన్ శబ్దమైన సఫ్ నుండి, లేక గ్రీకు శబ్దమైన సోఫోస్ నుండి పుట్టిందని కొందరంటారు. ఈ రెండు శబ్దముల అర్థము జ్ఞానము. అనగా సూఫీశబ్దమునకు అర్థము జ్ఞానమార్గమే. కొందరు సూఫ్ శబ్దం సూఫీపదంనుండి పుట్టినదంటారు. సూఫ్ అనగా ఉన్ని. మొదట సూఫీలు ఉన్ని వస్త్రాలు ధరించేవారట. దానివల్ల వారిని సూఫీలని పిలిచేవారంటారు. శ్రీ సుగాదయాల్ మలిక్ ఈ విషయం వివరిస్తూ "సూఫీశబ్దము సఫానుండి పుట్టిందని, సఫా అనగా, ఇంగ్లీషు శబ్దమైన ప్యూర్ అని అర్థం చెప్పారు. ప్రవక్త జీవించిన కాలాలలో మసీదు బైట ఉండే బల్లలమీద కొందరు కూర్చుని ఉండేవారు. వీరు మసీదుకొరకు గాక ఇలా కూర్చున్నారు. అందుచేత ఈశ్వరుని మసీదు నాలుగుగోడల మధ్య బంధించినారని మౌనంగా నిరసన చూపించుటకట్లు కూర్చుండేవారు. వీరినే సూఫీలన్నారు. దీని భావమే కబీరు గానంచేశాడు: "మక్కాలో లేను, కాశీలో లేను, ఈశ్వరుడు నీ హృదయంలోనే ఉన్నాడు!" సఫా అనగా శుద్ధం చేయుటకని, హృదయమాలిన్యమును పరిశుద్ధం చేయుటచే సూఫీ శబ్దమునకు అర్థమని కొందరన్నారు.

ప్రపంచ మంతా ఈశ్వరుని స్వరూపమే. ఈశ్వరుడు హృదయాంతర్యామి. హృదయమే ఈశ్వరాలయం. సూఫీలకు వేరే దేవాలయములు లేవు. వారికి మతంపై పట్టుదలలేదు. అసలు సూఫీతత్త్వం మతంకాదని కొందరంటారు. వీరి పూజలు సౌందర్యారాధన, ప్రేమ, పాటలు మొదలైనవి. సౌందర్యము మానవుని హృదయం చైతన్యవంతం చేసి, ప్రేమ క్రియాశీలము చేయగలదని వీరి భావము. హృదయ ప్రాధాన్యమయినది తత్త్వము.

హృదయము, తృతీయకరణము

హృదయమును గురించి శాస్త్రీయ పరిశోధనలు లేవి, నిరు తేల్చిన ఉపనిషత్తులు కలవే, గ్రంథయుక్తమైన వేదకాలంలో యోగులలో ఉపనిషత్తు లఖండప్రకాశం అంగీకరించినవి. పండితుడు, బుద్ధిశాలుర్లో ప్రసిద్ధుడైన మాక్సుముల్లరు ఇట్లా అన్నారు

"ఉపనిషత్తులలో మానవుని యోచన ఉన్నత శిఖరముల నందినది. నా ఆనందమును నిగూఢ కాలంలో ఉపనిషత్తులను చేస్తాను. ఇవి నాకు ఉదయభానుని ప్రకాశించిన పర్వతాగ్రములంగు వీచు స్వచ్ఛ వాయువులవలె స్ఫురిస్తాయి" జర్మనీ వేదాంతి స్కాఫెన్‌హోవర్ అన్నమాటలివి "ఉపనిషత్తుల్లోని ప్రతి వాక్యమునుండి, అదిమమైన, ఆగాధమైన, ఉత్కృష్టమైన ఆలోచనలుకలుగుతవి. ఉపనిషత్తులు మహోన్నతమైన, పవిత్రమైన, వాస్తవమైన, సత్యమైన భావములతో నిండియున్నవి. విశ్వమంతటిలో ఉపనిషత్తులవలె శ్రేయస్కరమయిన ఉత్కృష్ట విద్య వేరొకటి లేదు. ఇవి సంపూర్ణ జ్ఞానదృష్టితో సేకరించబడినవి. ఈనాడుగాని ఇంకెన్నడుగాని, ఉపనిషత్తులు విశ్వమానవునకు తప్పక ప్రాతిపదికలు కాగలవు."

కొంతమంది పాశ్చాత్యులోని పదిపేజీలనుండి కన్నా, ఉపనిషత్తులలోని ఒక్క పేజీనుండి ఎక్కువ జ్ఞానం పొందవచ్చన్నాడు షోపెన్‌హోవర్. ఇతని సోదరి ఎలాంటివని అడిగాడు. "నీవు నాకు తెలియజేస్తే నీకు నేను చాలా ఋణపడివుంటానన్నాడు ఇతరులనో ఓర్పువాడని వదిలిపెట్టి వేదాన్ని గ్రహించినవాన్ని! ఈ విధంగా ఇతడు ఉపనిషత్తుల పుటలవలో పడాడు. ఈశోపనిషత్తు ప్రకారం మానవుడు జీవించుటకే సంతుష్టుడనైనాను. ఇతనికి ఈ విధంగా ఉపనిషత్తులంటే అగాధప్రేమ. విఖ్యాత ఫ్రాన్సుదేశీయుడు, ప్రఖ్యాత వేదాంతచారిత్రికుడు అయిన విక్టర్ కజిన్ 1829 సంవత్సరంలో, ఇలా ఉపన్యసించాడు "ఇక్కడ యూరపులో వ్యాపిస్తున్న ఉపనిషత్తుల శ్రద్ధతో పరిశీలిస్తే మహోన్నతమైన విషయాలెన్నో అనగా కనుగొనగలము. ఆ గ్రంథరాజములకు ముందు మోకరిల్లవలసివున్నది" పండిత శ్లేషుడు పరిశీలనం చేసి ఇట్లన్నారు "భారతీయ వేదాంత గ్రంథములు చదివినప్పుడు పైథాగరస్, ప్లేటోలు తమ సిద్ధాంతాలు హైందవ ఋషివర్యులనుండి గ్రహించారా అనిపిస్తుంది" ఈవిధంగా ఈ మహాపండితులు, ఉపనిషత్తులవంటి జ్ఞానగ్రంథములు వేరే లేవని అభి

ప్రాయపద్ధారా. ఛాందోగ్యోపనిషత్తు హృదయనిర్వచనం ఈవిధంగా ఇచ్చింది "హృది, అయం, ఇతి, తస్మాత్, హృదయం" అనగా ఇందులో నివసిస్తున్నాడు కనక హృదయమైనది. ఇది ఒకఅర్థం. సమస్త ప్రాణములు హృదయంలో ఉన్నవి కనుక హృదయం ఇది రెండవ అర్థము. కఠోపనిషత్తు హృదయంలో 101 నాడులున్నవని, ఇవి శరీరమంతటా వ్యాపించి, శరీరమును నడుపుచున్నవనీ చెప్పుతున్నది ఇవి శరీరమునకు మూల స్థానాలు మూర్ధన్యాను హృదయంలో ఉన్నాడు ఇతని ప్రకాశమే ఇతరత్రా వెలుగునిస్తున్నది తైత్తిరీయోపనిషత్తులో హృదయమునుగురించి విపులంగా చెప్పబడింది కంఠమునకు జేనెడు క్రిందుగా నాభికి జేనెడు పైగా హృదయపద్మం ఉన్నది ఇది అధోముఖంగా వేళ్ళాడుతున్నది దీనిలో విశ్వస్వరూపియైన పరమాత్మ ఉన్నాడు. ఈ హృదయం మధ్యలో సూక్ష్మమైన రంధ్రమున్నది. దానిలో పరమాత్మ ఉన్నాడు ఇక్కడ అగ్నిజ్వాల ప్రకాశిస్తున్నది ఇది నల్లని మేఘములమధ్య మెఱయు మెఱుపుతీగవలె ప్రకాశిస్తున్నది ఇది పచ్చని కాంతి గలదిగాను, వరిముల్లువలె సూక్ష్మమైనదిగాను స్ఫురిస్తున్నది దీనికి ఉపమానము వేరేలేదు దీనిమధ్య పరమాత్మ ఉన్నాడు ఇతడే బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు సమస్తము ఇతడే మహోపనిషత్తులో ఈ విధంగా ఉన్నది.

"సంత్యజ్య హృద్గుహేశానం దేవమన్యం ప్రయాంతియే
తేరత్న మభివాంఛంతి త్యక్తహస్తస్థకౌస్తుభాః"

హృదయకుహరంలోని ఆత్మదేవుని తెలిసికొనలేక ఇంకెక్కడో భగవంతుడున్నాడని అనుకునేవారు, చేతిలో ఉన్న దివ్యరత్నమైన కౌస్తుభమణిని వదిలిపెట్టి, సామాన్యరత్నమును వెదుకువారివలె ఉన్నారు

మనకు రెండు హృదయాలున్నవి స్థూలహృదయం మొదటిది సూక్ష్మహృదయం రెండవది స్థూలహృదయం ఒకవైపున, సూక్ష్మహృదయం ఇంకొకవైపున ఉన్నవి

నేను, నేను అంటూ ఆత్మహృదయంలో వున్నాడని రమణమహర్షి తమ అనుభూతి వెల్లడించారు పరమాత్మ ముఖము సువర్ణమయపాత్రిచే మూయబడి ఉన్నది దీనిని ఈశావాస్యోపనిషత్తు ఇట్లా చెప్పుతున్నది 'హిరణ్మయేన పాత్రేణ సత్యస్యాపిహితం ముఖం' పూషుడు, ఈ బంగారుపాత్రి తొలగించాలి అప్పుడక్కడ పరబ్రహ్మ సాక్షాత్కరిస్తుంది ఆత్మజ్ఞానస్వరూపి అందుకే ఉపనిషత్తు ఈ విధంగా అంటున్నది

'ఆత్మజ్ఞానస్వరూపి, ప్రాణంలోను, హృదయంలోను ప్రకాశిస్తున్నాడు. కనక నే పరమాత్మకు సచ్చిదానందుడని పేరు వచ్చింది. సత్, చిత్తు, ఆనందుడు సత్యజ్ఞాననందమయుడు ఆనందో బ్రహ్మ అని ఉపనిషద్వాక్యం అతని దర్శనం వల్ల బ్రహ్మానందం కలుగుతున్నది బ్రహ్మానందం ముందు ఇంద్రియానందము, సూర్యునిముందు దీపం వంటిది ఇటువంటి బ్రహ్మానందము, జ్ఞానము, సత్యము హృదయంలో ఉన్నవి దీనిని తెలుసుకోలేక, ఆనందం ఎక్కడో ఉన్నదని వెదుకుట అజ్ఞానం సచ్చిదానందుని సన్నిధిలో రెండు లక్షణాలున్నవి 1 జ్ఞానమయము లేక జ్యోతిర్మయము, 2 ఆనందమయము లేక రసమయము ఆనందములేని జ్యోతి సూర్యునివంటిది జ్ఞానములేని రసము చంద్రునివంటిది సూర్యుడు వెలుతురు ప్రసాదిస్తాడు, చంద్రుడు ఆనందం ప్రసాదిస్తాడు జ్యోతిశ్శాస్త్రము రవిని ఆత్మఅనీ, చంద్రుడు హృదయమనీ చెప్పుతుంది

సూఫీలలో 2 రకాలవారున్నారు 1 వేదాంతి లేక జ్ఞాని, 2 కవి సూర్యజ్యోతివల్ల ఆత్మజ్ఞానము కలుగును ఈవిధంగా ఆత్మజ్ఞానం పొందినవానికి జీవితరహస్యములు కరతలామలకము లౌను. వీరిని వేదాంతు లంటాము చంద్రుని రసమయతవల, మానవికి ఆహ్లాదం కలుగుతున్నది ఈ విధంగా ఆల్హ్లాదలబ్ధిఅయిన వ్యక్తి సామాన్యుల కందని ఆనందమును అనుభవిస్తాడు ఇతనిని కవి అంటాము కవి ప్రకృతిలోని రసమయరహస్యములు ప్రజలకు పంచిపెడుతున్నాడు, వేదాంతి ఈశ్వరుని జ్ఞానరహస్యములు ప్రజలకు పంచిపెడుతున్నాడు. కవి, వేదాంతి హృదయసాధకులే కవి ఋషిఅని వేదములు చెప్పుచున్నవి హృదయానందుని దర్శించని వాడు కవికాజాలడు పరమాత్మ ఉన్నతశిఖరము అధిరోహించినవారిలో అహంభావము ఉండదు అతని ముంగున్నది ఏకత్వం అంగుళల అతడు విశ్వమానవుడౌతాడు సమస్తలోక కళ్యాణమే అతని ప్రయత్నం ఆ ప్రయత్నమును కవి తనకావ్యంలో ప్రవేశపెడుతున్నాడు కనకనే విశ్వప్రేమ ఉన్నకావ్యమే కావ్యం కాదంటారు మహాపారవశ్యమైన నవలాకారుడయిన టాల్‌స్టాయ్ మహా నవలాకారుడని అంగీకరించలేను విశ్వప్రేమ ప్రదర్శనం చూపించలేనివాడు నవలాకారుడు కాదని టాల్‌స్టాయ్ భావము. కళలో ఎంతరసమున్నా, విశ్వప్రేమ లేకపోతే ఆత్మలేని శవం వంటిది. భారతీయ మహాకవులందరూ విశ్వప్రేమస్ఫూర్తితోనే కావ్యములు రచించారు వ్యాసవాల్మీకులు మహాతపస్సుచేసి, సత్యదర్శనం పొందారు. వారు దర్శించిన సత్యము, జ్ఞానము ఆనందము తమ మహాకావ్యములద్వారా ప్రపంచమునకు పంచిపెట్టారు

సూఫీ దృక్పథము

పరమాత్మ హృదయంలో ఉన్నాడని, పైన తెలుసుకున్నాము దాని దానికి హృదయమే స్థానము. అక్కడ అంతర్జ్యోతి సర్వదా వికసిస్తున్నది. భ్రూమధ్య స్థానంలో అంతర్జ్యోతి కనిపిస్తుంది. భ్రూమధ్య దేశానికి లోపల మూడంగుళాల కింద ఉన్నది కనక దీనిని తృతీయ నేత్రమన్నారు. హృదయంలో వినగలిగే శక్తి ఉన్నది దీనిని తృతీయకర్ణమని అనవచ్చునని నా అభిప్రాయము. చెవులు ఎంగుళాల్లో ఈ శబ్దం వాపలేదు పరమాత్మ వాక్కే గాక, సమస్త జగత్తునుండి శబ్దము వినగల స్థానం హృదయం ఇది టెలిఫోన్ యంత్రంవంటిది శబ్దమైన సమస్తేంద్రియాలను నిగ్రహించి మనస్సు హృదయంతో మేళవిస్తే చాలు లేకపోతే శబ్దం వినిపించినట్లుగా అక్కడ వినిపిస్తుంది ఒక దివ్యనాదం మహాత్మాగాంధి అంతర్వాణిపై విశ్వాసం ప్రకటించారు తమకు అంతర్వాణి వినిపిస్తున్నదనీ, సాధనచేస్తే అందరికీ అది వినిపించుననీ అన్నారు పతంజలి యోగసూత్రంలో "హృదయే చిత్తసంవిత్" అని ఉన్నది హృదయమందు ధ్యానించిన యెడల, తన చిత్తమునందలి విషయములూ, పరుల చిత్తములందలి విషయములూ తెలియునని దీని భావము అనగా హృదయధ్యానంవల్ల తనలోని అంతర్వాణియే కాక, ఇతరుల ఆలోచనలు కూడా వినవచ్చునని అభిప్రాయము. ఇందువల్లనే బ్రహ్మానంద స్వామి "గురువు లేనప్పుడు పరిశుద్ధహృదయమే గురు"వని ప్రకటించాడు

మానవునికి, భగవద్వాక్యం హృదయంద్వారా స్ఫురిస్తున్నది. ఏదైనా చేయకూడనిపని చేయునప్పుడు హృదయం హెచ్చరికను చేస్తుంది ఏదైనా కష్టం రానున్నప్పుడు, కారణం తెలియకుండానే హృదయం ఆందోళనమౌతుంది మంచిరానున్నప్పుడు హృదయం శరదృతువులో నిర్మలాకాశంవలె ప్రశాంతంగా ఆనందమయంగా ఉంటుంది

సూఫీలకు ఈశ్వరుడు జ్యోతిస్వరూపి ఈ జ్యోతి ప్రకాశవంతమైనది, పరిశుద్ధమైనది, నీడలేనిది, జ్యోతులన్నిటికీ జ్యోతియై ఉన్నది హృదయధ్యానులను అంతర్ముఖులని అంటారు క్రైస్తవమతంలో వీరిని మర్మవాదులంటారు.

ఏల్ యూనివర్సిటీలో 40 ఏండ్లనుండి హృదయ శోధనం పరిశోధిస్తున్నారు హృదయంలో వైద్యుత జ్యోతి ఉన్నదని ఇంతకుపూర్వమే కనిపెట్టారు. దీనిలో ఇంకా అనేక అద్భుత రహస్యము లున్నవని ప్రకటించారు.

మౌనము

హృదయ ధ్యానమునకు ప్రార్థన, నామజపము, స్మరణ, మౌనము సాధనలు. నామజపంకన్నా, స్మరణ చాలా శ్రేష్ఠమని సూఫీలభావన మౌనము రెండు విధాలు (1) శారీరకమౌనము, (2) మానసికమౌనము. మాటాడకుండటం ఏకాంతవాసం. శరీరమౌనము ప్రథమసోపానము దీనికి మానసికమౌనమే గమ్యస్థానం మౌనమే ఈశ్వరుని వాక్కు మౌనమనగా శూన్యం కాదు మౌనము తెల్లకాగితం వంటిది భగవంతునికి రూపం ఉన్నది, అలాగే రూపం లేదనికూడా అనవచ్చును భగవంతునికి రూపం ఉన్నది, కాని అది మనం అనుకునే రూపంవంటిది కాదు. భగవంతుని రూపంగురించి ఉపనిషత్తులలో ఒక చక్కని కథ ఉన్నది బ్రహ్మ ఎటువంటివాడని గురువును శిష్యుడు ప్రశ్నించాడు గురువు మాటాడలేదు. శిష్యుడు ఆ ప్రశ్న మళ్ళీ అడిగాడు. గురువు తిరిగి అలాగే అట్లే మౌనంగా ఉన్నాడు శిష్యుడు మళ్ళీ ప్రశ్నించాడు. గురువు 'నీ ప్రశ్నకు జవాబు చెప్పుతున్నాగదా?' అన్నాడు ఉపనిషత్తుల అర్థం తెలుసుకోవాలంటే జ్ఞాన సంపన్నులై ఉండాలి అటువంటివారికిగాని ఆ అనంతకాలపు విశ్వరహస్యములన్నీ దాచిన [illegible]

సూఫీముఖ్యులలో దర్వేశ్‌ఖాన్ ప్రముఖులు వీరు మౌనమునుండి వాక్కు వస్తుందని అన్నారు — అనగా మౌనమనే బంగారమునుండి వాక్కులనే సువర్ణాభరణములు తయారవుతున్నవట కొందరు భావిస్తున్నట్లు మౌనము మౌనవ్రతం కాదు. వాక్కుకన్న శక్తిగలది మౌనము ఇందుకే రమణమహర్షి నోటితో చెప్పలేకపోయినా, మౌనంవల్ల ఎక్కువ చెప్పవచ్చునని అన్నారు

మౌనం ఎప్పుడు భాషిస్తూనే ఉంటుంది కాని ప్రపంచఘోషవల్ల అది మనకు వినలేకుండా ఉన్నాము దీనినిగురించి చీనావారి గ్రంథంలో ఒకసూక్తి ఉన్నది 'బురద నీటిని కదిలిస్తూవుంటే, బురద అట్లేవుంటుంది కదిలించకుండా ఉంచితే బురద క్రిందకుచేరి శుభ్రమవుతుంది'

మనస్సు బురదనీటివంటిది దానిని కదిలిస్తూవుంటే ఎప్పుడూ మలినంగానే ఉంటుంది మనస్సు కదిలించకుండా ఉంటే, అది పరిశుద్ధమై ఆత్మజ్ఞాన సంపన్నమవుతుంది మనస్సనే బురదనీటిని కదిలించకుండా ఉంచడమే మౌనం మౌనమనగా ఎటువంటిదో, ముక్తికోపనిషత్తు ఈవిధంగా చెప్పుతున్నది

'సంత్యక్త వాసనాన్మౌనా దృతే నాస్త్యుత్తమం పదం' సమస్తమైన వాసనలు వదిలి, మౌనంగా ఉండుటే ఉత్తమమైనపదం మౌనమనగా మాటాడకుండా వుంటే చాలదు మనస్సులో ఉండే సమస్త వాసనలు ఆలోచనలు, కోరికలు విసర్జించాలి. పతంజలి యోగసూత్రము

చిత్తవృత్తులను నిరోధించుటే యోగమని అంటున్నది. భగవద్గీత మనో నాశనమే యోగమంటున్నది.

జ్ఞానము పరమసుఖప్రదమైనది. ఆత్మజ్ఞానమును, ఆత్మశక్తిని ప్రసాదిస్తున్నది. జ్ఞానులకు బుద్ధి, మనస్సుల నిర్మలత, ఆహారము ప్రసాదిస్తున్నది.

మహాపురుషులు కొందరు ఒక కార్యం తలపెట్టినప్పుడు ముందుగా కొంతకాలం మౌనంగా ఉంటారు. ఏ మాత్రం వారి ప్రతిజ్ఞలు నిర్విఘ్నంగా జరుగును. బుద్ధుడు, క్రీస్తు, మహమ్మదు, మహాత్మాగాంధి మొదలైన వారు కొంతకాలం మౌనముద్రాంకితులయ్యేవారు. మనబోటి సామాన్యులు కూడా ఏ పని చేయబోయేనప్పుడు, కొంతకాలం మౌనంగా ఉన్నయెడల ఎంతో ఉపయోగపడుతుంది.

పాశ్చాత్య పండితుడు కార్లైలు మౌనాన్ని గురించి ఇట్లా అన్నాడు 'ఒకసారి మౌనంగా వుండు. రెండో రోజున నీ భావము తెలిసి కేవలం ఉంటాయో చూడు.' అయినా నీ అనుభవాన్ని ఇలా చెప్పాడు. 'నేను పరిణామంలో ఏకాంతంగా ఉండి, ఆ ప్రశాంతజీవితము భావ్యాన్ని మనస్సుకు ఎంతటి పుష్టినిచ్చిందో గమనించాను.' ఇంతటి సద్గుణాలు కలిగిన ఏకాంతవాసమును ప్రియుడైన శిష్యాగ్రగాములు, అనుకూలమైన ముద్రాంకితముద్రతో నిర్మించబడినదని అంటారు సూఫీలు. ఇందుకే వారు ప్రశాంతమైన కాలాన్ని మౌనముద్రాంకితులై ఉంటారు.

ఓంకారము

నాద మంత్రము ఓంకారమునకే ఉంటుంది. 'హూ' అంటారు వారు దీనిని. బ్రహ్మం నాదమనీ, శబ్దబ్రహ్మమనీ అంటారు. ఈ అక్షరమే భగవంతుని నామమంటారు సూఫీలు. పతంజలి దీనికే 'తస్య వాచకః ప్రణవః' అన్నాడు. దీనికే త్యాగరాజు ఓంకారమని ఆదిమ సూఫీగురువు శిష్యునికి మంత్రోపదేశమిచ్చినప్పుడు, దీర్ఘమైన రాగముమీద ఎంతో సాగదీసి ఈ ప్రణవమంత్రమే ప్రార్థించాడు. దీనిని అహోరాత్రమైన ఒక విచిత్రమైన శబ్దముగా భావిస్తారు సూఫీలు. ధ్యానసాధనలో ప్రయోగిస్తారు. ఇది హృదయములో దీపమువలె వెలుగు నిస్తుందని వారి నమ్మిక.

భావపూర్వకంగా ప్రణవోచ్చారణ చేసిన యెడల గూఢార్థములు తెలుసునని ఉపనిషత్తులు చెప్పుచున్నవి. ముండకోపనిషత్తు ఓంకారోపాసన లేనిది సిద్ధిలేదంటుంది. ప్రణవము గట్టిగా ఉచ్చరించిన మహాత్ములకు ప్రాప్యంగా ఉచ్చరించిన పాపములు నశించును. ప్రణవము భక్తితో, భక్తితో ఉచ్చరించిన, ఎటువంటి రోగాలయినా నయముచేసి, సత్యత్త్వమునిచ్చును. మానసిక స్వాస్థ్యం ప్రసాదించునని కూడా కొందరి నమ్మకము.

ఆవేదన, బాధ

ఈశ్వరుడు శరీరంలో బంధీయై ఉన్నాడు. ఇక నిని పోగొట్టుటకు శరీరబంధములనుండి విముక్తిని చేయాలి. బంగారము మలిన రహితం చేయాలంటే అగ్నితాపం చేయాలి. ఇట్లే శరీరమునకు బాధ తప్పగూడదు. బాధవల్ల భగవంతుడు సన్నిహితుడవుతాడు. సూఫీలు బాధ ప్రియమిత్రుడంటారు. సంపద ఆధ్యాత్మికపైన మృత్యువని వారంటారు. వారిలో ఒక మాట ఉన్నది. నేను పోగొట్టుకున్నదానిని గురించి వ్యాపకం వేస్తుంటే, నేను కన్నదానిని గురించి ఆత్మ తల్లడిల్లుతుంది. తీవ్రవేదన లేనిది భగవానుడు దగ్గరకు రాడు. ఇందుకు ఎంతో బాధ భరించాలి.

మధురభావము

సూఫీలు భగవంతుని ప్రియునిగా భావించి ఆరాధిస్తారు. ఇది భారతీయుల వైష్ణవభక్తులలో కూడ రాధ శ్రీకృష్ణుని ప్రేమవంటిది. ఈశ్వరుని ప్రియతమునిగా ఆరాధించుటే మధురభావము. ఇటువంటిది చాలా మతములలో ఉన్నది. క్రైస్తవమతంలో కూడా మధుర భావం ఉన్నది. క్రీస్తుశకము 1886 సంవత్సరంలో సిస్టర్ కాథరైన్ అను క్రైస్తవ భక్తురాలు కలదు. ఈమె క్రీస్తును పతిగా వివాహం చేసుకొన్నది. ఈ విధంగా శ్రీ ప్రభువును వివాహమాడిన క్రైస్తవ భక్తురాళ్ళు చాలా మంది ఉన్నారు. గోదావరిలో రవీంద్రనాథ్ ఠాగూరు ఒకచోట ఇటువంటి భక్తిని వివరించినారు. కాముకుడు భగవంతునిపై వ్యక్తపరిచే భక్తి!

సూఫీయానో మాలిక్ మహమ్మద్ జాయసి భగవంతుని తన ప్రియురాలుగా పూజ్యమూర్తిగా భావించి ఆరాధించాడు. ప్రియురాలి దర్శనంకోసం వెంపర్లాడాడు.

ఈశ్వరసాక్షాత్కారమునకు సూఫీలలో కొన్ని సాధనలున్నవి (1) నేను బ్రహ్మమును, (2) నేను శరీరం కాను, (3) నేను బ్రహ్మమును అని మూడు విధాలైన భావనలు ప్రసిద్ధములు. ఉపనిషత్ వాక్యంలోనే 'అహం బ్రహ్మాస్మి' అని చెప్పబడినది. దీనిలో 'నేను' ఏమిటో అది తెలుసుకుంటారు. ఉపనిషత్తులలోని నేతి, నేతి వలె నేను శరీరం కాను, ప్రాణం కాను, మనస్సు కాను. ఇలా తాను కానిదంతా తెలుసుకుంటాడు. మౌనమైనప్పుడు తాను ఏమిటో

సూఫీ దృక్పథము

తెలుసుకొంటాడు. అప్పుడు పోరాంభాటన చేస్తాడు అప్పటికి మనస్సులో మాతృకమైన కొన్ని శక్తులు తెలిసీ తెలియకుండా ఉంటవి ఇప్పుడు ఈశ్వరుడు ఉన్నాడా లేడా అనే అనుమానం ప్రవేశిస్తుంది. మర్మజ్ఞులు దీనిని కాళరాత్రి అంటారు. ఇది చాలా బాధాకరమైనది. దీనితోబాటు దొరకని వస్తువు ఎడారి వంటిది దీనికి భగవదీయ విషాదయోగమంటున్నది. క్రమంగా ఆవేదన, ఆకాంక్ష తీవ్రమౌతవి తీవ్రతరమైనప్పుడు కాని శ్రోత్రీకర్తవ్యంకాగు ఇందుకు ప్రార్థన కావలి ప్రార్థన అనగా ఈశ్వరార్పణ ఈశ్వరుని అనుగ్రహంవల్ల ఇంద్రియజయం కలిగి, ఈశ్వరదర్శనం లభిస్తుంది.

రాధాకృష్ణపండితులు సూఫీలనుగురించి ఇలా వ్రాశారు: 'సూఫీలు ఏకాంతవాసప్రియులు, వారు ఎడారులలోనో, అడవులలోనో, కొండలలోనో ఒంటరిగా ఉంటూ తమదగ్గరకు వచ్చినవారు ఇచ్చేదాన్నింవల్ల నాలు రోజులు గడుపుతుంటారు. సత్యము శుది ఒకటేఅనీ, అది అవ్యక్తమైనదనీ వారినమ్మిక. మానవాత్మ ఈ అవ్యక్తంలోని ఒకభాగం మాత్రమే. ఆత్మ శరీరంలో బంధించబడి ఉన్నది. శరీరబంధం జయించినప్పుడే ఆ బంధీ విముక్తి పొందుతున్నాడు. విముక్తి ఈశ్వరధ్యానంవల్ల జరుగును. అవ్యక్తంమినహా ప్రపంచంలోనిదంతా నశించేదే.'

అందము, ఆనందము ఈశ్వరదూతలు సౌందర్యారాధనవల్ల ఈశ్వరుని చేరవచ్చును. ఒకసూఫీ వేద శాస్త్రప్రకారం స్నానము చేసినా, ఈశ్వరధ్యానం కలుగలేదు. ఈశ్వరభక్తి అడిగాను నాకు ధ్యానం ఎందుకే అని నన్ను ఉరించి పాడుతూ నృత్యంచేశాడొకటి వెళ్లేమని ఆదేశించాడు ఈశ్వరుడు. భక్తిపెట్టేదేనా అగానం, అనృత్యం ఇతనికి సాధకత్వం కలిగించినది. అప్పుడతని ఈశ్వరధ్యానం కలిగింది. కాయ కండకుకు విని, ఎంతోరెండు రోజుల అవసరమా, వీరి కలుగుటకు సుఖదుఃఖాలు రెండూ అంతే అవసరమని సూఫీలంటారు. గోపాయాలు గంజాయి సేవించినట్లు, సూఫీలు మధువు సేవిస్తారు. గోపాయాలు గంజాయి త్రాగుతున్నట్లు, సూఫీలు షిరాజ్ ద్రాక్ష అలా అంటారు. అజ్ఞానము ఆత్మకు శత్రువంటారు. కామక్రోధములు ఆగుపులో పుండుగోపలె శత్రువని, పూర్తిగా తొలగించమాపెంపని ప్రవక్త అన్నాడు. కామక్రోధములను భగవానుని అనుగ్రహంవల్ల అనుభవానికి తేవచ్చును. పశ్చాత్తాపం, ఓర్పు, కృతజ్ఞత, ఆశ భయం, బీదతనము అనుభవించుట, సన్యాసం, తపస్సు, ఈశ్వరప్రణిధానము, ప్రేమ, మొదలయినవి సూఫీల విహారాలు సూఫీలు మాంసాహారం భుజించరు. పునర్జన్మయున్నదని నమ్ముతారు. జలాలుద్దీన్ రూమి రాతినుండి చెట్లలోను, చెట్లనుండి పశువులోను, దానినుండి క్రమంగా మానవులలోను, దేవతలలోను ఈశ్వరునిలోను జన్మిస్తానని పాడాడు.

దర్శనములు

హృదయమాలిన్యం తొలగి, హృదయఫలకం పరిశుద్ధమైనప్పుడు హృదయముకుకో యాంతంతో లగించబడి తర్వాత కొన్ని మాదర్శనలు కలిపిస్తాయి. ఇవి స్వప్నములుగాను, దర్శనములుగాను, జ్యోతులుగాను భావించును. హృదయం కొంత పరిశుద్ధమైనప్పుడు మిణుగురు పురుగులవలెను, దీపంవలెను, మంటలవలెను వెలుగులు కనిపించును. ఇంకా కొంచెం పరిశుద్ధమైన తర్వాత చంద్రునివలె ఒక వెలుగు కనిపించును. పిమ్మట అది మధ్యాహ్న భానునివలె కనిపించును. సంపూర్ణ పారిశుద్ధ్యం కలిగినప్పుడు లోలోపల సహస్రాదిత్యులు ప్రకాశిస్తున్నట్లు కనిపించేటట్లు వస్తుంది. జ్యోతులవల్ల ఆనందం కలుగుతుంది. సాధన పూర్తయిన తర్వాత సాధకునికి వెలుపల లోపల ఆత్మదర్శనం కలుగుతుంది.

దర్శనములు, స్వప్నములు 7 విధాలు (1) పృథివి స్వప్నములలో ఉన్నత శిఖరములు, అగాధమైన లోయలు, ఎడారులు కనిపించును (2) జలస్వప్నములలో జలసంబంధమైన పచ్చిక బయళ్లు, చేలు పాలధారలు, నదులు కనిపించును (3) వాయు స్వప్నములలో తాను ఉన్నతాకాశంలో ఎగురుతున్నట్లూ, నడుస్తున్నట్లూ తోచును (4) అగ్ని స్వప్నములలో తేజస్సంబంధమైన దీపములు ప్రకాశములు కనిపించును (5) ఆకాశ స్వప్నములలో ఆకాశమందూ, స్వర్గమందూ నడుస్తున్నట్లు, ఎగురుతున్నట్లు భావించును (6) నక్షత్రమయ స్వప్నములలో నక్షత్రలోకంలో, సూర్యచంద్ర లోకాలలో తిరుగుతున్నట్లుండును (7) ఇది చివరి స్వప్నం ఇందులో సాధకుడు తనలోని ఎరుస్వభావమును జయించినది, తేనిది కనుపించును తానింకా సాధకుడు అనేక లోకములలో సంచరిస్తున్నట్లు తోచును, ప్రతిలోకంలో కొన్ని చిత్రములు కొన్ని కష్టములు కనిపించును. సాధకుడు వీటికి పరమానందమని ఎంచక, తన లక్ష్యం సాధించాలి.

ఈశ్వరసంసర్గమైనవారికి కాలం తెలియదు, శరీరం తెలియదు. అలీ దశ్వపార్శ్వంలో ఉండగా, తొడలోని దానిలోని బాణం తీసివేశారు. అలీకి అదేమీ తెలియలేదు. ప్రార్థనలో అహం ఉండకూడదు. సర్వసమర్పణ జరగాలి. శరీరభావంకాని, వ్యక్తిత్వంకాని ఉన్నంతవరకు ప్రార్థనకానేరదు. ప్రియునితో కలిసిన ఆత్మవిహంగం, స్వర్గాకాశములందు విహరించును. అప్పుడంతా పరమానందమే. కాలం తెలియదు పరమాత్మ కాలంకానివాడు. శరీరం కాలస్వరూపి. ఉపనిషత్తులలో సాధక సిద్ధస్థుంచే

సూచనలుగా పై శ్లోకములవంటివి కవిని స్వయంగా తెలియజేయవచ్చును సమాధిపైని కలిగియుండేదని చెప్పబడింది

షా లతీఫ్

సూఫీతత్త్వం అర్థం చేసుకోవటానికి, ఒక సూఫీ జీవితమును క్లుప్తంగా పరిచయం చేస్తాను. షా లతీఫ్ సూఫీ భక్తులలో ముఖ్యుడు. సూఫీలకు సింధు రాష్ట్రం అటవీ అక్కడి ఎడారులు ప్రకృతిసంపద సూఫీ తత్త్వం విజృంభించడానికి కారణమంటారు. పరిశోధ్య మండి వచ్చే యాత్రికులకు, ఇది కేంద్రస్థలం. అక్కడి నుండి వచ్చినవారిని, ఇక్కడి పరిస్థితులు ఆకర్షించి ఉంటవి. షా లతీఫ్ ది సింధు రాష్ట్రం. ఈయన 1689 సంవత్సరములో జన్మించాడు. తండ్రి విద్యాభ్యాసమునకై అతని గురువు దగ్గరకు పంపాడు. గురువు 'అలీఫ్' అక్షరము దిద్దపెట్టి అతని చేత అభ్యసింపచేశాడు. తర్వాత 'బే' అక్షరము వ్రాసి ఉచ్చరించమన్నాడు. అతడు మాట్లాడలేదు. గురువు కోపంతో చెయ్యి చేసుకున్నాడు. కాని శిష్యుడు లొంగలేదు. తండ్రి వచ్చి అతని తీసుకువెళ్లి, నీకు మాటలు నేర్పలేకున్నాడు. 'అలీఫ్' తర్వాత అక్షరం అనమంటే, అనలేకపోయినాడని చెప్పాడు. తండ్రి జ్ఞాని. అర్థం చేసుకున్నాడు. 'అలీఫ్' అనగా అల్లా అని అర్థము. అలాంటప్పుడు ఇంకొకటి లేదనే ఉద్దేశంతో రెండో అక్షరం అనలేకపోయినాడని తండ్రి గ్రహించాడు. పిమ్మట అతడు బడిలోకి వెళ్ళటం మానుకున్నాడు. ప్రకృతి పాఠశాలలో నేర్చుకోవలసిన జీవిత విద్య ఆరంభించాడు. ఆ గ్రామ పాలకునికి, తండ్రి గృహవైద్యుడు. పాలకుని కుమారెకు జబ్బుచేసింది. తండ్రిని పిలువనంపగా, తనబదులు కుమారుణ్ణి పంపాడు. లతీఫ్ వెళ్ళి రోగినాడి పరీక్షించి, ఈశ్వరుని హస్తంలో ఉన్నవారికి కొన్నాటికి అపాయం లేదని అన్నాడు. రోగి నయమైన తర్వాత, కుంవరి అసౌందర్యమునకు ముగ్ధుడైనాడు లతీఫ్. ఆమెను తెచ్చి పెండ్లి చేసుకున్నాడు. తల్లిదండ్రులు ఒప్పుకోలేదు. ప్రేమ లతీఫ్ ని పిచ్చివానిగా చేసింది. తన సర్వస్వం వదిలి దేశద్రిమ్మరైనాడు. హృదయంలోన ధరించలేక 'ఓ సౌందర్యస్వరూపిణీ ఎక్కడున్నావని' అరిచేవాడు. కొంతకాలం తిరిగి తిరిగి గిర్నార్, హింగ్లాజ్ పటణములకు చేరుకున్నాడు. అక్కడ సన్యాసులతో కలిసి నివసించాడు. గురువు ప్రణవార్థం ప్రసాదించాడు. ప్రణవమంత్రం కటిక చీకటిలో తనకు వెలుగును ప్రసాదించిందన్నాడు. లతీఫ్ అనేక కష్టములను భరించి ఇంటికి చేరుకున్నాడు. అలాగా ప్రియురాలు తనకై వేచియున్నదని గ్రహించాడు. అనిర్వచనీయ ప్రేమ గ్రహించి, పాలకుడు తన కుమార్తె నతనికిచ్చాడు. ఇద్దరూ పెళ్లి చేసుకున్నారు. లతీఫ్ అప్పటికే భగవదమృతం పూర్తిగా సేవించాడు. అందువల్ల వైరాగ్యగాను నిగ్రహుడుగాను జీవితం సాగించాడు. తన జీవితమును భగవదర్పణము, గానమునకు వినియోగించాడు. పారవశ్యంలో ఉండగా అతని గానప్రవాహము, కవిత్వము తెంపులేని పులులై ప్రవహించేది. లతీఫ్ మానవేశ్వర ప్రేమను పై పదములుగా పాడేవాడు. మానవ ప్రేమ ఈశ్వర ప్రేమకు మెట్టువంటిది అనేవాడు. మన ముస్లిం గాథల పదములవలె ఉంటాయి ఇతని పాటలు. లతీఫ్ పాడుతూ ఉంటే, పక్కనున్నవారు, ఆ పాటలు వ్రాసికొనేవారు. కొంతకాలమునకు ఆ పాటలను పరిమార్చమని లతీఫ్ కు చూపించారు. అతని అన్నీ నదిలో పారవేశాడు లతీఫ్. ఇదేమనగా, నా అహంకారం మీదే పారవేశానన్నాడు. అటువంటి అమృతప్రాయమైన పాటలు నీరుగా నాశనం చేయటం న్యాయం కాదని శిష్యులు వేడుకొన్నారు. శిష్యులలో ఒకరు ఆ పాటలన్నీ పాడగలరు. అతను పాడుతూ ఉంటే వ్రాయించి పరిమార్చి ఇచ్చాడు లతీఫ్.

లతీఫ్ త్యాగరాజు, అన్నమాచార్యులవంటి భక్తుడు. ఇతడొకసారి గుర్రపు స్వారీతో నామజపం చేస్తున్నాడు. ఇద్దరు యువతులక్కడికి వచ్చారు. అందులో ఒకామె ఇంకొకతెను నీ ప్రియునితో ఎన్నిసార్లు సమాగమం చేశావని ప్రశ్నించింది. ఆమె అ లెక్క ఎందుకు? అతనిని నేను ఎప్పుడూ మరువనని సమాధానం చెప్పింది. ఇది విని లతీఫ్ చేతిలోని మాల విసిరివేశాడు. అనేకసార్లు ఈశ్వరుని నామం ఉచ్చరించేకన్నా, అతనిని హృదయంలో జ్ఞాపకముంచుకొనుటే ముఖ్యమన్నాడు లతీఫ్. మాంసాహారి కాదు. అనేక లోకము ఉన్నదని చెప్పుకొంటాడు. చెట్లను, పక్షులను, పుష్పములను, నగులను ప్రకృతులను చూచి ఆనందించి, తన్మయుడై పాడుట ప్రారంభించేవాడు. తండ్రిగారి పెద్ద వాడైన తర్వాత, నీ వయస్సెంత అని ఒకరతని అడిగారు. లతీఫ్ నవ్వి ఊరుకున్నాడు.

కాని ప్రశ్నించిన వారూరుకోలేదు. నీవు వయస్సు చెప్పటకు సంకోచిస్తున్నావు దేనికన్నారు. నాకు తొమ్మిది నెలల వయస్సని చెప్పాడు. అబద్ధం చెప్పుతున్నావన్నారు. కాదు నేను సత్యం చెప్తున్నానన్నాడు లతీఫ్. నేను భూమిమీదకొచ్చి జన్మ పోయింది. ఈశ్వర దర్శనమైన తర్వాత నాకు నిజ జన్మం వచ్చింది. ఈశ్వరుని ప్రత్యక్షదర్శనం చేసి 9 నెలలైందన్నాడు. అప్పటికతనికి 70 సంవత్సరముల వయస్సున్నదట. 1747 లోనో 1758 లోనో పరమ పదించాడని అంటారు. భిట్ షా అనే ప్రదేశంలో ప్రతి గురువారము రాత్రి అంతా ఇతని పాటలు పాడుతుంటారు లతీఫ్ సూఫీ తత్త్వవేత్త శిష్యులు.

ఆత్మహత్య

శ్రీ మంథా వెంకటరమణారావు

* గత సంచిక తరవాయి *

రంగము 4

* * మూడోరంగంలో లానే—తెర లేచే వరకి, గది ఖాళీగా ఉంటుంది పది సెకండ్ల తరవాత రామం 'ఉస్సు' మంటూ వచ్చి కూలబడతాడు కుర్చీలో కొంతసేపటికి డాక్టరు సంచితో లోనుండి వస్తాడు రామం లేవబోతాడు.

డాక్టర్ కనుతీసుకో, లేవకు—

రామం (లేచి) బానే—

డా॥ర్ నా మాటవిని ఒకగంటన్నా నిద్రపో—

రామం అన్నంత సులభమా ?

డాక్టర్ ఈ పదిరోజులయి నీ సంగతే నువ్వు పట్టించుకో లేదు—మొన్న నేకదా పడిలేచేవ్ ?

రామం ఎలా ఉండమంటారు

డాక్టర్ (ఏకు సెకండ్లు మౌనం) నిజానికి మొన్న ఆశంతా వదిలేసుకున్నాను

రామం (తలవూపుతాడు)

డాక్టర్ : ఇప్పుడు ప్రమాదం దాటింది ప్రాణానికేం హానిలేదు

రామం : మరేం చికాకులేదా ?

డాక్టర్ లేదు (రామం కేసి ఒకక్షణంచూసి) కాని ఒకసంగతి

రామం : కళ్ళకేం కాలేదుకద

డాక్టర్ (విచారంగా) అదే అదే

రామం పూర్తిగా ?

డాక్టర్ చెప్పలేను నువ్వు చూసేవ్ కదా స్థితి ఏమీ పోనిలేపోతే అది కేవలం అదృష్టమే.

రామం : అంతేనా !

డాక్టర్ (నిట్టూర్చి) నేనేం చెయ్యను !

రామం (కుర్చీలో కూలబడి, నుదురు రుద్దుకుంటూ) ఇది చాలా అన్యాయం !!

డాక్టర్ అన్యాయానికే ఎవరూ బాధ్యులు కారు

రామం (కొంత ఊరుకుని) నేనే కారణం—

డాక్టర్ దేనికి—

రామం : కమలస్థితికి

డాక్టర్ నీకు మతికూడా పోతోంది—

రామం నేనే కారణం—

డాక్టర్ నువ్వా ?

రామం నాకు పరిచర్య చెయ్యబట్టి కమలకీగతి పట్టింది

డాక్టర్ అయితే నీకు రావడానికి ఎవరు కారణం ?

రామం మీరు అలా వాదించి నన్ను శాంతపరచలేరు ..

డాక్టర్ (కోపంగా) ఇప్పుడు ఇది జరిగిపోయింది. ఏమనుకున్నా ఏముందిలాభం

రామం నా మనసులో బాధ ఎలాపోతుంది—

డాక్టర్ : ఇప్పుడు నువ్వెంత బాధపడ్డా ఒకటే అందువల్ల మరింత నష్టం తప్ప

రామం నష్టమా ?

డాక్టర్ నష్టమే. నువ్విలా బాధపడి మనసు పాడుచేసుకుంటే ఆవిడ గతేంకాను ?

రామం మరింక దాని గతేముంది? చింతోడుతుంటూ ఉంటుందా దానికి ?

డాక్టర్ నువ్విలా అధైర్యపడితే నే నేం చెప్పను

రామం ధైర్యం ఎక్కడిది ?

డాక్టర్ ఒకచోట ఉంటుందా ! నువ్వు తెచ్చుకోవాలి అది నీ మనసులోనే ఉంటుంది .

రామం ధైర్యం వచ్చాక ! ఏం చెయ్యడం ? ఏమీ లేదు .

డాక్టర్ : ఆవిడకి సంతోషమంటూ లేదన్నానే, ఆవిడకి ధైర్యమూ, సంతోషమూ రెండూ ఇవ్వగల గాలి

రామం అది సాధ్యమా ?

డాక్టర్ : సాధ్యం కాకపోతే లోపం నీది

రామం (ఆలోచించి) కానీ . (లేచి ఆవేశంగా) నే తప్పు ఎవరున్నారు (ఆవేశం తెచ్చుకుని) ఇలా అన్నా ఋణం తీర్చుకుంటాను! కమల నోసారి చూసివస్తాను ఎందుకనకండి నాకిప్పుడు ధైర్యం కావాలి

(రామం లోనికి వెళ్ళగానే సరోజ వస్తుంది)

సరోజ నమస్కారం .

డాక్టర్ నమస్తే

సరోజ ఎలా ఉంది డాక్టర్ గారూ ?

డాక్టర్ ప్రమాదం దాటింది

సరోజ (ఎదురుగా గోడకి ఉన్న దేవుడి పటానికి నమస్కరించి, కుర్చీలో కూచొని, కళ్లొత్తుకుంటుంది)

డాక్టర్ మీరు అట్టే రావడం మంచిది కాదు.

సరోజ : నాకేం భయం లేదు

డాక్టర్ మీకు భయం లేనంత మాత్రాన రోగం మిమ్మల్ని చూసి భయపడుతుందా ?

సరోజ : రావాలని ఉంటే ఎక్కడున్నా వస్తుంది.

డాక్టర్ మన జాగ్రత్తలో మనం ఉండటం మంచిది.

సరోజ ఎన్నాళ్లు పడుతుంది కోలుకుందుకి ?

డాక్టర్ . మరో నెల్లాళ్ళు

సరోజ : (పదిసెకండ్లు ఊరుకుని) డాక్టర్ గారూ కొంత కాలానికన్నా కమల ఎప్పట్లా నే

డాక్టర్ నే నేమీ చెప్పలేను చూడనే చూసేరు కదా ఎంత తీవ్రంగా వచ్చిందో ఈవిడకి

సరోజ ఏమన్నా ఆశించవచ్చునా ?

డాక్టర్ నే నేమీ చెప్పలేను కళ్ళ సంగతికూడా అనుమానంగానే ఉంది

సరోజ (లేస్తూ) కళ్ళా!

డాక్టర్ (జాలిపడ్డట్టు తలఊపుతాడు)

సరోజ (కూలబడి) అయ్యో కమలా ! (చీర చెరగు అడ్డుపెట్టుకొని నిశ్శబ్దంగా ఏడుస్తుంది)

డాక్టర్ : కరడుకట్టిన నాకూ ఎంతో బాధగా నే ఉంది . ఎంత చలాకీవన పిల్ల (ఊరుకుని) ఇలాంటివి జరుగుతూ ఉంటాయి ఎవరూ ఏమీ చెయ్యలేరు

(రామం వస్తాడు)

డాక్టర్ : (రామాన్ని చూసి) ఇప్పు డామెకి ధైర్యాన్నిచ్చే బాధ్యతల్లా రామంది

రామం (ఒకక్షణం ఊరుకొని) నాలో నాకే నమ్మకం లేదు.

డాక్టర్ : ఈ క్షణం నీకలా అనిపిస్తోంది సావధానంగా ఆలోచించు ఆమెపట్ల నీ కర్తవ్యం

రామం : కర్తవ్యమా ? కానీ కర్తవ్యముంది.

డాక్టర్ మనసుకి చేసే మందింక లేదుకదా

రామం ఏంచేసేందుకూ పాలుపోవడం లేదు

డాక్టర్ : నువ్వామెకి అండగా ఉండి, ధైర్యం కలిగించాలి. నువ్వెప్పుడూ తనతో నే ఉన్నానన్న నమ్మకం ఆమెకి కలగాలి

రామం : నాలో కమలకి నమ్మకం లేదనుకుంటున్నారా డాక్టర్ .

డాక్టర్ ఈ సంగతి అతి సున్నితమైనది ఆమె మానసికంగా బాధపడవచ్చు నీకు తెలుసు నా నోటంట చెప్పించకు అందు కామె కా అనుమానం

రామం : ఎప్పుడూ లేదు . ఎప్పుడూ లేదు ఆ మాట కొస్తే నేనే (ఆగిపోయి తల అడ్డంగా ఊచి) ఉహుం (సరోజవేపు అనుమానంగా చూసి) నువ్వెందుకొచ్చావ్ ?

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) అదేమిటి రామం !

రామం నిన్నెవరు రమ్మన్నారు ?

సరోజ నా మానాన నే వచ్చేను.

రామం రాకు .

డాక్టర్ ఇదేంమాటలయ్యా రామం.

సరోజ ఎప్పుడూ వస్తున్నా కదా.

రామం ఇంక రాకు నీకేమయినా అయితే ఎవరు పూచీ పడతారు ?

డాక్టర్ హా అదా (నవ్వుతాడు) నిజమే నిజమే

సరోజ మొన్న రాగా లేంది ఇప్పు డేమొచ్చింది ?

రామం సరే సరే మీ ఆడజాతి కో నమస్కారం--మొండిపట్టుపట్టిన దానిగతి అలా అయింది..

సరోజ . నాకేం అవదు .

రామం : అదుగో 'వానిటీ' తిక్క తవాల్లి కన్న మన్వైదో చేరదీసుకుంటున్నావ్ చూశా!

డాక్టర్ : (చిరాకుగా చూసి) సరే. నే ఇంక వెళ్తాను. నే చెప్పింది గుర్తుంచుకో..

రామం (ఇది జ్ఞాపకం వచ్చినవాడిలా అయి) ఉంచు కుంటాను కమల సుఖంకన్న నాకు కావల్సిం దేముంది?

(డాక్టర్ వెళతాడు)

సరోజ : ఎందుకలా విసుక్కుపడ్డావ్ ?

రామం : నీ కిప్పుడు సంజాయిషీ ఇచ్చుకోవాలా?

సరోజ : (ఊరుకోని) రామం — డాక్టర్ గారన్నది నిజమే?

రామం ఏమన్నారు?

సరోజ : కెళ్ళకరించి

రామం (చిరాగ్గా) నీతో ఎందుకు చెప్పేను?

సరోజ అర్థంలేని ప్రశ్న

రామం అర్థంలేదు !

సరోజ లేదు

రామం నువ్వింక వెళ్ళు దాని కర్థముందా?

సరోజ లేదు.

రామం లేదూ?

సరోజ : లేదు

రామం (కర్చీలో కూలబడతాడు) (సరోజ లోనికి వెళ్ళబోతుంది) వెళ్ళకు

సరోజ : వెళ్ళను కమలని చూసి—

రామం అక్కడికే, వెళ్ళకు—

సరోజ ఏం?

రామం : నీయిష్టమూ నాయిష్టమూ?

సరోజ : ఇష్టం అయిష్టం ప్రశ్నలే? చూడటం తప్పా?

రామం : ఎందుకు నీకా క్యూరియాసిటీ?

సరోజ ఇవాళ నీ తత్వం ఎందుకిలా ఉందో అర్థమవ టంలేదు

రామం : అర్థం చేసుకుంటేకి ప్రయత్నించకు—

సరోజ : కమల స్థితి చూడగా అలా ఉంది ఈ నీధో రణికి అర్థమేమిటి?

రామం : ఒకచో అర్థం మాట్లాడ్డం తప్ప ఇప్పుడు చెయ్యగలిగేదేమీ లేదు

సరోజ : ఈ మాటలు కాదు..

రామం పోనీ ఏం మాట్లాడాలో నువ్వే మాట్లాడు..

సరోజ అనవసరం

రామం : అనవసరం అయినది ఏదీ లేదు అటంలేని వాటుకూడా ఆ మనిషి మానసిక స్థితి నిరూ పనే

సరోజ సంజాయిషీ ఒద్దులే—

రామం (ఊరుకోని) చెడ్డవాళ్ళని శిక్షించి, మంచివా ళ్ళని రక్షిస్తాడు దేవుడు

సరోజ నీ మానసిక స్థితి నిరూపణే అనుకోవాలా ?

రామం : తప్పకు—ఈ విషయంలో ఇది అక్షరాలా నిజం

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి, కర్చీలో కూచొని) ఎవరా చెడుమనిషి కమలా?

రామం (తెంపలు వేసుకుని) నేను

సరోజ నీకేమయింది?

రామం ఇంకేమవాలి?

సరోజ ఓను నీకేమయింది?

రామం ఏమీ అవలేదా?

సరోజ నీకేమీ కాలేదు — బాధ పడుతున్నది కమల

రామం అంతే అంటావా?

సరోజ అంతే

రామం నీకు మనసు లేదు

సరోజ ఎలా పోల్చేవ్ ?

రామం నే ఎంతబాధపడేదీ గ్రహించలేకపోయేవ్

సరోజ క్షమించు రామం నువ్వు బాధపడుతున్నావ్ నాకు తెలుసు కాని శిక్ష అనుభవించేది కమల కాదూ?

రామం : డాక్టరన్నదే అయితే నేనూ శాశ్వతంగా ఆబాధ పంచుకోవాలా ఒద్దా?

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) ఏమిటీ? నువ్వింత..!

రామం నేను ఏమిటి?

సరోజ (మెల్లగా చూసి) ఇంత స్వార్థపరుడ వనుకో లేదు

రామం (ఆవేశంగా లేచి) ఏమిటంటున్నావ్ ?. నేనా? ఎలా? చెప్పాలి చెప్పు? కమలని నా ప్రాణసమానంగా చూసుకుంటున్నాను కమల బాధ నాబాధ కాదూ? అందుకు నేను స్వార్థ

పడుక్కో! నీకిది అభిప్రాయం ఉందన్న మాట. ఇదివరకల్లా నా మొహంముందన దానికి అవకాశం దొరకలేదు ఇలా అవకాశం దొరికిందని నువ్వేదో అపోహలో ఉన్నావు సరోజా కమలే నాకన్నీ కమల ఋణం ఎలా తీర్చుకోను!

సరోజ తప్పు మాటంటే క్షమించు రామం అంత ఆవేశపడి నోరు పెట్టకు — నేనేం అపోహ పడలేదు పాతనాటకమంతా ఆడకు — నాకు చిరాకు

(లేచి గదిలోకి వెళ్తుంది)

రామం నాటకమా! నాటకం నీది నీమా నాటకం నీది

(తల్లి వస్తుంది)

తల్లి ఏమిటూనోరు రామం కమల మగతగా నిద్రపోతోంది

రామం (తల రెండుచేతులతో నూ పట్టుకుని, ముఖం కులం టేబిల్ కు ఆన్చి) ఈ బాధ, చీదర, గందం ఇంకా అనుభవించాలా? నేనేపాపం చేసేను!

తల్లి ఏమిటి వాలకం?

రామం వాలకమే—చాల పర్సనవాణ్ణి పరికపం వాలకం కాదూ? బతికి ఈ బాధలన్నీ అనుభవించడం

తల్లి ఏ బాధలు?

రామం ఏమీ లేదు. నీకర్థం కాదు

తల్లి : ఎప్పుడూ పొరపాటున్నా అలా అనకు . కమల చెవిని పడ్డాయంటే (కళ్ళొత్తుకుని) పిచ్చితల్లి . దేవుడిని రాతిమనసు దానికి శిక్షలా?

రామం: నేనే కదమ్మా కారణం?

తల్లి : నువ్వా!?

రామం: నా కోడలికి చెయ్యక చావనిచ్చి ఉంటే ఈ బాధలేవీ ఉండకపోను కదా?

తల్లి : అనుమానం అను. తెలిసింది అన్నమాటలకి నేనేం జవాబు చెప్పను?

రామం (ఆలోచించి) మరోలా అనుకోకమ్మా. ఏదో చిరాకుగా ఉండి అనేసేను

తల్లి : (కళ్ళొత్తుకొని) నాకు తెల్సునాబూ దానిమీద నీకెంత అపేక్షో. నాకు తెల్సు. ఇన్నాళ్లూ తిండీ నిద్రాలేక దాని ముందం ఏక్క కూచున్నావే

రామం ఎక్కడా వ్యాఘ్యంలేదు ఏం చేసిందని

తల్లి : నువ్వే ధైర్యం వదులుకుంటే నాకూ టేం చెప్పేవ్ బాబు—నా గుండె తరుక్కుపోతోంది.

రామం: నువ్వేమీ బాధపడకమ్మా అంతా నే చూసుకుంటాను

తల్లి : అలానే కానీ బాబు కాని నువ్వేం పిచ్చి పిచ్చిగా ఆలోచించకు దాని బాధ చూడలేక నీకలా అనిపిస్తుంది

[తల్లి వెళ్తుంది రామం చిరాగ్గా ముఖం పెట్టి ఆలోచనలో పడతాడు—ఒక నిముషం గడుస్తుంది ఎక్కడినుండో ఒక ప్రేమగీతం రికార్డు వినబడ్తూ ఉంటుంది సరోజ వస్తుంది]

రామం చూడవమంటుందా?

సరోజ ఊ—

రామం ఏమిటి చూసేవ్?

సరోజ ఏమిటి చూస్తాను? కమలని

రామం ఎలా ఉంది

సరోజ నిద్రపోతోందిలా ఉంది—

రామం కూచోవు?

సరోజ నే వెళ్లాలి

రామం జరూరు పన్లేమన్నా ఉన్నాయా?

సరోజ టౌన్‌హాల్లో ఏదో 'పెర్ ఫారమెన్సు'ంది— నాకసలు వెళ్లాలని లేదు విశాల మొండికెత్తి కూచుంది

రామం ఓహో ఈ సంగతులే మర్చిపోతున్నాను.

సరోజ (కూచుంటూ) మనకు శాంతిలేనప్పుడు ఎవరికన్నా అంతే

రామం (నిట్టూర్చి) మనిషికి వినోదాలు అవసరమన్న సంగతే మరిచిపోతున్నాను

సరోజ మనకు శాంతిలేనప్పుడు ఎవరికన్నా అంతే.

రామం టౌన్‌హాల్‌లో పెర్ ఫారమెన్సుందా?

సరోజ ఉంది

రామం ఏం పెర్ ఫారమెన్సు?

సరోజ పాటలు. చిన్న నాటిక

రామం ఏ నాటిక?

సరోజ: గుర్తులేదు.

ఆత్మహత్య

రాము: నువ్వేడకూడదా!

సరోజ: (కోపంగా చూసి, ఆనక చిరునవ్వు తెచ్చుకుని) వెళితే వెళ్ళొచ్చు

రాము: విశాల మొండికెత్తిందా!

సరోజ: (సిగ్గుపడి) ఎవరన్నారు!

రాము: కలొచ్చిందిలే

సరోజ: ఇంకేమొచ్చింది కల!

రాము: మరేం రాలేదు—

సరోజ: సరే ఇంక చెప్పు (లేచబోతుంది)

రాము: (చెయ్యిపట్టుకు కూర్చోబెట్టి) ఓ వివాహిత మహిళ ఈ విద్యార్థితో మాట్లాడితే కష్టపెట్టుకున్నారా?

సరోజ: (కూచొని 'ఏకాగ్రతగా' చూస్తుంది)

రాము: ఆఁ పోఁ అయితే పోకలా?

సరోజ: ఏది?

రాము: కౌమారం

సరోజ: అదా. ఔను

రాము: నీకు శాస్త్రీయం ఇష్టమా?

సరోజ: ఇష్టమే—

రాము: వినయిలా ఇష్టమయితే మనసుకు హాయిగా ఉంటుంది కదూ?

సరోజ: ఒకో అప్పుడు ఉంచదు

రాము: ఎప్పుడెప్పుడు?

సరోజ: ఒకోప్పుడు—

రాము: ఇవాళ హాయిగా ఉండొచ్చు ..

సరోజ: ఉండొచ్చు

రాము: హాయిగా అంటే ఆనందంగా

సరోజ: ఔను .

రాము: హాయిగానూ ఆనందంగానూ . ధ్వనితో ఏకమయి ఔనా?

సరోజ: ఔను.

రాము: (చిరునవ్వు నవ్వి) సంతోషిస్తావా? ఆనందిస్తావా . ఇవాళ?

సరోజ: (చిరాగ్గా) ఏదో ఏడుస్తాను

రాము: మీ విశాల సంతోషిస్తుంటా . ఆనందిస్తుందా? ..

సరోజ: అదిన్నాదుగు.

రాము: మీ ఇద్దరూ సంతోషించి ఆనందిస్తారా?

సరోజ: (కోపంగా) ఏదో ఏడుస్తాం

రాము: ఏడుస్తారా? అయ్యో అయ్యో ఇక్కడికి రాకపోవల్సిందే

సరోజ: ఏం?

రాము: కమలని చూసేవ్—ఈ ద్విక్షణంతో మనసులో పెట్టుకున్నావ్ నీ సంతోషమల్లా ఏడుపు కింద మారిపోతుందే అని నా భయం

సరోజ: ఆఁ!

రాము: మరదా? అయితే నీకు కమలమీద ఏమీ ప్రేమ లేదన్నమాట—

సరోజ: అన్నీ నువ్వే చెప్తున్నావ్

రాము: ఏడుపుకింత మాటకుందా? మీ విశాలతో అక్కడికి వెళ్ళక తప్పదని తెలిసి, ఇక్కడికొస్తే మనసు విచారంగా అయిపోతుందని తెలిసికూడ వచ్చేవ్. ఎందుకమ్మా అంత ఆత్రం? అంత క్యూరియాసిటీ?

సరోజ: నా మనస్సు ప్రతిమాట్నీ 'ఎనలైజ్' చేసి చెప్పాల్సిన అవసరం నీకూ లేదు నాకూ లేదు సె వస్తున్నా

రాము: అగాకు నాటకం చూస్తావా?

సరోజ: ఏదో చేస్తాను

రాము: చూడు చూడు ఎలా నటించాలో తెలుస్తుంది

సరోజ: రాము నా మనస్సు కష్టపెట్టాలని చూస్తున్నావ్ ఏమిటి నీకా ఆనందం?

రాము: పలహా ఇస్తున్నాను

సరోజ: థాంక్స్—అక్కర్లేదు

రాము: ఇందాక ఏమన్నావో జ్ఞాపకం వుందా?

సరోజ: ఏమన్నాను?

రాము: జ్ఞాపకం లేదూ?

సరోజ: ఓమాట అడగనా?

రాము: అడుగూ .

సరోజ: నే సంతోషంగా వుండడం నీకిష్టం లేనట్టుంది

రాము: ఇదొక్కడి వాద్యం ఈ ప్రశ్న ఎందుకు వేస్తారో తెలుసా... పెళ్లాం కాని...ప్రియురాలు కాని..

సరోజ: (కోపంగా) మాటలు సరిగా రానీ నే సంతోషంగా ఉంటే నీకెందుకూ అసూయ

రాము : ఓహో. నాకెందుకూ అసూయ!

సరోజ : నువ్వే చెప్పాలి—స్నేహం ఉన్నంత మాత్రాన నా కుడి దుఃఖానిమీద నీకేం హక్కుంది?

రాము : ఓహో ఏం హక్కుంది?

సరోజ : మరి నాటకమంతా ఏమిటి?

రాము : నువ్వే చెప్పాలి.. నాటకం కదా కాబట్టి

సరోజ : కాదా?

రాము : ఓహో

సరోజ : కాదా?

రాము : నిజే

సరోజ : ఏమిటో తెలియకుండి రామారావ్ గారూ?

రాము : చిత్రం మనవి చేసుకుంటానూ కష్టం తో స్నేహం చేయించండి తను ఇదివరకు కమలని చూస్తే అసూయ ఇప్పుడు కమలని చూస్తే 'శాడిస్టిక్ ప్లెజరు'

సరోజ : (కళ్ళు అంతంతలు చేసి) ఏ ...టీ!!

రాము : చిత్రం. కమల తనకన్నా అందమైనది, ఆ ధృతన్యుడు తనని కాదని కమలని పెళ్లాడేసని, కమల అందం తనకి అసూయ హేతువు

సరోజ : (సెర్వస్ గా నవ్వి) నాకా? కమలని చూస్తే అసూయా? నువ్వనుకోన్న పెళ్లాడితే, నాకెందుకూ మన్యాది అసూయ.

రాము : ఆ నిర్భాగ్యుడిని తను ప్రేమిస్తున్నాదని కదా

సరోజ : (గుండెమీద చెయ్యి వేసుకుని) అమ్మ బాబో! ఏమిటీ అపనింద! నిన్ను కాక ప్రేమిస్తున్నానా? తనలో ఏంజూసా, పెలని స్తారా?

రాము : ఆ రహస్యం చెప్పేయడానికి ఆ నాటికే అవకాశం కాలేదు

సరోజ : నవ్వు. నవ్వు. (మాటలు తెగలక, కోపం పట్టలేక ఏడుస్తూ కుర్చీలో కూలబడుతుంది)

రాము : కమల ఇప్పుడీ స్థితిలో ఉండకూడా. పెద్ద విజయం సాధించినట్లనిపిస్తోంది నీకు నీ అసూయంతా దాని బాధ, దాని స్థితి చూసేక ఆనందంగా మారింది. ఈ జబ్బు దాని కొచ్చింపని తెలిగానే నీ గుండెలోకుంచే బాధ పోయింది "సాడిస్టిక్" అను కున్నావ్

సరోజ : ఇంక ఆపు

రాము : మా సంగతి చూడు కొత్త ప్రచారంలో ఉన్న రచయితందే అసూయ ఉంటుంది వారికి పేరు ప్రఖ్యాతులు పొందుతున్నారో అని కొత్త కష్టంగానే ఉంటుంది దురదృష్ట వశాత్తూ అతిడికి కేదయినా మనసు లోతు లోతుల్లో చెప్పలేని 'రిలీఫ్' కలుగుతుంది...

సరోజ : (కళ్ళొత్తుకుని లేచి రాముదగ్గరికి నిదానంగా వచ్చి) నిజమైనమాట చెప్పనా?

రాము : అంతకన్నానా!

సరోజ : నే నిన్ను ప్రేమించినమాట నిజం.

రాము : (గర్వంగా చిరునవ్వు నవ్వేస్తాడు)

సరోజ : కాని నా గురించి నువ్వన్నదంతా నీకు వర్తిస్తుంది.

రాము : (దెబ్బతిన్నట్టయి) ఏమన్నావ్? ఏంటాడేవ్!

సరోజ : నువ్వు వర్ణించినదంతా అనుభవించింది నువ్వు. నాటకమాడేది నువ్వు. (కసిగా వెలు మాడించి) నువ్వు ఇన్నాళ్ళూ ఆ మాట తెలుసుకోలేవా?

రాము : (ఎప్పుడిగించి టేబిల్ గుద్ది) సేజా.. సేజా!

సరోజ : మనస్తత్వం నీకెంత తెలుసో, నాకూ అంత తెలుసు

రాము : తెలుసా? సిగ్గులేని. (మాటలురాక సరోజ జుట్టుపట్టుకుంటాడు)

సరోజ : (కెవ్వున కేక వేస్తుంది)

రాము : (ఆశ్చర్యపోయి వదిలేస్తాడు)

లోపలింది తల్లి : ఏమయిందమ్మా సరోజా.

సరోజ : (చిరునవ్వు నవ్వి గర్వంగా చూసి) ఇది అసలు రహస్యం ..

రాము : (పిడికిళ్ళు బిగించి ఆమెమీద పడబోగా ఆమె తప్పించుకొని, చిరునవ్వు నవ్వుతూ పోతుంది— తల్లి వచ్చి వింతగా చూస్తూ ఉండిపోతుంది రాము పిడికిళ్ళు బిగించి నిల్చుంటాడు..)

[తెర]

ఆత్మహత్య

రంగము: 5

[అంతా నాల్గోరంగంలానే— రామా రావ్ కుర్చీలోకూచొని చదువు కుంటూ ఉంటాడు. కమల తడుము కుంటూవస్తుంది.. ఆమె ముఖం నల్లగా మారింది—ముఖంలో మునుపటి కళా కాంతులు పోయేయి]

కమల ఏమండీ

రామం (లేచి త్వరగా వెళ్ళి ఆమె చెయ్యి అందుకొని) అమ్మ లేదూ?

కమల పిన్నిగారింటికి వెళ్ళేరు.

రామం నన్ను పిలవరాదూ?

కమల: అలవాటు చేసుకోవద్దూ

రామం: క్రమేపీ అలవాటవుతుంది - తొందరేల?

కమల మీకు పని కల్పించడం నా కిష్టం లేదు

రామం నయం చెప్పేవ్ అలాటి పొరపాటు పనులెప్పుడూ చెయ్యబోకు

కమల ఎన్నాళ్లు చెప్పండీ

రామం ఎన్నాళ్ళయితే అన్నాళ్ళు రామారావు నీ కళ్ళయి పోతుంది ఇంట్లో ఏవస్తువ ఎక్కడుందో కూడా తెలుస్తుంది వంటకూడా చేసి పెట్టగలవ్ (నవ్వుతాడు)

కమల నవ్వకండి మీ అంతపనీ చేస్తారు

రామం చెయ్యలేకనా. ఈ కుర్చీలో కూచో

కమల ఒద్దు మీరు కూచోండంటులో నన్ను మీపాదాల దగర కూచోనీండి—

రామం: నీ యిష్టం (కుర్చీలో కూచుంటాడు ఆమె కిందికి కూచుంటుంది కొంతకాలం మౌనం) కమలా

కమల: ఏమండీ?

రామం: నీ దుఃఖాలోచనలు తగ్గేయా?

కమల: (నవ్వి) తగ్గకపోతే మీ రూరుకుంటారా?

రామం: (కమల చెయ్యి తీసుకొని, నీ సంతోషమే నా క్కావల్సింది

కమల మీకు నామీద అంతదయ ఉండగా సంతోషం కాక ఏముంటుంది నాలో..

రామం: జరిగిపోయినదన్నీ మర్చిపో సుఖం కొత్తగా కాపురం పెడ్డాం అనుకో.

కమల నిజంగా మీ కమల్ని

రామం: ఔను - పాతరామం లేడు - పాత కమలా లేదు ఇకనంతా తృప్తి. సంతోషం తప్ప వేరేమీ లేదు ఎప్పుడూ ఇలానే ఉంటుంది

కమల అంతకన్న ఏం కావాలి నాకు! నే మీకు భారమనిపించకుండా ఉంటే అంతే చాలను కున్నాను

రామం మళ్ళీ మొదలెట్టేవ్!

కమల: కాని నా అదృష్టం పండింది - మీ దయ, ప్రేమ నా కున్నాయి

రామం నే మనిషిని కానను కున్నానా...

కమల ఎంతమాటన్నారు!

రామం ఇకదీనిగురించి ఆలోచించి మనసు పాడు చేసుకోకు ఊరికే అన్నాను.

కమల (అతని కాళ్లకి తల ఆన్చి) ఈ కాలంలో దేవుడిలా తక్కువ మంది! నమస్కారం

రామం: నీకుందా?

కమల బాగా ఉంది.

రామం నీకేమన్నా కానుకిచ్చేదా?

కమల ఇవ్వండండీ

రామం: ఏమిటో

కమల నాకొక్క కావల్సినదేముంది? మీ మనసుకు శాంతి

రామం (ఉలిక్కిపడి) నా మనసుకు శాంతా?

కమల ఔనండీ—మీ మనసులో అశాంతి పోవాలని ప్రతిరోజూ కోరుతున్నాను—అతడికి దయ కలిగింది.

రామం ఇప్పుడు నాలో అశాంతి లేదంటావా?

కమల లేదండీ.

రామం నీకెలా తెల్సు?

కమల నాకు తెలీదనుకున్నారా? మీ మనసెలా ఉన్నదీ నాకు తెల్సిపోదా?

రామం అదికూడా దేవుడిచ్చేడా?

కమల: ముందునుంచీ ఇచ్చేడు.

రామం: ముందునుంచీ నా మనసు నీకు తెల్సా?

కమల తెల్సు

రామం: నా మనసులో ఏమున్నదీ తెల్సా?

కమల: అప్పుడు మీలో అశాంతి ఉండేది.. ఇప్పుడది పోయింది.

రామం: ఎందుకల్లా ఉండేదో. ఎందుకు పోయిందో తెల్సా?

కమల: అంత తెల్సుకోగలిగే శక్తి నాకు లేదండీ——

రాముం: పోనీ ఎంత తెల్సుకున్నావ్?

కమల: నా మనసుకి ఒక అనుభవంలా అవుతుంది మాటల్లో చెప్పలేను నాకే పూర్తిగా తెలీదు తెల్సినట్లే ఉంటూ.. కాని మీరు సంతోషంగా ఉన్నదీ, విచారంగా ఉన్నదీ తెల్సిపోతుంది—ఇప్పుడు నా మనసెంత సంతోషంగా ఉంది!

రాముం: నువ్వు సంతోషంగానే ఉన్నావ్ కాని ఆ మాట నువ్వనడం ఎంత హాస్యాస్పదంగా ఉందో తెల్సా? ఎలా ఉండే దానివి ఎటువంటి స్థితి వచ్చింది!

కమల: కోపం తెచ్చుకోకూడదు!

రాముం: ఎందుకు?

కమల: ఓ మాట అడుగుతాను——.

రాముం: మనుష్యుడికి కోపం రాదూ.

కమల: (హీనం ఊరుకొని) ఓసారన్నారు ఇది నమ్మే రోజొస్తుందని.

రాముం: ఏది కమలా?

కమల: (సిగ్గుపడుతూ) మీకే నాకు సర్వం అంటే ఇప్పుడు నమ్ముతారా?

రాముం: (ముఖం పాలిపోతుంది గొంతులో మార్పు కనపడనీకుండా) నీలో నాకనమ్మకమా! ఎప్పటికీ లేదు.

కమల: అదే దేవుణ్ణి కోరుకున్నాను.

రాముం: ఏది?

కమల: నన్ను మీరర్థం చేసుకోవాలని.

రాముం: అపార్థం చేసుకోలేదనుకున్నావా?

కమల: ఒక పల్చటి తెర అడ్డుగా ఉండేది ఆ తెర పోయింది

రాముం: (ఒకక్షణం మౌనం) ఆ సంగతులు మర్చిపో చెప్పనని కమలా అవి తల్చుకుంటే నీకూ, బాధా తప్ప మరోటి లేదు

కమల: ఇవాళ మాటలనడం నాకెంతో హాయిగా ఉంది. ఆ తల్లి దయవల్లే ఈ జబ్బువల్లే నాకు మీరు దగ్గరయ్యారు.

రాముం: నే ఒప్పుకోను. నా పొరపాటు నాకు తెల్సిందుకు నువ్వీస్థితికి రావాలా!

కమల: మీ దే పొరపాటు లేదు. మీరు నన్నర్థం చేసుకోగలిగేరు. అంతకన్నా నాకేం కావాలి

రాముం: నువ్వన్నావు. నే ఒప్పను. నువ్వన్న తెర తొలగిపోయిన రోజు- నీకీస్థితి కేవలం ప్రమాదవశాత్తు వచ్చింది నువ్విలా అంటే నాకు శాంతి కలిగిందని నువ్వనుకుంటున్నావా?

కమల: ఓసారి మీరన్నారు- "నిన్ను సహించుకునే పాటి అవసరమూ అని" అప్పుడు కోరుకున్నాను

రాముం: నిన్ను నే అసహ్యించుకోవాలని కోరుకున్నావా?

కమల: అందువల్ల మీకు శాంతి ఉంటుందేమో ననుకున్నాను మొదట- కాని నాది పొరపాటని తెలుసుకున్నాను తరవాత నన్ను అసహ్యించుకుంటే మీకు మరింత అశాంతి ఆ కోరికని రద్దు చెయ్యమని మళ్ళా దేవుణ్ణి కోరుకున్నాను.

రాముం: కాని నీ రెండో కోరిక వినలేదు అతను

కమల: (చిత్తరపోయి, భయంగా) ఏమండీ, నే మీకు బాధ కలిగిస్తున్నానా?

రాముం: (నవ్వి) నీకెందుకా భయం కమలా? ఎందుకిలా జడిసిపోతున్నావ్?

కమల: మీకు బాధ కలిగితే నే బతకడంలో అర్థం లేదు నిజం చెప్పండి

రాముం: ఎప్పటికన్నా నీ మీద నాకుండే మమకారం అపేక్ష పోతాయనుకుంటున్నావా పిచ్చీ! (నవ్వుతూ తలనిమురుతాడు)

కమల: (నిట్టూర్పు) నాకింక ఏ కోరికా లేదు...

రాముం: ఏ కోరికా లేదు?

కమల: లేదు

రాముం: మాటవరసకి చేసిన నీపట్ల విశ్వాసంగా ఉండాలని

కమల: మీ విశ్వాసాన్ని పొందడానికి నాకేం కావాలంది?

రాముం: నన్ను పెళ్లాడబట్టే..

కమల: మీకది వ్యతిరేకంగా ఉంటుంది——

రాముం: ఉండనివ్వడు.

కమల: అది నా దురదృష్టం...

రాముం: నువ్వు బాధపడవూ!

ఆత్మహత్య

కమల: మీలో నాకు నమ్మకం ఉంది. నాకు బాధ కలిగించే పనులేమీ మీరు చెయ్యరు.

రాము: అదొకోరిక అవునా కాదా?

కమల: నేనేమీ కోరను—అయినా నిశ్చింతగా ఉండ గలను మీలో నాకు నమ్మకం ఉంది—

రాము: నీ నమ్మకం చూస్తే నాకు భయం వేస్తోంది.

కమల భయమా? ఎందుకండీ?

రాము నే ఎప్పుడన్నా పొరపాటు చెయ్యొచ్చు—అప్పుడప్పుడు నువ్వు శాశ్వతంగా బాధ పడొచ్చు

కమల (భయపడుతూ) అంటే మనిద్దరి మధ్య తెర మళ్లా రావచ్చంటారా?

రాము పిచ్చిదానా! నువ్వెప్పుడూ చెడు ఫలితాలే కోరుకుంటావ్

కమల: కాదా? తయారుగా ఉండడం మంచిదికదూ!

రాము నువ్వు తయారుగా ఉన్నావా?

కమల దేనికి?

రాము: తెర—

కమల లేనండీ ఎప్పుడూ ఉండలేను — అదినాకు సాధ్యం కాదు—ఈసారి నాకింక బతికే అర్హతే ఉండదు

రాము (నవ్వి) నన్ను చాలా ఇరుకున పెట్టేసేవ్

కమల (ఆత్రంగా) పొరపాటేదయినా అయితే చెప్పండి

రాము పొరపాటున ఎప్పుడన్నా నీకు తప్పుగా కనిపించే పనేదన్నా చేశానేమోనని ప్రతినిముషం జాగ్రత్తగా ఉండడం ఎంతకష్టం!

కమల అయ్యో! కావాలని జాగ్రత్త పడకండి—మీ మానాన మీరుండండి పొరపాట్లే మీ రావు మీమనసు చూసుకుంటుంది

రాము: నా మానాన నన్నొదిలే కమల—అంటే నేనే పొరపాటూ, తప్పులూ చేసినా నువ్వెప్పుడూ నాకు అడ్డురాలవే అది నువ్వు నమ్మ

కమల మీకు మిమ్మల్ని నిర్బంధిస్తున్నట్టనిపిస్తే క్షమించండి. నా కెప్పుడూ ఆ అభిప్రాయం లేదు

రాము నే అనేదల్లా నన్ను అంతగా నమ్మవద్దని నాకు ఊపిరి సలపదు (నవ్వుతాడు)

కమల. మీ ఆత్మలో నాకు విశ్వాసముంది.

రాము సీత వరించబోకు

కమల మీరు స్వేచ్ఛగా ఉండండి .. మీ ఆత్మ చూసుకుంటుంది

రాము నీకు చాదస్తం మరీ ఎక్కువవుతోంది

కమల [illegible]

(కమల లేస్తుంది)

రాము నువ్వెక్కడికి?

కమల ఊరుకుంటే అవుతుందా! అత్తయ్య కాఫీ తెక్కడిది?

రాము (నవ్వి) నువ్వెళ్లి ఇంక సాయపడతావా?

కమల వద్దకండి—కూచోని కూరలు తరుగుతూనో గిన్నెలు కడిగి అందింగనో చెయ్యొచ్చు కదా! క్రమంగా అన్నీ పన్లూ చెయ్యగలను (నవ్వి) మీ ప్రోత్సాహం ఉంటే చెయ్యలేనిపనంటూ ఉంటుందా? వెళ్తా

రాము వెళ్లు ఉండు (లేచి ఆమె చెయ్యి పట్టుకుంటాడు)

కమల: ఒద్దండీ ఇక్కడికి ఇక్కడికి మీకు శ్రమ

రాము అన్నా పెంకెతనం!

(ఆమెను తీసుకువెళ్ళి ఒకతూగం పోయాక ఒంటిగా వస్తాడు—భారం తగినట్టు నిట్టూర్చి కుర్చీలో కూలబడతాడు—సరోజ వస్తుంది)

రాము (లేచి, ఉత్సాహంగా) హలో!

సరోజ దారంట పోతూ ఓసారి చూసిపోదామని

రాము ఏమిటంత హడావిడి ఎక్కడికి?

సరోజ: మామూలే మా మండలి గొడవలు

రాము (కూచోని బద్ధకంగా ఆవలించి, చిటిక వేసి) ఎవర్ని చూసిపోదామను కున్నావ్

సరోజ కొత్తలా ఆ ప్రశ్నేమిటి? కమలని

రాము (పరధ్యానంగా ఉన్నట్టు నటించి) కమల నా నన్నా?

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి) ఏమిటి

రాము: (ఈ లోకంలో పడ్డటయి) ఏమిటేమిటి?

సరోజ నువ్వు కోరి కయ్యానికి కాలు దువ్వుతావ్ ఏమిటి కారణం

రాము నిజం ఎందుకొప్పుకోవు. మనం ఇద్దరమే కదా ఇక్కడున్నది, ఎవరూ వినిపోతారేమో అన్న భయానికి.

సరోజ (కుర్చీ లాక్కొని కూచొని) నువ్వు నన్నువ్ నిన్ను చూస్తేనేకాని, ఉండలేక వచ్చేననుకుంటావ్

రామం కాదూ?

సరోజ: కాదు నే రోజూ వచ్చేది కమలని చూసేందుకే

రామం: అది నెపం అనుకో

సరోజ: నే అంత మనసులేని దాన్ననుకున్నావా?

రామం: ఉంది నా మీద—నువ్వు నన్నెంతగా ప్రేమిస్తున్నావో నాకు తెలీదా? నీ మాటలు నమ్మకుండను

సరోజ అయినా మోహాన చెప్పడం నీకో అలవాటు కింద మారింది. నిన్ను, భరించలేనంతగా ప్రేమిస్తున్నానని నా మనసుని నమ్మించడానికా నీ ప్రయత్నమల్లా?

రామం: నీ సంగతి నిజం కాదా?

సరోజ: నువ్వంటే నా కిష్టం ఉండొచ్చు అలా అని నేను నా ఇష్టానికి లొంగిన అయిపోయేంత దుర్బలను కాను

రామం: అనంతో ఒద్దు నే అంటే నీ కిష్టము కాదా

సరోజ అవొచ్చు

రామం అది చాలు—

సరోజ ఏమిటి నీ ధోరణి—నువ్వంటే నే ఇష్టపడటం నువ్వేదో నీ విజయంగానూ, గొప్పగనూ నా ముందు చాటుతున్నావ్ నీ అహానికది తృప్తినిస్తోంది అది నాకు తెల్సు-కాని ఒకటి నువ్వు తెల్సుకుంటే మంచిది. నీ అహాన్ని తృప్తిపరచే యంత్రాన్ని మాత్రం ఎప్పుడూ అవను—

రామం: (తగ్గి జాలిగా గొంతు పెట్టి) కోపగించుకోకు సరోజా నువ్వే లేకుంటే నే నిలువాలి?

సరోజ: (మెత్తబడి) అదుగో ఏమన్నా అంటే జాలిగా ముఖం పెడతావ్.

రామం ఏం చెయ్యను నువ్వు నన్ను ప్రేమిస్తున్నావన్న నిజంలో నా కెంత బలముందో నీకేం తెల్సు తెల్సుకోలేవూ!

సరోజ (మృదువుగా) మనం ఇంక అపడం మంచిదేమో రామం

రామం: ఏది?

సరోజ తెలిసి అనుకో—నేను నా దుర్బలతకి లొంగడం నాదే తప్పు

రామం కోప మొచ్చిందా సరోజా

సరోజ కమలని మన మిద్దరం మోసం చేస్తున్నాం. కమల నాకు అప్తురాలు నీకు కమలపట్ల—

రామం నా మాటమీద నమ్మకంలేదా? ఎన్నిసార్లు చెప్పినా నమ్మవా సరోజా?

సరోజ: నమ్మకం సులభమా? కమలంటే ప్రేమ ముంటాద్ కాని ఇతరులులేని మమకారం నా మీద నీకు ఏర్పడింది—ఏమనుకోడం

రామం ఇది నువ్వు నమ్మాలి కాని బుజాలు చేయ్యమంటే నేనేం చెయ్యను

సరోజ కమల స్థితి చూస్తూ నువ్వన్నది నమ్మడం కష్టం కదా?

రామం నా ఆత్మని దంపేసుకున్నానని నీ ఉద్దేశమా?

సరోజ దీని కర్థమేమిటి? కనీసం నా మనసుని తృప్తి పరచుకుంటున్నా ఒక సంజాయిషీ ఉండాలి కదా, నా కెంత స్వార్థమున్నా

రామం (చిరునవ్వు నవ్వి) ఇన్నాళ్ళూ ఏదో లోటు ఉన్నట్టే అనిపించేది ఏమిటో తెల్సేది కాదు. ఇప్పుడు తెల్సుకున్నాను. కమల నా మనసు నువ్వు నా బతుకుని రెండూ లేనిదే నాకు పరిపూర్ణత లేదు

సరోజ: (అనుమానంగా చూసి తలదించుకొని) గోజా నా మనసులో ఎంత అశాంతి రేగుతోందో నీకు తెలీదు తెలిసినే ఎలా మోసం చేసేది కమలని?

రామం: నా మీద నీ కిష్ట ముంది కదా?

సరోజ: ఐతే?

రామం కమల మనిద్దరికీ అప్తురాలే ఇందువల్ల కమల మనకి మరింత దగ్గరౌతుంది

సరోజ నువ్వన్నది పేలవంగా ఉంది..

రామం కానీ ఇది నిజం-నా మనసుకు పరిపూర్ణత లేనిదే నే సంతోషంగా ఉండలేను.. నే సంతోషంగా ఉండక పోతే కమలకా అసంతృప్తికి వేరు కారణాలు తీసి బాధ పడుతుంది—కమల బాధపడటం మనం ఇద్దరం చూడలేం. ఔనా ఔనా కాదా...

సరోజ (అనుమానంగా చూసి) కమలనీ నన్నూ కూడా మోసం చెయ్యటం లేదు కదా?

రామం: అలా అనడం నీకు న్యాయమేనా? ఏం చెప్తే నీకు నమ్మకం కుదురుతుందో చెప్పు.. చేస్తాను

సరోజ (రామం ముఖంలోకి ఒక క్షణం చూసి, నిట్టూర్పు వేలకేసి చూస్తూ ఉండిపోతుంది)

రామం ఎందుకా కన్నీళ్ళు

సరోజ: (కళ్లు తుడుచి) కనులేవీ?

రామం ప్రశ్నగావుంది

సరోజ: (చిరునవ్వు నవ్వి కళ్లు బాగా తుడుచుకుని లేస్తుంది)

రామం ఎక్కడికి?

సరోజ కమలతో పాటి చూసి మంచిలికి పోతాను వేళయింది.

రామం: కమలనే కాని నన్ను (అక్కడి కాపి, నవ్వి) పాటి!

సరోజ (నవ్వుగు పరధ్యానంగా) లోనికి వెళుతుంది)

రామం (మనసు తేలికపడ్డట్టు నిట్టూర్పి గుండెమీద చెయ్యి వేసుకుని) గుడ్ గాడ్

రంగము: 6

[అంతా ఐదో రంగంలానే—అందులోనే రామారావ్ కూచొని చదువుకుంటూ ఉంటాడు. కమల వస్తుంది..]

రామం: (పేపరు దించి) జాగర కుర్చీ.

కమల: ఇంకా ఏ వస్తు ఎక్కడుందో తెలీదంటారా?

రామం కూచో

కమల: (కూచుంటూ) వంటవడం అది చేస్తున్నానా లేదా?

రామం నీలాంటి తెలివైన పిల్లకి ఏది సాధ్యం కాదు?

కమల: నావల్ల మీకు శ్రమలేకుండా ఉంటే అంతే చాలు

రామం అలా అనొచ్చా? నా కర్మ కదా నీ కీ స్థితి

కమల: అలా అని నన్నెందుకు నొప్పిస్తారు?

రామం నిజం కాదా?

కమల అంతా నా దురదృష్టం—

రామం: (ఆశ్చర్యబోయి) నా దురదృష్టమా?

కమల: కాదు!

రామం కాదు. నీది దురదృష్టం.

కమల నే నొప్పుకుంటానా?

రామం: నామాట నమ్మవా?

కమల: కాదండీ. మీ కళ్ళు ఇక్కడేకపోయి, మీనుండి అన్నీ పొందడం నాది అదృష్టం కాదా?

రామం నీవల్ల నే పొందని దేముంది!

కమల ఏమీ పొందలేరు—నాకు మరీ వ్యర్థం ఎక్కువయిపోతోంది ఎప్పుడూ మీరు మాట్లాడుతూ దగ్గరుంటే బాధనిపిస్తుంది ఎలా పాపం— అయినా నా కా లోటకపోదు.

రామం అన్నీ సాధ్యమే

కమల: నాకై నే ఏ పనీలేదు ఎప్పుడూ మీకు చేసే ఆలోచన—మీకు పనులు చూసుకు నాతో కూచోగలరా?

రామం: కూచో లేదా?

కమల అందుకు నాకు చరిత్రం—ఇలా కొన్నాళ్ళకి మీకు గిరాకు, నిసుగు కలుగుతాయేమోనని

రామం నీతో కూచోవడం నాకెప్పుడూ సంతోషమే..

కమల మొన్నట్లో ఎప్పుడూ నా దగ్గర ఉండేవారు—ఎన్నో కబుర్లు చెప్పేవారు ఇప్పుడు మీపను తప్ప బొత్తిగా మీకు తీరిక లేదు. ఏమైనా బయినా అది లేకపోయేటప్పటికి బాధగానే ఉంటుంది

రామం పిలిచినప్పుడల్లా నీతో నే కదా గడుపుతున్నాను నువ్వు అనవసరంగా బాధపడకు

కమల (ఆర్తంగా) నే ఇలా అన్నానని మీ పనులు మానుకు నాతో కూచోకండి

[నవ్వుతుంది]

ఏది సరోజ ఇవాళ రాలేదు.

రామం వచ్చే వేళయింది

కమల సరోజకి నేను ఋణపడివున్నాను

రామం: అందరూ అందరికీ ఏదో విధంగా ఋణపడి ఉంటారే

కమల అలా అనకండి—నాకు ధైర్యాన్ని ఇచ్చింది సరోజే

రామం: నేను కాదా?

కమల మీరు విశ్వాసాన్నీ, నమ్మకాన్నీ కలిగించారు నాకది నమ్మను ధైర్యం వుండి ఏం లాభం?

రామం అది నా విధి—

కమల : ఏం మాటలు! విధి కొట్టి చేస్తున్నట్టు

రామం మనసుకి దగ్గరగా ఉన్నవారితోటే విధు లుంటాయి.

కమల మీకు వాగ్దానం బాగా నచ్చు

రామం : దీనికే ఉబ్బితబ్బిబ్బవకు

కమల సరోజ స్నేహం నా అదృష్టం—పిలవకుండా వచ్చి, దగ్గరకూచొని వెళ్లిపోయింది ఇంత ప్రేమకి నేను తగను—అందుకు నాకైతే కారణ మయితే అంతకన్న సిగ్గుపడవలసింది లేదు

రామం అపోహపడకు

కమల నాకు జాలిపడ్డం కంటే, కష్టసుఖాలు చూస్తే జాలి వేస్తుంది అసహ్యం కూడా వేస్తుంది అదే బాధయం

రామం నీకీ ఆలోచన్లు అలవాటయింద మానేయి—

కమల నిజమే నాలో నాకు నమ్మకం పోతోంది. అందుకే నాకీ అనుమానాలన్నీ మా

రామం ఏ అనుమానాలు?

కమల మీకు ప్రేమనిస్తున్నానని

రామం అంతేనా?

కమల మీకొక కుటుంబంలా ఉన్నాననిపిస్తుందో కొ అప్పుడు

రామం (నవ్వుతాడు)

కమల ఆ నవ్వడంచూస్తే ధైర్యం వస్తోంది

రామం ఎందుకు నీకు ధైర్యం?

కమల ఇదే చిమికేమి ఇరవ్వక, మీకొక భారంగా ఉండి ప్రేమనిస్తూ ఉంటే మీకు విసుగు పుడుతుం దేమోనని భయం

రామం నీకు అనుమానం కలిగించే పని లేమన్నా చేసేనా?

కమల అట్లాంటిది లేదండీ

రామం నీ కెదో అనుమానం వేసి ఉండాలి.

కమల (ఊరుకుంటుంది)

రామం ఏమిటా అనుమానం?

కమల మరేమి లేదు మీరు మునుపట్లా నాతో లేక పోయేటప్పటికి

రామం అంటే?

కమల : కోపమా?

రామం : లేదు కమలా చెప్పు

కమల నాతో ఎంతో ప్రేమగా, లాలనగా మాట్లాడే వారు ఇప్పుడు మీకు తీరిక లేక

రామం ఇందుకేనా

కమల కూర్చుని ఏదో ఆలోచన్లు అయినా నేను అందుకు తగనప్పుడు ఆలోచనం

రామం అదుగో మళ్ళీ ఇలా మాటాడితే నాకు చిరాకు

కమల అదుగో చూసేరా? మీకు చిరాకు కలిగింది

రామం చిన్న సంగతులు మనస్సులో పెట్టుకొని ఇలాటి ఆలోచనలు చెయ్యకు—

కమల క్షమించండి మళ్ళీలా అనుకోకండి—

రామం ఆ క్షమించమనడం చూస్తే అనుమానం నీకుంది-

కమల నా కనుమానం ఉంటే నాదే తప్పు మీ అనురాగాన్ని చేజేతులా పోగొట్టుకుంటున్నట్టే అందువల్ల

రామం (కమల చేతిని అందుకుంటాడు)

కమల అదుగో సరోజ

రామం : నా కగపడలేదు—నువ్వు పసిగట్టేసేవ్

కమల ఒకరికొకరి తీసుకున్నప్పుడు నవ్వు ఇంకొకరి కది ఎక్కువ చేస్తాదుట

(సరోజ వస్తుంది)

సరోజ కమలా చాలా కులాసాగా ఉన్నావివాళ?

కమల ఒకనాడు కులాసాగా లేనుకనకనా

సరోజ : ఆ చిరునవ్వే అది .

కమల నీకన్నీ కొత్తే

సరోజ నువ్వెప్పుడూ కొత్తే (కూచొని) రోజుల తరబడి విచారంగా ఉంటావ్ అసలు విచారమూ ఉండదు, నవ్వూ ఉండదు. ఆలోచిస్తూ ఉంటావ్ ఒకోనాడు ఇంత కులాసాగానూ ఉంటావ్.

కమల : మీ ఇద్దరి ప్రేమ, అనురాగం నా కుండగా సంతోషం కేమి తక్కువుంటుంది నాకు—

సరోజ ఎప్పుడూ అలా ఉండరాదూ?

కమల అత్యాశకూడదు. ఇంత అనురాగానికి అలవాటు పడ్డదాన్ని అది లేకుండాపోతే ఏమవుతుం దో నని అనిపిస్తూ ఉంటుంది.

(రామం, సరోజ ఒకరినొకరు చూసు కుంటారు—)

రామం నీ కెందుకో అనుమానం

సరోజ నీకన్న నాకెక్కువ అభిమానం కమలా! నీకా భయం ఎప్పుడూ ఒద్దు

కమల నా స్థితికి జాలిపడేకొద్దు కద .

సరోజ నమ్ము కాగు

రామం (సరోజ చెయ్యి తన చేతిలోకి తీసుకుని కమలతో) అర్థం లేకుండా మాటాడకు కమలా.

సరోజ (చెయ్యి విదిలించుకుంటుంది)

రామం (చేస్తే ఏంకి అని ప్రశ్నిస్తాడు)

సరోజ (కమలను చూపిస్తుంది)

రామం (చిరునవ్వు నవ్వి పెదవి విరిచి నుదుటిమీద (చేతిలో కొట్టుకుని "లేదు" అన్నట్టు చెయ్యి ఊపుతాడు)

సరోజ (కోపంగా చూస్తుంది)

కమల నేననుకునే వాటికి అర్థం ఉండకూడదనే నేనుకున్నా కోరుకునేది

రామం నాలో నమ్మకం చాలదా?

కమల అదేంమాట!

రామం మరి దేవుడెందుకు?

కమల ఏమండీ అలా అంటారు? దేవుడు దేవుడు కాడా?

రామం: నీకు నాలో నమ్మకంపోయిన్నాడు దేవుడేం చేస్తాడు?

కమల మీలో నాకు నమ్మకంపోయిందా? అలా అన గలుగుతుందని మీకు నమ్మకమా?

రామం: కేల కేక, నేడని కేదిచేసినా, నీకు నామీద ద్వేషంపుట్టే నమ్మకం పోతుందని

కమల మీరేంచేసినా ద్వేషించను మిమ్మల్ని గౌర వించడంతప్ప ద్వేషించేశక్తి నాకు లేదు.

రామం దేవతగా మారిపోతున్నావ్

కమల: మీకలా అనిపిస్తే అది నా దురదృష్టమే

రామం సంతోషించక

కమల: ఎందుకండీ? మీకలా నిజంగా అనిపించిన నాడు నేను మీకు దూరమౌతున్నానని బాధ . మనిషిగా ఉండగలుగుతే నే మీ అనురాగాన్ని పొందగలను.

రామం కమలమాటలు వింటున్నావా సరోజా

(అమాటలంటూ రామం సరోజని దగ్గరగా తీసుకుంటాడు సరోజ పెనుగులాడుతుంది వది లేకుండా)

రామం అలాగా చేస్తే

సరోజ తెంపుచేసుకున్నావ్? (కష్టంమీద విదిలించుకుంటుంది—

రామం వింతగా ఆమె కేసి చూస్తాడు

ఆమె చీర చెరగుతో కళ్ళొత్తుకుంటూ ఉంటుంది)

రామం నీ అభిప్రాయం?

సరోజ గొంతులో (దుఃఖం తెగిపోకుండా) నే కమల పక్షం

రామం ఔను. ఏనాలో మీ కొకింపక్షాన ఉంటాయి మరి

సరోజ అర్థంచేసుకున్నాకే నా సానుభూతి

కమల మీరూ నాపక్షమూ కారా

రామం: దేవతగా మారిపోతున్నావని ఇందాక అన్నాను అలా అన్నావని నేను నీకు దూరమౌతున్నట్లు అనుకుంటున్నావా?

కమల ఊహూఁ

రామం ఏమో?

కమల మా ఒకరినొకరు నిజంగా అన్నారో మీ రన్నదాన్ని బట్టి తెల్సుకో లేకున్నారా?

రామం అయితే నీతో మాటాడేటప్పుడు జాగ్రత్తగా ఉండాలి.

(సరోజ తలతన భుజంమీదకి తీసుకుంటాడు ఆమె విదిలించుకో చూస్తుంది కాని లాభం ఉండదు)

కమల ఎందుకండీ ఏముంటుంది నాదగ్గర దాచడా నికి మీకు

రామం (ఆశ్చర్యపోయి సరోజని వదిలేస్తాడు) ఏంచే ఉండేవా?

కమల ఉండేవు.

రామం ముద్దలా గుడ్డిగా మనుషుల్ని నమ్మకూడదు

కమల నే గుడ్డిదాన్ని కానండీ

రామం క్షమించు కమలా , అనాలని అనలేదు

కమల : నాకు తెలుసునండీ మీరు బాధపడకండీ

సరోజ (లేచి) వెళ్తానింక

కమల అదేం సరోజా అప్పుడే .

రామం (లేచి, ఆమె రెండుభుజాలూ పట్టుకొని) ఉండూ—మరికొస్సేపు—

సరోజ మళ్ళీరానూ సాయంత్రం

రామం కూచుందా

కమల నువ్వెప్పుడొస్తావా అని చూస్తూ కూచుంటాను ఇలా వచ్చి అలా పోతావంటావ్

సరోజ (ఏ మనదానికీ పాలుపోక) మీ ఇద్దరూ వాదించుకోనంటే కూచుంటాను

రామం నే కమలకి చెప్పే దేమంటే ఎవరినన్నా ఎక్కువ నమ్మకూడదని

కమల నాకు నమ్మకముంటే ఎందుకు నమ్మకూడ దండీ?

రామం అది బాగానే ఉంది కాని దాని కేదయినా ఎక్కువ బాధపడాలి ఒప్పుకుంటావా సరోజా

తల్లి (లోనుండి) కమలా!

కమల (వెంటనే లేచి) అత్తయ్య పిలుస్తోంది ఉండు సరోజా ఇప్పుడే వస్తాను.

(కమల వెళ్తుంది కమల వెళ్లగానే-)

సరోజ (లేచి, కోపంపట్టలేక) ఛీ! నీ ముందు ఇంక ఒక క్షణంకూడా ఉండలేను

రామం ఏం ఏమయింది

సరోజ ఏమవాలో అదయింది.

రామం: అర్థంకాలే

సరోజ: తెలీదూ?

రామం తెలీదే?

సరోజ నాకూ సిగ్గూ, లజ్జ ఆత్మగౌరవం ఉన్నాయన్న సంగతి నీకు తెలీదులే

రామం ఎందుకో ఈ ఆవేశం చెప్పూ

సరోజ చెప్పాలీ? కమల ఎదురుగా నాతో అప్రవర్తనేమిటి?

రామం ఏమయిందీ?

సరోజ మొన్నింకా నయం.. ఇవాళ మితిమీరి పోయింది

రామం దానివల్ల ఏమయింది.

సరోజ ఏమయిందా? నువ్వు మనిషివేనా? ఎంత చనువున్నా దానికీ కొన్ని హద్దులున్నాయి.

రామం బయట వాళ్లతో చనువుగా ఉంటున్నావా లేదా?

సరోజ అదన్నా వేరు

రామం ఏదీ వేరు లేదు. కమలకి తెలీకపోడం మనసు కొచ్చిన సంగతి...

సరోజ: (ఆశ్చర్యపోయినట్టయి) కమలంటే నీకు ప్రేమ, గౌరవం. ఏమీ లేవ? నాతో నువ్వు చెప్పిన దంతా అబద్ధమా?

రామం నేను అబద్ధం చెప్పలేదు—నీకా అనుమాన ముంటే శీలాన్ని దొంగతు నమ్మేవ్? నీకూ ప్యారం ఉంది అనుమానం నీకున్నా, నా మాటలు నమ్మదలుచుకోలేకున్నా నువ్వు మోసం చేసుకుంటున్నావ్

సరోజ (ఆశ్చర్యపోయి, తటపటాయించి) నిజమే నాదే పొరపాటు నాది నేరం నువ్వెంత కన్నా తిరుగుతని తెల్సుకోవల్సింది నా అనుమానాలకే నమ్ముకోవల్సింది—

రామం: (ప్రేమగా) నీ అనుమానా లన్నీ తప్పు సరోజా నాకు కమలంటే ఎంత మమకారం

సరోజ అయితే ఆమె ముందే అలా ఎందుకు ప్రవర్తించేవ్

రామం నీమీద ప్రేమ ఉండబట్టలేక

సరోజ: ఇలాటిమాట లనడానికి నాకు నీకు సిగ్గు వెయ్యగు కామోసు అది చాలా ప్రమాదం

రామం ఈ నీతులింటే నవ్వొస్తోంది సరోజా బయట బాగా లేకుండా కమల ముందూ అతే సరికి ఇంతబాధాలు ఇదెక్కడి వేదాంతం.

సరోజ: చనువిచ్చేనని నీ ఇచ్ఛను పోరంగా నీ నీ చేతిలో బొమ్మలా ఆడలేను

రామం చనువుగా ఉండకుండా ఉండనూ లేవు

సరోజ: ఏమిటా బెదిరింపు

రామం బెదిరింపే

సరోజ ఏం చేస్తావేమిటి

రామం మరింక నీతో నాకు ఏ సంబంధం ఉండను...

సరోజ బతికిపోతాను

రామం చూదాం ఎవరు బతికిపోతారో!

సరోజ: (తిగి) చూడు రామం—కమలని మోసం చేసేందుకు నే ఎంత బాధపడుతున్నానో నీకర్థం కాదు.. అయినా నిన్ను మనుషుల్లో లేని ప్యారం నాది కాని మనసులో ఘర్షణవల్ల పశ్చాత్తాప ఇంక ఓర్చుకో లేకపోయేను ఇంకమంచి మనం స్నేహితులుగామాత్రం ఉందాంలని చెబుదాము!

వచ్చేను.. కాని నువ్విలా ప్రవర్తిస్తావనుకో లేదు

రాము: యిప్పుడేమంత ప్రమాదముంది.. యింక ముందునుంచీ జాగ్రత్తగా ఉంటాలే

సరోజ: ఏ జాగ్రత్తా అవసరం లేదు మనం ఇంక కేవలం స్నేహితులం

రాము: అలాగే ఉందాంలే కావలిస్తే

సరోజ: నీ మాటలు వింటే స్నేహం కూడా నిలవ దనిపిస్తోంది

రాము: చిలిపి పిల్లలా అలక మానీ ఇటికే జాలుగ రోజాలా కులాసాగా వెళ్ళిపోనీ

సరోజ: విను రాము నీకు కమలమీద ప్రేమ గౌరవం ఉండొచ్చు నా వ్యాంగోదీ నన్ను నీ సొంతం చేసుకుని నా బలహీనతకి లొంగిపోయేను నువ్వు సంతోషంగా ఉండక పోతే కమల బాధపడుతుందన్న బెదిరింపులకి లొంగి కాగు చేసేసింది ఊహించరాని నేరం

రాము: బాల్లెద్దూ ఒప్పేసుకున్నావ్ కదా పాపం పోయింది

సరోజ: పోలేదు కాని నే రోజూ మనసులో ఎంత బాధపడేదీ తెలుసుకోలేవు ఇంక ఓర్చుకో లేకపోయేను అదే చెప్పామనుకున్నాను దానికి తోడు మనం ఎంత నీచానికి దిగిపోతున్నాం అని ఇప్పుడు తెలుసుకున్నాను

రాము: నిజం చెప్పాలంటే సరోజా నిన్ను కమల ముందు కూడా మంచిగా చూసిన రోజా ఆ కోరిక ఉండేది లొక్కపట్టేవాణ్ణి కాని రాను రానూ ఆసక్తిపోయింది

సరోజ: కమలముండగా కూడానా?!

రాము: ఆ—

సరోజ: నా కర్థం కాలేదు

రాము: మా ఇద్దరిలో భేదం కొట్టొచ్చినట్టుగా ఉండేది నాకెంతో బాధగా ఉండేది అందుకే కోరిక తీవ్రంగా ఉండేది నిన్ను ఆమె ముందు దగరగా తీసుకుంటే మళ్ళా మామూలు స్థితికి మనసు రావొచ్చనిపించింది అది కాక ఏదో శక్తికి లొంగిపోయేను

సరోజ: అదెంత నీచమో గ్రహించలేకపోయేవూ? నే ఎంత బాధపడతానో ఊహించలేకపోయేవూ

రాము: ఆ కబుర్లు చెప్పకు. నిన్ను కమలముందు దగరికి తీసుకున్నప్పుడు ఎప్పుడూ లేని ఆనందం పొందేను

సరోజ: (కళ్ళు పెద్దవి చేసి) ఏ మం టీ?. ఆనందమా

రాము: (నవ్వుతాడు.)

సరోజ: దీనికింక అంతేక్కడ? నీకు కమలకంటే గౌరవం, ప్రేమా ఏమీ లేవు. నువ్వింక ఎంత నమ్మించినా నేనమ్మను ఎంత మోసం!

రాము: (ఆలోచించి నవ్వి) తొందరొంగని. ఇంతవరకూ వచ్చాక దాచి ఏం లాభం

సరోజ: (నమ్మలేక) ఒప్పుకుంటున్నావ్ కూడాను?

రాము: ఒప్పుకోపోతే నువ్వు నమ్మవు కదా ఒప్పేసుకున్నాక మనం దగరవుతాం

సరోజ: అనం అనం

రాము: అవుతాం ఇద్దరు కలిసి ఓ నేరం చేశాక ఒకరి అవసరం ఒకరికుంటుంది

సరోజ: నా కవసరం లేదు

రాము: కమలంటే నాకు ప్రేమ గౌరవం లేకన్నావు అది పోయేందుకు ఈ నే కారణం

సరోజ: ఛా!!

రాము: జబ్బులో అన్ని వేళలా దగ్గరుండి చూసేను ఆమె బాధపడకుండా దాని మనసు ప్రశాంతంగా పెట్టడంలో కొన్నాళ్ళు ఇంక అన్ని వేళలా దగ్గరుండి తియ్యని కబుర్లు కొన్నాళ్ళు ఇలా ఎప్పుడూ అదే దాని గొడవే వినుకుంటూ చిరాకుపుట్టడం నాది తప్పా

సరోజ: అది ఆమె తప్పా

రాము: ఏది ఎవరి తప్పూ కాదు

సరోజ: ఎంత మోసం!! ఏది నమ్మకూ నమ్మక పోయినా, నీకు కమలమీద ఎంతో గౌరవం, ప్రేమా ఉన్నాయని నమ్మేను (కుర్చీలో కూలబడి) నన్నూ కమలనీ ఇద్దర్నీ మోసం చేశేవ్ (లేచి కోపంగా) ఇప్పుడు తెల్సింది ఎవరు నాటకమాడేరో

రాము: ఇద్దరం ఆడేం

సరోజ: నన్ను కలవకు

రాము: మడికట్టుకున్నావా

సరోజ: నీకున్నంత వంకరలు తిరగలేదు నా మనసు

రాము: వార్తే బజాయి. (లేచి)

సరోజ: నేనన్నది నిజం అని నీకు తెల్సు

రాము: నాకేం తెలీదు

సరోజ: నువ్వేమన్నా నే పోనపోను

రాము: ఇద్దరం రొంపిలోంచి లేక నువ్వు పోనపోను కున్నా, పోనపోయేనంటున్నా ఒకటే

సరోజ: నే తప్పించుకున్నాను

రాము: లేదు పోలేవ్ నే వెళ్లనివ్వను

సరోజ: బెదిరించి నన్ను లొంగతియ్యలేవ్

రాము: నువ్వేమిటో నాకు తెల్సు

సరోజ: ఏమిటి తెల్సు

రాము: మనం ఇద్దరం ఏం చేస్తున్నామో మన ఇద్దరికీ తెల్సు, ముందునుండీ—

సరోజ: అంటే

రాము: నే నిన్ను పెళ్లి చేసుకోవల్సింది. కాని నీ బంగారు కమలయింది—నీకన్న అందంగా ఉంది కనక, కమలని చేసుకున్నానని నీకు తెల్సు నాకూ తెల్సు నీకు అంగుళం కమల అందం చూస్తే కోపం—కమల ఇలా అయ్యాక నీకు సంతోషం-ఒకరోజున కాపోయినా మరో రోజున్నా నే నీకు దగ్గరౌతానని — అది అయింది నువ్వు నన్నాకర్షించేవు నేను నీకు దగ్గరా అయ్యేను కమలకన్న అందంగా ఉన్నావ్ కనక—

సరోజ: (కళ్లు కప్పుకుని) ఇది కేవలం అవమానం! నీకు మనస్సులేదూ? ఆత్మలేదూ?

రాము: నే మనిషి నేకదా? అంగుళకది మామూలే

సరోజ: గర్వంగా చెప్పుకుంటున్నావ్ కూడానా?

రాము: (నవ్వి) నిజెంది నువ్వేగదా—

సరోజ: నే చేసుకున్నా నీకు లెక్కలేదన్నమాట

రాము: అనుకోకూడాలా, లేకపోవాలా ఎందుకు? నీ కేం కావాలో నీకు తెల్సు--నాకు తెల్సు మాకు కొంత కిరికిరావ్ అందులో

సరోజ: నా మనసుని ఇంకా నేను చంపుకోలేదు నేనే మనుకున్నది నీకు తెల్పలేక, నే బాధ పడా, సంతోషించినా నీకు తెల్పలేక, నేను నీ కోక పరికరంలా కనిపిస్తే మనం స్నేహితు లగాకూడా ఉండలేం ఇంక వెలవ్! (లేస్తుంది.)

రాము: (నిరసనగా) వెళ్లు వెళ్లు.

సరోజ: తప్పకుండా

రాము: వెళ్లు, మరి రాకు

సరోజ: మరి రాను—

రాము: రేపు నా కాళ్లమీంగా వాలిపోవ్వాను జ్ఞాపకం చేస్తాలే

సరోజ: (వెళ్తున్నదల్లా ఆగి) ఎంతెంత నీకు అహం! ఏం చూసుకొని?

రాము: నే అన్న దయినప్పుడు చెపుతాలే, ఏం చూసుకునో!

సరోజ: అది ఎప్పుడూ జరగదు

రాము: సరే, రేపు తెలుస్తుంది

సరోజ: ఆ ఆశేమీ పెట్టుకోకు

రాము: (నవ్వుతాడు)

సరోజ: నవ్వుతున్నావూ? ఏ మంటే నవ్వుతావో నాకు తెల్సు

రాము: అని చూడు—

సరోజ: ఒకరు కష్టపడితే నీలా నే చూసి సంతోషించలేను—

రాము: (పెదవి విరిచి) నమ్మకం కుదరకే

సరోజ: నే అనబోయేదది కాదు

రాము: అనవు

సరోజ: నీ మనసు ఏమో గొప్పదని భ్రమించి పోన పోయేను నువ్వంటే నా కిందాక ఎంత గౌరవముండేదో నీకు తెల్సు నీ ఉదారత, గొప్ప భావాలూ, ఆశయాలూ మమ్మల్నందర్నీ ఆకర్షించుకున్నాయి కాని ఎంతమార్పు! అప్పటి నువ్వేవి? క్రమంగా నిన్ను నువ్వే చంపుకున్నావ్ ఇప్పుడు నువ్వు మనిషివి కావు అర్థమయిందా?

రాము: (నవ్వి) కాలేదు

సరోజ: కాలేదూ? సరే విను నీలో నాకాకర్షణ? మనసు అది చచ్చింది ఇప్పుడు నీలో నాకే ఆకర్షణలేదు నీ అందం మాచి మార్పుపోయి నిన్ను ప్రేమించలేను—నీ స్ఫోటక మొహం చూసి ప్రేమించలేను గుడ్ బై!

(గబగబా ద్వారం దాకా వెడుతుంది)

రాము: (ఒళ్లు కంపిస్తుంది. ముఖంలో చెప్పలేని కాని క్రోధం, బాధ, అంతకుమించి మామూమ

ఆత్మహత్య

కాని ఒకభాగం వ్యక్తమౌతాయి ఒక్క పగిలిన వళ్ళి ఆమె జారుపట్టుకొని) బతావు ముండా! (ఆమెనలాగే లాక్కొస్తాడు)

సరోజ (పెనుగులాడుతుంది—కాని లాభం ఉండదు) కమలా! కమలా!

రామం (ఆమెని టేబిలుమీద తిరగద్రోసి ఆమె తల నేలకేసి కొడుతూ) నీకు లేని రండా! నాది స్ఫోటకం మొహమా మహ్వే మహా అందగత్తె నని అనుకుంటున్నావా నీకే నీ అందం తేల్చి పారేస్తాను

(కమల వస్తుంది)

కమల (కంగారుగా) ఏమయింది ఏమయిందండీ

సరోజ (ఏడుస్తూ) కమలా కమలా

రామం నోర్మూయ్యి (సరోజ నోరు మూసి) అందం ఉన్నంతకాలం మీఆడవాళ్ళు ఒక్కటే దానికితగిన శాస్తి దేవుడే చేసేను నీకు శాస్తి నే చేస్తాను ఏది ఆకతైన అందుకో ఒడ్డి దానిని నీకెం కనిపిస్తుంది చేసి తీసు కుంటాను (ఆమెను టేబిల్ వరకూ ఈడ్చుక వెళ్తాడు ఆమె లేచి పెనుగులాడుతుంది ఆమెను క్రిందకితోసి) ఇంత అహంకారము (ఆమె తలపట్టుకుని పెనుగులాడుతాడు)

సరోజ రాక్షసుడా ఒదులు

రామం రాక్షసుణ్ణా

కమల అత్తయ్యా! అత్తయ్యా !

రామం నీ రక్తం కళ్ళజూస్తాను నాతో పోయింది అడ్డమయిన మగాళ్ళందరితోనూ పోయింది దీనికి మనసు కావాలిట మనసు నాది స్ఫోటకం మొహమట!

సరోజ నీ మొహమేకాదు నీమనసు కూడా నీచు (సరోజ లేస్తుంది రామం మళ్ళీ ఆమెను క్రిందకి తోస్తాడు టేబిల్ తగిలి రక్తం కారుతుంది ఆమెతలనుండి తల్లివచ్చి నిలుచోయి చూస్తుంది)

రామం ఉండు ఇంకా అవలేదు నీపని (కాలు ఎత్తి తన్నబోయి, తల్లిని చూసి ఆగిపోతాడు)

తల్లి ఏమిటిదంతా! ఏమిటిరామం! (సరోజముంగు వాల్చి, ఆమెను తన ఒడిలోకి తీసుకుని) అయ్యో సరోజా (ఆమె రక్తం తుడిచి, చీర కొంగు అక్కడ నొక్కి పెడుతుంది) అయ్యో నాతల్లే .

కమల: (రామంని చేతుకొని, తనుముకుంటూ, అతని భుజం పట్టుకొని) ఏం చేసేరు, ఏమయింది సరోజకేమయింది

తల్లి (కోపంగా, దుఃఖంతో వణికిన గొంతుతో) రామం! చివరికి నీతల్లిని కాను ఇలాంటి రోజంటూ వస్తుందని నే కలనైనా అనుకోలేదు.

రామం ఇంక నాకు నీతులు చెప్పకు - నేను ఎవరికీ ఏమీ కాను - అనాథ దారికెవరికీ ఉన్నందుకు ఫలితమిది

తల్లి: నిజమైనమాట అన్నావ్ నాయనా

రామం (దెబ్బతిన్నవాడిలా కాంగా) అం! ఏంటి అన్నావ్! (కుర్చీలో కూలబడతాడు నీరసంగా)

తల్లి లే సరోజా రాతిలో లో గురికా (సరోజని లేవదీస్తూ బాధపడుతూ లోపలికి తీసుకువెళ్తుంది)

రామం నిజానిజాలు తెలీకుండా మాట అనకూడదమ్మా

తల్లి అన్నీ గ్రహించేన్నాయనా

రామం: నువ్వూనా కాదు తిరిగే వన్నమాట—

తల్లి: అలా అని నన్ను బాధపెట్టకు బాబూ (సరోజతో లోపలికి వెళ్తుంది)

కమల (తనుముకుని అతని దగ్గరగావెళ్ళి కూచొని అతని కాళ్ళకు తలవాన్చి) ఏమయిందో నాతో చెప్పండి

రామం: (ఆమెను విదిలించి) ఛీ! ఫో!

కమల (అతని కాళ్ళు పట్టుకొని) ఎందుకొచ్చింది మీకు కోపం ఎప్పుడూ లేని దివాళీ

రామం నన్ను ముట్టకోకు చెయ్యితియ్యి

కమల ఈ కోపమంతా ఎందుకో చెప్పండి

రామం కోపం కాదు అసహ్యం మనస్యంటే నాకసహ్యం

కమల (ఏడుస్తూ) ఏం చేసేనో చెప్పండి

రామం: నిన్ను చూసి భరించలేను. నిన్నేనా

కమల (అతని పాదాలమీద పడి) మీ పాదాల ముందు ఉండనిస్తే చాలు . మీ మనసుకు దగ్గరగా ఉన్నాను నన్ను

రాముం గుడ్ గాడ్! నీకూ మనసే కావాలి. కేవలం భరించలేను ఆరి భగవాన్!

కమల అయ్యో!

రాముం (ఆమెను తోసి) దేవుడే నాకు న్యాయం చేశాడు! అందమైన భార్య కావాలని కోరుకున్నాను—మరి అందమైన దానినిచ్చాడు ఆ అందంలో నన్ను నరకయాతన పెట్టేవ్ నా వ్యక్తిత్వాన్ని, నా ఆత్మగౌరవాన్ని చంపేవ్ ఎన్ని ఘోరాలు చెయ్యాలో అన్నీ చేసేను అణుగుక్క పోయాను నీకు జబ్బు వచ్చే వరకే నా గుండెలోంచి పెద్ద బరువు పోయింది నిజ్ఞానాకే బరువుపోయింది

కమల (తల వెలుకు కొట్టుకుని) అయ్యో దేవుడా!

రాముం కాని మధ్యపడే బతుకేవాడికి పాపులని శిక్షిస్తూనే ఉంటాడు దేవుడు నీ అందాన్ని, కళ్ళని కూడా తీసుకున్నాడు నన్ను శిక్షించడానికి ప్రతిక్షణం నీ ముందు, నీ మొహం చూస్తూ ఉండవలసింది నేను ఎంతకని ఓర్చేది. నరకానికి నాద్వొక్కడ! నేనూ మనిషి నేనా! నువ్వెంత వికారంగా ఉన్నావో నువ్వు నమ్మవుకదూ! (నవ్వుతాడు)

కమల (ఏడుస్తూ) ఔను! మీరన్నది నిజమే. మీ బతుకు మీకు బాధగా చేసిన పాపాత్మురాల్ని ఔను!

రాముం నేనూ పాపాత్ముడ్ని! నువ్వుకావు. నీ రూపంలో దేవుడు నన్ను శిక్షిస్తున్నాడు నువ్వు దేవుడిలా భాగానివే! దేవతవి!!

[పకపక నవ్వి, పోతాడు]

కమల: (నిశ్చేష్టురాలయి ఉండిపోతుంది, కూచొని, ఎటో చూస్తున్నట్టు ముఖం పెట్టి అలా ఒక నిముషం కూర్చుంటుంది లైట్లన్నీ ఒక్కటొక్కటే ఆరిపోతాయి స్టేజ్ మీద చీకటి ఆ చీకటిని చీల్చుకుని కమల గొంతు) అమ్మా! ఎక్కడున్నావ్! నన్ను తీసుకుపోవూ! నన్ను పిలుచుకోవూ నా తల్లి!!

[తెర]

కాటయ వేమభూపతి

శ్రీ చిలుకూరి పాపయ్యశాస్త్రి

ఆంధ్రభూభాగమున సముద్రప్రదేశమును మన్యభాగమున నిరుపద్రవముగను సర్వోత్తరముగను శతాబ్దికాలము పైగను పాలించిన ప్రభువులలో వేమనామధారులైన రెడ్డిప్రభువులు ప్రధానముగ గణింపఁదగినవారు. కాకతీయ సామ్రాజ్యము విచ్ఛిన్నమైన తరువాత, ఆంధ్రదేశము యవనాక్రాంతమై భ్రాంతము ధర్మము విధ్వస్తమైనప్పుడు తదుద్ధరణమునకై బుద్ధిబాహుబలములు వినియోగించి, తదుద్ధారమునకై యత్నించినవారిలో ప్రథముఁగణ్యుఁడు ప్రోలయ వేమారెడ్డి. ఈతఁడు మహాశూరుఁడు పరమ ధార్మికుఁడునై, అద్దంకి రాజధానిగా రాజ్యపాలనము సేయుచు ధర్మోద్ధరణమునకు పారమ్యతిపోషణమునకు శాంతియుఁ దోడ్పడెను. శివకేశవులం దతఁడు భక్తిభావ సమన్వితుండై శ్రీశైలాహోబల క్షేత్రములందు సోపానసరణి కట్టింపఁజేసి పుణ్యకీర్తుల నార్జించిన ధన్యుఁ డీతఁడు. ఆంధ్రవాఙ్మయోద్ధారకుఁడై శంభుదాసుఁడను ఎఱ్ఱాప్రెగడచే రామాయణ హరివంశముల నాంధ్రమునం దనువదింపఁజేసిన ధన్యుఁడు శ్రీశైలవాసియగు ఘోడరాయ గురువర్యుని యాదేశానుసారము రాజ్యపాలనము సాగించుచుఁ, దగుపద్ధతివిధానమున హేమాద్రిదానముల నాదరించిన ధార్మికుఁడు. ఈ విషయమంతయు [illegible] వరపు శాసనమునం దిట్లు పేర్కొనఁబడియున్నది.

శ్లో. శేమాం ప్రశస్తసుమహిమావరపారిజాతః
శ్రీ వేమభూమి రమణో జగదొబ్బగండః,
శ్రీ ఘోడరాయ గురువర్య దయావిశేషా
త్పృథ్వీం ప్రశాస్తి సకలామకలంకవృత్తిః

హేమాద్రిణా నిగదితాని గురూపదేశాత్
దానవ్రతాని సుమహాంత్యపి యశ్చకార
దత్వాయశోద్భుతతరం సకలద్విజేభ్యః
శివాందయః పృథుయశాః స్వయమన్వభుక్ష

పాతాళగంగామధికృత్యకృతాం
శ్రీపర్వతాగ్రాదవరోహణాయ,
సోపానపంక్తిం కృతవాన్మహాత్మా
కల్యాణశైలం స్వయమారురుక్షుః 1

ప్రోలయవేముని యీ ధార్మికకృత్యములు, అతని తరువాతి రెడ్డిరాజులు నిర్మించిన దాన శాసనములందుఁ దఱుచుగఁ బేర్కొనఁబడుచునే వచ్చినవి. ప్రోలయ వేముని శౌర్యము ధర్మనిరతియు నీతని తరువాతి రెడ్డిప్రభువుల కాదర్శప్రాయమై వెలసినవి. ఈతని కుమారుఁడగు అనవేమారెడ్డియు నీతనివలెనే మహావీరుఁడు, పరమధార్మికుఁడు విద్యాపోషకుఁడునై [illegible]కుఁడు. అనవేముని వదాన్యత సర్వాంధ్రదేశ ప్రసిద్ధమై పండిత రసనారంగముల నాఁటికి నేఁటికిఁ బాయక నిలిచియున్నది. ఈతని శౌర్యము కాటయ వేముని కొమరగిరి శాసనమునం దిట్లు వాకొనఁబడినది.

శ్లో. యస్యాస్తాం విజయే సమస్తవిదితా శ్రీశైల
సింహాచలా
స్తంభౌ పశ్చిమపూర్వదిగ్విజయిన వ్యాఖ్యాత
వైజ్ఞానికా 2

ఈ శ్లోకమునుబట్టి యనవేముఁడు శ్రీశైల వింధ్యాచలములను పశ్చిమ పూర్వదిశలందు విజయస్తంభములుగాఁ జేసి, తన్మధ్యాంధ్రదేశమును దనవశము గావించి పాలించెనని తెలియవచ్చుచున్నది.

ప్రోలయవేముని దౌహిత్రుఁడగు కాటయ వేముఁడు విజయసాధనమున శౌర్యాటోపమున ధర్మనిరతిని అగ్రహారాది దానమున సర్వథా మాతామహుని బోలినవాఁడు. ఈ విషయ మంతయు కాటయవేముఁడు గోదావరీమండలమున వెలయించిన దానశాసనములవలన స్పష్టముగఁ దెలియవచ్చుచున్నది. మాతామహునికంటెను గూడ నీతని కొక విశిష్టత గొని తెచ్చిపెట్టిన దీతనికిఁ గల సంస్కృతభాషా పాండిత్యము. రాజరాజనరేంద్రుని తరువాతి రాజమహేంద్ర

1 చూ రెడ్డిసంచిక అనుబంధము 1 శాసనము.

2. See J A H R S Vol XI P P. 209

నగరము రాజధానిగా నాంధ్రదేశపాలనము మరల నతని చేతనే కొనసాగినది.

ప్రోలయ వేముని వాఁడును, అతని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడైన యనపోత రెడ్డిగారును కొండవీటి సామ్రాజ్యము కృష్ణానదీ పరిసరములందె సీమితమైయుండెను. అనపోతుని తరువాతి కొండవీటి రాజ్యసింహాసనాధ్యాసి యైన అనవేమారెడ్డి, గోదావరీ పరిసర దేశమంతయు జయించి, రాజ్యసీమను ప్రాగుత్తరముగా సింహాచలము వఱకు వ్యాపింపజేసెను. అనవేముఁడుభయ గోదావరీ తీర పరిసర దేశమంతయు జయించినట్లు నాతఁడు దక్షారామాది ప్రదేశముల నెలకొల్పిన శాసనములబట్టియు, ఆయా యా తీరములందు వెలసిన వేమవరాగ్రహారముల బట్టియు దెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు శ్రీశైలమున మల్లికార్జునస్వామి యాలయమునకు వీరశిరోమంటపము నిర్మింపజేసి, వెలయింపజేసిన శాసనమునందలి బిరుదావళిలోని "సింహాచలాది వింధ్యపాదప్రతిష్ఠాపిత కీర్తిస్తంభ, సం[సా]గర గౌతమీ [సంగమ] సకల జలదుర్గ సాధన రఘురామ, రాజమహేంద్రనగర నిరవద్య నగరాది బహువిస్తృతదుర్గ విదళన బలరామ[3]" ఇత్యాది విశేషణములచే నితఁడు గోదావరీతీర దుర్గములను జయించి, కొండవీటి రాజ్యమును సింహాచలమువఱకు పొడిగించెనని నిర్ధారితమగుచున్నది. అనవేముని తరువాత కొండవీటి సామ్రాజ్యపాలకుఁడుగా కుమారగిరి వచ్చినప్పుడు, అనవేముని నాఁడు విస్తృతమైన రాజ్యసీమ లన్నియు వారిని యేలుబడిలో చెల్లునటుల చేసినవాఁడు—ప్రోలయ వేముని దౌహిత్రుఁడు, అనపోతా రెడ్డి యల్లుఁడు, కొమరగిరి సోదరీ భర్త, చతుర్విధోపాయనయప్రవీణుఁడు, సామ్రాజ్య నిర్వహణ దక్షుఁడు మహామాత్యుఁడు ప్రధాన సేనానియు నగు కాటయ వేమారెడ్డియే.

కాటయ వేముఁడు కుమారగిరి భూపాలుని సింహాసనమున గూర్చుండబెట్టి శ్రీకృష్ణుడు ధర్మజునివలె వన్నెకెక్కించెనని, కాటయ వేముని గోవరము తొత్తరమూడి శాసనములలోని యీ క్రింది శ్లోకము తార్కాణించుచున్నది

శ్లో॥ సింహాసనే విధాయాసౌ కుమారగిరిభూభుజమ్
అతేజయ న్మహోతేజా శ్రీకృష్ణ ఇవ ధర్మజమ్[4]

కాటయ వేముని రాజనీతి చతురత బాహుపరాక్రమము మహోన్నతములని యీ క్రింది శ్లోకములవలనఁ దెలియుచున్నది

శ్లో॥ ఆసీ దమాత్యరత్నం కాటయవేమ ప్రభు స్తస్య
అతి సురగురుభార్గవ మతి రతిభార్గవ విజయ
విఖ్యాతిః[5]

శ్లో॥ పల్వలపంచక మకరోత్ క్షత్రీన్ నిక్షిత్య వైరిణో రామః,
వైరికుల పరసురామః కాటయవేమసు కీర్తివా రిశితమ్[6]

కుమారగిరికి కాటయవేమ ప్రభువు ప్రధానామాత్యుఁడు. ఈతఁడు బుద్ధి విభవమున బృహస్పతి శుక్రులను, విజయములు సాధించి విఖ్యాతి గాంచుటలోఁ బరశురాముని మించినవాఁడు. పరశురాముఁడు యుద్ధములందు శత్రువులను జయించి పల్వల పంచకమును (ఐదు మడుగులను) గావించెను. శత్రుకుల పరశురాముఁడైన కాటయవేముఁడు వందలకొలఁది కీర్తి సముద్రములను నిర్మించెనని విశేషము. కాటయవేముఁడు తన బుద్ధిబలమున రాజనీతము లన్నియు నెరిగియుండి, బాహుబలమున నపరిమిత శత్రువము నణఁచుచుండ, వారిని కేలికరైన కుమారగిరి వసంతోత్సవము సల్పెను, నాట్యాభినయ ప్రదర్శనముల తోడను, నవ వసంతాభ్యుదయ ములతోడను నానందముగఁ గాలము గడుపు భాగ్యముఁ బడయఁగలిగెనని, కాటయ వేమ విరచిత మాళవికాగ్నిమిత్ర నాట్యవ్యాఖ్యానము నందలి యీ క్రింది శ్లోకము తార్కాణించుచున్నది

శ్లో॥ భాగ్యం నామ సమగ్ర మీదృశ మతి స్నేహైక పాత్రం యతో
వీరం కాటయవేమ ముద్ధతరిపు వ్యాంసే నియోజ్య స్వయమ్,
నిత్యం నందతి నర్తకైః రభినవైః కాంతై ర్వసంతోత్సవై
స్సంతానాభ్యుదయైః కుమారగిరి భూపాలో నృపాలోత్తమః,

కాటయ వేముఁడు కుమారగిరిని దన కేలికగా భావించుచు, వారినియెడఁ గృతజ్ఞత గలిగి యాతని యాజ్ఞను శిరసావహించుచు, వారిని పక్షమున విజయములు సాధించుచు డెసెవాఁడెను విషయమును అని

---

3 See S I I Vol x No 509

4 J A H R. S Vol XI

5 Epi Ind Vol IV P P 318 to 327

6. అభిజ్ఞాన శాకుంతల వ్యాఖ్య కుమారగిరి రాజీయము.

అగి కలువచేరు శాసనమునందలి యీ శ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో. మాలా మల్లాన పుష్పావిశిరవివహా వ్యస్త
భూధిరుగ్జా
మూర్త్యం ధుర్యైశ్చ శారి క్షితిపతి రఖిలామ్రుపతీప
ప్రతాపః,
జిత్వా సామ్రాజ్యలక్ష్మీం దనుపదు విధినాం
జ్యాంధ కాన్సంధ్యతి శ్రీ
కీర్తిః సేవాపరో భూతో కుమరగిరి విభోః
కాటయాధీశ వేమః 7

కాటయ వేముడు కొమరగిరి యాజ్ఞను శిరోధార్యముగావించి, యాతనికి విజయములు చేకూర్చుచుండెనను విషయమును అను అతిశాసనము తెల్పుచున్నది. కుమారగిరి తన కుమారుండగు అనపోతారెడ్డిని యౌవరాజ్య విభూషితునిగావించి, మూర్తి దిగ్విజయాక్రాంతమైన దేశము వానికీయదలంచినాడు. ఆ పని కాటయ వేముని కొప్పగించెను. ఆ ప్రకరణమునందు కొమరగిరి వేముని కిట్లు జ్ఞాపించి యున్నాడు.

ఉదీచ్యా దాక్షిణాత్యాశ్చ ప్రతీచ్యాశ్చ మహీ
శ్వరాః
ఆదరంతి సదా మైత్రీ మస్మాభి రతిగౌరవాత్
తిష్ఠత్స్వింధ్యాద్రి పర్యంత ప్రాచ్యా ఏవ
మహీశ్వరాః
జేతవ్యా స్సర్వభూపాలా స్సధువా జయశీలయా 8

కొండవీటికి ఉత్తరమునను దక్షిణమునను పడమటను నుండెడి మహీపాలుగా మనతో నతిగౌరవముతో మైత్రి నెఱపుచున్నారు. తూర్పున వింధ్యాచల పరిసరమువరకుండెడి తూర్పువారలె మహీపతులై శత్రుపక్షములోని వారు. తూర్పు వారిని నీవు పోలగ జయింపుము అని పై శ్లోకముల భావము.

ఇచట కుమారగిరితో మైత్రి నెఱపుచుండిరని తెలిపిన యితరదేశ మహీపాలు రెవరనుచు కాటయ వేముని కార్యమునకు నీతి నిపుణతకు లోంగియే యట్లు చేయుచుండిరని యూహింపవచ్చును. కొండవీటికి దక్షిణమునందుండెడి విజయనగరాధిపులు, పశ్చిమమునందలి సులతానులు ఉత్తరమున కొండవీటికి రాజమహేంద్రవరముండు నడుమనుండెడి దుర్గాధిపతులు కుమారగిరితో నానాడు మైత్రి నెఱపుచుండెడివారని, నారవిలాసమునందలి

"హరిహరరాయ పౌత్రుండు
సహోదరధారాగజాధిపాది భూ
వరులు విశ్రుత భావ మభివర్ణన
సేయ కుమార గిర్యధీ
శ్వరుని వసంతవైభవము "

పాడుచుండెనను శ్రీనాథుని వచనములఁబట్టి తెలియుచున్నది. కాటయ వేమునకు హరిహరరాయలతో వైవాహిక సంబంధమేర్పడినటు, అలానాటి వేముని వేమవరశాసనమునందలి యీక్రిందిశ్లోకము తెలుపుచున్నది.

శ్లో పుత్రీం కాటయ వేమయక్షితి
పతేః పౌత్రీంచ కాటప్రభోః
దౌహిత్రీం గణదేవం
హరిహరక్షోణీపతే ర్యాసినః,
తస్మాత్కర్ణాదిదాహ్యత్సాం
హరిహరాంబాం చారుమ్రగాహ
శ్చానా వేమమహీశ మల్లన్యపతే
స్సామ్రాజ్య లక్ష్మీపసమ్ 9

హరిహరరాయల పుత్రికను కాటయ వేముడు పెండ్లాడుటచే విజయనగరాధిపులతో డిని కలిసి తోలుత కాటయ వేమునకును, తన్మూలమున కుమారగిరికి చేర్పడి, పిమ్మట వేముని పుత్రిక హరిహరరాయల దౌహిత్రియునగు హరిహరాంబ నల్లాడ వేముడు పెండ్లాడుటచే నల్లాడరెడ్డికి దత్పుత్రులకును విజయనగరాధిపులతో కలిమి యేర్పడియుండెనని మన యూహింపవచ్చును. పిరోజిషా, గజపతులు మున్నగువారు కాటయ వేముని ధాటి కాగలేక మైత్రి నెఱపుచుండెడివారనియూ నూహింపవచ్చును."

ఇట్టి యూర్పువారటి గారవఁగా రాజమహేంద్రవరము మొదలుగా సింహాచల పరిసరములకు నుండిన ప్రాచ్యమహీపతులు నీ నని వేముని వారి పాలగియుండి, కుమారగిరి వాడు మగల దిలకే తియుంగురు వారిని జయించుటకే కుమారగిరి నియోగింపగా కాటయ వేముడు కొండవీటినుండి సైన్య సన్నాహముతో

7 చూ ఆం సా ప పత్రిక సం 2. పుట 108. అనితల్లి కలువచేరు శాసనము.

8. చూ ఆంధ్రదేశపు పరిశోధక మండలి రెడ్డి సంచిక పుట ౪౮౩.

9 See. epi Ind vol XIII P. P 237 t 257.

దాడివసెలి వచ్చి, రాజమహేంద్రవరమున నిలిచి, యచటనుండి ముందునకు సాగి విజయమును సాధించి నట్లు అనవర్తి శాసనమే తెలుపుచున్నది. మఱియు నానాంటికి రాజమహేంద్రవరము కొమరగిరిపాలనము నందె యుండెనట్లు క్రింది శాసన శ్లోకములు వివరించు చున్నవి

శ్లో॥ తతశ్శైలపురాధిపస్య కుమారగిరి భూపతేః
రమ్యం రాజమహేంద్రాఖ్య నగరీం
ప్రతిష్ఠ పవ్యాత,
తతస్సింహాద్రి వింధ్యాద్రి మధ్యవర్తి
మహేశ్వరాన్
జిత్వా తద్దేశగురేషు నియుక్తస్వాధికారిణః

కాటన వేముఁడు కొండవీటినుండి బయలుదేరి, కొమరగిరికిఁ జెందిన రాజమహేంద్రనగరమును జేరి, యచటనుండి దండుదివెలి వింధ్యపర్వత సింహాద్రుల మధ్యగులయిన మహీశులను జయించి, యాయా దుర్గములందు దన యధికారులను నియమించి యుపారములతోఁ గూడిన విజయమును కొమరగిరి కర్పించెననిన నీతచ్ఛాసన విషయము ఈ తీరున వేముఁడు జయించిన దుర్గము లేవియో యీ శాసనమున నిరూపింపఁబడియుండలేదు గాని, కాటయ వేమ విరచితమైన అభిజ్ఞానశాకుంతల వ్యాఖ్యానమునందు క్రింది విధముగ వివరింపఁబడినవి

శ్లో॥ ధాటీఘోటిఖురాగ్రకృత్త గిరితటే
యాత్రి మొల్లేటి దుర్గం
దుర్గం కిమ్మూరి సంజ్ఞం దళితరిపుబలే
దుర్గమం కొంపెపూండిమ్,
దుర్భేదం వజ్రకూటం జరితవతి రథినా
రామగిర్యాఖ్య దుర్గం
విఖ్యాతం వీరఘోటం గళిత మనువ్యారాం
వీరసన్నాహథాస్థైర్యమ్

కాటయ వేముఁ డిట్లు సైన్యముతో దాడివసెలి గిరితటములఁ బిండిసేయుచు, మొల్లేరు, కిమ్మూరు, కొంపపూఁడి, వజ్రకూటము, రామగిరి, వీరఘోటము అను దుర్గములఁ జయించి శత్రువుల శౌర్య సన్నాహము నణఁగించెనని దీని భావము ఈ దుర్గము లన్నియు కొండవీటి ప్రాగ్దేశములోనివి వివిలో —

కొంపపూఁడి — ఇది పిఠాపురమున కుత్తరముగ నేడుక్రోసుల మేరలో, అన్నవరక్షేత్రమునకు ఒక క్రోసు తూర్పుననున్నది అచట శిథిలమైన దుర్గ మొకటి నేఁటికినిగలదు

వజ్రకూటము — ఇదియును పిఠాపురమునకు వాయవ్యముగ నెనిమిది క్రోసుల మేరలో నున్నది. అచటను దుర్గశిథిలములుగలవు ఇది నేఁడు పిఠాపురమున కంకాయలఁ బ్రసిద్ధివహించియున్నది. వజ్రకూటపు వంకాయలని నేనుమంగారు

వీరఘోటము — దీని నేఁడు 'వీరఘటము' అని యందురు ఇది శ్రీకాకుళముజిల్లాలో పాఁకొండకు సమీపమునందున్నది ఇది నేఁడు అడాకులకుఁ బ్రసిద్ధిగాంచియున్నది

మొల్లేరు — ఇది నేఁటి తూర్పుగోదావరిజిల్లా ఎల్లవరము తాలూకాఁ జెందిన గ్రామము ఈ యూరఁ గాటయవేమునితోడి సంబంధముగల శాసనము గానవచ్చినది 10

కిమ్మూరుదుర్గము — ఇది యీ జిల్లాలోని పెద్దాపురము తాలూకాఁ జెందినది పెద్దాపురము తాలూకాలోని కొన్ని గ్రామములకు కిమ్మూరుసీమ యని పేరు ఈ తాలూకాఁ జెందిన జగ్గంపేటయను గ్రామమునకు సమీపమున కిమ్మూరు అచ్యుతపురమను గ్రామముగలదు దాని దాపున కిమ్మూరుదుర్గమని వ్యవహరింపఁబడు ప్రదేశముగలదు దుర్గప్రదేశము చాలభాగము సాగుబడిలోనికి వచ్చినను దాని కొంతభాగము నిలిచియేయున్నది దుర్గశిథిలములుకూడ గానవచ్చును.

రామగిరిదుర్గము — ఇది రాజమహేంద్రవరమున కుత్తరముగ పదిక్రోసులమేరలో, అచటి గోదావరీతీరమునంటియున్న రెడ్డిపోలవరమున కొండయొద్దను మూఁడు క్రోసుల మేరలోనున్నది ఇది గిరిదుర్గము జలదుర్గము కూడనైయున్నది ఇది నేఁటికిని దుష్ప్రవేశస్థితియందే యున్నది ఇది కాటయవేముని వాఁడు అన్నదేవచోడుని రాజధానియై యుండెనో పురాణ పటిష్ఠక్షేత్రమున కిది నాలుగు క్రోసులమీఁద నున్నది. ఈ జలదుర్గమునం దొక పెద్ద పద్మాకరము గలదు.

ఈవిధముగఁ గాటయ వేముఁడు రాజమహేంద్రవరమాదిగ సింహాచలమునకును నుండిన దుర్గములను జయించి విజయము సాధించెనని యూహింపవచ్చును.

---

10. See S. I. I vol X No 578.

తరువాత కుమారగిరి కాటయ వేముని పరాక్రమమునకు సంతసించి, దిగ్విజయాక్రాంతమైన ఈ రాజమహేంద్రవరప్రాంతము వానికి ఇచ్చినట్లు చెప్పు కాటయ వేముని శాసనములలోని ఈ క్రింది శ్లోకము ఉటంకించుచున్నది

శ్లో. కుమారగిరి భూపాలో యస్మై విక్రమతోషితః,
ప్రాదాత్ప్రీతిం ధనం రాజమహేంద్రనగరీ
ముఖామ్

ఈ శ్లోకము కాటయ వేమునకు వెలకొలిప్ప కొమరగిరిదేవుని గోపవరము తామ్రశాసనముల యందలి దనుట గానవచ్చుచున్నది. కాటయ వేమున కీ రాజ్యసంక్రాంతి, కొమరగిరి పుత్రుడైన అనపోతారెడ్డి మరణించినతరువాత, కుమారగిరి జీవించియుండగనే జరిగెనని యూహింపనగును. కాటయ వేముని నాటినుండియే మరల రాజమహేంద్రవరము రాజధానిగా రెడ్డిరాజుల పాలనము కొనబడుట, రాజమహేంద్రవరరాజ్యము ప్రత్యేకరాజ్యముగా యేర్పడుట జరిగినది

కాటయ వేమునకు కుమారగిరియెడల విశిష్టమైన గౌరవము గలదనుటకు నిదర్శనములు పెక్కులు గానవచ్చుచున్నవి. 1 కుమారగిరిని సింహాసనముపై కూర్చుండబెట్టి తాను మహామాత్యుడై రాజ్యభారమంతయు నిర్వహించుట. 2 అతని యాదేశానుసారము దిగ్విజయములు సాధించుట. 3 అతని ప్రీతికై కుమారగిరి పేర కాళిదాసవిరచితమైన నాటకములకు వ్యాఖ్యానములు రచించుట 4 ఆ వ్యాఖ్యానములను కుమారగిరిరాజ విరచిత వసంతరాజీయాధారములతో సమర్పించుట. 5 తన కుమారునకు కుమారగిరి పేరు పెట్టుట 6 తన సుకృతార్థమై దేవబ్రాహ్మణులకిచ్చిన అగ్రహారముల కన్నిటికిని 'కుమారగిరిపురము' అని నామకరణము చేయుట—మొదలగు నీ విషయముల కన్నిటిని కాటయవేమారెడ్డి శాసనములు సమర్థించుచున్నవి. వానిలో కాటయ వేముని అహోబలశాసనము ధార్మిక ప్రవృత్తితో నాతడు చేసిన దానముల కన్నిటికిని 'కొమరగిరి మండలి' అనుపేరు నొసగి సూచించి దెలియజేసినది. కాటయ వేముడు కొమరగిరి జీవించియున్నప్పుడే గాక, అతడు మరణించిన తరువాతకూడ నాతని గౌరవించియుండెననుటకు, అతని కళ్యాణ సుకృతము కలుగుటకై అహోబల నృసింహస్వామికి 'గరుడచేయు' అను గ్రామమును ధారవోయుటయే తార్కాణము. ఆ శాసనస్వరూపము నిట్లు పొందుపరచుచున్నాడను

శుభమస్తు—

ఏతత్స్వర్గ సురాధీశ మౌళి శ్రేణి విరాజితమ్
అహోబల నృసింహస్య దేవదేవస్య శాసనమ్

స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౧౩౨ అగునేంటి విక్రతి సంవత్సర మార్గశిర శు ౧౫ గురు వారమను శ్రీ అహోబలదేవర దివ్య అవసరమును కొమరగిరి రెడ్డింగారికి పుణ్యముగాను కాటయరెడ్డి వేమారెడ్డింగారు కలుపచేయు కొమరగిరి పురమని ధారవోసి సమర్పణసేసిరి

వప్తా కాటయ కార్యః పౌత్రో మారయ్య
కోమనృప జామాః
వీరశ్రీపోతనృపతేర్జామాతా జయతి వేమ
భూపాలః

కొమరగిరి రయ్యంగార్కిని పరమహితుండైన కాటయరెడ్డి వేమారెడ్డిం[గా]రు తిరుమ స్వామి అనియ కొమరగిరి రంగయ్యగార్కిన్ని వారిదేవుళ్ళైన అమ్మంగారులకున్ను అతుమ సుకృతముగాను దేవర్లకున్ను బ్రాహ్మలకున్ను ధారవోసి ఇచ్చిన కొమరగిరి మండలం

పెద కొమరగిరిపురం, అమ్మలపురం శ్రీ వారణాసి విశ్వేశ్వరదేవర కొమరగిరిపురం, శ్రీ పర్వత వాసిని కొమరగిరిపురం పంచులూరి పసుపతియంగారి కొమరగిరిపురము, పంచులూరి భీమనయంగారి కొమరగిరిపురం, శ్రీ భట్టనయంగారి కొమరగిరిపురం, కంధాకయంగారి కొమరగిరిపురం, శృంగార రాముని కొమరగిరిపురం, శ్రీ పావురాపు దొడ్డయ్య కొమరగిరిపురం, మురంతకేశ్వర దేవర కొమరగిరిపురం, శైవుల కుమరగిరిపురం, పాత్రివుల కొమరగిరిపురం పాశివారి కొమరగిరిపురం పాడు బేతాల కొమరగిరిపురం, సోమనాథుల కొమరగిరిపురం, ప్రజాపతి అల్లభట్ల కొమరగిరిపురం, శ్రీ గోపీనాథుని అన్నద కొమరగిరిపురం, బ్రహ్మ మద్దెల శ్రీపాదాల కొమరగిరిపురం, కేశవ మూర్తుల కొమరగిరిపురం, బొగ్గరపు మాచిరాజుగారి కొమరగిరిపురం, మహాదేవయ్యగారి కొమరగిరిపురం, వేమనార్యుంగారి సింగన సోమయాజుల కొమరగిరిపురం, జనకము పెద్దిరాజు

వారి కొమరగిరిపురం, ముండెఱ రామనాథ సోమ యాజులవారి రుద్రభట్లు మూగభట కొమరగిరిపురం, గ్రామాగ్రణుల కొమరగిరిపురం, అన్నదానం అవుభళేటుంగారి రాఘవంగారి కొమరగిరిపురం వలపతల్లి అన్నభళిభట కొమరగిరిపురం, [శ్రీ] హారం తిరఘుంట శ్రీ గిరన్నంగారి కొమరగిరిపురం, వివపాల పె[ద] కొమరగిరిపురం కొమరగిరిపురం పోతరాజు వారి కొమరగిరిపురం, వుతాయపెటె [లిన] కొమరగిరిపురం, పుంగ్రాజావారి తిల్లా [ప్రె] గడ కొమరగిరిపురం, వేదాద్రి శ్రీ నరసింహ్మస్వర కొమరగిరిపురం, కూచిరాజు తిప్పనంగారి కొమరగిరిపురం, ఆరాధ్యుల మల్లనంగారి కొమరగిరిపురం, చేయేటి శ్రీ శేశనాగరి కొమరగిరిపురం, కొకొండ శ్రీ నరసింహ్మస్వర కొమరగిరిపురం, రెండు ఆపోతిసిష్ఠుల కొమరగిరిపురం, కాయారి సోమయాజులువారి మలుభట కొమరగిరిపురం, లింగాయ పండితులవారి విశ్వనాథ పెమ్మన కొమరగిరిపురం, సిద్దాయ పండితులవారి అన్నా పండితుల కొమరగిరిపురం, పంటలారి శ్రీ గిరగయ్యంగారి దేవులైన మల్లాయాంమంగారి పనపుకిచ్చిన కొమరగిరిపురం, మైలార గేవరకొమర గిరిపురం మూలం గూరంమ కొమరగిపురం

లింగాయ పండితుల [త్రి]యా పండితులవారి అనవేంతరము, అకుల పెద్దిభట్ల వారియా [రి మంచ మారవర] [కొట] మ రెడి వేంబరం, దేవన్నాయాంగారి ప్రతాప అన్నవరం, మాడెము రమణా [థ] సోమయాజుల నాగిపెద్దవరం, వంకేశ్వల శేశిగజవర వేంతగం, పెన్నవరం, పిరవరం, ప్రపన్న శ్రీపాదాల శ్రీ లక్ష్మీనరసింహ్మపురం

కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి అర్ధంగలక్ష్మి [అ] ఇ ఆ కొమరగిరయ్యంగారి ఇ కొమరగిరయ్యంగారై అవతరించిన [ఇ] కొమరగిరయ్యంగార్కి తల్లింగారైన తల్లసానం మంగారు ఇ కొమరగిరయ్యంగారికి [న్ని] కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగార్కిన్ని సుకృతముగాను శ్రీ గౌతమీ తీరమందును వేదాద్రి శ్రీ నరసింహ్మ దేవునకు ప్రతి సంవత్సర తిరునాళ మహోత్సవానకు ధారవోసి సమర్పణచేసిన వెలుమూరి తల్లవరము కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగారి అర్ధాంగలక్ష్మి అ ఇన మల్లసానం మంగారు కొటమరెడ్డి వేమారెడ్డింగార్కిని స్వామి అ ఇన కొమరగిరయ్యంగార్కిన్ని గారి దేవులైన అనుంగాంబలక్ష్మి అత్తయ సుకృతము ఇ అట్లుగాను మకర సంక్రమణ పుణ్యకాలమందు రాజమహేంద్రవరానను శ్రీ గౌతమీ తీరమందు మార్కండేశ్వర దేవరకు పహిండి సమర్పించి, మార్కండేశ్వర దేవరకు నిత్య అవసరాలకు ఇచ్చిన మల్లవరము 11

ఈ యుదహోబల శాసనము కొటయవేముని దయావర్తకు సుకృతాన దృష్టికి కృతజ్ఞ భాగములకు నిదానము ఈ శాసనమున పేర్కొనబడినవానిలో పెటె అనులాపురము కొలూకొకు చెందిన కొమరగిరిపట్నము మరనుళ్ళ పిఠాపుగానకు చెందిన కొమరగిరి, సర్పవర భావనారాయణస్వామికి చెందిన పిఠాపురమునకు సమీపమునయున్న గోరస కొమరగిరియు నా పేర్లతో నిలిచియున్నవి మిగిలినవాని పేర్లు నివనచ్చుటలేదు మొత్తము మీద రాజమహేంద్రవర రాజ్యమునకు కలసైనదిగా వారి గాటయవేమునకు గోదావరీతీర భూములందు పెక్కు గ్రామములు ధారవోసి యిచ్చి తన ధార్మికతను సుస్థిరము చేసియున్నాడు ఈ శాసనము వలనలి ముదివాక్యములనుబట్టి కొటయవేమునకు తల్లాంబిక మల్లాంబిక యను నిద్దరు భార్యలుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది వీరిలో తల్లాంబికయే కొటయవేమునకు పుత్రుండై జన్మించిన కొమరగిరికి తల్లియని యీ శాసనము స్పష్టము చేయుచున్నది వేముని కవితల్లి యను పుత్రిక కలదు కొటయవేమునకు కైక పుత్రుడగు కొమరగిరి మరణించినపిమ్మట, కొటయవేమునకు దిగంతులైనపిదప రాజమహేంద్రవర రాజ్య మీయనితల్లికి సంక్రమించినది ఈయనితల్లిగన్న తల్లి రెండవా ? యనునది సంశయాస్పదముగ నున్నది ప్రోలయవేముని కొడుకు అనవేమునియిట్లు, తల్లాంబిక కూతురనితల్లి రెండవా ? లేక మల్లాంబిక కొమరగిరి సోదరియై తత్పరతయుటచే అనితల్లికి రాజ్య సంక్రాంతి గలిగెనా ? దీనిని నిర్ణయించు శాసనాద్యాధార మేదియు నింతవరకు బయలుదేరి యుండలేదు

ఇది యిట్లుండ అనితల్లి కలువచేరు శాసనములో అనితల్లికన్న తల్లి దొడ్డాంబిక యనిపించు శ్లోకమొకటి యీ తీరుగ నున్నది.

శ్లో॥ యస్యా వేమ నృపాలోజనకో దొడ్డాంబికా తు జననీ శ్రీ
సా దీనయిత్యనితల్లి సహో దరి రిత దేవభూమినేత్రః॥

11 see. s i i. vol x No. 577.

కాటయ వేమ భూపతి

ఈ శ్లోకములకు యథాస్థితముగా నర్థము చెప్పుకొనినచో, ఎఱ్ఱకు వేమభూపాలుడు తండ్రియో, దొడ్డాంబిక తల్లియో, అయితల్లి అన్నది దాక్షిణ దేశ భూదేవలక్ష్మీకరలె దేజరిల్లుచున్నదని యర్థము చెప్పవలెను. దీనిని బట్టి దొడ్డాంబిక యా పెద్దదియనవలెను. కాటయ వేమునకు తిల్లాంబిక మల్లాంబిక లిరువురు భార్యలై యుండినట్లు అహోబల శాసనము తొత్తరమూడి శాసనము తార్కాణించు చున్నవి. వారి యిరువురిపేర తిలకరము మలకరము అను గ్రామములు దానముచే యబడినట్లు ఆ శాసనములు నిరూపించుచున్నవి. వేమునకు దొడ్డాంబిక యను భార్యకూడ యుండినట్లు లీయుక్క శాసనమునే గాక మఱొక్కడను నా విషయము తెలుపబడియుండలేదు. కాని కాటయ వేమునితల్లి, ప్రోలయ వేముని కూఁతురు, అనపోతారెడ్డి సోదరియునగునామె 'దొడ్డాంబిక' యని బహుశాసన ప్రసిద్ధము. ఈ విషయమును గ్రుసకముచేయు నీక్రింది శ్లోకము వేముని పెక్కు శాసనములలో గానవచ్చుచున్నది.

శ్లో॥ నష్టాకాటమహీభుజో, గుణగణోదారస్వరూప ప్రభోః
పౌత్రః, కాటయవేమ భూమిరమణః శ్రీ వేమ పృథ్వీపతేః
దౌహిత్రః, ప్రనరన్నపోతనృపతే ర్భ్రాత్రీశ చూడామణే
ర్జామాతా జయతి క్షితౌ చిరమసౌ దొడ్డాంబికా నందనః 12

ఈ శ్లోకమునుబట్టి కాటయవేముఁడు దొడ్డాంబికా కుమారుఁడనుట నిర్వివాదవిషయము కావున పైకలువచేరు శాసన శ్లోకమునకు "ఎఱ్ఱనికి దొడ్డాంబికతల్లియో" యనుటే కాటయవేముఁడు జనకుఁడుగాఁగలయని తల్లియని యర్థము చెప్పవలెనుగా! లేక లేఖక ప్రమాదమున నీ శ్లోకమున 'తిల్లాంబికా, లేక మల్లాంబికా' యనుటకు బదులుగా 'దొడ్డాంబికా' యయినదా! యను విషయమింతవరకు నిశ్చయించుటకు వీలుపడదు. చరిత్రకారులు మాత్రము కలువచేరు శాసనమును సర్వధా ప్రామాణ్యము నంగీకరించి, కాటయవేమునకు మూడుగురు భార్యలనియు, వారిలో దొడ్డాంబిక కొమరగిరి సోదరియనియు, తత్పుత్రియగుటచే అనితల్లికి వేమునిరాజ్యము సంక్రమించెననియు వ్రాసి యున్నారు. కాని యీ విషయము స్పష్టముచేయు శాసనాధారమేదైన క్రొత్తగ నుపలబ్ధమగునంత వఱకు నిట్టియూహ పరిగ్రాహ్యమని చెప్పఁ బోవుటలేదు.

రాజమహేంద్రవరరాజ్యమును, కాటయ వేముని తరువాత నాతని వంశాంకురమై నిలిచి, రాజ్య సంక్రాంతికి దాయార్హతగలది అనితల్లి యగుటచే, నామెకు మామగారగు అల్లాడరెడ్డి యామెకు రాజ్యమును సంక్రమింపఁజేసెనని యీ క్రింది శాసన శ్లోకములు నిరూపించుచున్నవి

శ్లో॥ దురిత రహిత చిత్తో దొడ్డ అల్లాడ భూపో
భువనమరి జనవర్ణ్యం భూయసాపార్తిత్వ దోష్ణా,
విమలగుణయుతాయాం వేమ భూపాత్మజాయా
మనిని సురగుధాయా మన్నితల్ల్యాం వ్యధత్త 13

గతే దివం కాటయవేమభూపే
నిర్మూల్య భక్త ద్రోహికులం సమస్తం,
అదందల శ్రీక మహా తనోతి
తత్పుత్రికే రాజ్య మరాతిశ్వన్యమ్ 14

కాటయ వేముఁడు తూర్పుబాటి దురవిజయమునకు బయలుదేరినప్పు డాతని వెంటవచ్చిన సేనాధిపతులలోఁ బ్రధానుఁడు, కొండవీటి ప్రభువుతో బాంధవము కలిగియున్న రెడ్డినాయకుఁడు అల్లాడ రెడ్డి. ఈతఁడు కాటయ వేముని యీ విజయయాత్రలో నాతని కండదండయై నిలిచినవాఁడును నాతనితో విశ్వాసముండినవాఁడును. కాటయ వేముఁడు తన కూఁతులలో హరిహరాంబను అల్లాడరెడ్డి సుతులలో జ్యేష్ఠుఁడైన వేమునకును, అతని ద్వితీయ సుతుఁడైన వీరభద్రారెడ్డికి అనితల్లిని నిచ్చి వివాహము చేసెను. తమ్ముల కముగఁ గాటయ వేముని రాజ్యము ననితల్లికి సంక్రమింపఁజేయుపని విశ్వాసుఁడైన అల్లాడ రెడ్డిపైఁబడినది. హరిహరాంబయుఁ గాటయ వేముని పుత్రియై యుండ, అనితల్లికే కాటయ వేముని రాజ్యమును సంక్రమింపఁజేయుటకుఁ గారణ మామె కొండవీటి ప్రభువులకు దౌహిత్రియై యుండుటయే గావలయును. లేకున్న కాటయ వేమునకుఁ బుత్రియైన హరిహరాంబకో రాజ్యమేల సంక్రమింపరాదు! కాటయ వేముఁడు దివంగతుఁడైనంతనే, రాజమహేంద్రవర

---

12. చూ. కొమ్మవరము, గోపవరము, తొత్తరమూడి శాసనములు
13 చూ. అనితల్లి కలువచేరు శాసనము.
14. See. S. I. I. vol V No 118.

రాజ్యమును గబళింపఁ జూచినవారు, వేమునివారి వర్గములోని వారగు కోమటి వేము అన్నపోతారెడ్డుల నల్లాడరెడ్డి నిర్మూలించి, రాజ్యమును శత్రుదుర్భేద్యము గావించి, అనితల్లి పెంచుచుండెనని భావము. ఈ కార్యము గురుతరహితచిత్తుఁడై యల్లాడరెడ్డి సేవచేసెననుటలో, దాయాదుల విషయమున వివాద మేర్పడినపుడు ధార్మికదృష్టితో వారిఁ డనితల్లికి రాజ్యమును సంక్రమింపఁ జేసెను విషయము వ్యక్తమగు చున్నది.

రెడ్డి ప్రభువుల చరిత్రములకు సరియైన వెలుగిచ్చు కవితాకులకు దూఁగించి మూల్యము చేర్చిన శ్రీనాథుఁడు, అనితల్లికి కాటయవేముని రాజ్యము లభించుట నిట్లు వివరించి యున్నాఁడు.

మ॥ మనుకుల్యుండగు కాటభూవరుని వేమక్ష్మాకళాధీశుచం
దనపాణిగ్రహణంబు చేసి ప్రియమొంద
నీర్వాణిప్రధీరగాం
డనితల్లి ద్వితీయామతల్లి సుదయాపాత్రీంద్ర
సీమావనీ
ఘన సామ్రాజ్య సమర్థన ప్రథిమ
పొందెందిరా జేశిత
—కాశీ 1-48

శ్రీనాథుఁడు కాటయవేముని మనుకుల్యునిగా నిరూపించియున్నాఁడు అనగా మనువుమొదలగు ధర్మనిర్మాతలకు చెందిన కంటె ధార్మిక దృష్టియే కలవాఁడు. నీతి శక్తి సామర్థ్యములకు కుమారగిరి వాఁడు కొండవీటిరాజ్యమునే పాలించి యుండెడి వాఁడు. ఈ మనుకుల్యుఁడు గావుననే ధర్మశీలత్వరతి గలిగి కొమరగిరి యాజ్ఞ నతిరపాలించి తాఁ జేయుంచిన విజయముల నాతనికి సంక్రమింపఁ జేసి తన్నుఁ గృతకృత్యునిగ భావించియున్నాఁడు. అట్టి వేముని తమ్మాతాత యాకులచే వనితల్లికి ఘనసామ్రాజ్యసమర్థన ప్రథిమ యేర్పడెనని ఎవరికైనను పైపద్యమున వ్యక్తమగుచున్నది మతియును అనితల్లియే రాజమహేంద్రవర రాజ్యమునకు రాణియై పాలనము సాగించుచుండె ననువిషయ మింకను వ్యక్తమగుచున్నది ఈ విషయము కలువచేరుశాసనమువందిటు స్పష్టము చేయఁబడినది

శ్లో. విపతి నరపాలపాలీ, కవగురు
మాళిప్ర సుదిత గంధాఢ్యా,
అనితల్లి పతిదైవా, ఘనసబిభూత
భావుకా భువమవతి,

అనితల్లిభూమిని పాలించుచుండె నరపాలురు నామె పాదములపైఁ బూలమాలికలు పడునట్లు వినతులగుచుండెఁ దదంఘ్రిము పాదముల కంటుచుండెననియు, నామె భర్తను దైవముగా భావించునని, తన భర్తయైన వేముఁడు మహోదార్యుఁడుగా భూమిని రక్షించుచుండెనని యీ శ్లోక భావము. అల్లాడరెడ్డి రాజమహేంద్రవర రాజ్యాధికార మనితల్లికి సంక్రమింపఁ జేయఁ, దదనంతరము వీరభద్రారెడ్డి సింహాసన మలంకరించినవాఁడు, కుమారగిరికిఁ గాటయ వేమునికినైన తల్లి కల్లాడ వేమారెడ్డి మహోదార్యుఁడు ప్రధాన సేనానియై కార్యభారము రెండును నిర్వహించుచుండెను వాఁడెను విషయము నీశ్లోకము తెల్లము చేయుచున్నది ఈ తీరుగఁ గాటయ వేముని రాజ్యము అల్లాడవేమ వీరభద్రారెడ్ల పాలనములోనికి వచ్చిన వాఁడే కవిసార్వభౌముఁడైన శ్రీనాథుని కాశీఖండము లభించు నవకాశము గుదిరి చరిత్ర ప్రసిద్ధి వహించిన దయినది.

కాటయ వేముఁడు తన చరిత్రమున మహోన్నతుఁ డైన ప్రోలయవేముని గాదిగ్గుణములను, తన రాజధాని యగు కొండవీటి విధేయమును సమకూర్చుకొనినట్లు వేముని యాపదలముల వలనఁ దెలియుచున్నది. హరిహరాంగు విశిష్ట భక్తిభావము గలిగి ప్రముఖ మండల ప్రసిద్ధమైన దేవళములకు విధిపూర్వముల కల్పించుట, భూసురులకగ్రహారములు దానముచేయుట, దిగ్విజయములు సాధించుట, కవుల కాశ్రయమిచ్చుట, ఘోరారణ్యమధ్యమున శ్రీశైలమునుండి పట్టణమునకుఁ గొనివచ్చుట, యను నివి ప్రోలయ వేముని యాదర్శములు. రాజమహేంద్రవరమున త్రైలోక్య విజయ ప్రాసాదము నిర్మింపఁ జేయుట, మూలఁ గూరకీర్తి వెలయించుట యనునవి కొండవీటి విధవాదర్శములు.

శ్లో. కవివామ్రీణా మంత్రి కాటభూప తిమాధవః

ఆను కుమారగిరి రాజేయ వాక్యముచే నీతఁడు కవుల కాశ్రయభూతుఁడై యుండినట్లు తెలియుచున్నది కాని వారు తెలుఁగు కవులుగాఁ గానరారు. అగ్రహారములు స్వీకరించిన వారిలో సంస్కృతకవు లెవరైనఁ గలరేమో? కాటయ వేముఁ డొంతటి వరా

శ్రమవంతుఁడో అంతటి సంస్కృత పాండిత్యము గల వాఁడు. ఈతని వైదుష్యము కుమారగిరి యొనర్చిన వసంత రాజీయోక్తమార్గమున నాట్యశాస్త్ర సమన్వయము చేయుచు రచించిన కాళిదాస విరచిత రూపక త్రయ వ్యాఖ్యానము లందును కుమారగిరి రాజీయములందును గానవచ్చును ఈతని వైదుష్యమును గూర్చి శ్రీ వీరభద్ర రెడ్డి సంచికలో 'కాటయవేముని వైదుష్యము' అను వ్యాసమునఁ గొంత తెలిపియుంటిని 15

కాటయవేముఁడు కవిసమ్రాట్టైన కాళిదాస విరచిత దృశ్యకావ్యములు మూఁడింటికి వ్యాఖ్యానము రచించి యుండుటచేతనే, మల్లినాథసూరి శ్రవ్య కావ్యములకు మూలంకషముగ వ్యాఖ్యరచించి దృశ్య కావ్యములకు వ్యాఖ్య రచించుట మానినాఁడు. వేముఁడు కుమారగిరి యాశ్రితుఁడు, వారియెడఁ దనకుఁగల కృతజ్ఞత వెల్లడించుచును, తద్విరచిత వసంత రాజీయాభిధానముతో లక్షణసమన్వయము చెప్పుచుఁ గృతిని రచనమునకుఁ గైకొనుటచే, నీతని వ్యాఖ్యలవలనఁ గుమారగిరి పాండిత్యముతోఁ బాటు జిజ్ఞాసువులకు విదితమగుచున్నది. ఏయే కవులందు భరతాది ప్రాచీన నాట్యశాస్త్రవిషయములకు లోఁగని యంశము లుండునో యట్టి కవులందే వసంతరాజీయోక్త పదతిని నాట్యశాస్త్ర సమన్వయము గావింపఁబడినది. కాని యొకానొకచో లక్షణము సర్వథా సంశయ నిశ్చితముగాకున్న వ్యాఖ్యానము చేయు పద్ధతిలోఁ గాటయవేముఁ డంగీకరించిన పద్ధతి సర్వదా సముచితముగానుండెను. ఈతని వ్యాఖ్యలందలి విశిష్టతను గూర్చియు వసంతరాజీయవిశిష్టతను గూర్చియు మఱియొకప్పుడు నా యెఱుకకొలఁది వివరింప బ్రయత్నింతును

15 మా రెడ్డి సంచిక పుట ౨౮౮ ౨౬౬

అంతర్వాహిని

హితశ్రీ

* గతసంచిక తరువాయి *

12

విశ్వం హైదరాబాద్ నుంచి తిరిగివచ్చాడు బండి దిగగానే ఎదురుగా వొచ్చాడు గోపీ. తనకు దమ్ము ఉన్నవాళ్లు ఎవరొచ్చినా గోపీకి అలా ఎదురురావటం అలవాటు. విశ్వం అది చాలాసార్లు గమనించాడు. అయితే అలా ఎదురురావటమనేది అందరిపట్లా సర్వసామాన్యమే. తనూ తెలిసినవాళ్లొస్తే ఎదురువెళతాడు. కాని తనలాంటి పెద్దవాళ్ళు అలాచేయటంలో పుత్రవాడైన గోపీ అలాచేయటంలో తేడావుంది వరం వాళ్లలో తీరికగా కూర్చొని కబురు చెప్పుకుంటున్నప్పుడు విశ్వం గోపీని అడిగాడు. "వాళ్లలో బండిదిగి చుట్టా తెలిసినవాళ్లొస్తున్నప్పుడు ఎదురువెళ్లటం దేనికిరా గోపీ, వాళ్లెలాగూ ఇంట్లోకి వస్తారుగా"

గోపీ ఆ ప్రశ్నకి తెల్లబోయాడు. ఏం సమాధానం చెప్పాలో వాడికి తెలియలేదు.

"ఊరికే" అన్నాడు

"మర్యాదకోసమా?"

గోపీ అర్థభారం చదువుతున్నా అది ఈడుకి మించిన చదువు. వాడికి ప్రశ్నలోని భావం సరిగా అంతుకాదని విశ్వానికి తెలుసు "ఊఁహుఁ" అన్నాడు గోపీ ప్రశ్న అర్థమైనట్టుగానే

"వెళ్లాలనిపిస్తుందా?"

అవునన్నాడు గోపీ. ఎందుకనిపిస్తుందో వాడికి తెలియదు వాడు ఆలోచించివుండలేదు. కాళ్లు లాక్కుపోతాయి, అంతే

విశ్వం ఆలోచించాడు. తనలా ఎదురువడితే ముఖస్తంగా మర్యాదకోసం చేసేవాడు. మనస్సు హెచ్చరిస్తుంది. పసివాడికి ఆహెచ్చరికే ఏం లేదు. పరిచయస్థుల్ని చూడగానే హృదయంగరి సాంగత్యం ఏదో ఆత్మీయంగా వాడిని అలా లాక్కుని వెడుతుంది.

ఇది పైకి చాలా చిన్న విషయంగానే కనిపించినా ఇందులో గంభీరభావం ఏదో ఇమిడిఉన్నట్టనిపించింది విశ్వానికి. అన్నిసార్లు గోపీ తన బండిదగ్గిరికి పరిగెత్తుకుని వచ్చినా తనా విషయం గురించి ఈరోజులాగా ఆలోచించినట్లు ఆలోచించలేదు పూర్వం ఎన్నడూ. ఈసారి గోపీ అలా రావటం చూడగానే తనకీ ఊహ ఎందుకు కలిగిందో!

కొంచెంసేపాగి విశ్వం అడిగాడు.

"గోపీ, నువ్వెరిగిన వాళ్ళందరిలో ఎక్కువ మంచి వాడెవరు?"

"రంగారావు మాస్టరుగారు" తడుముకోకుండా చెప్పాడు వాడు

"ఎందుకూ?"

గోపీ ఆలోచించాడు

"ఏమో" అన్నాడు చివరికి

రంగారావు మంచివాడే అయితే గోపీమాస్టరులో అంత మంచివాళ్లు ఇంకా ఉన్నారు. కాని వాడికి రంగారావంటేనే అభిమానం ఎందుకో? ఆ విషయం వాడికే తెలియాలి

"అందరిలోకీ ఎవరంటే నీకిష్టం?"

గోపీ కొంచెం ఆలోచించి అన్నాడు.

"అక్కయ్య"

"ఎందుకు?"

ఈసారి సమాధానం వాడికి తెలుసు. సైకిల్కి చక్కనప్పుడు రైలు కదుల్తుంటే అక్కయ్య దూరమవుతుంటే వాడికి కన్నీళ్ళుతిరిగాయి, అక్కయ్యకీ తిరిగాయి. వాడికి అక్కయ్య కావాలనిపించింది. వాడి ఆలోచనలు ఆమెవైపు మరలాయి. జవాబివ్వటం మర్చిపోయాడు. విశ్వం అది గమనిస్తూనే ఉన్నాడు. వాడి మనసులో ఏ మూలో కూడా అతనికి తెలుసు.

విశ్వం ఆలోచనలోపడ్డాడు. కొన్ని విషయాల

అంతర్వాహిని

కేవలం తార్కికంగా ఆలోచిస్తే తేలదు కావచ్చు. ఆ అవసరం కూడా లేదేమో. హృదయంలోని ఏవో అనుభూతులు మన ప్రవర్తనకి కారణ మౌతాయి కొన్ని సమయాల్లో. అది హేతుపూర్వకంగా ఉండక పోవచ్చు. సమర్థనీయం కూడా కాకపోవచ్చు. కాని హృదయంలోని ఆ అవ్యక్త భావాలని కాదనటానికి వీల్లేదు.

డాక్టర్ ప్రవర్తన గురించి తను సందేహంగా చెప్పినప్పుడు ఆమెలో కలిగిన ఘోరణి తనుమర్చి పోలేదు. ఆమె ఆలోచించటం మానేసింది. హృదయం మూగగా ఏదో పలికింది. లేకపోతే ఆమె అలా ఆవేశంగా మాట్లాడి ఉండేదు. ఆక్షణంలో తన హృదయం స్పందించింది. అంతగా హృదయాన్ని ఊపి వేయగల సన్నివేశం తన జీవితంలో ఇంతవరకు జరగలేదు. పద్మ వ్యక్తిత్వం తనకిప్పుడు అర్థమవుతోంది. అంతగా తన వ్యక్తిత్వాన్ని అర్థం చేసుకోడంవల్లే డాక్టర్ మీద ఇతర్ల అభిప్రాయాల్ని తృణప్రాయంగా చూసి ఉదాత్తంగా వ్యవహరించగలిగింది. పద్మలా ఎంతమంది ఉంటారు!

కాసేపు అలాగే ఆలోచిస్తూ కూర్చున్నాడు విశ్వం. ఆలోచనల్లో వసంత జ్ఞాపకం వచ్చింది. పదిహేను రోజులైనా అయివుంటుంది తనామెను చూసి. బజారికి వెళ్ళి కాస్త కాఫీతాగి అలా వసంత ఇంటికి వెళ్లాలనుకున్నాడు విశ్వం. కాని ఇంతలో మనసు మార్చుకున్నాడు. రైల్లో నిద్రలేక కళ్ళు బరువుగా వున్నాయి. సాయంత్రం వెడితే ఖులాసాగా ఉంటుం దనుకున్నాడు.

సాయంత్రం కాగానే ఆకాశంలో మబ్బులు అలుముకో సాగాయి. సన్న జల్లుకూడా ప్రారంభ మయింది. అయినా విశ్వం బయల్దేరివెళ్లాడు. తలుపు తట్టబోయేసరికి అతనికి లోపలనించి ఏవోమాటలు విని పించసాగాయి. ఆగాడు. మాటలు రానురాను స్పష్టంగా వినిపించసాగాయి. వసంత కంఠం తీవ్రంగా వినిపిస్తోంది. ఉన్నట్టుండి చెంప ఛెళ్ళుమన్న శబ్దం విని పించింది. దడాలున తలుపు తోసుకుని లోపలికి అడుగు పెట్టాడు విశ్వం. దండకొడితే భుజంగంలా ఉంది వసంత. పక్కన వెంకటేశ్వరరావు కందగడ్డలాంటి వదనంతో నుంచున్నాడు. చప్పుడు విని ఇద్దరూ తలుపు వైపు చూశారు.

"ఏమైంది?" అన్నాడు విశ్వం ఇద్దరివైపూ చూస్తూ.

వెంకటేశ్వర్రావు ముఖం మరింత ఎఱుపెక్కింది.

"చెయ్యి పట్టుకున్నాడు దుర్మార్గుడు," అంది వసంత కోపంతో.

"ఎత్రువత, పాపం" అన్నాడు వెంకటేశ్వర్రావు హేళనగా.

"షటప్" అన్నాడు విశ్వం వొళ్లుమరిచి.

"విశ్వంగారూ, మర్యాద ఇచ్చి పుచ్చుకోండి. మీకు పరిస్థితులు తెలియవు. ఎంతసేపూ తగలేశారో, భవానీ కేంగుడిలా."

"ఎవరికి?" అంది వసంత రెట్టిస్తూ.

"చెప్పాలా?"

"నేను మీ బహుమతి ఒక్కటికూడా ముట్టుకో లేదు. ఎప్పటికప్పుడే తిరగొట్టినా సిగ్గులేక" వసంత పూర్తిచెయ్యలేదు.

"మీవాళ్లకిస్తే ఒకటి నేనిస్తే ఒకటేనా?"

"నాకు వాళ్లతో సంబంధం లేదు"

వసంత కళ్లలో నీళ్లు తిరిగాయి.

"ఇదేనా మీ నాటక కళోపాసన?" విశ్వం వెంకటేశ్వరరావు వైపు అసహ్యంగా చూస్తూ అన్నాడు.

"మీ చిత్రకళోపాసన సంగతేమిటో!"

విశ్వం నిరుత్తరుడయ్యాడు ఒక్కక్షణం.

"గురువింద గింజ తన నలుపెరగదట!"

"ఇకనేం దౌర్జన్యాలు చెయ్యలేదు. గెటౌట్" గట్టిగా అరిచాడు విశ్వం.

"తమరే దయచెయ్యండి" అన్నాడు వెంకటేశ్వరరావు వ్యంగ్యంగా.

విశ్వం చెయ్యి చేసుకోటానికి సిద్ధమయ్యాడు.

"సిద్ధమే"

వసంత కలగజేసుకుంది.

"వెంకటేశ్వరరావుగారూ, మా ఇంట్లోనుంచి వెళ్ళి పొమ్మంటున్నాను. పెద్దమనిషితరహాగా ప్రవర్తించ లేరా?"

ఏమనుకున్నాడోగాని వెంకటేశ్వరరావు "ఆల్ రైట్" అని వెళ్ళిపోయాడు.

"బి ఎల్ ప్యాసయ్యాడు లేపోయాకా ప్రాక్టీస్ పెట్టబోతున్నాడు ఏంబుద్ధులివి?" అన్నాడు విశ్వం జాలిగా.

"మొదటినించీ ఆయన ప్రవర్తన అటువంటిదేనండీ. నేను భయపడుతూనే ఉన్నాను ఇలాంటిదేదో జరుగుతుందని" గాద్గదికంగా అంది వసంత.

విశ్వం ఏమీ అనకుండా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. కపిలవితో వేలు తిరుగుతున్నట్లు అతని మనోవీధిలో గోచరించింది. విశ్వం తలపట్టుకున్నాడు.

"అసలు బహుమతులు ఎందుకు తీసుకున్నావు?"

"నేను తీసుకోలేదే!"

"ఎవరికో ఇస్తానంటున్నారుగా"

"దానికి నేను బాధ్యురాల్నా?"

"మీవాళ్ళేగా?"

"అయినా నాకు వాళ్ళకీ ఏం సంబంధం లేదు. నేను వేరే వుంటున్నానని మీకు తెలుసుగా?"

"అయితే మాత్రం, చెప్పాలిసిన బాధ్యత నీకు లేదూ? ఈ మాత్రం విషయం కూడా మరొకరు చెప్పాలా?"

కోపంగా అన్నాడు విశ్వం. వసంత కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి.

"తెలిసి కూడా మీరలా మాట్లాడితే ఎలా?" అందామె గాద్గదికంగా.

విశ్వానికి జాలేసింది. ఆమెని కోపగించుకోటానికి తనకేం అధికారం వుంది? అయినా ఆమె అలా తిరస్కరించకుండా తనకి సమాధానాలు చెబుతోంది. అన్నీ పుష్పించి అందరూ ఆమెని బాధపెడుతుంటే ఎలా తట్టుకుంటుంది?

"వసంతా!" అన్నాడు కారుణ్యం ఉట్టిపడే స్వరంతో. ఆమె కళ్ళెత్తి చూసింది.

"ఆదుకునే వాళ్ళు లేనివాళ్ళని ఆదరించటం మాని వాళ్ళ నిస్సహాయస్థితి ఆధారంగా తీసుకుని స్వప్రయోజనాలు సాధించుకునే వాళ్ళు చేస్తారో తెలియటం లేదు."

"నాకు తెల్సు" ఆవేశం అణచుకోలేక అంది వసంత.

సరిగా తన మనసులో ఉన్నదే ఆమె అంది. ఆమాటే అన్నాడు విశ్వం ఆమెతో. అలా ఇద్దరి మనసుల్లో ఒకేమాట తోచటం అదే మొదటిసారి అని ఇద్దరూ ఒకరికొకరు చెప్పుకున్నారు.

వెన్నెలలు చిలికి చిలికి గాలివానయింది. ఉరుములూ, మెరుపులూ, వానా, గాలితో ప్రకృతి భీభత్సంగా ఉంది.

"ఇక్కడే ఇరుక్కుపడ్డాను" అన్నాడు విశ్వం.

"తొందరపని ఉందా?"

"ఏం లేదులే"

"మరయితే కష్టం ఏముంది? ఏమైనా చెప్పండి. వింటాను"

"అనగా అనగా ఒకరాజు - చెప్పాలా?"

"వేళాకోళం కాదండీ"

"బొమ్మ వేస్తుంటే బావుంటుంది. ఎన్నాళ్ళకీ అది పూర్తికావటంలేదు"

"ఇవ్వాళా?" అంది వసంత.

"ఏం? మోడల్ ఇవ్వటానికి ఓపిక లేదా?"

"మీకోసం వస్తుందేమోగాని, ఎన్నాళ్ళిండీ మోడల్ ఇచ్చేది?"

"నేను ముందరే చెప్పానుగా. బాగా వెయ్యాలంటే కొన్నినెలలు తీసుకుంటుంది ప్రతిబొమ్మా"

"మీరు త్వరలోనే హైదరాబాద్ వెళ్ళి ఇన్నిరోజులు కొనసాగదా? ఏ ఉద్యోగమో అయితే బొమ్మ పూర్తి కాకుండానే వెళ్ళిపోతారు"

"ఉద్యోగం వొచ్చేటట్టు ఏమీ లేదు"

"ఎందుకు రాదు?"

"ఇన్ని దరఖాస్తులు పెట్టాను, ఒక్కరూ కనీసం ఇంటర్వ్యూకైనా పిలవలేదు"

"అవుతుంది లెండి." అని ధైర్యం ఇచ్చిందామె.

విశ్వం పరికరాలు తీసుకున్నాడు. వసంత మోడల్ ఇస్తోంది.

బయట హోరుగాలి కుంభవృష్టి.

కను ముక్కు తీరు సరిదిద్దుతున్నాడు విశ్వం. తళుక్కున మెరుపు మెరిసింది. కిటికీలోంచి ఆ కాంతి సరిగా వసంతమీద ప్రసరించింది.

"మెరుపు మెరిసి నీకు దారిపడారనుకున్నాను" అన్నాడు విశ్వం చిరునవ్వు నవ్వుతూ.

"మీరు కవిగారు కాదుకదూ? బొమ్మ గీసుకోండి. కవిత్వం జోలికిపోకుండా" అంది వసంత.

వెన్నెలను కెంపురంగుతో చిత్రిస్తున్నాడు విశ్వం. రేఖలు సరిచూసుకోటానికి కొంచెం దగ్గరగా వచ్చి నిలబడివున్నాడు. ఆమె వెంటనే అలాగే చేసింది

వెన్నెలరేఖలు చూపిస్తోయి ఎరుపుదనం చూస్తూ వుండున్నాడు విశ్వం సరిగా అదే ఎరుపు ఎలా చేయటం? అది సాధ్యమయేలా లేదు మెరుపు మెరిసింది కన్ను మిరుమిట్లు గొల్పాయి. ఆ మెరుపులో మెరిసిపోయే వసంతసౌందర్యమంతా, ఆ తనూకాంతి ఉన్నదున్నట్లుగా ఎలా చిత్రంలోకి తీసుకురావటం?

వర్ణాలకందని సౌందర్యం అది. ఏయే వర్ణాలు కలిపితే ఆమె శరీరవర్ణం వస్తుందో ఆలోచిస్తూ ఆమెని నఖశిఖపర్యంతం చూస్తున్నాడు ఆ శరీరవర్ణానికి రేఖాసౌష్ఠవం మెరుగులు దిద్దుతోంది ఆ వంపులన్నీ తన చిత్రంలోకి రావాలి ఎంతవరకు తను ఆ రేఖల్ని చిత్రంలో పొందుపరచాడో!

పరిశీలనగా చూస్తున్నాడు విశ్వం ఒక్కసారి కింపోతలోకవంచేశాడు వసంత స్వరూపాన్ని వస్త్రభంగిమలో

వసంత ఇన్నాళ్ళూ ఎంత సౌందర్యం తనలో దాచి మరుగుపరిచింది! ఇన్నాళ్ళూ తను చూడని అందాలేవో ఆమెలో ఈరోజు కనిపిస్తున్నాయి

"అనాఘ్రాతం పుష్పం కిసలయ మలూనం కరరుహైరనావిద్ధం రత్నం "

ఎవరి అనుభవంకోసం ఈ అందం?

సౌమ్యసంగీత ఝరిపోతూవు విశ్వం వసంత అలాగే మంచుమనిషిలా కిటికీలోంచి విసురుగా జల్లు కొట్టింది ఆ తుంపరలు చల్లగా విశ్వాన్ని పలకరించి పులకింపచేశాయి

బయట ఉరుము ఉరిమి మెరుపు మెరిసింది. మెరుపులో వసంత

ఆ సౌందర్యం భరించలేకపోతూవు విశ్వం తటాలున ఆమెని కౌగిలిలోకి పొదివి పట్టుకున్నాడు. కళ్లల్లోకి చూసి పెదవులు చుంబించబోతూడు. కాని అకస్మాత్తుగా ఆగిపోయాడు వసంత విదిలించుకోలేదు కాని ఆ మెముఖంలో ముఖంపెట్టి చూసిన విశ్వానికి ఆమె వదనంలో ఏదో చింతవనం కనిపించింది అది అశక్తత్వమా, భయమా, కోపమా, విస్మయో యాతనాభావమా, పేరకో మరేమిటో, లేక అన్నిటి సమ్మేళనమా విశ్వానికి అంతుపట్టలేదు. తటాలున తన్ను తాను తెలుసుకొని ఆమెని వొదిలేశాడు. తిరవాత ఒక్కమాటకూడా అతను మాట్లాడలేదు ఆమె వైపు చూడటానికికూడా సాహసించలేదు గబగబ బయటికొచ్చి ఆ గాలివానలోనే ఇంటివైపు నడిచిపోయాడు వసంత ఏమీ ఆలోచించేస్థితిలో లేదు అలాగే అతనివైపు చూసింది మెరుపు మెరిసింది. కిటికీలోంచి వరదర నడిచిపోతూ విశ్వం కనిపించాడు అప్పటికి ఆమెకి పరిస్థితి తెలిసింది ఆమెకి తెలియకుండానే కిటికీదగ్గరగా వచ్చింది ముఖంమీద జల్లు కొడుతోంది. తనుమాత్రం అతని వెనక్కి రావాలని ఆమెకి తోచలేదు అలాగే చూస్తూ నిలబడ్డది

13

ఆ రాత్రంతా విశ్వానికి సరిగా నిద్రపట్టలేదు. కన్ను మూసుకున్నా కన్ను తెరిచినా వసంత కనిపించింది తెల్లటి అందాలతో, నల్లటి కొంగులలో మెరిసిపోయే వసంత! తిగ్గనిత్యాటి కబుర్లుచెప్పే వసంత! అమాయకంగా మనసులో ఉన్నదన్నీ చెప్పే వసంత! మేకపిల్లలాంటి వసంత! హఠాత్తుగా విశ్వం ఉలిక్కిపడ్డాడు అప్పుడే మాగన్నుపట్టింది కల వచ్చింది మేకపిల్లని తోడేలు తరుముతోంది పట్టుకుని పంజాకు చేరికి కల చెదిరిపోయింది అంతచలిలో ఆ పోరుగాలిలో కూడా విశ్వానికి ముచ్చెమటలు పోశాయి. తనే తోడేలు! ఎవరో ఆ మాటతో నిందించాడు. కాని పరాభముఖాని మనుంభంలా తిరగాదు తను వసంత ఏమనుకుందో ఆ ముఖ కవళికలు తిరిగా మర్చిపోలేను ఆ వదనంలో చెదిరిపోయిన గుండె కనిపిస్తోంది తనకి తొలగిపోయిన విశ్వాసం కనిపిస్తోంది "చూస్తూ ఇంతేనా?" అని విస్మయంగా కూలబడిపోయినట్టు కనిపిస్తోంది వసంత తను అది భరించలేడు ఒక్క క్షణం — మరొక్క క్షణం తన మూర్ఖత్వం తనని విడిచిపెట్టి ఉండకపోతే ఆమెని నాశనం చేసేవాడు అక్కడికి తను అదృష్టవంతుడే

అంపెదంపెలులేని వసంత తనని నమ్మి చనువిచ్చే అవస్థ తను దురుపయోగం చేసుకున్నాడు కంచే చేను మేస్తే!

విశ్వానికి తనమీద అసహ్యం వేసింది ఒక్క మంచిపనికూడా చెయ్యలేకపోగా ప్రప్రథమంగా ఒక చెడుపని చేశాడు! ఆ ఉపన్యాసకుడు ఇప్పుడు తనని చూడి "ఇంతవరకెండ్ల తనింతకాలంలో నువ్వు

చేసిన ఒక్క తప్పని చెప్తుంటే తను ఆలోచించు కోనక్కర్లేదు మంచిదని చెప్తుంటే—అదేభూర్యత సమాధానమే చేసిన చోటే గొంగళి

ఒక్క మంచిపని!

విశ్వానికి తటాలున ఆలోచనకల్గింది. వసంతని తను పెళ్ళిచేసుకుంటే! ఒక అబలని, దురాచారానికి బలికాకుండా తప్పించుకోవాలని తాపత్రయపడే ఒక కన్యని ఉద్ధరించినట్లవుతుంది అంతకంటే ఎవరు మాత్రం చెయ్యగల గొప్ప మంచిపనేముంటుంది? తను వసంతని వివాహం చేసుకుంటాడు

కాని అది అంతసులభమా? ఎన్ని అడ్డంకులు దాటాలో! ఎన్ని చిక్కులొస్తాయో! అన్నిట్ని మానసిక్యం దౌర్భాగ్యాన్ని ప్రక్కనబడితే! ఒకవేళ వాళ్ళకి తనకే చేసుకోవాలని ఉంటే! ఈ పరిస్థితుల్లో తనేం చెయ్యాలి ఏం చెయ్యగలడు? పైగా ఈ వివాహానికి ఇంట్లో ఒప్పుకోరు కేకపోతే ఇంట్లోంచి వెళ్ళిపోయి పెళ్ళి చేసుకోవాలి. బహుశా మళ్ళీ ఇంట్లో అడుగు పెటనివ్వరు ఉద్యోగం అయితే పరవాలేదు. కాకపోతే తనెలా ఆమెని పెళ్ళిచేసుకోగలడు!

కాని వసంత అలా సంఘర్షణలో నలిగిపోతుంటే ఎలా ఊరుకోగలడు? తనామెని ఉపేక్షించలేకంత విన్నపోయిందా? నటేశ్వరరావులాంటి తోడేళ్ళ బారినుంచి ఆమె తన్నుతానెలా రక్షించుకుంటుంది, పాపం

విశ్వానికి ఎటూ తేలలేదు. రాత్రంతా ఆలోచనలతోనే కాలం గడిచింది తెల్లారేసరికి కళ్ళు ఎర్రబడి ఉన్నాయి తల దిమ్మెక్కింది వర్షంలో తడవటంవల ఆరోగ్యంకూడా దెబ్బతింది ఒంటరిగా ఉన్నప్పుడల్లా రాత్రిజరిగిన సంఘటనే మనసులో మెదుల్తోంది

విశ్వం ఇలా ఆలోచిస్తుండగా రంగనాథంగారు ఓ ఉత్తరం తెచ్చి అతనికిస్తూ "ఏమిట్రా ఇది?" అన్నారు. ఉత్తరం మొదటి పంక్తి చూడగానే అతనికి పై ప్రాణం పైనేపోయింది. అది ఆకాశరామన్న ఉత్తరం లోకల్ డెలివరీలో వచ్చింది విశ్వానికి వసంత అనే నాటకాల్లో వేషాలువేసే అమ్మాయితో సంబంధం ఉందనీ, వాళ్ళు పెళ్ళి చేసుకోబోతున్నారనీ హెచ్చరించాడు, ఆకాశరామన్న. ఇది నటేశ్వరరావు పనే అయి ఉంటుందని వెంటనే ఊహించాడు విశ్వం

"శుద్ధ అబద్ధం" అన్నాడు విశ్వం ధైర్యంగా.

"నువ్వు రోజూ పొద్దున్నే ఎక్కడికి పోతేది?"

విశ్వానికి నిజంచెప్పాలో అబద్ధం చెప్పాలో తెలియలేదు ఎందుకైనా మంచిదని నిజమే చెప్పాడు.

"ఆ అమ్మాయి ఇంటికే"

"బొమ్మ వేస్తున్నాను దానికి మోడల్ కావాలి. ఇంటిదగ్గిర బావుండదని అక్కడికి వెళుతున్నాను."

ఈ సమాధానానికి రంగనాథం కొంచెం వెనక్కి తగ్గాడు

"ఇప్పటినుంచీ అది మానుకోటం మంచిది. ఏమంటావు?"

"బొమ్మ పూర్తికావొద్దూ?"

"అక్కర్లేదు"

"అయితే సరే"

"ఒకవేళ నువ్వేమైనా మనసులో ఆ పిల్లని పెళ్ళిచేసుకుందామని అనుకుంటున్నావేమో అలాంటిది నాకు సరిపడదు నీదారి నువ్వు చూసుకోవాలి వింటే ఆ పక్షంలో ఆఖర్న ప్యాసంయనవాడివి నీ కింతకంటే ఏం చెప్పక్కర్లేదు"

అనేసి ఆయన వెళ్ళిపోయాడు విశ్వం దీర్ఘంగా నిట్టూర్పు విడిచాడు తను రాత్రి అనుకున్నాడో లేదో, అప్పుడే విఘ్నాలు మొదలు. ఈ కుళ్ళిపోయిన సంఘంలో ముందడుగు వెయ్యటం సాహసకార్యమే. కాని తను పోరాడటానికి నిలబడాలి తను చెయ్యగలిగింది తప్పక చేయాలి వసంతని తను పెళ్ళిచేసుకుని తీరాలి జీవితంలో అవకాశాలు సులభంగా రావు. వొచ్చినవాటిని సద్వినియోగం చేసుకోవాలి

ఆ సాయంత్రం వసంత ఇంటికివెళ్ళి తన నిశ్చయం చెప్పాలనుకున్నాడు విశ్వం కాని ఆమె ముఖం చూడటానికి సాహసం చాలక మానుకున్నాడు. ఉత్తరం రాద్దామని ఆలోచించాడు. కాని ఉత్తరాలు ప్రమాదకరమని రాయలేదు

ఈ సంఘటన జరిగిన తరవాత విశ్వానికి ఇంట్లో మెసలటం కష్టం అనిపించింది తనని అదోలాంగా చూస్తున్నారు అదికాక తను లెక్కలు వచ్చి ఉద్యోగంలో ఇంకా చేరలేదు తనమీద నిర్లక్ష్యభావం ఇంట్లోవాళ్ళకి ఏర్పడసాగిందని అతను భావించాడు.

అంతర్వాహిని

అదృష్టవశాత్తూ తను విజయవాడలో ఒక ఆఫీసులో ఉద్యోగానికి పెట్టిన దరఖాస్తుకి ఫలితం దక్కేలా ఉంది. ఇంటర్వ్యూకి రమ్మని రాగానే విశ్వం ఏమీ ఆలోచించకుండా వెంటనే బయలుదేరాడు, పెట్టేబేడా సర్దుకుని. ఉద్యోగం చిన్నదే, అయినా తాత్కాలికంగా చెయ్యవచ్చు అనుకున్నాడు. రంగనాథంగారేమీ అడ్డు చెప్పలేదు. ఈ ఊరినించి వెడితే అమ్మాయి వ్యవహారం కూడా పరిష్కారమైపోతుందని ఆయన భావించాడు. అందువల్ల ఏదో ఓ ఉద్యోగం ఎక్కడ దొరికినా సరే వెళ్లటం మంచిదని ఒక సాధారణ సలహా ఇచ్చాడాయన. విశ్వానికి ఆ సలహా కొంచెం కష్టంగానే ఉంది. తను ఇంట్లో ఊరికే ఉండటంవల్ల అలా తండ్రి అభిప్రాయపడ్డాడని అతను అనుకున్నాడు.

విశ్వం దరఖాస్తుపెట్టింది ఒక రాజకీయపార్టీ ఆఫీసులో అకౌంటెంట్ పనికి. ఇంటర్వ్యూలో కార్యదర్శి ఏవేవో ప్రశ్నలడిగి చివరికి విశ్వంవైపు దీక్షగా చూసి అన్నాడు

“రావు అనే పేరు బ్రాహ్మలేకదండీ పెట్టుకునేది?” ఆ ప్రశ్నలోని భావం వెంటనే విశ్వానికి అర్థంకాలేదు

“ఈ రోజుల్లో అందరికీ అది మామూలుగా ఉంటోంది గదండి” అన్నాడు

కార్యదర్శి విశ్వంవైపు చూస్తూ ఏదో అనటానికి సంకోచిస్తున్నాడు

“మీరు ?” అంతవరకే ఆయన అడిగాడు, విశ్వం సమాధానంకోసం ఎదురుచూస్తూ

అర్థమైంది విశ్వానికి. అతనిముఖంలో అసహ్యం తాండవించింది. ఈ మనిషికి రెండుముఖాలు. గట్టిగా అడిగే ధైర్యం ఆయనకి లేదు. కులతత్వాలకి అతీతుడననుకోవాలి ప్రజలు. అడక్కుండా ఉండలేడు. తన కులంవాడు కాకపోతే ఉద్యోగం ఇవ్వడు. అంతవరకు ఖాయం. “మంచిచెడ్డలు రెండే కులాలు అన్నాడు కదూ కవి! మరి నామంచినిగురించి నేను చెప్పుకోకూడదు” అన్నాడు నవ్వుతూ. కార్యదర్శి ముఖం చిట్లించుకున్నాడు. అలా చిట్లించుకుంటాడని విశ్వానికి తెలుసు. ఆయనకి నచ్చే సమాధానం తనదగ్గరుంటే మాటిగా చెప్పేవాడేనని కార్యదర్శి ఊహ! అలాంటి ఆఫీసులో ఉద్యోగంఇచ్చినా తన కక్కర్లేదు. అయినా తన పైకి కనపడనివ్వకుండా ఏవో ఒకటిరెండు విషయాలు మాట్లాడి ఇంటర్వ్యూ ముగిస్తూ “వెళ్లిరండి” అన్నాడు కార్యదర్శి

“ఫలితం ఎప్పుడు తెలియచేస్తారు?”

“పోస్టులో తరవాత పంపిస్తాం- సెలెక్టయితే”

వెళ్లాడు విశ్వం. ఆ తరవాత పదిహేనురోజులకొద్దీ ఆఫీసులో విచారిస్తే ఆ ఖాళీ భర్తీ అయిందని తెలిసింది. కొత్త ఉద్యోగి కార్యదర్శిగారి స్వకులస్థుడేట! బి.ఏ తప్పాడట!

విశ్వం ఓగది అద్దెకు తీసుకుని ప్రతిఆఫీసు తిరగసాగాడు. ఎంప్లాయిమెంట్ ఎక్స్ఛేంజిలో పేరు నమోదు చేయించుకున్నాడు. కనీసం లోయర్ డివిజన్ గుమాస్తా అయినాసరేనని ఆఫీసర్ గారితో చెప్పాడు. ఒక ఆఫీసులో ఉద్యోగం వచ్చినట్టే వచ్చి పోయింది. పొద్దునవచ్చి పనిలో చేరమని అధికారంగా చెప్పాడు మేనేజర్. ఇంటికి ఉత్తరంకూడా రాసేశాడు ఉద్యోగం వచ్చిందని. కాని ఉదయం ఆఫీసుకి వెళ్లేసరికి మేనేజర్ తన విచారం తెలియచేశాడు. కొన్ని పరిస్థితులవల్ల ఆ ఉద్యోగం మరొకరికి అకస్మాత్తుగా ఇవ్వవలసొచ్చిందని చెప్పాడు. కాళ్ళీడ్చుకుంటూ నిరాశతో వెళ్ళిపోయాడు విశ్వం.

ఇంటినుంచి తెచ్చిన డబ్బు అయిపోవచ్చింది. ఉద్యోగంవచ్చే ఆశ ఏమీ లేదు. తిరిగి ఇంటికి వెళ్ళటానికి అతని అభిమానం అడ్డొచ్చింది. ఏ ఉద్యోగమైనా సరే చేరటం మంచిదట! పూట గడిచేది ఏదైనా సరే తను చేరదలుచుకున్నాడు. కాని ఆశలన్నీ అడియాసలౌతున్నాయి. కాఫీ మానేశాడు. టిఫిన్ మానేశాడు. భోజనంలో పెరుగు మానేశాడు. తరవాత ఒకపూట భోజనం మానేశాడు. ఏదో ఒక టిఫిన్ భోజనం బదులు తినటం చేసేవాడు. తరవాత రెండుపూటలు అలాగే చేశాడు.

అర్ధాకలివల్లా, నిరాశవల్లా పట్టుదల సడలజొచ్చింది. కాని అభిమానం అడ్డుకొస్తోంది. ఏ ఉద్యోగమైనా సరే! ఆనర్స్ పాసైనట్టు ప్రొవిజనల్ సర్టిఫికెట్టు చేతిలో ఉంది. కనీసం తిండిపెట్టే స్తోమతు దానికి లేదా?

డబ్బు తగ్గిపోతున్నకొద్దీ దాని విలువ మరింత ఎక్కువైపోతోంది. ఒకపూటే టిఫిన్ తీసుకోసాగాడు.

భోజనం మొదలే లేదు. చివరికి ఆలోచించి అతి చౌక విధానం కనిపెట్టేశాడు బతకటానికి అరటి పళ్లు!

"ఫరవాలేదు. అరటిపళ్లు బాగానే ఉంటాయి" అనిపించింది విశ్వానికి. చాలారోజుల తరవాత మొదటి సారిగా రుచిచూశాడు. తనకి అవి సహించేవికావు పూర్వం చక్కెర కేళీ అయితేనే తినేవాడు

ఉన్నడబ్బయిపోయింతరవాత ఏం చేయాలో విశ్వానికి తోచలేదు. తక్కువ పనులు చెయ్యటానికి అతని మనస్కరించటంలేదు. రిక్షా లాగి కూలీ చేసు కొని బతకొచ్చునే ఏం? కాని— 'శ్రీగన్ ధర్మాణి పశ్యతి!' జీవించటానికేనా పనిచెయ్యాలి. అందులో గౌరవహాని ఏంలేదు. కాని తనదగ్గరవు వృథా! అయినా పనిచెయ్యటానికి తను సిద్ధమే. కాని పని ఎవరిస్తారు? ఒకసారి బట్టలషాపులో తను కనుగొనుక్కున్న గ్లాకి కళ్లలో మెదిలాడు. అతని రూపానికి తన రూపానికి ఇప్పుడెంత తేడా ఏంలేదు. గడ్డంచేసి ఎన్నాళ్ళో అయింది. తేడా పెట్టి తీసుకోవటమే! ఎనిమిది అరటిపళ్ళొచ్చాయి.

తనమాత్రం దబ్బిరా విశ్వమే తను. అతని కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి. అనుకున్నట్టే వాళ్లని పాడు భూతితో చూశాడు. అభిమానం చంపుకుంటున్నాగా, పాపం.

తను ఎన్నో పనులు చెయ్యదలచుకున్నాడు కాని తనజీవితం ఇలాగే అంతమవుతుందేమో! ఇప్పుడు ఈ స్థితిలో వసంత తనని చూస్తే! ఏం చేస్తుందో! కన్నీటితో అభిషేకం చేసుందేమో!

తనని చూసి తను జాలిపడుతున్నాడు. ఆక స్మాత్తుగా ఈవిషయం గ్రహించాడు విశ్వం. ఇతరుల బాధలు చూసి జాలిపడటం మంచిగుణం. కాని తన మీద జాలి ఘోరం! మరుక్షణంలో విశ్వం ముఖంలో గాంభీర్యం వచ్చింది.

పండుకాంతులు విరజిమ్ముతోంది సూర్యబింబం. మర్నాడు తను ఏదో ఒకపనిలో చేరతాడు. అది ఏదైనా సరే. దృఢనిశ్చయం అతని కళ్లలో మెరి సింది. ఏంచేసినా ఇక తనమీద తను జాలిపడడు. అనంత విశ్వంలో తనూ ఒకడు. తన బతుకుకోసం ఏదోవిధంగా ప్రయత్నించటం తన విధి. ఇన్నాళ్లూ తెలీలో తెలియని గౌరవం తనకి ఆపాదించుకొన్నాడు. తను చదువుకున్నవాడు కావొచ్చు. అయితే చదువు పనికొచ్చే పరిస్థితి లేనప్పుడు తను విచారించాల్సిన అవసరమేమీ లేదు. తను కొంతవిజ్ఞానం సంపాదించు కున్నాడు. అది విజ్ఞానంకోసం. అంతే. అది ధనా ర్జనకి పనికిరాలేదని తనకి ఇంత కాలంగా తెలియలేదు వెర్రివాడు తను! పరిస్థితులు తనకెన్ని గుణపాఠాలు చెప్తున్నా కూడా బుద్ధివాడై గమనించలేక కాలం వృథాచేశాడు!

విశ్వం అరటిపళ్లు కొంటున్నప్పుడు నడిచాడు. నాలుగు అరటిపళ్లుకొని తినటమారంభించాడు. పరాయి కనిపిస్తే మంగలిల్లు తాగాడు. రెండడు గులు వెయ్యగానే ఆకస్మాత్తుగా నీరసం ఆవహించింది. ఎన్నాళ్లనించో అరటిపళ్లమీద బతుకుతున్నాడు. అది కడుపునిండా తను తినలేదు. తిన్నా సరిపడదు. కాసేపు కూర్చొని మళ్ళీ రెండడుగులు వేశాడు. కళ్లు గిర్రున తిరిగాయి. ఎదురుగుండా రిక్షా వస్తోంది. పక్కకి తప్పుకుంటూ తూలిపడిపోయాడు. రిక్షాలో కూర్చొనివున్న స్త్రీ ఆదృశ్యం చూసింది. రిక్షా ఆగింది. రిక్షావాలా విశ్వం ముఖం మీద నీరు జల్లాడు. విశ్వం తెప్పరిల్లి కళ్లు తెరిచాడు. "ఎవరో ముసలాడు కాబోలు పాపం. ఎన్నాళ్ళనించి తిండి లేదో. ఇదిగో ఈ రూపాయి అతని చేతిలో పెట్టు" రూపాయి నోటు రిక్షావాలాకి అందించిందామె. అతనది విశ్వానికివ్వబోయాడు.

"నేను అనుకున్నట్టి వాడినికాదు?" వినయంగా హీనస్వరంతో అన్నాడు విశ్వం.

"మీ రెవరు? ఇలా పడిపోయారేం?" అం దామె అనునయంగా, తను చేసిన పొరపాటుకి చింతిస్తూ.

"నేను ఆనర్స్ గ్రాడ్యుయేటుని, కవిని చిత్ర కారుణ్ని" అంటూ ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు విశ్వం. అతని ముఖం వివర్ణమైంది. ఆశ్చర్యంతో "వసంతా!" అన్నాడు. ఆ పిలుపుకి వసంత అప్రతిభురా లైంది. పరికాయించి చూసింది విశ్వాన్ని. సంభ్రమా శ్చర్యాలతో దగిరికొచ్చింది.

"మీరేనా బావా! ఏమిటిదంతా?" ఆమె కంఠం గద్గదికమైంది.

విశ్వం ఏమీ అనలేదు. నెమ్మదిగా లేచి నుంచు న్నాడు. కింద అరటిపళ్ళు పడివున్నాయి. వొంగి తీసుకోవాలని ప్రయత్నించి కిసకిస నవ్వాడు.

"మాట్లాడవేం బావా?" అంది వసంత అతనివైపు జాలిగా చూస్తూ.

"పరిస్థితులు ప్రతికూలంలే" అన్నాడతను.

"పోదాం పద."

"ఎక్కడికి?"

"ఇంటికి"

"ఇల్లా?"

"అవును రెండు గోడలున్నంది ఇక్కడ ఉంటు న్నాం. తరవాత చెబుతాలే పద."

"తర్వాత చెప్తాలే"

"నిన్నిలా వొదిలివెళ్ళాలనా నీ అభిప్రాయం?"

"నాకు రూమ్ ఉంది"

"ఉంటే ఉండిలే"

విశ్వం కొసేపు తటపటాయించి "సరే పద" అని రెండడుగులు వేశాడు రిక్షావైపు. అతని కాళ్ళు తేలిపో యాయి.

"విచిత్రంగా ఉంది జానకీ" అంటూ వెనక్కి తిరిగాడు, అరటిపళ్ళకోసం.

అరటిపళ్ళు ఒక వరాహం కబళిస్తోంది

"అయ్యో!" అన్నాడు విశ్వం అప్రయత్నంగా

"ఏమిటి బావా?" అని వెనక్కి తిరిగి చూసింది జానకి

"తినటానికేమైనా ఉంటే బాగుండును!" హీన స్వరంతో అరటిపళ్ళవైపు చూస్తూ అన్నాడు విశ్వం

తన కొంగు ఎరగా గట్టిగా గుప్పిట్లో బిగించిపట్టుకుంది జానకి

రిక్షావాడికి డబ్బిచ్చి దగ్గరకొచ్చేపళ్ళు తొందరగా పట్టుకురమ్మని చెప్పింది

"ఎందుకూ, పాడావి చాలు. ఇదిగో, నాదగ్గిర ఒక అణా ఉంది" జేబులో చెయ్యిపెట్టి అణా తీసి రిక్షావాడివైపు చూశాడు. వాడంతకుముందే వెళ్ళిపో యాడు.

విశ్వం చేతిలో అణా అలాగే పట్టుకుని శూన్యంగా జానకివైపు చూశాడు.

"అణా ఉందా బావా?"

"ఉంది జానకీ, ఇదిగో" అమాయకంగా చూపించాడు విశ్వం.

జానకి కళ్ళలో నీళ్ళు గిర్రున తిరిగి చెంపమీదికి టపటప జారాయి.

అణా ఉందట

అఖరి అణా

పాదా అరటిపళ్ళకోసం

"అరటిపండు మాత్రం ఇవ్వకు జానకీ నాకు దక్కరకేతప్ప పాడావి ఇష్టం లేదు" అన్నాడు విశ్వం బాధ ఒకసారి.

"పాడావి చాలు జానకీ" అంటున్నాడే గోల.

ఆ దైన్యం భరించలేకపోయింది జానకి. దుఃఖం ఆమెలో పొంగిపొర్లింది. సంజకెంపుల్లో మెరుస్తూ ఆమె కనుకొలకులలోంచి కన్నీటి బిందువులు చెంపలకి జారుతుంటే తదేకదృష్టితో ఆ దృశ్యం చూస్తూ నిలబడి పోయాడు విశ్వం

14

గవర్నమెంటు జనరల్ ఆస్పత్రిలో స్పెషల్ వార్డులో పడుకుని ఉన్నాడు మూర్తి. తలకి కట్టు కట్టి ఉంది. అతని మంచం పక్కనే ఒక స్టూల్ మీద కూర్చున్నాడు విశ్వం. జానకి మూర్తి తలవైపు కూర్చుని ఉంది.

"ఏమిట్రా ఈ ఉపద్రవం?" అడిగాడు విశ్వం.

"జానకి చెప్పలేదా?"

"చెప్పిందిలే. కాని నువ్విప్పుడు చెప్పగలిగే స్థితిలో ఉన్నావుగా ఏం జరిగిందో చెప్పు. ఫస్ట్ హాండ్ ఇన్ఫర్మేషన్ కావాలి."

"ఏముంది, మామూలు గొడవలే"

నువ్వు జోక్యం కలిగించుకునేవాడివి కావుగా"

"ఈ సారి కలిగించుకున్నాను"

"ఎందుకలా?"

"ఏం చేస్తాం! ఊరు మొత్తం కోర్టు కెక్కుటంటే!"

"ఏం జరిగిందేమిటి?"

"పంచాయితీ ఎన్నికలు జరుగుతున్నాయి కదా ప్రెసిడెంటు పదవికి ఇద్దరు పోటీచేయదలుచుకున్నారు మా ఊళ్ళో. ఇంకేం తగాదాలు, కొట్లాటలు మొదలు".

"నువ్వే పార్టీ?"

"నాకు పార్టీ ఏమిటి?"

"మరి దెబ్బలెందుకు తగిలాయి?"

"చెప్పేది విను. మునసబుగారబ్బాయీ, నేనూ స్నేహితులం. నేను మామూలుగా చేసే వ్యవహారం

వాళ్లో కల్పించుకోను. కాని అతని పరిస్థితులు మరీ విషమించేటట్టున్నాయి, ఏదో శౌర్యాలని వదుం కట్టాడు. చూస్తూ ఎలా ఊరుకోను? ఒంటరిగా ఏం చేస్తాడు! ఇద్దరం కలిసి ఒక అభ్యర్థిని పోటీనించి విరమింపచేయాలని ప్రయత్నించాం. ఇద్దరికీ మా మీద అనుమానం ఏర్పడ్డది. మే మేదో మూడో పార్టీ పెటి ఊరు మావైపు తిప్పుకోవాలని చూస్తున్నామని వాళ్లూహించారు."

"మన విదేశాంగ విధానంలా ఉంది నీ కథ"

"చివరకు మారిందిలే. విను. మరి మూడో పోటీదారు వచ్చాడనుకునే సరికి వాళ్లిద్దరూ ఏకమయ్యారు. ఇద్దరూ కలిసి ఏదో సంప్రదించుకున్నారు. పోటీ తప్పిపోయింది. కక్షలు తగిపోయాయి. అంటే నా ప్రయత్నం సఫలమైందన్నమాట. నాకేం సన్మానం జరుగుతుందని తెలుసులే'

"శుభం. కాని దెబ్బల సంగతేమిటయ్యా మహా ప్రభూ?"

"అదే సన్మానం కావాలని రెచ్చగొట్టానులే. అయితే ఇంత పని జరుగుతుందని అనుకోలేదు. ఏదో కొద్దిలో పోనిస్తారనుకున్నాను."

"నువ్వు చెప్పేది నాకేమీ అర్థం కావటం లేదు."

"అర్థం కావటానికేముంది? పోని ఇంకొంచెం వివరంగా చెబుతాను. వాళ్ళు పోటీ విరమించుకోమని మంచిగా చెబితే వినలేదు. వినరని ముందే తెలుసులే. అందుకని ఈ మూడోపక్షం గురించి పుకార్లు లేవదీశాను. అక్కడా ఆక్కడా వాళ్లని గురించి నేనేదో అన్నట్టు కల్పించాను. దాంతో వాళ్లకి ఉద్రేకాలు పెరిగాయి. ఏమయితే ఏం? ఊళ్లో పేచీలు తప్పిపోయాయి ప్రస్తుతానికి."

విశ్వం మూర్తివైపు ఆశ్చర్యంగా చూశాడు

"అయితే సాహసించి కావాలని అభాండాలు కల్పన చేసుకున్నావా?"

"మరి ఏం చెయ్యను? లేకపోతే ఆ ఊళ్లో బతకటం మరీ కష్టం. నీకు తెలుసుగా. గలాటాలంటే నాకు చెడ్డ తలనొప్పి."

"నిన్ను కొట్టినవాళ్ళెవరు?"

"ఎవరయితే ఏంలే"

"అదేమిటి! క్రిమినల్ కేసు పెట్టి జైల్లో వేయించి వాడి పాట్లు వాడికి కరపకుండా ఉంటారా?"

"నీకు తెలియదులే బావా. ఈ గొడవంతా, ఆ కొట్లు గొడవలు లేకుండా చెయ్యటానికే కదూ ఇంత శ్రమ పడ్డది."

విశ్వం మూర్తివైపు అర్థం కానట్టుగా చూశాడు

"అయితే వాడిని వొదిలేసావా?"

"లేకపోతే వాడిమీద నాకు కక్షేమిటి? వాడు ఎదురుగా వస్తే ఎడంచేత్తో కాలర కట్టమీదికి విసిరెయ్యగలను. బుద్ధి తక్కువపని చేశానని ఏదో ఏదో మంటూ ఉంటాడీపాటికి."

"నీది గాంధీగారి పద్ధతిలా ఉంది"

"నాదేం దరికాదు. అది నా స్వభావం అంతే,"

"సుజనపద్ధతి అంటారే."

"అదిగో, అదే నాకు సరిపడదు. నేను వాళ్లకో సహా, వీళ్లకో సహా ఏదీ చెయ్యలేదంటే నమ్మరేం? నాకో ఊరుంది. ఆ ఊళ్ళో నేను జీవితం గడపాలంటే అందుకు తగిన వాతావరణం సాధ్యమైనంత వరకూ కల్పించుకోవాలి. దీనికేమిటో పేర్లు పెడతారేం! ఇంతా చేస్తే, ఈ మూడోపక్షం సంగతి ఆ ముసలిగారబ్బాయి టపాకాయలా పేల్చేస్తాడేమోనని భయంగా ఉంది. ఎరక్కపోయి అతనికి చెప్పాను. ఊళ్లో అప్పుడే నేనేదో తంత్రం పన్నానని గుసగుసలుగా ఉందిట. నాన్న చెప్పాడు. అసలు ఈ మనుషులకి పొగడ్తలంటే మహా ఇష్టం."

గబగబ మాటాడటంతో మూర్తికి కొంచెం ఆయాసం వొచ్చింది. జానకి అతనిని మాట్లాడవద్దని హెచ్చరించింది.

విశ్వం మూర్తివైపు ప్రశంసాపాత్రంగా చూడసాగాడు. ఏదో పొగడ్తగా అనబోయినవాడల్లా మూర్తి అన్న చివరిమాటలు విని నోరెత్తకుండా ఊరుకున్నాడు. మూర్తిని తను చిన్నప్పటినించీ ఎరుగు. వాడింత ఘటికుడని తను అనుకోలేదు, తను వాడినించి నేర్చుకోవాలిసింది చాలా ఉంది!

మరి కాసేపటికి వెంకట్రామయ్యగారు వచ్చి "మీరిద్దరూ వెళ్ళి భోజనం చేసిరండి. నేను మీరొచ్చేదాకా మూర్తి దగ్గర ఉంటాను" అన్నారు.

జానకి, విశ్వం అన్నట్టే బయటికొచ్చారు దారిలో జానకి మారినిగూర్చి వెంకటపతి వృత్తాంతంతోసహా అంతా చెప్పింది విశ్వానికి అదంతా చాలా కొత్తగా ఉంది మారి ప్రవర్తనవిజంగా ఆశ్చర్యం అనిపించిందతనికి తను మారిని హైదరువుకి వెళ్ళమని ప్రోత్సహించాడు, వెడితే మారి బాగుపడేవాడే వ్యక్తిగత అభ్యున్నతి దృష్ట్యా కావి ఊరు పాతకాలంలో లాగే ఉండేది

భోజనంచేసి పడక కుర్చీలో పడుకున్నాడు విశ్వం అతని మనసులో ఏవేవో ఆలోచనలు కదిలాయి. జానకి చాపమీద కూర్చుని ఏదో పనిచేసుకుంటోంది

ఆమెవైపు యథాలాపంగా చూశాడు విశ్వం ఆమె వదనంలో ప్రశాంతత తాండవిస్తోంది తనని దౌర్భాగ్యస్థితిలో చూసినప్పుడు ఆమె ముఖంలో ఎంత ఆవేదన ప్రస్ఫుటమైంది! పొంగి పొర్లే దుఃఖాన్ని ఆమె బలవంతాన అణుచుకుంటుంటే ఆ గుంఖమంతా కన్నీరై నేలమీదికి జారే దృశ్యం అతని మనోవీధిలో మెరిసింది అది విపరీత పరిస్థితే కావచ్చు; కాని తను కష్టంలో ఉంటే అంతగా ఆమె బాధపడాల్సిన అగత్యమేమిటి?

అకస్మాత్తుగా విశ్వం భావవీథిలో ఏదో వెలుగు గోచరించింది జానకి తనని ప్రేమిస్తోందా? ఎలా ఈ విషయం తెలుసుకోవటం ఒక వేళ ఆమె తనని ప్రేమిస్తే జీవితంలో ఒక గొప్పసమస్య తను ఎదుర్కోవాలి. పరిస్థితులు శ్రుతిమించకముందే నిజం తెలుసుకుని సమయోచితంగా ప్రవర్తించాలి సరాసరి ఈ ప్రశ్న జానకిని అడిగితే? ఆమె ఏమనుకుంటుందో! ఇప్పటికే ఒకసారి ఒక వ్యక్తి ఇచ్చిన దనువుదుర్వినియోగం చేసుకున్నాను ఢోంక తియ్యకుండా ఆమెచేత విషయం బయటపెట్టించాలి.

"జానకీ "

"ఏమిటి బావా?"

"వ్యక్తిలో ఎటువంటిగుణాలు నీ కిష్టం?"

"మంచి గుణాలు." ఇదికూడా ఓ ప్రశ్నలా అన్నట్టుగా జానకి సమాధానం చెప్పింది

"చెడుగుణాలుగల మనిషైతే?"

"బాధగా ఉంటుంది."

"అది సరే. అతనిపట్ల నీ ప్రవర్తన ఎలా ఉంటుంది?"

"ఇప్పుడెందుకా సంగతి?"

"కావాలి."

"ఆ సందర్భంలోకాని తెలియదు "

"నేను కావాలని అలవాటుచేసుకుంటావనుకో "

"వాటిని చివాట్లు పెడతాను "

"అంతేగాని ఇంకేం చెయ్యవా?"

"వీలైతే బాగుచెయ్యటానికి ప్రయత్నిస్తాను "

"లేకపోతే?"

"ఒక దణ్ణంపెట్టి ఊరుకుంటాను "

"అంతేగాని అసహ్యించుకోవా ?"

"గుణాల్నిగాని మనుషుల్ని అసహ్యించుకోటం ఎందుకూ ?"

"నీకాలోయే భర్త అలా చేస్తాననుకో "

"చాల్లెద్దూ, వేళాకోళం " అంది జానకి చిరుకోపంతో విసుగ్గా

"కాదు జానకీ చెప్పు "

"అప్పుడేంచేస్తానో వొచ్చి చూద్దువుగానిలే "

ఆమెవంక పరిశీలనగా చూశాడు విశ్వం.

"గావిస్తావా ?"

"పరాయివాడివైనట్టు మాట్లాడతావేం?"

"రానిచ్చినా ఇటువంటి సంగతులు చెబుతావేమిటిలే," ఆమెవంక దొంగతనంగా చూస్తూ అన్నాడతను. జానకి ఏమీ మాట్లాడలేదు

"ఊరికే అన్నాలే జానకీ, నీకు మంచి మొగుణ్ణి వెతికి పట్టుకొస్తాంగా "

"పనీపాటా లేకపోతేసరి " అంటూ జానకి లేచి వెళ్ళిపోయింది

"వెళ్లకు, వెళ్ళకు, నీకు పుణ్యముంటుంది, ఒక్క సలహా ఇవ్వు జానకీ "

"నాకు సలహాలివ్వటం రాదు "

"వొచ్చులే చూడు, మనిషి ఏదైనా ఒక మంచి పని చెయ్యాలని నీకనిపించదూ?"

"ఒక టేమిటి, చాలా చెయ్యాలి "

"కనీసం ఒక్కటి కొంచెం ఆలోచించి చెప్పు. ఏ పనిచేస్తే బావుంటుందంటావు ?"

"నీ ఇష్టంవచ్చింది చెయ్యి. నాకేం తెలుస్తుంది".

"మూరిలా జాహ్నూడా ఏదైనా ఉంచినని చెయ్యాలని ఉంది"

"అన్నయ్య అలా చేశాడని ఎప్పుడూ చెప్పలేదే"

"అహం ఆ కాగు. సంపూర్ణ్ణ ఉద్రేకం చేసని చేస్తే బావుండదూ?"

"నువ్వూ నేనూ ఒకర్ని ఉద్ధరించేదేమిటి బావా."

"అలా తిని ఐశ్వర్యవతి పెళ్ళి విషయం మేతేసుకో కట్నం లేకుండా పెళ్ళిచేసుకోటమా, వర్ణాంతరం చేసుకోటమా "

"రెండో పెళ్ళి చేసుకోకుండా ఉండటమా " జానకి నవ్వుతూ అంది.

"హాస్యం కాదు సాంఘికదురాచారానికి బలి కాబోయే స్త్రీని పెళ్ళి చేసుకుంటే?"

"చేసుకో, మంచిదే" నిర్లిప్తంగా అంది జానకి

విశ్వం ఆమె ముఖంలోకి చూశాడు ఆమెలోని ఏభావమూ ముఖంలో ప్రతిఫలించటం లేదు.

"జాగ్రత్తగా ఆలోచించి చెప్ప కేరాలోని అనటం లేదు"

జానకి కొంచెం ఆలోచించింది

"ధైర్యం ఉంటే, మనసారా కోరితే చేసుకోటం మంచిదే బావా ఇందులో సలహా చెప్పటానికేముంది? అది కేవలం వ్యక్తిగత విషయం కదా!"

అంత తేలిగ్గా, ఏ భావమూ లేకుండా ఆమె అభిప్రాయం వెలిబుచ్చుతుందనుకోలేదు విశ్వం కాని ఆ సమాధానం అతనికి తృప్తినిచ్చింది. ఒక గడ్డు సమస్య ఎదుర్కోవలసిన అవసరం తప్పింది.

"నువ్వంటే నాకెంతో అభిమానం జానకీ"

"చెప్పాలా ఏమిటి?" అంది నిమ్మళంగా జానకి

"నీకు మంచి సంబంధం రావాలని, నూరేళ్ళు పువ్వులూ కాయలుగా, నిత్యకల్యాణం పచ్చతోరణంగా మీ సంసార జీవితం గడవాలని నా కోరిక"

"నువ్వు మంచివాడివి బావా" అన్నాడు.

"నేనంటే నీకు అభిమానమే కదూ జానకీ?"

ఆమెలో ఏ జ్ఞాపకాలు కదిలాయో, కళ్లు చెమ్మగిల్లాయి ఆ నీళ్ళు నిండిన కళ్ళతో విశ్వం వైపు ఒకసారి చూసింది విశ్వం హృదయం ఆర్ద్రమైంది

"ఏమిటి బావా, చాదస్తం! నువ్వంటే నాకభిమానం ఉండదూ?"

"ఎందుకుండాలి?" కావాలని రెట్టించాడు విశ్వం

"బావవి కనుక మంచివాడివి కనుక. ఇంకా— కేవలం నీకభిమానం కనుక"

"అంతేనా?"

"మరింకేముంటాయి కారణాలు! అయినా ఇవన్నీ నేనెప్పుడూ ఆలోచించలేదు ఆలోచించను కూడా తిన్నగా కూచుని భలే ప్రశ్నలడుగుతున్నావు రేపు పెళ్ళయితే నా ఆ ఆయన్ని కూడా ఇలాగే అడుగుతావు కాబోలు" అని కలకల నవ్వుతూ జానకి అతనివైపు చూసింది

ఆ నవ్వులో నిర్మలగంగా ప్రవాహపు గలగలా, ఆ చూపులో ఆత్మీయత, స్నేహానురాగం భావాలూ దర్శించి పరవశించాడు విశ్వం స్త్రీపురుష భేదానికి ప్రాముఖ్యం లేని ఏదో పవిత్రమైన ఆత్మీయత రెండు హృదయాలని ఆవరించినట్టు అతను ఆ క్షణాన అనుభూతిపొందాడు.

సశేషం

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

శ్రీ బులుసు వెంకటసుబ్బారావు

ఆర్థికరంగంలో అన్నివిధాల అభివృద్ధి పొంది ఒక విస్తృతదేశాన్ని శతాబ్దాలుగా సామ్రాజ్యతంత్ర శాసనంలో పురోగమించిన ఇతరదేశాలవలెనే కేవలం అత్యంత కష్టసాధ్యమైన కార్యం మనముందున్నది. ఆర్థికపురోగమనదృష్ట్యా అఖండ విభవ సంపదలతో విలసిల్లుతూన్న — అమెరికా — ఇంగ్లండు — జర్మనీ — జపాన్ — మొదలైనదేశాలు ఒక్కరోజులో అట్టి అపూర్వమహోన్నతస్థితికి రాలేదు. వీటికానికి అమెరికా, జర్మనీదేశాల మహాసాగించిన రోజులు లేకపోలేదు. కాని శతాబ్దాలుగా జయాపజయాల నెదుర్కొంటూ అచంచలదీక్షతో, అకుంఠిత దీక్షతో విరామరహితంగా ఒనర్చిన కృషిఫలితమునే నేటి ఆదేశాల వైభవప్రాభవాలు. అయితే కొన్ని దేశాలలో ఆర్థికపురోగమనం అతిత్వరితంగా సాగింది. మరికొన్ని దేశాలలో కొంచెం మందంగా సాగింది. దీనికి కారణం ఆయాదేశాలు అవలంబించిన విభిన్నమైన ఆర్థికవిధానాలే. ఈ భిన్నత్వం ఆదేశాల రాజకీయవాతావరణాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది. నియంతృత్వ దేశాలలో (Totalitarian States) [illegible] ప్రభుత్వమే అన్నిపనులు చేపట్టడంవల్ల పురోగమనం, స్వేచ్ఛాసంస్థల (Free Enterprise) పై ఆధారపడే పెట్టుబడిదారీదేశాల (Capitalist Countries) కన్న త్వరితంగా సాగవచ్చు. ఈ రెండువిధానాలనటుంచి సంపూర్ణంగా విదేశీయసహాయంపై ఆధారపడి కొన్ని దేశాలు అత్యల్పకాలంలో అత్యధికార్థికాభివృద్ధిని పొందాయి. 1945లో సర్వవినాశకరమైన సంగ్రామం సంభవించినా విదేశీసహాయంవలన మహత్తరమైన ఆర్థికపురోభివృద్ధి సాధించింది పదమూడు సంవత్సరాలలోనే పశ్చిమజర్మనీ.

భారతదేశార్థికపురోభివృద్ధిసాధనలో పైమూడు అంశాలు సమ్మిళితమయ్యాయని చెప్పవచ్చు. భారతదేశం ఇటు పూర్తిగా పెట్టుబడిదారీవిధానాన్నవలంబించినదేశం కాదు అటు అన్నిరంగాలందు ప్రభుత్వప్రమేయం కలిగినదేశంకూడా కాదు. మనది ఒకవినూతనమైన మిశ్రమార్థికవ్యవస్థ. ఒకవంక ప్రభుత్వం ప్రణాళికల ద్వారా పురోభివృద్ధికి కృషిచేస్తూనే పెట్టుబడిదారులకు చేయూతనొసగుతోంది. దేశపురోగమనానికి ఇటు ప్రభుత్వరంగంలోను (Public Sector) అటు ప్రైవేటురంగంలోను (Private Sector) తీవ్రకృషి జరుగుతోంది. ఈవిధంగా రష్యా అమెరికాల ఆర్థిక ప్రోగమనపద్ధతి పాటించుకొన్న భారతదేశం ఆదేశాల పద్ధతుల్ని సమన్వయించి ఒక మిశ్రమ వ్యవస్థను స్థాపించుకొన్నది. అంతేకాదు కేవలం మన స్వయంకృషి మనం తలచిన అభ్యుదయాన్ని సాధించలేము. ఇన్ని శతాబ్దాలుగా దాసత్వంలో మగ్గిన మనదేశంలో ఆర్థికపటుత్వం క్షీణించింది. పూర్తిగా స్వయంకృషి మూలకంగా మన లక్ష్యాన్ని సాధించలేం. కాబట్టి విదేశీ సహాయం అవసరం. అల్లాగని, యుద్ధానంతర పశ్చిమ జర్మనీవలె మనం స్వేచ్ఛావిదేశీ విధానాన్ని పరుల హస్తగతంచేసి సంపూర్ణంగా వారి సహాయంపై ఆధారపడలేము. అంతర్జాతీయరంగంలో తన రాజకీయ ప్రతిపత్తికి విఘాతం కలుగకుండా ఉంటేనే స్వతంత్ర భారతదేశం విదేశీ సహాయాన్ని ఆకాంక్షిస్తుంది. ఈ మూడు విధానాలను మనం జ్ఞప్తియందుంచుకొని స్వతంత్రభారతార్థిక పురోగమన పథాన్ని పరిశీలిద్దాం. ఈ పథంలో మన మెదుర్కొనవలసిన అనేక దుర్గమాలలో ప్రధానమైనది విదేశీ మారకద్రవ్యపు కొరత.

ఈ కఠిన సమస్య ఏవిధంగా ప్రారంభమైనదో తెలుసుకోవడం అతిముఖ్యం. సంపూర్ణంగా ఆర్థిక పటుత్వాన్ని కోల్పోయి అలసిన ఒక దేశాన్ని, పారిశ్రామికంగా ఉన్నత స్థాయిలోనికి తీసుకురావడానికి మనం తదనువస్తు సముదాయాన్నంతా విదేశాల నుండి దిగుమతి చేసుకోవలసి వచ్చింది. చిన్న యంత్రాలు, భారీ యంత్రాలు, రకరకాల సౌలభ్యానికి కవసరమైన యంత్ర సామగ్రి, ఇదికాక ఈ యంత్రాంగాన్ని నిర్వహించ

గలిగే విదేశీ సాంకేతిక విజ్ఞాన నిపుణులను కూడా మనం అత్యధిక వ్యయ ప్రయాసలకోర్చి దిగుమతి చేసుకోవాలి. ఒక అణుశక్తి ఉత్పత్తి యంత్రాంగాన్ని మన దేశంలో స్థాపించాలంటే దాని కవసరమైన ప్రతివస్తువు కూడా విదేశాలనుంచే రావాలి. ఆ వేవీ కూడా మన దేశంలో ఇంకా ఉత్పత్తి కావటం లేదు. ఉత్పత్తి సాధకాలైన యంత్రాంగాన్ని ఎల్లకాలం మనం విదేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకోజాలం. ఈ ఉత్పత్తి సాధక యంత్రాంగాన్ని నిర్మించే ఉత్పాదక శక్తి కూడా మనదేశంలో పెంపొందించుకోవాలి. ఒక దేశాన్ని పారిశ్రామిక దేశంగా మార్చాలంటే అన్నిటికన్నా ముందు విస్తృతమైన రవాణా సౌకర్య నిర్మాణం అవసరం. అందులో భారతదేశం అతివిశాలమైనది. బొగ్గుగను లొకచోట, ఇనుము ఉక్కుగను లొకచోట, యంత్రాంగం ఒకచోట, పెట్టుబడిదారు లొకచోట, ఎగుమతి దిగుమతులకు నౌకా కేంద్రాలొకచోట ఉన్నాయి. వీటన్నింటిని అత్యాధునిక రవాణామార్గాల ద్వారా కలపడం సామాన్యమైనది కాదు. ఈ రవాణా యంత్రాంగానికి మనం సంపూర్ణంగా విదేశీ దిగుమతులపైనే ఆధారపడవలసి వస్తోంది.

ఇంకొక విషయం కూడా ఇక్కడ అవిస్మరణీయమైనది. మనం విదేశాలనుండి కొనగలిగే వస్తుజాల పరిమాణం, మనం విదేశాలకమ్మగలిగే వస్తుజాల పరిమాణంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. మనది బీదదేశం. విదేశీ అభిరుచులకు తగినట్లుగా మనం వస్తువులను తయారు చేయలేం. ఇక మన ఎగుమతులలో ముడిపదార్థాలే ఎక్కువ. ఇటీవల ఈ ముడిపదార్థాల విక్రయంలో కూడా మన దేశం వెనుకపడుతోంది. కొన్ని వస్తువులలో ప్రపంచక్రయవిక్రయంలో భారతదేశం ఆధిపత్యం వహించింది. ఉదాహరణకు, జనపనార వస్త్రములు, టీ మున్నగునవి. కాని నేడు ఆ వస్తువులు సహితం విదేశీయుల స్పర్థకు తట్టుకోలేకపోతున్నాయి. పాకిస్థాను జనపనార వస్త్రరంగంలో చాలా ముందంజవేసింది. అదికాక మన ఎగుమతులు వ్యవసాయికమైన వగుటవలన వాని ఉత్పత్తి పరిమాణాలు మన అదుపులో ఉండవు. ఒక సంవత్సరం ఎక్కువ ఉత్పత్తి కావచ్చు. ఒక సంవత్సరం తక్కువ కావచ్చును.

1956 వ సంవత్సరంలో ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రారంభమైనదాదిగా విదేశీమారకరంగంలో మనకన్నీ అడ్డంకులే సంభవింపసాగాయి. ఎన్నో అవాంతరాలు సంప్రాప్తిస్తాయని మనం ఊహించే ప్రణాళికా పథకాన్ని తయారుచేశాము. కాని మన ముందున్న అవాంతరాలను పరిష్కారమార్గాల నింకా యోచించుకోవలసి ఉన్నామే. అనేకవిధాలైన నూతనసమస్య లుద్భవించి మన పథకాన్ని తారుమారు చేశాయి. ఈవిధంగా తారుమారౌతుందని ముందుగానే ఊహించి ప్రణాళికా పరిమాణాన్ని తగ్గించమని హెచ్చరించినవారు లేకపోలేదు. ప్రప్రథమంగా వారిలో పేర్కొనదగినవ్యక్తి ఆచార్య బి ఆర్ షినాయ్. ఈయన 1956 లోనే, ఆర్థికశాస్త్రజ్ఞుల సమితిలో (Pannel of Economists) పూర్తిగా వ్యతిరేకించి, ప్రణాళికారచనలో వాస్తవికత లోపించరాదని ఉద్ఘాటించారు. అయితే అప్పట్లో ప్రథమ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంపూర్ణ విజయం సంపాదించామనే గర్వంతో (నిజానికి మనం సంపాదించిన విజయం అతి తాత్కాలికమైనది) ఆయన మాటలు ఎవరూ వినలేదు. క్రమంగా దిగుమతుల సంఖ్య అత్యధికమైపోవడం, ఎగుమతులు క్షీణించడం, విదేశాలనుండి అనుకున్నంత సహాయం రాకపోవడం సంభవించి ఆ ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞుని మాటలను సత్యాంశాలుగా నిరూపించాయి. నేటికీ భారతప్రభుత్వం ప్రణాళికాసంఘంకాని, భారతదేశంలో ద్రవ్యోల్బణం అంతగాలేదని ప్రకటించడం ఎంతైనా హాస్యాస్పదంగా ఉంది. ఎన్ని జయంకన్నా వాస్తవిక పరిస్థితులపట్ల అంగీకృత్వం వహించవలసి అవుతుంది.

ఇక ప్రణాళికారచనలో అంచనాలను పరిశీలించిన పిదప అవి ఏవిధంగా తారుమారయ్యాయో పరిశీలిద్దాం.

దిగుమతులు ఈ క్రిందివిధంగా అంచనా వేయబడ్డాయి. అయిదు సంవత్సరాలకు కలిపి మొత్తం దిగుమతులపై చేయబడవలసిన వ్యయం రూ 4,340 కోట్లు అంటే సరాసరి సంవత్సరానికి ఎనిమిదివందల డెబ్భై కోట్ల రూపాయిలన్నమాట. ఈ ఖర్చులో ఎక్కువ భాగం, యంత్రాంగం, వాహనసౌకర్యాలు, ఇనుము ఉక్కులోహాలు, తైలములు మొదలయిన వానిపై వెచ్చింపబడుతుంది.

ఇక, ఎగుమతులు మొత్తం రూ 2,965 కోట్ల ఖరీదు కలవిగా అంచనా వేయబడ్డాయి. అంటే సరా

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

సరిగా సంవత్సరానికి 593 కోట్ల రూపాయల విలువగల వస్తు సముదాయాన్ని భారతదేశం 1956-61 లో ఎగుమతి చేయగలదని ఊహింపబడింది. భారతదేశపు ఎగుమతులందు ముఖ్యవస్తువులు, టీ, జనపనార వస్తువులు, ప్రత్తి వస్తువులు. 1955వ సంవత్సరపు ఎగుమతులకన్న ఎక్కువ ఎగుమతి పరిమాణం, టీ, ప్రత్తివస్త్రములందు సాధ్యమౌతుందని భావింపబడింది. ఈ అధిక పరిమాణమైనా అంత చెప్పుకోదగినది కాదు. అది మాటికి ఇరవై పాళ్లకంటే కూడా తక్కువే.

1956-61 ఎగుమతుల అంచనా

వస్తువులు	ఎగుమతి పరిమాణం (1956-'61)
టీ	రూ 635 కోట్లు
జనుము, వస్తువులు	610 ,,
ప్రత్తి, వస్త్రములు	375 ,,
తైలములు	110 ,,
పొగాకు	75 ,,
తోళ్ళు, చర్మం	140 ,,
ముడిప్రత్తి, వేస్టు	110 ,,
లోహ ఖనిజములు	115 ,,
బొగ్గు, కోక్	25 ,,
రసాయనికములు, మందులు	25 ,,
ఇంజను వస్తువులు, విద్యుత్పరికరములు	20 ,,
ఇతరములు	725 ,,
	రూ 2,965 కోట్లు

దిగుమతుల అంచనా (1956-61)

వస్తువులు	దిగుమతి పరిమాణపు అంచనా (1956-'61)
యాంత్రిక సామగ్రి, రవాణా వాహనములు	రూ 1500 కోట్లు
ఇనుము, ఉక్కు	,, 480 ,,
ఇతర లోహములు	,, 230 ,,
ధాన్యములు, దినుసులు, పిండి	,, 240 ,,
చక్కెర	,, 85 ,,
తైలములు	,, 410 ,,
రసాయనిక మైన పోషణములు	,, 160 ,,
రంగు సామగ్రులు	,, 85 ,,
కాగితం	,, 55 ,,
లోహసామగ్రి, విద్యుత్పరికరములు	,, 145 ,,
ముడి ప్రత్తి	,, 270 ,,
ముడి జనుము	,, 90 ,,
ఇతరములు	,, 700 ,,
	రూ 4,340 కోట్లు

ఎగుమతి, దిగుమతి వస్తువులు కాక విదేశీమారకపు రంగంలో వచ్చే అంశాలు మరికొన్ని ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు పై దేశంనుంచి సాంకేతిక నిపుణులు మన దేశానికి వచ్చినప్పుడు వారికిచ్చే, వారి జీతములు విదేశీ ద్రవ్యంలో మనం చెల్లించాలి. అంతేకాక పై దేశాలనుండి మనం పుచ్చుకున్న ఋణాలపైన వడ్డీ కట్టాలి. ఈ లెక్కలలో భారతదేశానికి మిగులు వస్తుందని ప్రణాళికా రచయితలు భావించారు. అయిదు సంవత్సరాలకు కలిసి ఈరీతిగా లభించే మొత్తం 255 కోట్ల రూపాయలు కాగలదు. అంటే సరాసరిని సంవత్సరానికి 51 కోట్ల రూపాయలన్నమాట. పై అంచనాల ప్రకారం ఎగుమతుల విలువ 2,965 కోట్ల రూపాయలు, దిగుమతుల విలువ 4,340 కోట్ల రూపాయలు. మనకు అయిదు సంవత్సరాలలోను లభించే విదేశీమారకపు ద్రవ్యం రూ 2,965 కోట్లు + రూ 255 కోట్లు = రూ 3220 కోట్లు. మనం విదేశాల కియ్యవలసిన విదేశీమారకపు ద్రవ్యం రూ 4,340 కోట్లు. అంటే భర్తీ కావలసింది రూ 1,120 కోట్ల రూపాయల విలువగల విదేశీమారకపు ద్రవ్యం. ఇంత పెద్ద మొత్తం భర్తీచేయడానికి ఈ క్రింది సూచనలను ప్రణాళికా సంఘం సూచించింది. వాని ప్రకారం భారతదేశానికి లంతమలోకల సంఘ దాపరికంనుండి రూ 200 కోట్లు, ఇతర విధములుగా భారతదేశంలో పెట్టుబడి పెట్టేవారి మూలకంగా రూ 100 కోట్లు రాగలవని భావింపబడింది. ఇక మిగిలిన రూ 800 కోట్లు విదేశీ సహాయం మూలంగా లభించాలి. అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు ప్రథమ ప్రణాళికలో గోధుమ ఋణం మూలకంగా రూ 90,31 లక్షలు, ఆంగ్లో, అమెరికా సహకార కార్యక్రమం మూలకంగా రూ 102,55 లక్షలు, ఇచ్చింది. ఆ విధంగానే ఆస్ట్రేలియా, కెనడా, న్యూజిలాండు, నార్వే, బ్రిటన్, రష్యా, ఫోర్డుసంస్థ, ప్రపంచ బాంకు మున్నగునవి సహాయం చేశాయి. ఈ సహాయం కొంత ఋణరూపకంగాను, కొంత దాన

రూపకంగాను జరిగింది. ఈ పై దేశాలు, విదేశీసంస్థలు, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా కాలంలో కూడా ఇతోధికంగా సహాయం చూపి ఆ రూ 800 కోట్ల మారకపు ద్రవ్యాన్ని భరీ చేస్తాయని ప్రణాళికా రచయితలు ఆశించారు.

కాబట్టి ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయం విదేశీ సహాయ్యంపై ఆధారపడి ఉంది. మొత్తం వ్యయం పరిమాణం రూ 4,800 కోట్లుగాను, స్వయంకృషివలన 4 000 కోట్లను, రూ 800 కోట్లను విదేశీ సహాయం వలన సాధించగలిగితే భారతదేశం ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికలో సంపూర్ణవిజయం సాధించినట్లవుతుంది. అయితే రూ 800 కోట విదేశీమారక ద్రవ్యాన్ని సంపాదించడం సులభసాధ్యమైన పని కాదు. ఏదో ఒక రాజకీయ పక్షంలో చేరనిది అంత పెద్ద మొత్తాన్ని భారతదేశానికి ఏ విదేశము కేవలం కానుకగా గాని, దీర్ఘకాలిక ఋణంగా గాని ఇవ్వరు. కాబట్టి ప్రణాళిక అంచనాలు సరిగా అమలౌనట్లు ఫలించినా కూడా రూ 800 కోట్ల విదేశీ సహాయం ఒక గడ్డుసమస్య అయుతుండేది.

అయితే అంత మాత్రంతో కూడా ఆ సమస్య మనలను వదలలేదు. అది మరింత తీవ్రతర స్వరూపం ధరించి, ప్రణాళిక అంచనాలను తారుమారు చేసి, ప్రణాళికా విజయాన్నే మట్టిపెట్టే మహాసమస్యగా తయారైంది. ఇదే నేడు భారతదేశం ఎదుర్కొంటున్న విదేశీమారకపు ద్రవ్యపు కొరతవలన ఏర్పడిన అతివిషమ పరిస్థితి. ఈ సమస్య ఏ విధంగా పరిణమిస్తుందోనని భారతీయులే కాక విదేశీయులు — శత్రువులు, మిత్రులు — కూడా ఎంతో ఆత్రంగా ఎదురుచూస్తున్నారు.

ఆయితే, విదేశీద్రవ్యపు కొరత అనుకున్న అంచనాలకన్న అత్యధికమై, ఈ సమస్య భావించిన దానికన్న అత్యంత విషమ మవడానికి గల కారణాలను పరిశీలించాలి. ఏ ఒక్క కారణం ఈ అంచనాలను తారుమారుచేసి సమస్యను విషమతరం చెయ్యలేదు. అనేకములైన మారిన సమస్య అంకురించి ప్రణాళికా రచయితల ఊహాలను వమ్ముచేసి విదేశీమారకపు ద్రవ్యపు లోటును అతివిస్తృతం చేసి సమస్యను మరింత అగాధం చేస్తాయి.

దిగుమతుల దృష్ట్యా తిలకిస్తే ప్రణాళికా రచయితలు ప్రథమంలో వేసిన అంచనాలకన్న అత్యధిక పరిమాణంకల దిగుమతులను మనం చేసికొనవలసివచ్చింది. ఎక్కువ దిగుమతులు చేసుకున్నామంటే ఎక్కువ విదేశీ మారకపు ద్రవ్యపులోటు ఏర్పడిన దన్నమాట. అంచనా పరిమాణాల కన్న ఎక్కువ దిగుమతులు చేసికోవలసిన అవసరం ఈ క్రింది కారణాలవలన సంభవించినది.

ప్రప్రథమంగా గణింపదగ్గది, అత్యధికమైన ఆహారపు కొరత. దేశంలో ఆహార స్వయంసమృద్ధి విషయంలో ప్రథమ పంచవర్షప్రణాళిక సాధించిన విజయం చాలా తాత్కాలికమైనది. ఆ విజయమైనా ప్రణాళికా కృషి ఫలితమనడంకంటె 1953—54 సంవత్సరాలలో భారతదేశం అనుభవించిన అనుకూలమైన ఋతు పవనముల ఫలితమనడం ఎక్కువ సామంజసమైన విషయం. కాని క్రమంగా అట్టి అనుకూలపవనాలు మారిపోయి ప్రతికూలంగా మారడంతో ఆహారోత్పత్తి పరిమాణం తగ్గిపోయింది. 1956–57 లో కూడా ఆహారోత్పత్తి గిరాకీ ఎంతమాత్రం జరిపోలేదు. ఉత్తరప్రదేశ్, బీహార్, మధ్యప్రదేశ్ మున్నగు రాష్ట్రాలలో అనుకున్న ఆహారోత్పత్తికన్న చాలాతక్కువ వచ్చింది. 1955–56 కన్న 1956–57 లో మొత్తం ఆహారోత్పత్తి 28 8% నుండి 24 8% కు పడిపోయింది.

ఈ విధంగా ఆహారోత్పత్తి తగ్గిపోయి విదేశాల నుండి అధికవ్యయంతో దిగుమతులు చేసుకోవడానికి అనేక కారణాలున్నాయి. ఆహారోత్పత్తి విచారణ సంఘం అధ్యక్షుడు శ్రీ అశోక మెహతా (Food grain Enquiry Committee report) వివరించిన కారణం ముఖ్యంగా పరిశీలింపదగినది. ఈయన భావన ప్రకారం, ఒక విధంగా దేశంలో ఆహారపదార్థాలకు గిరాకీ ఎక్కువ కావడంవల్ల ధరలు పెరుగుతాయి. కాక రైతులు ఆ పదార్థాల సాధగా ఎక్కువ తిన్నారు, పైగా ఇదివరకటికన్న తగిస్తారు కూడా. ఈయన వాదం బహిరంగంగా కొంత అవహాస్యంగా కనబడవచ్చుగాని అది సహజాతిసహజమైనది. గిరాకీ పెరగడంవలన ధరలు పెరుగుతాయి. ధరలు పెరగడంతో, పూర్వం విక్రయిస్తున్న పరిమాణంకన్న తక్కువ పరిమాణానికే పూర్వపు ఆదాయం రైతు పొందగలుగుతాడు. అంతవరకు సరియైన ఆహారాన్ని భుజించడానికి తగిన

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

సామర్థ్యంలేని పేదవారికి ఇప్పుడు తాము పూర్వం తిన్న జొన్నలు మొదలైనవాటిని వదలి బియ్యం, గోధుమ మొదలైన ఉత్కృష్ట ధాన్యాలను ఉపయోగించు కుంటారు. దీనితో అతడు కోరలిగిన సరఫరా పరిమాణం (Amount of supply) పడిపో తుంది. క్రమంగా పారిశ్రామిక పురోగమనం చెందుతూన్న దేశాలలో జనాభా పెరిగి తద్వారా ఆహారధాన్యాలకు గిరాకీ పెరుగుతుంది దీనికనుగుణంగా ఉత్పత్తి పెరగకపోయినట్లయితే ఆహారపుకొరత ఏర్పడుతుంది

ఇక రెండవకారణం మనదేశంలో కొన్ని రాష్ట్రాలలో కలిగిన ప్రకృతి భీభత్సాలు బీహార్, బెంగాల్ అస్సామ్ ఉత్తర్‌ప్రదేశ్ మున్నగు రాష్ట్రాలలో వరదలు, అతివృష్టి, అనావృష్టి దోషాలవలన అనేక లక్షల ఎకరాలు నిష్ఫలములయ్యాయి. ఈ రెండు కారణాలు కాకుండా మిడతలవల్లను, తదితర క్రిమికీటకాదులవల్ల పూర్వంకన్న ఎక్కువ నష్టం సంప్రాప్తించి, ఆహారోత్పత్తి తగ్గించింది ప్రణాళికా రచయితలు ఆహారోత్పత్తి వృద్ధికి అంచనాలు వేశారుకాని తత్కారణం నీటిపారుదల, కొత్త భూములను వ్యవసాయక క్షేత్రాలుగా మార్చ్చేయటం మొదలైన రంగాలలో ఆ భావనలు కార్యరూపం దాల్చలేదు పైగా దేశంలో ఆహార ధాన్యాలు నిరవధికంగా దాచిఉంచడంవలన, జనాభా అన్ని అంచనాలు దాటి పెరిగిపోవడం సంభవించడం వలన ఆహారసమస్య తీవ్రతరస్వరూపం ధరించింది ఈ విషమాహారసమస్య విదేశీమారకపు ద్రవ్య రంగంలో చూపిన ప్రభావం అత్యంత ప్రాముఖ్యం వహించి భారతపారిశ్రామిక పురోగమనానికి, ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక విజయానికి గొడ్డలిపెట్టైంది.

కేవలం ఆహారధాన్యాల దిగుమతులే ప్రణాళికా రచయితల అంచనాలను మించి విపరీత పరిస్థితి కలిగింప లేదు ఇతర యంత్రాంగం, పారిశ్రామికోత్పత్తి సాధ నాలు కూడ అంచనాలను బాగా మించి, దిగుమతి అయ్యాయి. ఒక పారిశ్రామిక పథకానికి ప్రణాళికా రచయితలు, ఉదాహరణకు రూ 300 కోట్ల విదేశీ మారకపు ద్రవ్యము విలువగల వస్తువులను దిగుమతి చేసికొన వలసివస్తుందని అంచనావేస్తే, తీరా ఆ పథకం కార్య రూపం ధరించేసరికి తదనుపరమైన దిగుమతుల విలువ రూ 400, 500 కోట్లు దాటేది. దీనితో అసలే గడ్డుగా ఉన్న విదేశీ మారకపుద్రవ్యసమస్య మరింత విషమంగా తయారవసాగింది ఈ తప్పుడు అంచనాలకు మూల కారణం, అంచనాదారులు భావించినదానికన్న ప్రపం చంలో ధరలు అధికం కావటమే.

పై రెండు కారణాలు కాక ఎక్కువ దిగుమతుల ద్వారా విదేశీమారకద్రవ్యపు లోటును అధికం చేసిన మరొక కారణం, ఇటీవలి కాలంలో భారతదేశం పెంచిన దేశరక్షణ వ్యయం భారత పాకిస్తాన్ దేశాల మధ్య గల సంబంధ బాంధవ్యాలు అభి లషణీయంగా రూపొందకపోవటంవలన, నిరంతరంగా పాకి స్తాన్ అమెరికానుండి ఆయుధ సామగ్రులను దిగు మతి చేసికొనడంవలన, విధిగా భారతదేశం కేవలం స్వయంరక్షణకొరకు విదేశీమారకపు ద్రవ్యాన్ని వెచ్చించి ఆయుధ సామగ్రులు దిగుమతి చేసికొనవలసి వచ్చింది ఈ వ్యయం ప్రణాళికారచనలో ఊహింప బడలేకపోవడంవలన విదేశీ మారక ద్రవ్య సమస్యను మరింత విషమం చేసింది

దిగుమతులపై వ్యయం ఎంత ఎక్కువ అయినప్ప టికీ, అదే పరిమాణంలో ఎగుమతులను మనం చేయగలిగి ఉండినట్లైతే ఈ సమస్య ఇంతటి తీవ్రస్వరూపం పొంది ఉండకపోను కాని ఈవిధంగా కూడా భారత దేశం లాభం పొందలేకపోయింది విదేశీ స్పర్ధలవల్ల (Foreign Competetion), అంతర్జాతీయ వాణిజ్య రంగంలో ముఖ్యంగా అమెరికాలో ఏర్పడిన ఆర్థిక మాంద్యంవల్ల, క్రమంగా హెచ్చుతూన్న భారతదేశపు ధరలవలన ఎగుమతులు ఎక్కువవడం మాటటుంచి తీవ్రం గా సంకోచం చెందుతున్నాయి కొద్ది సంవత్సరాల క్రితంవరకు జనపనార పారిశ్రామికోత్పత్తిలో ప్రపంచ వాణిజ్యరంగంలో భారతదేశం సంపూర్ణ ఆధిపత్యంవహిం చింది అయితే పాకిస్తాన్‌విభజనతో జనుముపండే సుక్షే త్రాలన్నీ పాకిస్తాన్‌కు, మిల్లులుగలప్రాంతాలన్నీ భారతదేశానికి లభించాయి విభజన తరువాత కొద్ది సంవత్సరాలవరకు పాకిస్తాన్‌లో యాంత్రిక సామగ్రి లేక పోవడంవలన అక్కడ పండిన జనుము భారత దేశానికి దిగుమతి అయింది కాని క్రమంగా పాకిస్తాన్‌లో కూడా మిల్లులు వెలిసి జనపనార వస్తువులలో ఈ రెండు దేశాల మధ్య స్పర్ధ అనివార్యమైంది దీనితో ఏ వస్తువు ఎగుమతిపై భారతదేశం, విదేశీ మారకపు ద్రవ్యంకొరకు ఆశలు పెట్టుకుందో దానిలో కే

అనంతరం సంభవించి ఎగుమతి వర్తకానికి గొడ్డలి పెట్టైంది. అలాగే ప్రత్తి వస్త్రములద్వారా మంచి రాబడి రాగలదని అంచనావాదాలు ఆశించారు కాని దీనిలో కూడా భారతదేశం నష్టాన్నే ఎదుర్కొనవలసి వచ్చింది. విదేశాలతో పోటీ పడటంతో తద్వారా లభించే మారకపు ద్రవ్యం తగ్గిపోయింది. పూర్వపు దేశాలేకాక జపాను నుండికూడా వస్త్రపరిశ్రమలో భారత దేశానికి స్పర్థ సంభవించింది. ఇంతేకాక ఆ కాలంలో సంభవించిన ఆర్థికమాంద్యం ఫలితంగా భారత దేశపు టీ ఎగుమతులకు నష్టం సంభవించింది.

అంచనాలకన్నా ఎగుమతులు తగ్గిపోవడానికి మరొక మూలకారణం ప్రపంచ ధరలతో పోల్చిచూస్తే భారతదేశపు ధరలు భారతదేశపు నూతన పారిశ్రామిక వైవిధ్యంవలన అధికము కావడం. దీనితో విదేశీయులు భారత దేశంలో అధికమైన ధరలకు దిగుమతి చేసుకోవడం మాని ధరలు తక్కువగానున్న ఇతర దేశాలనుండి దిగుమతి చేసుకుంటున్నారు. దీనితో మన ఎగుమతులు పడిపోసాగాయి.

ఈ విధంగా ఎగుమతులు తగ్గిపోవడం దిగుమతులు అంచనాలను మించి అత్యధికం కావడంతో విదేశీ మారక ద్రవ్యం తీవ్రసంకోచం పొంది ఆ సమస్య విషమతరం అయింది. ఇంతేకాక అంతర్జాతీయ వాణిజ్యరంగంలో లెక్కకువచ్చే ఇతరములు—వడ్డీలు, అప్పులు, బహుమతులు, విద్యార్థి వేతనాలు, యాంత్రిక వ్యయాలు—మున్నగు వానియందు కూడా భారత దేశం అనుకున్నంత లాభాన్ని పొందలేక పోతోంది.

ఈ పైకారణాలవలన ప్రణాళికా రచనలోనే ఒక సమస్యగా భావింపబడిన విదేశీమారకద్రవ్యపు లోటు, ప్రణాళిక ఆచరణలోనికి వచ్చేసరికి తీవ్రతర స్వరూపం ధరించి అంతుచిక్కని అభేద్య సమస్యగా రూపొందింది.

అయితే ఈ సమస్యతో పూర్తిగా విరక్తిచెంది ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికను త్యజింప నక్కరలేదు. సమస్య లంకురించినపుడే పరిష్కార మార్గాలు జనిస్తాయి. కొన్ని సమస్యలకు పరిష్కారమార్గాలు అత్యంత కష్టసాధ్యములైనవైతే కొన్ని సమస్యల పరిష్కార మార్గాలు సులభ సాధ్యములు కావచ్చు. ఈ సమస్య పరిష్కారం మన జాతి దీక్షపైన, మన ఆర్థిక శాస్త్రజ్ఞుల మేధాశక్తిపైన, మన రాజకీయ నేతల అంతర్జాతీయ విజ్ఞతపైన ఆధారపడి ఉంటుంది. కష్టనష్టాల నెదుర్కొనకుండా చరిత్రలో ఏ దేశం ఆర్థిక పురోగమనాన్ని సాధింపలేదు. ఏ దేశమైనా ముప్పై నలభై సంవత్సరాలలో కే ఆర్థికరంగంలో పాశ్చాత్యదేశాలను తలదన్న కలిగే అభ్యున్నతిని సాధింప కలిగినదంటే, అది ఆ ప్రజల మాతృదేశభక్తిపైనా ఆ దేశపు ఆర్థిక విధానాలపైనా ఆధారపడటం వల్లనే. జపాన్ పూర్వుల బాటల ద్వారా ఆర్థికాభ్యున్నతి సాధింపలేదు. ఏ జాతికైనా ఆర్థిక పురోగమనపథం దుర్గమమైనది. కాని తత్ఫలితం ఆ దేశపు దీక్షపైనే ఆధారపడి ఉంటుంది.

ఈ కఠినసమస్యకు మూడు ప్రధాన పరిష్కార మార్గాలున్నాయి. మొదటిది ఎగుమతుల పరిమాణాన్ని అధికం చేయడం, రెండవది: దిగుమతుల పరిమాణాన్ని సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించడం. విదేశీ సహాయాన్ని పొందడం మూడవ పరిష్కార మార్గం. ఈ త్రిమార్గాలను కూడా భారత ప్రభుత్వం నిరవధికంగా కృషి చేస్తోంది.

ఎగుమతుల వధికం చేయడానికి ఉపాయాన్ని సూచిస్తూ కేంద్రమంత్రి శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి వస్తువులను విదేశీయులకు తక్కువ ధరకు, మన దేశపు గిరాకీదారులకు హెచ్చు ధరకు విక్రయించాలని చెప్పారు. తక్కువ ధరలు ప్రదర్శించటం ద్వారా విదేశీయుల గిరాకీని ఆకర్షింప వచ్చును. తక్కువ ధరల మూలంగా సంభవింప కలిగే నష్టాన్ని మన దేశస్థుల కెక్కువ ధరల కావస్తువును విక్రయించడం ద్వారా సరిపెట్టుకోవచ్చు. నిజానికి పూర్వం జపాన్ దేశం ఇండియా వాణిజ్యరంగంలో బ్రిటన్ను జయించి, ఆధిపత్యం సంపాదించడానికి ఇదే విధానాన్ని అవలంబించింది. దీన్నే ఆంగ్లంలో డంపింగ్ (dumping) అని వ్యవహరిస్తారు. ఈ విధానాన్నవలంబించడం ద్వారా ఎగుమతులను పెంచవచ్చును కాని ధరల తగ్గింపు వలన విదేశీయుల అభిరుచులని మార్చలేం. తరువాత స్పర్థ (Competetion) తీవ్రమైనదైతే విదేశీయులు కూడా ఈ విధానాన్నే అవలంబించి అనభిలషణీయమైన పరిస్థితులకు దారి తీయవచ్చును. కాబట్టి ఈ విధమైన పద్ధతిని అవలంబించే ముందు తగు జాగ్రత్తలు తీసుకోవాలి.

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

ప్రభుత్వం వివిధ వస్తువుల ఎగుమతుల నధికం చేయ డానికి ఆయా వస్తువులకు ఎగుమతి సంఘాలను నియమించింది ఇటువంటి సంఘాలలో (Export promotion councils) అతి నూతనమైనది ఆట వస్తువుల ఎగుమతి వృద్ధికి కృషి చేసే సంఘం (Sports goods export promotion council) దీనిని యూనియన్ మంత్రి శ్రీ లాల్ బహదూర్ శాస్త్రి జూలై 30వ తేదీన ప్రారంభించారు ఈ సంఘ సభ్యులు ఆయా వస్తువులకు విదేశాలలో గిరాకీ కల్పించడానికి కృషి చేస్తూ చాలవరకు కృతకృత్యులవుతున్నారు

ఎగుమతులను ప్రోత్సహించడానికి భారత ప్రభుత్వం అనేక వస్తువులపై కంట్రోళ్ళను తొలగించింది ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయంకొరకు ఈ విధంగా సుమారు 200 ఎగుమతి వస్తువులపై ఆంక్షలు తొలగించబడినాయి అంతేకాక అవసరమైనచోట పన్నులను తగ్గించడం ఎగుమతి సుంకాలను తీసివేయడం, సబ్సిడీ నొసగి ప్రోత్సహించడం మున్నగు అనేక పనులను భారత ప్రభుత్వం చేస్తోంది ఇటువంటి ప్రోత్సాహం క్రొత్తగా పైకి వస్తూన్న ఎగుమతి దారులచే ముందంజ వేయించి విదేశీ స్పర్ధవల్ల వెనుకంజ వేస్తూన్న ఎగుమతి దారుకు ధైర్యం కలిగిస్తుందనడం నిస్సంశయాంశం

ఎగుమతులను అనేకవిధాలుగా ప్రోత్సహించడం వలన మారక ద్రవ్యసంపాదనేగాక ఉత్పాదనకూడా పెరగగలదు అధికమైన ఎగుమతులవల్ల ప్రణాళికా విజయం చేకూరగలుగుతుంది ఎగుమతులు ఇటీవలి కాలంలో వలెనే దిగజారిపోతే పరిస్థితి మరింత విషమిస్తుంది

ఇక రెండవ పరిష్కారమార్గం దిగుమతులను సాధ్యమైనంతవరకు తగ్గించడం దిగుమతుల పరిమాణాన్ని తగించేముందు ప్రధమంగా భారతదేశం చేసుకొంటూన్న దిగుమతులను విలాస వస్తువులు, అవసర వస్తువులుగా విభజన చేసి సామాన్య ప్రజా సౌఖ్యానికి అక్కరలేని విలాస వస్తువుల దిగుమతి నిషేధించడంకాని తగించడంకాని చేయాలి. భారత ప్రభుత్వం తనవునుగా అనేక వస్తువులపై ఆంక్షలు విధించి దిగుమతులను తగించింది కాని పై విభజన అంతగా పాటింపబడలేదనే చెప్పాలి అత్యవసర వస్తువులైన మందులు, రసాయనిక ఔషధాలు, బ్లేడ్లు, పిల్లల ఆరోగ్యాన్ని కాపాడే పాల్డబ్బా, ఓవల్టైన్, సిండిపాలు మున్నగు వాటిపై ఆంక్షలు విధించడం దేశానికంత క్షేమకరంకాదు వీటికి సరియైన దేశీయ వస్తువులు ఇంకా ఉత్పత్తి అవడంలేదు పిల్లల కవసరమైన పాలడబ్బాలను విలాస వస్తువులుగా గ్రహించి నిషేధించిన ప్రభుత్వ విధానం అంత ప్రశంసనీయమైనది కాదు కొన్ని విలాస వస్తువు ను సంపూర్ణంగా నిషేధించడంవలన దేశంలో ఏ కొద్ది మందికో తక్క మిగిలిన వారికి అంత ఇబ్బంది కలుగదు. ఉదాహరణానికి టాయిలెట్ సామాన్లు, కార్లు పెన్నులు, ఖరీదైన రేడియోలు మొదలయిన వాటిని ప్రభుత్వం సంపూర్ణంగా నిషేధించాలి విదేశీ రేడియోలను, అతిఖరీదైన విదేశీ వస్త్రాలను సంపూర్ణంగా నిషేధించడంవలన సామాన్య ప్రజ అంత వంత చెందదు

కాని దిగుమతి నిషేధవిధానాన్ని అనేకులు అనేక విధాలుగా విమర్శించారు అవన్నీ పూర్తిగా సత్యదూరాలు కావు ఆచార్య బి. ఆర్ షెనాయ్ మున్నగువారు, ఈ నిషేధంవలన వ్యక్తి స్వాతంత్ర్యం దెబ్బతింటుందని, భారతదేశం వంటి ప్రజాస్వామిక దేశంలో ప్రభుత్వం ఇట్టి పనులు చేయడం ప్రజాభిప్రాయవిరుద్ధమని వాదించారు ఈ వాదం సత్యమే అయినప్పటికి, దేశ సంక్షేమం కోసం ఇట్టి నిషేధాలను తాత్కాలికంగా విధించినా అంత అవభిలషణీయమైన పరిస్థితులేర్పడవు అయితే ఈ నిషేధం కేవలం తాత్కాలిక మయేట్లు మాత్రం తగు జాగ్రత్త వహించాలి రెండవ విమర్శ ఏమంటే విదేశీవస్తునిషేధం వలన దేశీయ వాణిజ్య రంగంలో గుత్తోత్పత్తిదారులకు ఆధిపత్యం కలిగి ప్రశస్తమైన వస్తువుల ఉత్పత్తి లేకపోవచ్చును. స్పర్థ లేకపోవడంతో చౌకబారు వస్తువులే అతి ఖరీదైన ధరలకు అంగడిలో ప్రత్యక్షమవడం మనం నేడు చూస్తున్నాం కాని ఈ దోషం కూడా, నిషేధం తాత్కాలిక మవడంవలన, తాత్కాలికమే అవుతుంది మనం విదేశీ దిగుమతులను నిషేధించడం వలన, మన ఎగుమతులను విదేశీయులు బహిష్కరించవచ్చును కాని ఈ విమర్శ సహేతుకమైనది కాదు ఈ నిషేధం కేవలం భారతదేశ ఆర్థిక పురోగమనమునకే అవటంవలన ఇతర దేశాలు మన ఎగుమతులను బహిష్కరించవు

దిగుమతి నిషేధంవలన గత ఒకటిన్నర వత్సరాల లోను, భారతదేశం చెప్పుకోదగినంత విదేశీ మారకద్ర

ద్రవ్యాన్ని మూసివేయటానికి కలిగింది. కాని విదేశీ కి ఇంకా ప్రదర్శిస్తే ఈ విధానం వలన మాయాన్ని ప్రజలకి ఇబ్బంది కలగకుండానే ప్రభుత్వం మరింత విదేశీ మారకపు ద్రవ్యాన్ని మూసివేటకలదు.

విదేశీయ సహాయం

ఇక మాసివింది విదేశీయ సహాయం

విదేశీయ సహాయం ఒక సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య దేశం కోరవచ్చునా అన్న ప్రశ్న ఉదయించగా, రాజకీయ సంబంధం లేకుండా, అంతర్జాతీయ రాజకీయ రంగంలో దేశపు కీర్తిప్రతిష్ఠలకు భంగం వాటిల్లకుండా ఉంటేనే, విదేశీ సహాయం అభిలషణీయమైనదే అని చెప్పబడింది నిజానికి నేడు అభివృద్ధిచెందుతున్న అనేక దేశాలు పూర్వం ఎప్పుడో ఒకప్పుడు విదేశీ సహాయం పొందినవే! ఫ్రాన్సునుండి జర్మనీకి, ఇంగ్లండునుండి అమెరికాకు ధనం ఋణరూపంలో ప్రవహించిన కాలం ఉంది ఋణాన్ని స్వీకరించినంత మాత్రాన ఒక దేశం బానిసలదేశం అవదు

ఈ రంగంలో అగ్రరాజ్యాలకి అమిత ప్రోత్సాహం కలుగుతోంది భారతదేశానికి క్లిష్టపరిస్థితిలో సహాయము చేసిన దేశాలు—అమెరికా, ఇంగ్లండు, ఆస్ట్రేలియా, పశ్చిమజర్మనీ, సోవియట్ రష్యా, జపాన్—మున్నగునవి ఎన్నో ఉన్నాయి వీనిలో ముఖ్యమైనవి అమెరికా బ్రిటన్‌లు అమెరికా ఇంగ్లండు దేశాలు భారతదేశానికి కేవలం భ్రాతృభావంతో కాక ఒకవిధమైన భయంతో ఇస్తున్నాయి.

1958 జూలై 28 వ తేదీన బ్రిటిషు పార్లమెంటులో శ్రీ జేమ్స్ కాలింఘన్ ఈ ఉద్దేశాన్నే దక్షిణాగా విశదీకరించారు "ఆగ్నేయాసియాలో చైనా ప్రభావానికి లోనుగాని కమ్యూనిస్టు వ్యతిరేక పక్షానికి భారతదేశం ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. మనం హిందూ దేశానికి సంపూర్ణంగా ఆర్థిక సహాయ సహకారముల నొసగకపోతే, శ్రీ నెహ్రూ కాలంలో కాకపోయినా, ఆయన అనంతరమైనా, భారతదేశమంతా సామ్యవాద సిద్ధాంత ప్రభావానికి లోనైపోతుంది" ఆసియాలో భారతదేశం సామ్యవాదమతం స్వీకరించినట్లయితే అది అమెరికా బ్రిటన్లకు గొడ్డలిపెట్టవుతుంది. కాబట్టి మన మీద అమెరికా బ్రిటన్లకు ప్రేమాదరాలు లేక పోయినా, భయంకొద్దీ అయినా మన పంచవర్ష ప్రణాళికా విజయానికి చేయూతనొసగక తప్పదు

ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక ప్రారంభంనుండి అనేక విదేశాలు, ముఖ్యంగా అమెరికా బ్రిటను, అనేక విదేశీ సంస్థలు మనకు సహాయం చేస్తూనే ఉన్నాయి. ద్వితీయ పంచవర్ష ప్రణాళిక మొదటి అర్ధసంవత్సరంలో యీ క్రిందివిధంగా సహాయం లభించింది భారతదేశానికి, అమెరికా సహాయ కార్యక్రమం క్రింద రూ 809 లక్షలు, ఉచితంగానూ, రూ 2268 లక్షలు ఋణరూపంగాను భారతదేశం సహాయ్యం పొందింది పబ్లిక్ లా 480 (Public law 480) క్రింద రూ 8,571 లక్షలు ఉచితంగాను, రూ 11,148 లక్షలు ఋణరూపంగాను అమెరికానుండి మనదేశానికి లభించాయి. అదేకాలంలో ఆస్ట్రేలియానుండి రూ 4 లక్షలు, కెనడానుండి రూ 8 57 లక్షలు, న్యూజిలాండునుండి రూ 101 లక్షలు, నార్వే నుండి రూ 100 లక్షలు భారతదేశానికి ఉచితంగా లభించాయి బ్రిటన్ రు 20 కోట్లను ఋణంగా ఇచ్చింది రష్యా రూ 75 లక్షలను ఉచితంగాను, రూ 12,800 00,000 ను ఋణంగా ఇచ్చింది. ఫోర్డు ఫౌండేషన్ ఉచితంగా రు 14,00000 ఒసగింది ప్రపంచ బ్యాంకు రూ 4657 లక్షలను, బ్రిటిషు బ్యాంకులు రూ 15,00,000,00 లను, అమెరికా పరపతి బ్యాంకు రూ 5,88,000,00 లను ఋణరూపంగా భారతదేశానికి ఒసగాయి ఇవికాక కొలంబో ప్రణాళిక (Colombo plan) వలన, ఐక్యరాజ్యసమితి సహాయం వలన భారతదేశం అమిత సాంకేతిక సహాయాన్ని పొందింది

1958 జూలై 12-వ తేదీన అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రాల ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు (United states Exports Imports Bank) ఒక సంవత్సరానికి సరిపోయేటట్లుగా భారతదేశానికి 150 మిలియన్ల డాలరు ఋణరూపంగా ఒసగింది ఈ ద్రవ్యాన్ని భారతదేశం నీటిపారుదల పునఃస్వాధీన పథకాలకు, శక్తి పథకాలకు, గనులకు, రవాణా సౌకర్యాలకు, పరిశ్రమలకు వినియోగింపదలచింది ఈ ఋణాన్ని భారతదేశం 5¾% వడ్డీతో పదిహేను సంవత్సరాలలో తీర్చాలి ఇదికాక ఇదేబ్యాంకు అభివృద్ధి ఋణ కార్యక్రమం క్రింద 75 మిలియన్ల డాలర్లనొసగింది

విదేశద్రవ్యమారకరంగంలో విషమస్థితి

పబ్లిక్ లా - 480 (Public law 480) క్రింద అమెరికా ప్రభుత్వం పూర్వ సహాయం కాక అదనంగా 7 లక్షల టన్నుల ఆహారధాన్యాల కొనుగోలుకు సమ్మతించింది దీనిలో 5 లక్షల టన్నుల గోధుమ, 2 లక్షల ఇతరధాన్యాలు ఇవికాక ఇటీవల ప్రపంచ బ్యాంకు 868 మిలియన్ల డాలరు భారతదేశం రైలుమార్గాల అభివృద్ధికి ఒసగింది యూనియన్ ఆర్థిక శాఖామంత్రి శ్రీ మొరార్జీ దేశాయ్ అమెరికాయాత్ర చాలవరకు ఫలోన్ముఖమైనదనే చెప్పాలి అమెరికా వారు మనమీద గౌరవం చేసినా, మనం కమ్యూనిస్టుల మాటను కే భంగం కోద్దీ అయినా, మనకు సహాయం చేయడానికి ముందంజవేస్తున్నారు. పబ్లిక్ లా 480 క్రింద 200 మిలియన్ డాలర్ల సహాయం, అభివృద్ధి ఋణ కార్యక్రమం క్రింద వందమిలియన్ డాలర్ల సహాయం లభ్యమైనాక, మనం 1951 లో పుచ్చుకున్న గోధుమ ఋణాన్ని (Wheat loan) తో మిత్ర సంవత్సరాలపాటు వాయిదా వేశారు భారతదేశానికి సహాయం చేయడంలో ప్రపంచ బ్యాంకు చూపుతున్న ఉత్సాహం ప్రశంసనీయమైనది. ఇది భారతదేశం రైల్వే అభివృద్ధికి 85 మిలియన్ డాలర్లను ఋణపూర్వకంగా ఇచ్చినమీదట వాషింగ్టన్లో అమెరికా, ఇంగ్లండు, పశ్చిమ జర్మనీ, కెనడా, జపాన్ దేశాల ప్రతినిధులను సమావేశపరచి భారతీయులకు చేయూత నొసగవలసిన అవసరాన్ని ప్రబోధిస్తోంది గత మే, జూన్ మాసాలలో మనదేశపు ఆర్థికవ్యవస్థను పరిశీలించడానికి పర్యటించిన ప్రపంచ బ్యాంకు సభ్యులు తయారుచేసిన నివేదికలో భారత దేశపు ఆర్థిక పరిస్థితిని ప్రశంసించి, ఈ దేశంలో విదేశీయులు పెట్టుబడి పెట్టడానికి ఏమీ సంకోచింపనక్కరలేదని అభిప్రాయమిచ్చారు

ఈవిధంగా నేడు అంతర్జాతీయ ఆర్థికరంగంలో భారతదేశపు పరపతి పడిపోలేదు విదేశీ సహాయం, దిగుమతుల తగ్గింపు, ఎగుమతుల హెచ్చింపు విషయాలలో భారతదేశం క్రమంగా విజయాన్ని పొందుతోంది మనపట్లున్న విదేశాలు ముఖ్యంగా అమెరికా బ్రిటన్లు భారతీయులకు సహాయం చేయడానికి ఉత్సుకతను చూపడం హర్షదాయకం కాబట్టి ఈ పంచవర్ష ప్రణాళికయందు విదేశీ మారకపు ద్రవ్య సమస్యను భారతదేశం పరిష్కరించగలదని ఆశించవచ్చును

మొగలిపువ్వు

శ్రీ ఆర్. యస్. సుదర్శనం

శ్రీనివాసరావు క్యాంపునుండి తిరిగివచ్చి ఆయాసంగా కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. అతనితో తిరిగివచ్చిన హోల్డాలు, బెడ్డింగుపంచీ, గొడుగు ఎదురుగా కనిపిస్తున్నాయి. కుప్పగా ఒకదానిమీదొకటి గిరవాటుపెట్టి వెళ్ళిపోయాడు కూలివాడు. చేయిస్తే ఇక్కడవిడిచిగాడు వాడు ఎక్కువ విశ్వాసానికి అర్థ్యంతరం లేదు, కాని తిండిగింజ అంతకుమించి "ఏమిర లేకపోయింది!"

"ఎంతండీ, వచ్చినప్పుడూ లేకుండా వచ్చి కూర్చున్నారే! ఇందాకటినుంచీ మీకోసమే చూస్తున్నా. ఇవాళ్ళ బస్సు లేటయిందేమిటే?" అంటూ శ్రీమతి ప్రవేశించింది. "ఇదుగో, ఇంట్లో బియ్యం నిండుకున్నాయి, అదివరకొకసారి పర్వాలేదు ఆలస్యమైనా. మీరు కొంచెం బజారు వెళ్లొస్తే అంతలో వన్నానికీ వేన్నీళ్ళుకూడా రెడీ అవుతాయి."

"సెబ్బా, పంచీ తీసుకురా" అన్నాడు శ్రీనివాసరావు.

"సెబ్బు! అదేకో మీదగ్గరే వుండాలి! అదుగో పంచీ, మీరు క్యాంపుకు తీసుకెళ్లినవా కొన్నే కాళీచేసి పట్టుకెళ్లండి. ఆ రెండోదికొన్నా ఎక్కువ కలిసి కొంటాయి."

"వాడుకర డబ్బులేక ఎట్లాగమరి?"

"ఎట్లాగ! అని కూచుంటే ఎలాగండీ? విచిత్రంగావుంది. క్యాంపునుంచి వస్తున్నారుగదా తెస్తారనుకున్నాను."

ఎదురుగావున్న హోల్డాలు, పంచీ, గొడుగూ వైపు నిశ్చలంగా దృష్టినిలిపి శ్రీనివాసరావు చిన్నగా నవ్వాడు.

"మంచిదానివే! ప్రక్కవాటాలో వాళ్ళని అడుగుదువు."

"వాళ్ళకిప్పటికే రెండుసార్లడిగాం. ఇవ్వాళ మళ్ళీ. ఇహ ఎలా? డబ్బు అడిగినప్పుడల్లా చిరాకు పడుతుంటుంది, పాపం! మీరే ఏదో ప్రయత్నించండి."

శ్రీనివాసరావు కదల్లేక, గుమ్మంవిడిచి సామాను వైపు పరిశీలనగా చూస్తూ, పరధ్యానంగా కూర్చున్నాడు.

కొన్ని క్షణాలు నిరీక్షించిన శ్రీమతి—"ఎవరో స్నేహితుల్ని అడగండి! అలా కూచుంటారేమిటే? ఏమీ పట్టనట్టూ! పెద్దవేదాంతిలా పలక్కుండా, ఉలుకూ పలుకూ లేకుండా కూర్చుంటే అలగాటు చేస్తున్నారేమి చెప్మా! పత్నీదో సాధిస్తున్నట్లు! వేగిరం కదలండి మరి. లేకపోతే యీపూట పస్తే!" అన్నది.

శ్రీనివాసరావు లేని నవ్వు నవ్వుతూ "అది కాదు రాధా, ఒక్కపూట అన్నం లేకపోతే ప్రపంచం తల్లక్రిందవుతుందంటావా?"

"ఏంమాటలండీ! రోజంతా ఉపవాసం పిల్లలు పస్తుంటారంటే మీకేం చీమకుట్టినట్లయినా లేదన్నమాట! అయినా వాళ్లి జరిగేవ వేమిటో చూడకుండా ప్రపంచాన్ని గురించి వైరాగ్యం మాట్లాడుతూ కూచుంటారేమిటండీ?"

"నువ్వు అరవకోయ్ ఇదుగో, ఏంలేదులే! వస్తున్నా! అంతే, నేను నేనే మరేమీ విపరీతం కాదు! ఈపూట అన్నం మానేసి రాత్రికి వండుకుంటే యింటిలో జరిగే ప్రమాదం ఏమిటి, అని అనుమానం!"

"ఏం ప్రశ్నలండీ! అసలు పస్తుండాల్సిన కర్మమేం కాలింది? అంత దరిద్రం మనకేమొచ్చింది? ఇబ్బందులు ఎవరికైనా వస్తాయి కాని, ఎలాంటి ఇబ్బందులు వచ్చినా పస్తుపడుకునేంత దరిద్రం మన కెన్నడూ రాదు. ఎలాంటివాళ్లు పస్తుపడుకున్నా! ఊరికే కబుర్లు చెప్పక వెళ్లిరండి పుణ్యముంటుంది."

శ్రీనివాసరావు బజారుకెళ్ళాడు గానీ, సంచీ పుష్కలంగాని రాగంతో వాదించి ప్రయోజనం లేదు... అసలు ఎవరికిమాత్రం యీ విషయంలో ఈనాడు ఏకీ భవిస్తారు? విజంగానే, ఒక్కపూట పస్తుంటే ఏం పుట్టిమునుగుతుందో! బాగా ఆకలివేసి రెండో పూట అన్నం రుచిస్తుంది, అంతేగా! కానీ, ఒక్క పూట పస్తుండిపోతే ఏదో అవమానం, ఎంతో మోస రాంభీరంగా దిగజారిపోయినట్లు "అయ్యో! తిండానికి లేక పస్తున్నాం!!" ఆ మాటలో ఏదో పెద్ద దిగులు! "పిల్లలు కడుపులు పట్టుకుపోయి ఆలమటిస్తుంటే కళ్ళల్లో మాగాం తల్లీ దండ్రీ యిద్దరూ బ్రతికి వుండీ!" అని ఏడుపు, తిట్టుకోటం, ఏదో మహా ఘోరం జరిగిపోయినట్లే బాధపడటం ఇక తిర్యాత, తిర్యాత—"ఫలానా వాళ్ళిళ్ళ, బియ్యం లేక, అని తెచ్చుకోటానికి చిల్లిగవ్వ లేక, పస్తుపడివున్నాం" అంటూ జీవితచరిత్రలో ప్రధానఘట్టం కింద చిత్రించుకోటం

ఈ గోలంతా ఒక్కపూట తిండివి గురించి!! కో-ఆపరేటివ్ జూనియర్ ఇన్స్పెక్టరుగా చేస్తున్న మానవుకి జీవితంలో యిలాంటివే మైలురాళ్ళు!

శ్రీనివాసరావు హెడ్ క్లార్కు రామనాథం గారి దగ్గరకువెళ్దాం అనుకుంటూండగానే పిలిచాడు కృష్ణమూర్తి — 'ఏం, శ్రీనివాసులూ! మొగిలిపాలెం నించి ఎప్పుడొచ్చావ్ ఈ బస్సులోనా? మొగలి రేకులు తెచ్చావా? మా పెద్దమ్మాయి వరదా పడుతూందోయ్! 'ఇవ్వాళ మామయ్య క్యాంపునుంచి వస్తాడు, తెస్తాడు లేవే' అన్నాను"

కూరల సంచీ సైకిలుకు తగిలించుకొని, మొహం మీద జలపాతంలా ప్రవహిస్తున్న చెమట తుడుచుకొంటూ, మాపెదాల మొగలిపూల కోసం లేని బాంధవ్యాన్ని నొక్కిచెప్పుతూ, నవ్వుతూ, అలాగా నిల్చున్నాడు కృష్ణమూర్తి

"నా దగ్గర డబ్బులేదు, తీసుకురాలేకపోయా! ముందే చెప్పరాదూ!"

కృష్ణమూర్తి ముందే చెప్పేడు, చెప్పి లేే డబ్బు ఇచ్చుకోవాల్సి వస్తుందేమోనని!

"కరణానికి చెప్పలేకపోయావ్? బంట్రోతు గాళ్ళని పురమాయించేవాడు"

"వాటివిషయం అనుకోలేదు ఇంటరెస్టు లేదు. సరే, బ్రదర్! ఒక అయిదు రూపాయలు కావాలి అర్జంటుగా బియ్యం తీసుకెళ్ళాలి యింటికి"

కృష్ణమూర్తి ముఖంలో నవ్వు మాయమైంది "సారీ బ్రదర్! ఇవ్వాళ ఇరవైయ్యాడో తారీఖు అని మరిచిపోయావు కాబోలు! మనం అంతా ఒక బోటులోనే ప్రయాణం!" అంటూ సైకిలెక్కి రివ్వున మాయమయ్యాడు

శ్రీనివాసరావు రామనాథంగారి యిల్లు చేరుకునే అప్పటికి ఆయన భోజనానికి కూర్చున్నాడని తెలిసింది వరండాలో నిల్చున్నాడు శ్రీనివాసరావు చెమట పోస్తూ చాలచికాగ్గా వుంది బస్సులో రద్దీ ఇద్దరు లావుపాటి మనుష్యులమధ్య బస్సు కుదుపులకు బాగా నలిగిపోయాడు తలనిండా, ఒంటినిండా దుమ్ము చెమటతో కలిసిపోయి ముద్దముద్దగా తుడుచుకోటానికి ప్రయత్నించినకొద్దీ, అసహ్యంగా వుంటోంది బస్సు దిగి వెళ్ళగానే స్నానం చేసి, మంచంమీద వాలుదామనుకొన్నాడు ప్రయాణంలో వున్నంత సేపూ కాని ఆ యోగం పట్టలేదు మెల్లగా లేచి నెత్తికెక్కువున్న మాధ్యాహ్న రామనాథంగారి వరాండాలో విజృంభిస్తూ, దేహాన్ని బట్టల్ని చివరికి ఆ మనిషినే దుర్భరం చేస్తున్నాడు

అసహ్యించుకునే కొన్నిపటిలో దిని ప్రతి పుట్టుకు రావటం గమనించాడు శ్రీనివాసరావు. అప్రయత్నంగా ఎండిపోయిన పెదవులు నాలుకతో తడుపుకొంటూ ఎదురుగుండావున్న యింటి కిటికీవైపు చూశాడు కిటికీ తలుపు ఓరచేసుకుని రెండుకళ్ళు తనవైపు కేంద్రీకృతమై వుండటం తెలిసింది—ముఖం మీద చెమట తుడుచుకొని, జుట్టు కాస్త సవరించుకొని ఠీవిగా నిల్చుంటానటించి, చెయ్యి జేబురుమాలు కోసం పంట్లాం జేబులోకి వెళ్ళింది తీటాలుగ కాని మళ్ళీ అక్కడే జేబులోనే ఆగిపోయింది నిర్లిప్తంగా శ్రీనివాసరావు తన దృష్టి రోడ్డువైపు మళ్ళించాడు ' పక్కలు రెండు పావురాలు గూర్చుకుంటూ నలుగాగారంగా తిరుగుతున్నాయి!

శ్రీనివాసరావుకు పెద్ద విసుగు పుట్టుకొచ్చి అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోదామనుకున్నాడు ఏం, కట్టిచేతుల్తో యింటికి వెళ్తేనేం? రాగ మొత్తుకోవటం, పిల్లల గోల అంతేకన్న ప్రమాదం ఏమీ జరగబోదు కదా! వరండా మెట్టొకటి దిగబోయాడు వెళ్ళిపోవాలని శ్రీనివాసరావు. కాని, రామనాథంగారు తలుపు తెరిచి లోపలికి రమ్మని పిలిచారు . సరే, తప్పదు!

"ఏమిటోయ్, ఈమధ్య కనిపించనే లేదు! మీ నాన్నగారు కులాసాయేనా? ఇప్పుడాయన మీ అన్నయ్యదగ్గర కదూ ఉంటోంది? వెళ్లారా?"

శ్రీనివాసరావు చెవులు మూసుకోలేదుగాని, వినటం మాత్రం మానివేశాడు "పాపం కదూ!" అని ఆగారు రామనాథంగారు

"అవును" అని అంగీకరించాడు ఏమిటో తెలియకుండానే

"ఎలుకలు పిల్లలోయ్ అకస్మాత్తుగా ఆమె పోయిందా, యిహ ఆ సంసారం గతేం కావాలి, ఆలోచించు! ఏమిటో యీ కష్టాలు!"

"అవును పాపం" అన్నాడు ఆయన్ని ప్రతిధ్వనిస్తూ

"ఈ వార్త విన్నప్పట్నుంచీ మా యింటిల్లిపాదీ విచారంలో మునిగి పోయామనుకో!" ప్రేమ మని ప్రేమ్యాసు రామనాథంగారు ప్రేమపు అపకోవటం భాగ్యం కాదు దానికి ఎందర్ని కుర్ది తెలీగు రామనాథంగారు అన్నాన హితను పరిచేసుకుంటూ అగిన అవకాశం పోగొట్టుకూడదని శ్రీనివాసరావు సాంత్వనవయానికి వచ్చేశాడు వెంటనే

"ఏమండీ. నాకో పది రూపాయలు అర్జంటుగా కావాల్సి వొచ్చాను గంట క్రితం క్యాంపు నుంచి వచ్చాను, యింటో బియ్యం నిండుకున్నాయి, చేతిలో కానీ లేదు!"

"అ(పది రూపాయలు జేబులో నాదగ్గర మాత్రం ఎక్కడుంటాయోయ్' మా ఆవిణ్ని అడుగుతానుండు

లోపలికివెళ్లి అయిదురూపాయలు తెచ్చి యిచ్చారు

"చాలా థాంక్స్ సార్ జీతం రాగానే యిస్తాను సెలవు."

* * *

స్నానంచేసి, భోజనం చెయ్యగానే కునుకు పట్టింది శ్రీనివాసరావుకు 'క్యాక'మనిఉయ్యాలలో చంటిది ఏడవటంతో మెలకువ వచ్చింది. "అబ్బ, పాడు గోల! రాధా రాధా" కేక వెయ్యాలన్న మాటాలు ఉద్రేకం వచ్చికూడా, అంచుదాటని పాలపొంగులా చల్లారిపోయింది కేక వెయ్యకుండా అలానే చూస్తున్నాడు రాధ వచ్చి పిల్లను తీసుకు వెళ్లింది రెండో వాకు—ఏన్నాం వయసు—మాత్రంపోసి ఆ కుసుం రెండు చేతుల్తో కొట్టుతూ ఆనందిస్తున్నాడు. శ్రీనివాసరావు గోడవైపు తిరిగి పడుకున్నాడు గోడ మీద కాగులు అందులో రెండు చారలు—వల్లి రక్తం కాలువ "అదుగో వల్లి! పాకోంది పెళ్ళిపోతోంది చంపాలి! ఎడమ చేతి బొటనవ్రేలితో . లోపలి ప్రేరణకు చెయ్యి మాత్రం కదల్లేదు శ్రీనివాసరావు చూస్తూ ఉండిపోయాడు "వల్లి పళిపోయింది! ఇహా కన పడదు!" పానీ ఏం మునిగిపోయినట్టు?

"ఏమండీ కాఫీ లేచి మొహం కడుక్కోండి!"

కాఫీ త్రాగి మళ్ళీ మంచంమీద కూర్చుంటే రాధ చంటిదాన్ని తెచ్చి ఒళ్లో పెట్టింది "ఇవాళ టీకి యింటో నే వుంటారు కదూ!"

"లేదు అలా వెళ్లి రావాలి"

రాధ అన్నందుకు బయలుదేరాడు ఎక్కడికి?

యాంత్రికంగా కాళ్ళీడ్చుకుంటూ చెరువుకేసి నడుస్తున్నాడు రైలు గేటు దగ్గరకు వచ్చేప్పటికి రైలువచ్చేసింది గేటు మూశారు నిలబడ్డాడు రైలుపెట్టెలోంచి వింతగా మనుష్యులు తనవంకే చూస్తున్నారు! వేగంగా పెట్టెలు ఒకదాని తర్వాత ఒకటి మనుషుల్తో వెళ్ళిపోతున్నాయి, టకా—టక్ టకా—టక్ శబ్దం చేసుకుంటూ

గేటు తెరిచారు టకా—టక్, టకా—టక్ చెవులో మోగుతూనే వుంది తలుపులు మూసుకుని కిటికీ సందుల్లోంచి తొంగి చూస్తూ కూచుంటారు ఎలుకలా బొరియలో పందికొక్కులా టకా—టక్, టకా—టక్ వెళ్ళే రైలుపెట్టెలో పాడు మనుషులు' ఆ రైలు కోసం తపెంగుకు ఆగాడుకి ఆగకపోతే తన దేహం రైలు క్రింద పడుతుంది అప్పుడు తిప్పకుండా రైలు ఆగిపోతుంది! పొలాల్లోని ఎలుకలు, బొరియలోని పందికొక్కులూ, బిలబిలా వచ్చి గుంపుగాచేరి, గలగలా శబ్దం చేస్తాయి

శ్రీనివాసరావు చెరువుగట్టుమీదకూర్చుని నీళ్ళవైపు చూశాడు తనకు నీటి ప్రమాదం లేకుండా చెరువులకి చిన్నప్పుడు తండ్రి పట్టుపట్టి ఈత నేర్పించాడు. ఎంత జాగ్రత్త!.. ప్రాణాలు ఎక్కడ

తప్పించుకొని పారిపోతారేమోనని భయం. ప్రతిదీ యిలాగే తండ్రి చెప్పినవన్నీ ఊ, ఛ, తప్పకుండా ఆచరించాడు. ఇంకా ఆచరిస్తున్నాడు. ఫలానా వాళ్లతో స్నేహం వద్దంటే మానుకున్నాడు, ఫలానా పుస్తకాలు మంచివి, చదవమంటే చదివాడు, గొప్పగుండా పరీక్షలు పాసవమంటే, అయ్యాడు, బి ఏ లో క్లాసు రావాలంటే, క్లాసు తెచ్చుకున్నాడు. ఫలానా అమ్మాయిని చేసుకో చాలమంచి సంబంధం. అంటే చేసుకున్నాడు, పిల్లల్ని కన్నాడు తండ్రీ, పెద్దలూ, మిగతా వాళ్ళూ, అందరూ ఏది మంచిది అంటారో అంతా అలానే చేశాడు యీ కో-ఆపరేటివ్ ఇన్‌స్పెక్టరు గిరీ—సర్కారు ఉద్యోగం—అలవ్యం చెయ్యడు, వంటకి ప్రవేశించు, మంచిది అంటే డిగ్రీ పుచ్చుకున్న ఏడాదే అందరి సమ్మతి ప్రకారం ప్రవేశించాడు పైఅధికారులు చెప్పింది చేస్తున్నాడు, ఎప్పుడూ తిరగబడలేదు పని చెయ్యకుండా తప్పించుకోలేదు అబద్ధాలు చెప్పలేదు, లంచాలు తీసుకోలేదు. ఇక తను చెయ్యవలసిందేమిటో ఎవరూ చెప్పలేదు ఇప్పుడు చెప్పటంలేదు రాను మాత్రం దినకార్యక్రమం జరుగుతూ వుంటుంది "ఏమండీ, మొహం కడుక్కోండి కాఫీ తాగండి స్నానం చెయ్యండి భోజనం చెయ్యండి బజారుకువెళ్ళండి ఇక పడుకోండి దీపం ఆర్పేస్తాను" ఇది జీవితం అంటే!

మరి దీన్లో ఏమి విశేషముందనీ కాకపోతే, తనలాంటి వాళ్ళు యీ జీవితంనుంచి ఏం విశేషాన్ని ఎల్లా సృష్టించగలరని ఊరికే మథ్య పెట్టటం చిన్నప్పట్నుంచీ! "ఇదుగో అబద్ధం చెప్పబోకు అందరికీ మంచిగా వుండు తల్లిదండ్రుల్ని గౌరవించు అనకుండ, విధేయత నేర్వాలో" గౌతమ బుద్ధుని లా కావచ్చునా అతి [illegible] నీతి, నీతి మరి యీ నీతిక, ఆదర్శాలకి బద్ధుడైన తనజీవితం యిల్లా రైలు పెట్టెలా, బరువు కుండలా తయారవటం ఎందుచేత? తను యింకేం చెయ్యాలి? చెయ్యాల్సిందేమీ లేనప్పుడు జీవితంనుంచి నిష్క్రమిస్తే ఏమికాదంటే పూర్వమేదో ధర్మం వుండేది యిప్పుడా ధర్మమేమీ లేదు తనకు నీటిబుల్లి చావుపోదు రైలు క్రింద పడుకుంటే గమ్మత్తుగా వుంటుంది జీవితానికి అటు వేపు ఏముందో చూడవచ్చు

శ్రీనివాసరావు తిరిగి వస్తాంటే గోపాలం కనిపించాడు గోపాలం హైస్కూల్లో టీచరు.. "శీనయ్య వహారా, ఇన్‌స్పెక్టరుగారూ!" అర్థం లేని వ్యంగ్య ధోరణి!

"వచ్చు లేదోయ్"

"నేను తీసుకువెళ్తాను రావయ్యా చాలా బాగుందంటున్నారు!" చెయ్యి పుచ్చుకుని లాక్కెళ్లాడు గోపాలం. పంట్రెండణాల టిక్కెట్టు కొన్నాడు.

జానపదచిత్రం అరగంట తర్వాత మొదలు బుద్ధి నచ్చలేదు శ్రీనివాసరావుకు "గోపాలం! నిద మాతో యింటికెళ్తు వుటంలేక నేను వెళ్తానోయ్!"

"అదేమిటి! ఎందుకని? తలనొప్పా?"

"లేదు ఊరికినే"

"ఏమిటోయ్ కారణమేమీ లేకుండానే! ఇదుగో యిహ హీరోయిన్ డాన్సు వుంటుంది కాస్తవుండు, ఎంజాయ్ చేస్తావు ఇంటరెస్టు దానంతకదే పుడ్తుంది" ఆ ఎంజాయ్‌మెంటు తనతో పంచుకుంటేగాని తృప్తిలేనట్టు ప్రాధేయపడ్డాడు గోపాలం

హీరోయిన్ డాన్సు ప్రారంభమైంది సగం తర్వాత మళ్లీ శ్రీనివాసరావు అన్నాడు. "వెళ్తానోయ్"

"పంట్రెండణాలు పెట్టావుగా బాబూ, సగం విలువైనా వసూలు, ఇంటర్వల్ దాకా వుండవోయ్!"

నిజమే డబ్బు దండగపోతాం దేనికి? ఇచ్చిన డబ్బుకోసమైనా చివరిదాకా కూచోవలసింది.. అదే అందరూ చేసేపని లేకపోతే, తిరిగి రాకుండా, డబ్బు నిర్లక్ష్యం చెయ్యటానికి! గోపాలం కవలి పెద్దడు డబ్బు వృథా కానివ్వడు తగిన కారణం లేకుండా వెళ్లటానికి వీల్లేదు

"గోపాలం! మా దంటిదానికి వంట్లో నిద్దగా వుండని చెప్పింది మా ఆవిడ నా కోసం కనిపెట్టుకుని వుంటారేమో యింటికెళ్లాలి" అబద్ధం చెప్పాడు.

"నిజంగా నేనా? యీ సంగతి ముందే ఎందుకు చెప్పలేదోయ్? పిల్లల ప్రాక్టీషనర్‌కి ఉత్తి పుణ్యానికి చూపించాను మంచివాడిలే!" విసుక్కున్నాడు

"మరి నువు వెళ్ళు"

శ్రీనివాసరావు యిల్లు చేరేటప్పటికి పెద్దవాడికి అన్నం పెడుతూవుంది శ్రీమతి మిగతా యిద్దరూ నిద్దరోతూను కంచుగా చిలక్కొయ్యకి వేసి, చాప తీసుకొని డాబామీదికి వెళ్లాడు శ్రీనివాసరావు.

చాపమీద పిల్లిలా పడుకున్న తర్వాత నక్షత్రాలకేసి చూస్తూ ప్రశ్నించుకున్నాడు—"రైలు పట్టాలమీద పడుకునేదెప్పుడు?" "ఎప్పుడో ఒకసారి, వినవది! దానికి కొంత ప్రయత్నం కావలి!" అని జవాబు వచ్చింది

శ్రీమతి మెల్లిక్కి వచ్చింది దగ్గరగ వచ్చి "ఏమండీ, పడుకోవమంగారా?" అన్నది మొగలిపువ్వు పరిమళం తెర శ్రీనివాసరావును ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసింది.

"ఎక్కడివి మొగలిరేకులు?"

"పక్కింటావిడ ఇచ్చింది ఏం, వద్దిందవా, లేక యింకా ఆలస్యంవుందా? లేవండి! తర్వాత వచ్చి పడుకుందురుగాని!"

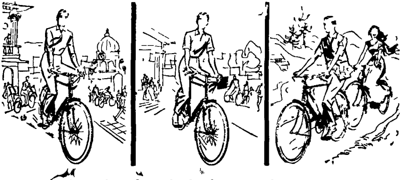
"ఊఁ కానీయ్," రాధ క్రిందికి వెళ్లిపోయింది

శ్రీనివాసరావుకు జ్ఞాపకం వచ్చింది నక్షత్రాలు, ఆకాశం, మొగలిరేకువాసనా, గాజుల గలగలా, చిక్కనిచీకటి, విద్యుత్ కాగిలి సుజాత, మొగల్లపాలెం వైస్త్రమణీస్కూలుటీచరు రైలు ప్రమాదంలో చనిపోయింది

ఆదర్శాలకి, నీతికి బద్ధుడుగా తిరుక్కుడున్నాడు?, రెండేళ్ల క్రితం సుజాతతో ప్రణయం అది అవినీతి, రాధకు అన్యాయం పెళ్లయిన తాతాకోవలసిన రహస్యం కప్పింపుకవెళ్లిన ఒక్కొక్కసారి ఒక సుమధురమైన అనుభవం సుజాత తనతోటి చేసుకుంది భయపడ్డాడు, బాధ పడ్డాడు కప్పింపుకుంచి తీసుకొచ్చిన ప్రతి పర్యాయం పశ్చాత్తాప పడ్డాడు కాని, సుజాతను చూసి గానే భయమూ బాధో, పశ్చాత్తాపమూ, పాపమూ, అన్నీ అంతర్ధానమయ్యేవి! ఎంత మంచిది సుజాత! ఆమె కోరిన ప్రతిఫలం ఏమీలేదు ఒక సారి, 'బాగుంటుంది'అనుకొని, పదిహేను రూపాయలు పెట్టి షిఫానుచీర కొనుక్కొని తీసుకువెళ్లితే ఏడ్చింది... తర్వాత చాల తిరుక్కుందా నే, సుజాత లేదు!

"ఏఁ వండోయ్, మిమ్మల్నే! ఎంతసే రాగమిటే?"

ప్రత్యక్షానుభవంగా ఉన్నప్పుడు భయమూ బాధా కలిగించినా దానిజ్ఞాపకాలంగానే ఆ రహస్యంలో మొగలిపువ్వు వాసన, నక్షత్రాలు, ఆకాశం ఆనందం వీటితో పాటు తినూ వుంటాడు!

ఛా యా సం వా ద ము

శ్రీ బొ డ్డు బా పి రా జు

వ రు డు

ఓయి, నా వెంట బడక నేంచేయుమోయి.
నీకు పుణ్యమ్ము నా తోడ రాకయున్న
ఒక్క నిమిషమ్ము నిలిచి నిట్టూర్పుకొనగ
విడువు మేకాంతముగ నన్ను, వేడుకొందు!

ఇన్నాళ్లున్ నను వెంటబెట్టుకొని యూరేగించితీవ్, నేడు నీ
వన్నన్ కత్తులమీది సామయిన, దేలా నన్ను వేధించుచున్
వెన్నాడంగ? చిరంతనంబయిన యానేస్తంబు పాటించి నీ
డొక్కన్నన్ దీపము పెట్టి నిన్ దలచి పేర్కొందున్ దయాసింధువున్

ఛా య

తల్లి యుదరమ్మునుండి భూతలముమీద
అడుగుమోపని మొదలు నీయడుగుజాడ
విడక కొలిచిన అగ్రజన్ముడను నేను
నేడు తెగతెంచినన్ ముడివీడి పోదు!

పసితనపుం దువాళముల, భవ్యకళా కమనీయ సాహితీ
వ్యసనములందు, జవ్వనపువాలు మెరుంగుల కోరమీనముల్
మినమినలాడునప్పు, డవినీత జరాపరిరంభ వేళలన్
విసుగక తోడునీడనయి నిన్ను భజించు ఫలంబు లిట్టివే?

వ రు డు

మానిని యన్న వెన్క ఒకమాటును మర్మము లేక యుండ, ద
వ్యాని మెకందలో పసిడిపాన్పుల నిద్దురవోని కోర్కులన్
తానయి తీర్చుకోవలయు దారులు గోప్యము, లెట్టిచాటు వి
య్యానకు తోటిపెండ్లికొడుకై చనుదెంతువు, దుర్భరమ్మురా!

అలసెన్ నా బ్రదుకెల్ల నీ తగులమాయానంబుగా,—కామినీ
లలితాశ్లేషసుఖానుభోగములు—మిత్రశ్రేణి సల్లాప వా
క్సులభావంద మధుక్షణమ్ములు—కృతిస్తోమాను సంధాన ని
స్తుల నిర్వేలసుధాముహూర్తములు నీతో దక్కలేవయ్యెలే!

కలదట తల్లికైన మరుగన్నది, రెండవ కంటి వానికిన్
తెలియగరాని, యాత్మగత దేవరహస్యము లెల్ల తీర్చుకో
వలె నిను చంకబెట్టుకొని, పాయని ఈ తగులం బశాంతికి
న్నిలవయి, పర్వపుంబడగ సీడల కాపురమట్లు వేచెడిన్.

వేపురిలోన 'యుంచి'దనిపించెదులే పయి తళ్కుపూత, నీ
జీవిత—'మూపసిండివగిపీ' తెరచాటున దాగియున్న దు
ర్భావభయానకమ్ము అసిపత్రవనమ్మను నీవెరింగి యు
న్నా'వని గుండెలో మసలు నాకు సుఖమ్ముగ నిద్రపట్టునా?

ఛాయ

నావలన కాదు భయమిది,
నీ వరిగెడు డొంకత్రోవ నిను వెరపించున్.
కేవల మనుచరుడను న
న్నీ విధమున దుయ్యబట్ట నేమగునయ్యా?

ఆపదలందు, సంపదలయందు, సుఖమ్ముల, రోగశయ్యలన్
ప్రాపులమండి పాలుగొను నాప్తుడ, ఆపయి నాలుబిడ్డలున్
తిపులు చెల్లుబెట్టకొని నిన్ను చితాగ్నుల కిచ్చునాడు నన్
జాపక చెల్మిమై విడువనొల్లని నాయెడనా కృతఘ్నతల్?

బ్రదుకు వైకుంఠపాళి నీపావు గెలిచి
నిచ్చెనల నెక్కి నందరు మెచ్చుకొంద్రు,
పాములకు జిక్కి దిగజారి పడెడు వేళ
నిన్ను కనిపెట్టుకొని యుండు నేనొకండ!

కులమర్యాదలు గాలికిన్ వదలి, పోకుల్ పెంచి, గొంతెమ్మ కో
ర్కులు పండించుకొనంగడంగి పెడదారుల్ త్రొక్క, వల్లించు నీ
తలకున్ మావక చేయుచేతలకు నీ దోబూచులన్ జూచియు
'న్వలదన్నా,' యని ఒక్కనాడయిన నేవారింపనే లేదుగా!

వేసిరి పేకమేడలకు వెల్లలు. లోకపుకంటిమూనలో
పోసివెలార్చు నీ సొగసుబొమ్మ, నసల్ సిసలైన మూర్తిని
త్రాసున తూచి వాటితలలన్ ధరకట్టుట ఎంత సేపు? నీ
వేసము లన్నియుం దెలిసి వెంబడి వచ్చెద మూగసాక్షినై.

ఛాయా సంవాదము

నరుడు

నిండిన వేయి లాభములు నీవలనన్ మరి—యుంచి చెడ్డలం
బొండనకుండజాడ? పని కోప యామగనిడింట నుండినట్
దండుననున్న నొక్కటె కదా? చనుమన్నను చూరుబట్టి వ్రే
లుండగ మేలనోయి, కలదో బలవంతపు బ్రాహ్మణార్థమున్!

ప్రతిపద భయావ్యదమ్ము జీవితపథమ్ము
దుస్సహము చేసితివి నీ తోడి పొత్తు
చాలు! వదలించి భవదీయ సాహచర్య
శృంఖలాబంధనము, దయచేయు మింక.

ఛాయ

అంభోధి నమృతంబు హాలహాలము భంగి
నీలోన కనరాక నెలవు కొనుచు
ప్రబలంబులై పరస్పరజిగీష నజస్ర
మలయుచు మంచి చెడ్డలును రెండు
దేవదానవుల రీతిని కలహింపగా
దివురు, వివేకాగ్ని నివురుగప్పె,
పెడదాగులకు పోయి పుడమి కన్నులు మూయు
తెరవులో బ్రదుకె దుర్భరముగాగ

నీవు నన్ను శంకించుచున్నావు గాక
హానిలేదోయి నావల్ల—వ్యాధి యొకటి
మందొకటి యైన నయమౌనె? ముందు నీవు
చక్కబడినంత అంతయు చక్కబడును!

జీతము బత్తె మివ్వని దినీ! కూలువేమిటి నాకు? ఇట్టి నం
గాతము తీర్చుకూర్చు మనకావిధి, నేనగవాడగాను, నీ
చేతల కీడుమేళ్లు జమచేయగవచ్చిన కర్మసాక్షి నో
యీ, తగవేల మేలితెరువెంచి చరించి సుఖించు మీపయిన్

సన్నిరిగి కన్ను తెరచిన
అన్నరునకు కాన్పితోవ నడుగుపడునె? నా
సన్నిధి సుస్థిరమ్ములకున్
పెన్నిధి యని తెలిసి బ్రతుకు వెలిగింపుమురా!

చంద్రశేఖరకవి ఆంధ్రామరుకము

శ్రీ వేదం వేంకటకృష్ణశర్మ

శృంగార భావానుభావ విలాసనిర్భరములీలా విధానముల నతివిస్తరముగ వెల్లడించు శతశ్లోకములకావ్య మీ 'అమరుకము'. ఏతత్కృతి కర్త్రాలాదికముల నిర్ణయింపఁజేసెడు సాధారము లొకింతలేని ఇంతదనుకఁ గాన్పింపవు పరికింపఁదగు లౌకికొందఱిది అమరుకుఁడను కవి విరచితమనుచున్నారు. మఱికొందఱు శ్రీ శంకరభగవత్పాద ప్రణీతమని మనువుచున్నారు. ఎవ్వరేమన్నను, వారి నిర్ణయములకు తగిన యూహాజన్యములు ప్రాఁకు బొంగరములేని యుట్టివారి వాదములు గాలిమేడల వలెనిలిచినవాదములు

శ్రీ శంకరభగవత్పాదుల కీకావ్యనిర్మాతృత్వ మంటఁగట్టువారికి జీవితవ్యాఖ్యాతముగు పుక్కిటి పురాణమొండు సాధారమయ్యెను. కాని, అదియొక కట్టుకథ విశ్వాస్యము గాదు. అయినను పాఠకుల పరిశీలనమున కది పనికివచ్చునని యీ క్రింద నుట్టంకింతును

ఆజన్మ బ్రహ్మచారులగు శ్రీ భగవత్పాదులు మాతృశాజ్ఞంగూడ నుల్లంఘించి, సన్న్యాసమును స్వీకరించి, సమస్త శాస్త్ర పారంగతుఁడయి, అద్వైత సిద్ధాంత ప్రతిపాదకమగు తమమతమును వ్యాపింపఁజేసి నట్లు వారి జీవితచరిత్రము వక్కాణించుచున్నది. ఇట్లు లన్నికళలయందును ప్రావీణ్యము గడించిన ఆ మహాత్మునకుఁ దెలియనిది శృంగార మొక్కటే. అంతమాత్రమున అతని యసమర్థతను గని శంకరభోయినను కామశాస్త్ర రహస్యము లాతనికిఁ దెలియవని కాదు. తెలిసియు నివృత్తియోజనములని యతఁడనుకొన్నది. ఆకథ నిట సూచించుట యుచితముగాదనుకొందు

అమరుకుఁడను భూపాలుఁడు మరణించెను. తత్పార్థివము చితిపైనుంచి దహన సంస్కార మొనర్పనుంచఁగా దనదేహము నుపసంహరించి కాని శంకరుఁడా కళేబరమున జొచ్చెను. కొంతకాల మాయన అంతఃపురాంగనలతోఁ గేళీవిలాసముల దేలాడుచు గాలముఁబుచ్చెను. రాణివాస స్త్రీజనము నృపాల శరీరగత ప్రాణి స్వభావమును, ప్రవర్తనమును, బాలకముగ నిశితముగ బరిశీలించి, యాతని తమ భర్తయైన నరేంద్రుఁడు కాఁడనియు, నాతఁ డెవ్వఁడో యొక మహాయోగిపుంగవుఁడు గావలెననియు, గాఢాంతరమున దవదేహమును దాఁచిపెట్టి, యీ దేహ ప్రవేశించెననియు, పరకాయ ప్రవేశాదికములు సామర్థ్యముగల కలవాడనియు నిశ్చయించిరి. వెంటనే, రాణులు మంత్రులను రావించి, విషయమంతయు వివరించి చెప్పి,— రాష్ట్రమున గాలించి, సంరక్షితములున్నచోఁ దెప్పించి, కాల్పించివేయుఁడని కట్టడ గావించిరి. గురాధిపు నాజ్ఞల నాచరించి యున్న శంకరుఁడది తెలిసి ఆ ట్ఛరీరము నుజ్జగించి— చితిపై దహింపఁబడియున్న తన మేని గంగు శివగ్రహీతుఁడై చొరఁబడెను.

'కథ'ను కాదు, ముంతకు చెవులు లేవని లోకోక్తి కాని, కథకు కాళ్లున్నవి లేనిచో నల్లెడ సంచరించు ప్రకృతి ఎక్కడిది? 'ముంతకు' చెవులు లేవనుటకూడ నట్టిదే. దానియంచులు చెవులుగాక మరేమి? అట్టిదే ఈ కథయును. శ్రీ శంకరుని పరకాయప్రవేశము!— అదియు గామకళాభ్యాసము!! కొండను త్రవ్వి ఎలుకను పట్టినట్లున్నది— ఈ కథా విషయము జీవితవ్యాసమును, ఆచార్య చరిత్రాంతర్గతమును, సర్వప్రమాణాయుక్తమును — ప్రసిద్ధి కెక్కిన యీ కథ అమరుక కావ్యసృష్టికి ఆధారము కాని అవారణవశ తప్పగు ఇటీగానలు చారిత్రక కాధారములతో నిర్ధారితములని వాదించుట కడుంగడు ప్రమాదము. కావున ఎంతమాత్రము విశ్వాస్యము కాగు.

ఇఁకఁ ప్రకృతము అమరుక కావ్యకర్త యెవ్వఁడయినను. ఇందలి విషయములు పరికింతము. అతఁడు అత్యంత ప్రౌఢకవితా ధురీణుఁడనియు, శృంగారకళా రహస్య పారీణుఁడనియుఁ జెప్పకమానదు ఇందలి యొక్కొక్క శ్లోక మొక్కొక్క మాణిక్యము, రసిక జనానంద సంధాయకమగు ఈ కావ్యములోని శ్లోకము లొక్కొక్కటిని [illegible]

వర్ధమానాచార్యులచే తెనుగు వ్యాఖ్యాలోకమునకు ప్రథమాము లుగ స్వీకరించెను. ఏతత్కారణమున ఈ కృతికర్త అంతటి మందరివారుచే సంపన్నులైనవి యాధీ యను చున్నది. అమరుకమునకు సుప్రసిద్ధులగు వివిధులు వ్యాఖ్యాతలు వ్యాఖ్యానములు రచియించిరి. వారు (1) అర్జునదేవ, (2) రుద్రదేవ (3) సూర్యదాస (4) (4) శేషరామకృష్ణ,(5) పెదకోమటి వేమారెడ్డి వీరిలో శేష రామకృష్ణపండితుడు, కొండవీటి సామ్రాజ్యము పరిపాలించిన పెదకోమటి వేమారెడ్డి కొండవీటి రాజ్యము పెదకోమటి వేమారెడ్డి కొండవీటిని క్రీ శ 1400—1420వరకు పరిపాలించెను. ఇతడు సంస్కృతగ్రంథములలో కవ్వి మునకు తిక్కన వ్యాఖ్యానములకంటె నీతని వ్యాఖ్యానమే సర్వోత్కృష్టమైనదనని విద్వచ్ఛేఖరుల యభిప్రాయము

అమరుకకావ్యమునకు తెలుగు రాంధ్రానువాదము లొక్కరివి — (1) తాళ్ళపాక పెంకటేశ్వర దీక్షితుల కుమారుడు తిరువేంగళప్ప (2) మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి, (3) శిష్టు సర్వశాస్త్రి, (4) వటిపల్లి నరసింహశాస్త్రి, (5) జయంతి రామయ్యపంతులు అందు ముఖ్యులు. ఈకృతిని వేమభూపాలుని వ్యాఖ్యానముతో ను, అర్జునవర నములతో ను శ్రీ దవిలువాడ సుందరరామశాస్త్రి మొదట ప్రచురించెను. పిదప శ్రీ వేదము వేంకట రాయశాస్త్రియు వ్యాఖ్యానప్రతిపదార్థములతో వెలిగించెను. అనువాదములలో శ్రీ తాళ్ళపాక తిరు వేంగళప్పదిపరసవాదంపు సంధాయకము శైలిలో రమణీయముగ జాలువారినది. ఇతడు దక్షిణ యాంధ్ర కర్తల ఎవరికివారే, యమువాటిక, యను ధోరణిలో దము భాషాంతరీకరణములు గొనసాగించిరి.

ప్రకృతము ఈ శేఖరకవి యమరుకానువాదము సందర్భమున మనకెరియుంపనువాదము బయటపడినది. ఇంతవఱకు లభ్యమైయున్న తెనుగుసేతలెల్ల నాంధ్ర దేశమున వెలసినవి కాగా, మహారాష్ట్ర దేశమునందెయుండి నవి ఇపుడు నాకు దొరికిన దొక 'చిన్న' బృహద్బృ త్తకాణ్డియుని యనువాదము. ఇతడు 'సాధు పల్లి చంద్రశేఖర' నామాంకితుడు. ఈ 'సాధు పల్లి' యను గ్రామము మైసూరు రాజ్యములోని దని తోచుచున్నది. ఇతని పూర్వులు దక్షిణదేశమునుండి మైసూరునకు వలసవచ్చిరట. గ్రంథసాధారణము లుకాబు పేరుమున్నది ఇక్కడి తన శాఖను గూర్చియు, దన్నుగూర్చియు, 'అమరుక' కావ్య రీతిగా భాగమున మిగుల గొప్పగా జుగ్గడించు కొన్నాడు క్రింది పద్యములను గమనింపుడు: 'వదను ద్రవిడుల ప్రశంస' —

మ. ఘనమియ్యూహంగ, తాళదేశభవు లాఫ్రల్,
మాకృణుదు ల్పదా
మృష్ట పూజారదనా ధురంధరులు, శ్రీ మీనాం
బికా భక్తు, లం
దుద్యత్ నానా విధ యజ్ఞ తోషితబుధాధీసుల్
జగత్సంపితుల్,
జనతా కామ్యులు, వేదశాస్త్ర కవితాలంకార
సాహిత్య, గా
రుడ సమ్మోహన మంత్ర తంత్ర నిపుణుల్
రుద్రాక్ష ధూపోజ్జ్వలుల్,
వనితీతుల్, ఘన యంత్రగాత్రములు, భాష
ణంబు నైసంగరం
గను లీలగా, విరచింతు, వాద్యసుఖ
సంగీతాది విద్యావిదుల్,
దురుకల్ చేయని పావ్యపాన
సమర్థల్, సర్వరాజప్రియుల్
శివగేహంప, సభాంసపాండితి
యాశోద్దంప ప్రచండుల్గదా,
వసముల్, వాద్యములు ?
బృహచ్చరణులు బల్వెన్నడల్ ద్రావిడుల్

'శ్రీ మీనాంబికా భక్తు' లనుటచే, విక్రం మధుర మండలమువారై యుండవలెను "బల్వెన్న డల్"—అనునది 'బృహచ్చరణు లను' గీర్వాణము నకు దెనుగేమో!

అభిజన ప్రశంస —

సీ శ్రీవైభవాప్తి, విరతిగేహపురవాసు
లెల్లవారలు సాధుపల్లి వారు,
చంద్రశేఖరో విశేషము చేత
ఎద్దివసి వల్లభారులు సాధుపల్లి వారు,
శ్రీత్రివిద్యా ప్రీతి త్రిక్కుల మహోన్నట జటా
వల్లివారలు సాధుపల్లి వారు,
విలసద్బృహద్వృష్టి విద్యాభ్యుదయా మకో
భిలువారలు సాధుపల్లి వారు,
పండితాగ్రేసరులు సాధుపల్లి వారు
వైద్యవిద్యాంబుధులు సాధుపలి వారు,
ఎల్లశాస్త్రజ్ఞ లిల సాధుపల్లి వారు
తెల్లములుగాదు మా సాధుపల్లి వారు

ఈపద్యము శ్రీ కంకంటి పాపరాజ కృతో త్తర రామాయణమందలి "అఖిల రాజాధిరాజాస్థాన జన హృద్య విద్యాలిహోరు లార్వేలవారు"—అను పద్యము నకు అనుకరణము.

ఆత్మ ప్రశంస — తన్నుఁ గూర్చి కవి యిట్లు తెలుపుకొన్నాఁడు.—

"ఇతి శ్రీమ త్త్రిపురసుందరీ కృపాపరీవాహ పారంపరీ సమాలబ్ధ సత్స్వర విచిత్ర కవిత్వ నిరంకుశ ప్రభాప్రభావ,— నిరంతర మదవాంతి కౌర్యగంధ సింధు,— కోటిపంచాననీజప ప్రవీణ, పానుపల్లి కుల్లి నివాసి — సకలబాలజనోల్లాస, — విద్యాజన విధేయ,— వెంకటరాయ కామధేను-తనూభవ-శృంగార జనకోత్సాహిని భాగవిన్యాస చాతురీధురీణ, వివిధకృతి ప్రసంగాన, శ్రీమన్మహీశూర మహారాజాస్థానలబ్ధ ప్రతిష్ఠా విద్వత్కృతమాన— బాలచంద్రశేఖరాభిధాన విద్వన్మణి ప్రణీతంబైన—'శృంగార లహరి' యను నాంధ్రానువాద కావ్యంబునఁ బ్రథమాశ్వాసము."

దీనింబట్టి యీకవి మైసూరు రాజ్య పాలకుల యాస్థానమున లబ్ధప్రతిష్ఠుఁడై సత్కారము లందినవాఁడని తెలియుచున్నది. కోవన మైసూరు రాష్ట్ర సరిహద్దులలో నాంధ్రదేశము ననుకొని యున్న 'పధుపల్లి' యను గ్రామమే యీతని యుద్భవస్థానమై యుండును. ఈ సౌందర్యలహరి 'అనర్ఘము'ను ఈతఁడు 'శృంగార లహరి' యనియుఁ జెప్పినాఁడు.

చంద్రశేఖర కవి 'అనర్ఘ' ఆంధ్రానువాదమే కాక మరికొన్ని, కృతులు గూడ రచించెను. గ్రంథము నందలి— ఈ క్రింది పద్యములవలనఁ దెలియుచున్నది —

సీ. లలిత గీర్వాణాంధ్రములఁ గూర్చి చెప్పితి
సత్ప్రభూ వాణీ పాండిత్యంబు,
సరస కర్ణాటభాషను సంతరించితి
నవ్య మమదర్శిత నాటకముగ,
ఘనవిని ప్రబంధపాండవముఁ గర్ణాట
భాషంబును జేసినాఁడె జానా,
కలిత శృంగార రసోత్కృష్టవాక్యమా
మిశ్రభాగంబు విరచించినాఁడ
మహితమా శ్రీకంఠ మహిమాధర
తరంగిణి రచియించి యున్నాఁడ
కావ్యపురి రత్నచంద్రరేఖా దండ
కము చేసి విఖ్యాతిఁ గాంచినాఁడ
విదిత సిద్ధాంతకౌముదికి కర్ణాటభా
షను టీక వ్రాసితి సమ్మతముగ
భాగవతదశమంబు నిర్వాణభావ
కృష్ణకృతంబుగఁ జేసి, గరిమఁ గాంచి
నాఁడె వెంకటరాయ నందనుఁడ బాల
చంద్రశేఖరకవి తనదంట్రుఁ జేము

సైపద్యములవలన, ఈకవి సంస్కృత కర్ణాట భాషలలో గ్రంథరచనము లొనరించుటలో ప్రసిద్ధుఁడని తేటతెల్లమగుచున్నది. ఈ 'ఆంధ్రానువాదము' తప్ప దక్కిన గ్రంథములేవియు నింతవరకు బయలు పడలేదు. సైపద్యములో నిషేకాలు మరికొన్ని కృతులను గూడ ఇతఁడు రచించినట్లు ఆంధ్రానువాదమువలన తెలియుచున్నది. ఈకవి 'ఘటికాప్రబంధము'— కట్టినవాఁడట! వేయేల శృంగారలహరిని చెప్పినవాఁడట! అంతగాక —'భద్ర భావ్యర కల్పవల్లి కావ్యప్రబంధములు చేసినవాఁడట!

ఇంతకు — ఈ చంద్రశేఖరకవి కాలమును గూర్చి తెలిసికొనుటకుఁ దగు నాధారములు గ్రంథమునందు స్పష్టముగా లేవు. అటని మాతృప్రాయములగు కొన్ని లేక పోలేదు. లోఁగడ నితఁడు వెంకటపతి పాపరాజకృతియగు ఉత్తరరామాయణ పద్యమును అనుకరించుచు పద్యమొండు వ్రాసెనని తెలిపియుంటిని గదా! కాన నితఁడు పాపరాజునకు తరువాతివాఁడు (పాపరాజు) ఇప్పటికి దాదాపు నూటయేబది సంవత్సరములకుఁ బూర్వము 'ఆంధ్ర కవుల చరిత్రము' నిర్ణయించుచున్నది. అటులే, ఈ చంద్రశేఖరకవి గతించి ప్రాగ్రంథము నందు యుండును — ముఖ్యము — ముఖ్యపు తెలుగు మూలముగూడ ఈ చిక్కు కొంతవరకు దీరుచున్నది. ఈ అనర్ఘ కావ్యమును జనపదం కృష్ణయ్య-గారు వెంకటగిరి స్వప్నము తన వెంకటగిరుకు డిపో ముద్రాక్షరశాలయందు 1896 సంవత్సరమున ముద్రించి ప్రకటించిరని తెలియుచున్నది. చంద్రశేఖరకవి— ఈ గ్రంథరచనకుఁ బూర్వమే పెక్కుకృతులు వ్రాసి అతఁడే చెప్పుకొనియుండుటచేత, కొంచెము గనుక మరలిన తరువాతనే ఆంధ్రానువాదమును చేసియుండును. ఇటుల యుక్తి యుక్తము అగుచో నితఁడు 1825 30 ప్రాంతమున జనియించి 60 యేండ్ల వయస్సు ప్రాయమున ఈ గ్రంథానువాదము కావించి యుండును.

ఇఁక ఇతని నివాసస్థలము — 'పాధుపల్లి' — ఆంధ్ర మహీశూర సరిహద్దుల నివసించెడి కర్ణాటకమునకుఁ జేరియుండిన గ్రామమగుటచేత నీ కవి తెలుగు నేర్చి యీ కావ్యమును వ్రాసెఁగాక, అర్థమునకుఁ జాంపెత్తి కవితల నుపార్జించి, మైసూరు ప్రభు సమాదరణమునకుఁ బాత్రుఁడై యనేక సన్మానములు పొందినట్లు స్పష్టముగాఁ దెలిపినాఁడు.

ఇతని ఆంధ్రానువాద కావ్య మంతయు 'శార్దూలము' తక్కఁ దక్కిన వృత్తము లన్నింటిలోను సాగినది. కాని వ్యాఖ్యాప్రాయములలో రచియింపబడిన ఇందు సుబలాటములఁ గాఁబోలు, ఛాయాపాదముల నియ

మయూర కాటింపక, యుద్యత్ చిత్రకరికి బంగ్గయూల తరల ములను తెంచినాడను ఇంకొక పద్యములలో రెండు మాత్రమే తక్కువగును ఇక్కడ బంధపాగులు 18, పట్పగులు ౬౦; సప్తపగులు 39, అష్టపాదులు 6, నవ పగులు 3

కవి కారంగమున విరంకకుడైనని పగలు పలికిన యుద్ధ్యోగకవి ప్రతిశ్లోకభావమును వాలుకు దరిణముల వృత్తములలో నిబద్ధ్వకేకపోవుట శోద్యము ఇకవిక రెక్కముల విూద ప్రీతి కుండు. చాలగు కొబ్బకను లకో మృగుకధూమకు గమ్మద్యుపు దీగ సాగింటితవి కవిత్వ మెదురుకుంకులు లేక నిగ మూటముక బగుచిడు చుండును లలిత కవ్యాలో ఈ సాభ్యక కావ్యమును ఆంధ్రమున నిర్మించిన కాలదిరుండి కవులలో నీకు తెలియదు ఒకటి రెండు పద్యములు శ్లోకసహితముగ ఈ సాంధ్రామరుకమునుండి యుద్ధృత క్రింద నిచ్చు చున్నాడను —

"తలోలాము కౌతకిం నిలుచితాం
 నిధిద్భులక్కాండలము
కించిత్కృపద్దనికేపకం తినుతగై
 స్వేదసాంధిపాంజాలకైః
తిన్వ్యక్త యుత్పురతాంత కంతి
 నగానం క క్రిం రతిక్యత్యయే
తత్వ్యం పాతు చిరాయ కిం
 హరిహరిబహ్మాదిభి దైవతైః"

ఈ శ్లోకమునకు కవి క్రింది యేడుపాదముల చంపక వృత్తమును వ్రాసినాడను —

"అలికమునం గదుం తెవరి, కాలల వాడెను
 వోగముంకుగాల్
గలిగి, దరిం మ దుంపెల రయగంబును
 మోముం వన్నవన్నగా
జలికెదు ఘర్మబిందువు చే తొకయుం దుక
 వాటు బొట్టునన్
పలలికమై చెలంగి, ఘగాపాయత
 కాలమువంగుడ తెంగు చే
రలపలచేత కాంత సుగాతంతిమువం,
 దట మోహిత్యనిస్సలం
గళలను జమ్ముదున్ సుబిర కాలము
 నిన్ పులతోపెడ బ్రోదు వా
చిలుకలకొల్పి మోము, శశిశేఖర
 విష్ణు విధాత శటికోకి"

"చందహాగరపల్లరా, సదకిరం, హస్తాగ్ర
 మాధూవ్యతి
హా హా ముంద కేకిత కోపతద్దై
 రావ రితి భ్రూలతా,
పీత్కారాంచిత లోచనా పథులకం
 దైన్యంకితా మానినీ,
ప్రాప్తం కై రమృతం శ్రిమాయ మథితో
 మూడైః సురైః సాగరం"

దీని కొలు పాదముల చంపకము:—

"కమునను వాకిలన్ జాలునుగాద గొలున్,
 ధిరుసంభ్రమంబున
గ్రహముగ జేరగిల్చి, 'విటర యాడహో! అట్లుండ జాలు
 మనిమం
దమగిల కివ్వు పల్కులక నటేలు కన్నుగ దీవ
 లాడిదగా
సమముగ పీత్కృతాంచిత దృశిప నడిద బట్టుచుద
 బుల్కలొల్కు, నా
యమలతరాంగి మోహ గెత రానిరొ వారమ్మించుద
 కెలవగా,
శ్రిమకోల కే మథించిరి, సుర సురు లంబుధి
 మూఢచిత్తులై"

పూర్వకవి ప్రయోగ ప్రసిదములు కాని—
తస, కొనునును, అపేకులు ఈలాంటి యపూర్వ శబ్దము లింగు గ్యాచిత్కములుగ గనబడ్డును లక్షణ విరుద్ధ ప్రయోగములు పహితి మటదట దోచును

మాడకన్, కకిగోకులాపకన్ చెలువ తిరుంగు ఒగరెను, నసిగా యల్లార్చి, మునిగిపము, చాడిమాటు (మాటలు) మన్నికయాట్లు, లేత పెప్పును, అయింప నిగ్గురు— ఈలాటి వ్యక్తిగా వ్యతిరిక్తములు అందం దున్నవి

ఇటి దోషములేమి, కాని, రసవంతముగ— అచ్చతెనుగులుకులు ముగ్గుట్ట గూగ్యము, రసికులకు పాఠకులకు నిసుగుపూర్పని శైలిలో ఈ కావ్యమును చంద్రశేఖరకవి యనువదించుట కెంతగను శ్లాఘ్యము ఇతని తిక్కన రచనములను లభించినవాడను తెలుగు దేశము పాశ గాంధును తెలుగువాగాడు మహాత్తర గరిమ గాంతురు మున్కరింపయుడ బరికోగకుల ప్రచురత్నమున సవి బయబడెడి ఆంధ్రకారదను విమాత్నలంకారము లగునగాక!

కలగూరగంప

ఆప్తమిత్రుడు తెన్నేటి సూరి

శ్రీ పి. శ్రీరాములు

వార్త రాకడా ప్రాణంపోకడా ఎవరికీ తెలియదంటారు.

అక్టోబరు 16 గురువారం అనుకుంటాను ఆ క్రితం రోజునుంచే ఎడతెరిపిలేని వర్షం. ఎక్కడికీ కదలడానికి వీల్లేదు. మధ్యాహ్నం రెండుగంటలయ్యేసరికి

అశనిపాతంలాంటి వార్త అందింది. ఆప్తమిత్రుడు తెన్నేటి సూరి మరణించాడని విని నిలువుగా నీరైపోయాను. సూరి మరణించాడంటే నమ్మలేకపోయాను. అంతకు సరిగా రెండురోజుల క్రితం చూడడానికి వెళ్ళినప్పుడు అయినవరంలోని అద్దెఇంట్లో మంచంమీద పడుకొని ఏదో బాధపడుతున్నాడు. ఆ బాధ మరణవేదనే అని గ్రహించలేకపోయాను. మరో ముప్పయిఆరు గంటలలో మృత్యుదేవత కబళించి వేయబోతున్నదని ఊహించలేకపోయాను.

ఆ బక్కపలచటి శరీరమూ, దానికి తగిన ఎత్తూ, కోటేరు వేసినట్లు కనిపించే ఆ పొడుగాటి ముక్కూ, విశాలమైన దబ్బకాయలాంటి తళతళ మెరిసే ఆ కళ్లూ, ఆ కళ్లలోనుంచి వెలువడే తీక్ష్ణమైన చూపులూ, ఆ చూపులలో గోచరించే చురుకైన తెలివితేటలూ, మందహాసం విరజిమ్మే ఆ కోలముఖమూ మరిచిపోదామన్నా మరపురావు.

జీవించింది యాభై యేళ్లలోపే అయినప్పటికీ అందులో సగభాగానికి పైగా తెన్నేటి సూరి సాహిత్యసేవకే వినియోగించాడు. కవిగా, కథకుడుగా నవలా రచయితగా, నాటక కర్తగా తెలుగుదేశంలో పేరు ప్రఖ్యాతి ఆర్జించుకున్నాడు. తన పేరుతోనూ 'సిరపాణి' అనే మారుపేరుతోనూ అనేక రచనలు ప్రచురించాడు. వాటిలో [illegible] కథలు, అరుణరేఖలు, బాణాటి (నాటకం), చెంఘిస్‌ఖాన్ మొదలైనవి ముఖ్య రచనలు. చెంఘీస్‌ఖాన్ నవల ఆంధ్రపత్రిక సారస్వత అనుబంధంలో సీరియల్ గా వెలువడింది. అనువాదమైనప్పటికీ, సొంతరచనే అయినట్లే సూరి ప్రతిరచనలోనూ ప్రతిభా వ్యక్తిత్వాలు ప్రస్ఫుటంగా గోచరిస్తుంటాయి. అనువాదంలో అతని ప్రతిభకు 'రెండు మహానగరాలు' ఒక తిరుగులేని నిదర్శనం. ఇది ఆంధ్ర సచిత్ర వారపత్రికలో సీరియల్ గా ప్రచురణ అయింది.

జీవిత సమస్యలపైగాని, సాహిత్య సమస్యలమీద గాని, ఏ ఇతర విషయాలపైగాని తెన్నేటి సూరిని నిద్రలేపి అడిగినా ఖండితమైన, అతి స్వతంత్రమైన భావాలు ప్రకటించేవాడు. తన భావాలు ఎదటివారికి నచ్చినా నచ్చకపోయినా కుండబద్దలు కొట్టినట్లు నిర్మొహమాటంగా చెప్పివేయడం సూరి ప్రత్యేకత. తన కలం హలంగా, తాను సిరపాణిగా పత్రికల్లో సాహిత్య వ్యవసాయం చేశాడు. ఎప్పుడో నవయుగోదయ మవుతుందని దానికి నాందిగా "మానవ స్వాతంత్ర్య 'మాగ్నాకార్టా' పైన రక్తాక్షరాలతో వ్రాలు చేసేశాను" అని తన 'అరుణరేఖలు' అనే గేయ సంపుటిలో వ్రాసుకున్నాడు.

సూరి భావాలు మనకు ఇంకా స్పష్టంగా అర్థం కావాలంటే "అరుణరేఖలు" లోని ఈ క్రింది పంక్తులు మచ్చుముక్కలుగా ఉపయోగపడతాయి.

"అంటరాదని యొకడు,
అధికుడని మరియొకడు,
గొంతుల్లు కోసుకుంటారా!
తల్లికందరు బిడ్డ లొకటేనురా!
తల్లి వింటే ఖేదపడుతుందిరా!"

అన్నాడు అంటరానితనం ఖండిస్తూ.

'కీలు గుర్రముపైన,
కాలీసు కానుకుని
ప్రాణాలు లేనట్టి
భగవంతు డొచ్చాడు—
ఊరంత ఊరేగుతూ
ఉగ్సవము పొరించుతూ—
కూలి మాటడగండిరా!
అన్నాలు
చాలవని చెప్పండిరా!

ఇది కీలుగుర్రం అనే గేయంలోని తొలిపంక్తులు

నీ కవిని బ్రతికించుకోవాలిరా!
నీవు మనిషనిపించుకోవాలిరా!

బ్రతికి యున్నన్నాళ్లు పట్టెడన్నము నిడవు,
అతడు చచ్చిన వెనుక అందలాలంటావు.
నీకవిని...

అని హెచ్చరించాడు.

ఇంతేగాక భారతిలో కొన్నాళ్ళ క్రితం 'సీరపాణి' అనే మారుపేరుతో వారి రచించిన 'సాహిత్య సమాచారం', 'విరహ విషాద విషా మేమెహ' అనే వ్యంగ్య రచనలు, తెలుగు సాహితీపరులను విశేషంగా ఆకర్షించాయి.

సహృదయుడు, స్నేహపాత్రుడు అయిన తెన్నేటి వారి ఆంధ్రపత్రిక సంపాదకవర్గంలో సరిగా పదేళ్ళ క్రితం ప్రవేశించాడు ఇంచుమించుగా గత ఐదేళ్ళ నుంచీ 'భారతి' సహాయ సంపాదకుడుగా పనిచేస్తూ వచ్చాడు.

వారి స్వస్థలం కృష్ణాజిల్లా తెన్నేరు గ్రామం. శ్రీ తెన్నేటి తిరుమలరావుగారి జ్యేష్ఠపుత్రుడు. బందరు నోబుల్ కాలేజీలో ఉన్నత విద్యాభ్యాసం చేసి పట్టభద్రుడైనాడు. తండ్రి శ్రీ తిరుమలరావు గారు పండుపండిన ఆరోగ్యవంతులైనా [illegible], ఇంతలోనే ఈ విషాద సంఘటనకూడా జరిగింది.

తెన్నేటి వారి అకాలమృతి తెలుగు సాహితీ ప్రపంచానికి తీరని లోటు. ఆప్త మిత్రుని మధుర స్మృతికిదే నా బాష్పాంజలి.

40 కోట్ల సమస్యల సమస్య

శ్రీ సా. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

" అందువల్ల ఈ రెండు ఖండాల అఖండ ప్రజల ప్రగతి సమస్యను ఆర్థికంగానే గాక సాంస్కృతికమైన దృష్టితో కూడా చూసి అర్థం చేసుకోవడం అవసరమున్నది" భారత ప్రధాన మంత్రి ప్రవచనాలు, ప్రపంచ ఆర్థిక నేతల ఢిల్లీ సభలో ఈ రెండు ఖండాల వారల హృదయాన్ని ఆవిష్కరించాయి అనవచ్చును. ప్రపంచ బ్యాంకు (W B) అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (I M F) అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి సంస్థ (I C F) ల మహాసభ భారత రాజధానిలో జరిగినందువల్ల చేకూరిన ముఖ్య ప్రయోజనాలలో ఇది ఒకటి వెనుకబడిన దేశాలవారికి, సహజ వాతావరణంలో నివసితిగతుల స్వయంగా అగ్రగాములకు ప్రతినిధులు చూసి ఆ యా విషయాలను తెలుసుకోవడానికి అవకాశం కలిగింది.

అక్టోబరు రెండో వారంలో జరిగిన ఈ సభకు 68 దేశాలనుండి దాదాపు వెయ్యి మంది వచ్చారు (వీరిలో ప్రతినిధులు 420 మంది మరి అంత మంది సిబ్బంది) కలవారూ లేనివారూ కలసి జరిపిన చర్చల కలకలంతో భారతీయ విజ్ఞానభవనం నాలుగు రోజుల పాటు ఆర్థిక భువన భవనంగా భాసించింది. మహాసభకు బెల్జియం ఆర్థిక మంత్రి శ్రీ జీన్‌వాన్ హౌటే అధ్యక్షత వహించగా భారత ప్రధాన మంత్రి శ్రీ జవాహర్‌లాల్ నెహ్రూ సభను ప్రారంభించారు.

రెండుఖండాల అఖండశక్తి

మూడుశతాబ్దాల ఏళ్లుగా నిద్రాణ స్థితిలో ఉన్న ఆసియా ఆఫ్రికాలు ఇప్పుడు మేలుకున్నాయి ఇటీవలి సంఘటనల సంఘర్షణతో ఈ రెండుఖండాల జనతలో చైతన్యం ఒక్కసారిగా విజృంభించింది అన్నవస్త్రాలు కూడా సమృద్ధిగా లేని కోట్లప్రజలు ఈనాడు తమ జీవన ప్రమాణాలు వృద్ధి చేసుకోవాలని సంకల్పించారు. వాళ్ళు అలా చేయరాదని ఎవరూ చెప్పలేరు. ఈ ఆవేదనమైన కోర్కెని ఎవరూ ఆపలేరు వారికి జీవన్మరణ సమస్యలను పరిష్కరించటానికి సహాయపడడం మంచి స్థితిలో ఉన్నవారి విధ్యుక్తధర్మం. ఆ ధర్మాన్ని మరంకావాలే మరొకరు నెరవేరుస్తారు. అందువల్ల వీరు కర్తవ్యాలను ఆలోచించి నిర్ణయించడంలో ఈ వెనకపడిన దేశాల

సమస్యలను — కేవలం రాజకీయ ఆర్థిక సమస్యలుగా కాక, మానవుల సమస్యగా చూడాలి దీనిని ప్రణాళికల నిర్మాణంలో, పరిశ్రమల నిర్వహణంలో మనుషులకు కాక మనుషుల సమూహాలలో దర్శించాలి అని శ్రీ [illegible] చెప్పారు

ప్రపంచ బ్యాంకు మహాసభ తీర్మానాలలోనూ, ప్రపంచ బ్యాంకు అధ్యక్షుడు యూజీన్ బ్లాక్, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి అధిపతి పెర్ జాకబ్ సన్, అమెరికా ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు అధ్యక్షుడు శామ్యూల్ [illegible] వా, అంతర్జాతీయ పెట్టుబడిసంస్థ అధ్యక్షుడు రాబర్ట్ గార్నర్, బ్రిటన్ ఆర్థికమంత్రి హీత్ కోట్ అమోరీ ప్రభృతులు సమావేశాల లోపలా వెలుపలా వెలిబుచ్చిన అభిప్రాయాలలోనూ కూడా భారత ప్రధాని వాదనకు ఫలితం, సమాధానం కనిపిస్తాయి ఇవి పరిశీలిస్తే ప్రధాని ఉద్ఘాటించిన ఆసియా ఆఫ్రికాల సమస్యను, దాని తీవ్రతను ఈ సభ వారు అవగాహన చేసుకొన్నారని విదితం అవుతుంది

బుజంమీద విజం

ఆసియా ఆఫ్రికా ప్రజల జీవన ప్రమాణాలు పెరిగి, వారు వృద్ధిమార్గాన జరిగితే అంతర్జాతీయ వర్తక వాణిజ్యాలు బాగుపడతాయనీ, ఆక్రమాంతాలూ ద్వేషాల్బణాల వంటి ఉత్పాతాలను నివారించడానికీ, కమ్యూనిజాన్ని అరికట్టడానికీ వీలు ఉంటుందని మహాసభ అభిప్రాయపడింది

జీవన ప్రమాణాలు పెంచడానికై ద్రవ్యనిధి, ప్రపంచ బ్యాంకులకు సభ్యదేశాలు తమ చందాలు పెంచి పెట్టుబడిని వృద్ధిచేయాలని ఏకగ్రీవంగా తీర్మానించింది (వర్తమానస్థితి యథాప్రకారం ఉండాలన్నా కూడా పెట్టుబడులు పెంచక తప్పదని స్పష్టం అన్నారు) ఈ ప్రతిపాదను అమెరికా అధ్యక్షుడు ఐసెన్‌హోవర్ పంపారు

దీనితోపాటే ఆయన పంపిన మరొక ప్రతిపాదన, అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి కార్యక్రమ నిర్వహణ సంఘం (International development Association) ఏర్పాటు చేసే సభ ఆమోదం పొందలేదు ఆ విషయాన్ని లోపాయికారీ చర్చల ఘట్టంలోనే ఇంకొంచెం కాలం వాయిదా వేసుకున్నారు

లోపాయికారీ స్థాయి చర్చలలోకి వచ్చిన మరొక ముఖ్యాంశం ఐ ఎం ఎఫ్ (ద్రవ్యనిధి) డబ్ల్యు బి (ప్రపంచ బ్యాంకు)లకు సభ్యదేశాల చందాలను ఎంత ఎక్కువగా పెంచాలి అనేది వీటిలో మొదటిది బ్యాంకు కట్టుస్థాయి కటిలపై సభ్యదేశాలకు అప్పులు ఇచ్చేది ప్రపంచబ్యాంకు. దీని పెట్టుబడి పోతున్నది-ఇప్పుడున్న 940 కోట్ల డాలర్లను-రెట్టింపు చేయాలని అనుకుంటున్నారు (ఇందులో అమెరికా చెల్లించగల వాటాను 600 కోట్ల వరకూ పెంచడం జరుగుతున్నదని ఒక అంచనా) ఇక రెండవది ఉత్పాతాలు వచ్చిన సభ్యదేశాలకు అప్పు ఇచ్చేది అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి (IMF). ఈ ద్రవ్యనిధి మూలనిధిని మరింత 50 శాతం పెంచుతారు (అందులో కూడా అమెరికా వాటా 410 కోట్ల డాలర్లు కావు పెరగవచ్చునట) వివిధ దేశాల వాటా ఎంతెంత పెంచాలో ఆలోచించడానికి ఒక సంఘం నియమించారు. ఆ సంఘం త్వరలో ఒక నివేదిక రూపొందిస్తారు. సభ్యత్వం ఉన్న అన్ని దేశాలకూ (68 ఉన్నాయి) కొంచెం అటూ ఇటూగా ఒకే పాయిన (నూటికి 50 శాతం పెంచాలి) వాటాలు పెంచినా ఒకటి రెండింటికి మాత్రం కొంచెం ఎక్కువ కలిగించవచ్చునని బ్రిటిష్ ప్రతినిధి హీత్ కోట్ అమోరీ అన్నారు. ఈ రెండింటిలోనూ అమెరికా ఉండబోతున్నది, ఆ దేశాన్ని ఇంకా ఎక్కువ కోటా ఇవ్వమని ద్రవ్యనిధి అధిపతి జాకబ్ సన్ చెప్పారు బహుశా ఎక్కువ కోటా లభించేది జర్మనీ, జపాన్‌లకు కావచ్చునని అనుకుంటున్నారు ప్రపంచదేశాల ప్రతినిధుల్లో, అమెరికాతో సమానంగా శాస్త్రీయంగా పద్ధతిగా ఉన్నది జర్మనీ ఒకటే. ఇటలీ కోటా పెంచాలనుకోవడానికి కారణం అక్కడ సువర్ణ నిల్వలు పెరిగిపోతూండడమే గాక నిరుద్యోగం కాదని, ఇప్పుడున్న కొలది అన్ని దేశాలూ ఇచ్చేదానిలో చిన్న వాటా ఇంతవరకు ఇటలీది కాబట్టి దానికి ఇంకా ఎక్కువ (శాతం) అవసరమౌనని జాకబ్ సన్ అన్నారు ప్రపంచ బ్యాంకు కోశాలో ఇటలీది మూడవ స్థానం. ఆ దేశం అప్పు 7½ కోట్ల డాలరు

మన సమస్య

ఇక మనకు సంబంధించినంతవరకూ ఈ వ్యవహారంలో ఒక చిన్న చిక్కు ఉంది అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధి పాలక సంఘంలోని ఎక్కువ సభ్యత్వస్థానాలు (వాటాను బట్టి ఇచ్చే ప్రతినిధ్యం) ఐదింటిలోనూ భారతదేశానికి ఉన్నది. ఇప్పుడు ఆయా దేశాల వాటాలు పెంచడం జరిగితే కొత్త వాటాల తారతమ్యాల వల్ల మనకి ఈ స్థానం పోవడం జరగవచ్చు దీనికి అవకాశం ఉంది అయితే, ప్రాచ్య ప్రపంచానికి సంబంధించినంత వరకూ ఇంత పేదదేశాల ప్రతినిధిత్వం ప్రత్యేకించి కొనసాగాలని వారు ప్రయత్నిస్తున్నారు అందువల్ల, ఈ విషయం రచ్చ కెక్కకుండా లాబీలలో, లోపాయికారీ చర్చలలో పరిష్కరించి ఏదో మార్గం చూడాలని ప్రయత్నాలు

చేస్తున్నారు. ఇది దివాలాకోరు సలహా కేవలం గొప్పేము అంటున్నారు.

ఊహాగానంలో అపశ్రుతి

ఐసెన్‌హోవర్ సూచించిన యీ నూతన ప్రతిపాదన—I D A (అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంఘం) పెట్టాల్సిన ఈ పథకంలో సెక్యూరిటీలు వెనుకబడ్డ దేశాలకు తక్కువ వడ్డీమీద, ఎక్కువ వాయిదాలమీద పెద్ద మొత్తాలు అప్పు ఇవ్వడం ఈ సంఘం చేయాల్సినపని. ఈ పథకం ఈనాడు ఆసియా ఆఫ్రికాలకు చాలా ముఖ్యమనీ, చాలా అవసరంగా జరగాల్సినదనీ అందరికీ తెలుసు. అప్పులు తీసుకునే వారింకా దీన్ని హర్షించి బహిరంగంగా, పెట్టుబడి పెట్టేవాళ్ళుమటుకు (అమెరికా సహా) అపరిమిత ఉత్సాహం ప్రదర్శించలేదు. ఇంగ్లండులో ఎవో వ్యవహారపరంగా తటస్థంగా సాంకేతికమైన అభ్యంతరాలు ఉన్నా కానీ అయినా ఈ లోపాలు తొలగించి ఈ ఊహాలకి కార్యరూపం తొందరగా వచ్చునని లండన్ టైమ్స్ పత్రిక వ్రాసింది. ఐనా అపశ్రుతిలో ఆరంభమైన ఈ ఊహాగానం మరీ దారి తప్పి రాకపోవచ్చునని వినగానే గ్రహించింది రాజకీయ వ్యాఖ్యాతలు. స్పష్టంగా భారతదేశంలోని అక్కడి పరిస్థితులు చూచి, తిరిగి 'ఈ దేశాలకు, దేశ ఆర్థిక అరచి, కొత్త పేద దేశాలకు ఎక్కువ అవసరమున్నాయన్న' దురభిప్రాయం కలిగించేందుకుగల ఈ ప్రయత్నం ఇంతటితో ఆగిపోతుంది అని కొన్ని లండన్ పత్రికలు సూచించాయి. మాంచెస్టర్ గార్డియన్ ప్రతినిధి వ్రాసిన వార్తలు "ఈ సరళ, ఇప్పుడున్న అంతర్జాతీయ సంస్థ తాహతుకు మించినది, కొత్తది పెట్టేదాకా ఓపలేనిది."

మన సమస్యల (తృతీయ ఆర్థిక స్థితిగతులపై శ్రీ బులుసు వెంకటసుబ్బారావుగారు వ్రాసిన వ్యాసము 71 పుటలో చూడండి) ముఖ్యంగు—దూరదృష్టి పోతే పాశ్చాత్యులకు ప్రతిభావంతం కలిగి ఉండాలని జాగ్రత్త కలవారు అందరూ అని నేర్పారు. అప్పటికే మన అప్పులూ వాటిమీద వడ్డీలూ కుప్పలుప్పుగా పెరిగాయి. మాటకొస్తే దానికి పెద్ద పెద్ద మొత్తాలు చెల్లించవలసి ఉంటుంది దీనికి ఇప్పుడున్న సంస్థ గట్టిగా అంగీకరించే అవకాశాలు లేవని ఉన్నాయని ఎవరూ గట్టిగా చెప్పలేరు ఉన్న కొన్నిటిలో

ప్రపంచబ్యాంకు ప్రైవేటులకు సహాయం చేస్తుంది (దీనికి తోడు మనకి ఇవ్వదల్చిన 82 కోట్ల రూ. లు) "మీరూ రక్షణకూ ఆయుధాలకు ఖర్చు తగ్గించుకుంటే, ప్రైవేటులకు ఎక్కువ సహాయం చేస్తాం" అని యూజీన్ బ్లాక్ అన్నారు.

అమెరికా ఎగుమతి దిగుమతుల బ్యాంకు కొన్ని పీ ఎల్ లో మనకు 15 కోట్ల డాలర్ల మంజూరు చేసింది దీన్ని ప్రయివేటు రంగానికీ, ప్రభుత్వం చేసిన ఋణ కార్యక్రమాలకు ఇంగ్లండులోనూ, పెద్ద పథకాలకన్న, ఎక్కువ వసూలకి ఉపయోగాలు చూసేందుకు చిన్న పరిశ్రమలకు సహాయం చేసేందుకు దానికి ఆ సంస్థ కొంతమూల్యం దాని దాని అన్యాయాన్ని కొద్దిగా ప్రకటన చేసి వ్రాసింది

ఇక అంతర్జాతీయ పెట్టుబడి కార్పొరేషన్ (I F C) ఇందులో 55 దేశాలు (ఇది ప్రపంచ బ్యాంకులో కూడా సభ్యదేశాలే) ఉన్నాయి ఈ సంస్థ ప్రయివేటు రంగానికి తోడ్పడుతుంది. దీని ఇచ్చే అప్పుకు ప్రభుత్వం హామీ ఇవ్వనక్కరలేదు అప్పుతీసుకొనే పరిశ్రమల నిర్వహణాధికారాలలో కూడా దీనికి యాజమాన్యం అపేక్షిస్తారు

నా వాక్యమ్

మంగళం పలుకు, ఇప్పుడున్న సంస్థలకు లోంగ నిది అని దాన్ శాండర్ గార్డియన్ వ్రాసిన వార్తలో ముఖ్యంగా తాత్పర్యం ఇది సరికొత్త ఆశించే కూడా దాదు పురోగమన ప్రయివేటు రంగానికి సహాయం చేయ డానికి ఈ సంస్థల పరిశ్రమలు ఎక్కువ ముఖ్యంగా ఉన్నాయని ఇది కూడా అనుకూల వాతావరణం ఉంటేనే అది

కామ్యూనల్ వారి వాక్యంలో Private Capital would come only when it is wanted, well-received and well treated This is needed if you want it here "

*   *   *

మొత్తంమీద కొన్ని విషయాలు అంత ఉత్సాహకరంగా లేకపోయినా, ప్రపంచ ఆర్థికవేత్తల సభ ఢిల్లీలో జరగడంవల్ల వారు ఇక్కడి స్థితిగతులను స్వయంగా తెలుసుకునే అవకాశం కలిగింది సహాయం చాలా అవసరం అని గ్రహించడం జరిగింది. తత్ఫలితంగా ప్రపంచ బ్యాంకు, అంతర్జాతీయ ద్రవ్యనిధుల పెట్టుబడి స్తోమతును పెంచాలన్న నిర్ణయం (ఇంతకు పూర్వం నుండీ అనుకుంటున్నదైనా) ఏకగ్రీవంగా జరిగింది

ఇక, ముఖ్యంగా కావలసిన అంతర్జాతీయ అభివృద్ధి సంస్థ (I D A) వంటిది పెట్టాల్సిన అవసరాలు కలిసి రావడంకంటే మార్గాంతరాలు ఆలోచించడం శ్రేయస్కరం. ఎందుకంటే 800 ఏళ్ళ క్రితంవరకు ఆసియా ఉచ్ఛదశలో ఉంటూ వచ్చి పరిపాలనా తీసింది. 150 ఏళ్ళనించి అపార

పారతంత్ర్య ప్రభావం క్రిందపడి నలుగుతుండగా దేశాభి
వృద్ధిలో తనమే కాక వెనకడుగులు కూడా వేసింది. అదే
కాలంలో పశ్చిమరాజ్యాలు ఈ పరిస్థితులను కూడ
దీసుకుని పారిశ్రామికంగా అభివృద్ధి సాధించాయి
అందువల్ల వీటికి తోడ్పడటం పశ్చిమ రాజ్యాలకు సర్వం
భారత ప్రధాని తన ప్రారంభోపన్యాసంలో
ధ్వన్యాత్మకంగా స్పృశించి వదిలివేసిన తాత్పర్యం
ఇదే ఆసియా వాసుల హృదయమూ ఇదే

న్యాయమూర్తి వేపా రామేశం

శ్రీ సి. హెచ్. వి. రామమూర్తి

పాండిత్యం, అసాధారణ ధారణశక్తి, అవి సద్వినియోగం కావడానికి వివేకం, ఈ రెండిటినీ రంగంలోకి తెచ్చే సౌమనస్యం, విశ్రుతి కలని నిలిచే 'సందర్భాలు' నిత్యజీవితంలో తరచు సందర్భపడవు పడితే ఎన్నటికీ మరువలేము. అటువంటి 'సందర్భాల'లో వేపా రామేశం పంతులుగారి ఉజ్వలజీవితం ఒకటి. వ్యక్తిగా ఆయన ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు, కౌశలత, తుడు, న్యాయవాదిగా వారి న్యాయబుద్ధి, చిత్తశుద్ధి న్యాయమూర్తిగా దక్షత, మానవత ఆయన జీవితావరణంలోకి వచ్చినవారికి భక్తిప్రపత్తులూ, దూరం నుంచే ఆయనను చూచిన అపరిచితులకు విశేషగౌరవాభిమానాలూ కలిగించాయి

రామేశంగారు 1875 జూలై 27-న విశాఖపట్నంలో జన్మించారు 1892లో బి.ఎ (మద్రాసు), '95లో బి. ఎల్ ప్రథమశ్రేణిలో ఉత్తీర్ణులై 21వ ఏట న్యాయవాదిగా విశాఖపట్నంలో బోర్డు కట్టారు కొద్దికాలంలో మద్రాసుకు తరలివచ్చి 1916 వరకూ లాయరుగా ఉంటూ 'గొప్ప' వాడనే కాక మంచి వాడనీ కూడా పేరు గడించారు.

కోటి విద్యలూ కూటికొరకే నన్నారు కాబట్టి, అవసరం అయినా కాకపోయినా అన్ని విద్యలూ ప్రయోగించి డబ్బు గడించాలనుకునే తరహా వ్యక్తులనేకులలో రామేశంగారిపేరు చివర కూడా చేరదు. వకీళ్ళకు డబ్బు మీద వరదా తక్కువ అంటే నమ్మలేరు కాకగాని నమ్మలేరు వారుండరు. రామేశంగారు న్యాయవాదిగా చాలా సంపాదించారు కాని అందులో అన్యాయంగా కక్షిదారుల వద్ద పుచ్చుకొన్నదేమీ లేదు. ఎవరైనా కక్షిదారుడు ఎక్కువ రుసుము ఇస్తే, అందులో న్యాయమైనంత తనకు రావలసింది పుచ్చుకుని మిగతా దాన్ని ఇచ్చి పంపేవారు రామేశంగారు

1896 నుంచి 1916 దాకా లాయరుగా ఉన్న రామేశంగారు '16లో ప్లీడరయ్యారు (ప్రభుత్వ

న్యాయవాదిగా ఆ తరువాత నాలుగేళ్ళు ఆయన చూపిన కౌశలత వాదనైపుణి, వాదప్రతివాదనలో నిగూఢంలో ప్రజ్ఞ అద్వితీయ జ్ఞాపకశక్తి అమోఘంగా కనిపిస్తాయి

1920లో వేపా రామేశంగారు జస్టిస్ రామేశం అయ్యారు. అప్పటిదాకా న్యాయమూర్తిగా ఆయన కీర్తి, మద్రాసు ప్రధాన న్యాయమూర్తి శ్రీ పి.వి రాజమన్నారుగారి వాక్యాలలో "అచంద్రార్కం" ఉండిపోతుంది

ఈ ప్రజ్ఞాజనకాహంకారాలకి తెలిసే తరహాది కానట్టా వచ్చు గాని, న్యాయపాలనలో సంబంధం ఉన్న వారు, న్యాయనిర్ధారణ శిల్పంలో కష్టసుఖాలు తెలిసిన వారు రామేశంగారి పద్ధతి చాలా గొప్పదని చాలు కాక వాదప్రతివాదవిధులలో లేచే గుణదోషాలవారల లోంచి విశాఖ విజాలబోయ్యబోగుసులు తెలుసుకు నిరూపించడంలో రామేశంగారి నైపుణ్యమూ, న్యాయశాస్త్ర కర్మకౌండపలకల నిజం అబద్ధంగా, అబద్ధం నిజంగా మారిపోయే మాదిన కనిపిస్తే, ఆ రకం తంతుని, ఆరాటాలను అధిగమించు శక్తి ధర్మస్వరూపాన్ని అన్వేషించే ఆయన మానవత, సమకాలీన న్యాయమూర్తుల గౌర

తాళపత్రాలను ప్రోక్షణ చేయడం విచారణ చేసిన శాస్త్రజ్ఞుడిని ఎదుట బోజన కాలాలనే ఏకువుగుండో వని లాయర్లు భయపడుతూ ఉంటారు అలాటి భయం లేవిని మద్రాసు హైకోర్టు సెకండ్ కోర్టులో నే అక్కడ రామేశంగారుండేవారు. ఆయన మంచివాడు. భయపడేడు. కేసు కొట్టియ్యడం సెకండ్ కోర్టులో జడ్జి రామేశంగారూ, తెలుగువారూ కూర్చుని లాయర్ల కోసం ఎదురుచూడడం అలవాటు పరిగేది!

1955 లో న్యాయమూర్తి పదవి విరమించిన (అలాగా మూడుసార్లు తాత్కాలిక ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా ఆయన వ్యవహరించారు) తరువాత రామేశంగారు రిజర్వు బాంకు మద్రాసు బోర్డు సంఘంలో సభ్యుడుగా, ఇండియన్ స్కూల్ ఆఫ్ మెడిసిన్ బోర్డు సభ్యుడుగా, కొంతకాలం మద్రాసు యూనివర్శిటీ ప్రధాన సభ్యుడుగా బాధ్యతగల కార్యక్రమాలు నిర్వహించారు

ఈ పదవులూ బాధ్యతలూ ఎన్ని ఉన్నా గ్రంథపఠనం ఆయన దైనందినీయంలో ముఖ్యభాగం ఎన్నో పుస్తకాలు సేకరించారు అవి ఎవరికి ఇచ్చినా పుస్తకాన్ని రాసుకు వేసేవారు పుస్తకంలో పద్యం ముద్దు వేసేవారు. ఏదైనా పుట కొంచెం నలిగితే అది ఆయనకు సహించదు. ఈ కాలంలో నే ఆయన ఆహార నియమాలమీద, సంతాన నిరోధంమీద ఉపన్యాసాలు ఇచ్చి వ్యాసాలు వ్రాసి అనుసరణీయ మార్గాలను ప్రచారం చేశారు. ఆయనకు ఎనిమిదుగురు కుమారులూ, ఇద్దరు కూతుళ్లూ ఉన్నారు ఈ విషయం ప్రస్తావించి, 'పిల్లలున్నవాడే సంతాన నిరోధం గురించి ప్రచారం చెయ్యాలి' అందులోనే అందచందం ఉన్నా'యని పట్టాభిసీతారామయ్యగారు మొన్న అన్నారు రామేశంగారు ఆంధ్రదేశ చరిత్రను తేదీలవారీగా నిర్వచించి 'ఆంధ్ర(ప్ర)కాశిక' అనే మంచి గ్రంథాన్ని వ్రాశారు. సూర్యమండలంలో గ్రహవిన్యాసంమీద కొన్ని పుస్తకాలు వ్రాశారు ఆయనకు అన్ని అక్షరాల విద్యలే. అన్నిటి గురించీ చదివి తెలుసుకున్నారు.

ఆలోచించుకుంటే, రేతిరైనవాడి చేతిలో క్లిష్టమైన లెక్కలా చక్కగా విడిపోతుంది జీవితం. పీటమీద వస్త్రాలలా, పట్టుదారంమీద మంచి ముత్యంలా సాఫీగా సాగిపోతుంది రామేశంగారి జీవితం చక్కని లెక్కలా, కడలి ఎక్కాలా చకచకా సాగిపోయినా, బహుముఖ కార్యకలాపాల కాలాలమైన ఆయన జీవితం సాగుతుండగా హారంలో దారంలా ఒక నాక నిరంతర శాస్త్ర సేవనం గోచరిస్తుంది. తాతపద్ము శాస్త్రసేవనమూ సంగీతారాధనమూ, దగ్గరబంధువైన గణిత శాస్త్రీయ జ్ఞానం దూరేదా సాగింది. ఆ తాళ అది అభిమాన శాస్త్రం ఎప్పుడూ ఏదో ఒక ప్రాచీన పరిశీలిస్తూ పరిష్కరించిన ప్రయత్నిస్తూ, పరిష్కరించి అనుభవైక వేద్యమైన ఆ మాధుర్యాన్ని, ఆనందాన్ని అనుభవిస్తూ ఆయన కాలం గడిపారు. 88-వ యేట మరణానికి రెండురోజుల ముందుకూడా ఎంతో శ్రద్ధతో ఓపికతో ఆయన ఒకానొక క్లిష్ట గణిత సమస్యకు సమాధానాన్ని అన్వేషిస్తున్నారంటే, ఆ శక్తి మరణం కాలసర్పం అనిపించుకోదు ఆయన ఇంకా పది కాలాలు ఉండవలసిన వాడని పరిశోధించి తెలుసు కొన్న అంశాలతో గణితశాస్త్రంమీద గొప్ప గ్రంథం వ్రాసి ఉండవలసిన వాడనీ అనిపిస్తుంది.

ప్రముఖపత్రికలూ, ప్రఖ్యాతసాహితీవరులూ ప్రశంసించిన

ఉత్తమ గ్రంథాలు

1 వంశప్రణయం హాస్యంతో, వ్యంగ్యంతో నిండిన వదితలూ, గల్పికలూ. రచన పూషా. వెల 0-50 న. పై.

2 పారిజాతం : కథల సంపుటి కథకులు దాగంటి సోమయాజులు; రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి; వంతుల శ్రీరామ శాస్త్రి; పురాణం సుబ్రహ్మణ్యశర్మ; బొమ్మిరెడ్డి పల్లి సూర్యారావు, హితశ్రీ; పూషా. అంగర వేంకట కృష్ణారావు, ఇద్యాపురపు జగన్నాథరావు; తురంగి వేంకట రావు; పూసపాటి కృష్ణంరాజు వెల రు 1-25 న. పై.

3 తెరమెరుగులు (నాటికల సంపుటి) కుక్కపిల్ల దొరికింది (రావికొండలరావు); దొంగ (బోడుకూరి పాండురంగరావు); తెల్లవారింది (హితశ్రీ); తెరమరుగు పిడుగు (కొండముది శ్రీరామచంద్రమూర్తి); ఫలిత ప్రత్యేకం (అంగర సూర్యారావు). వెల రు 1-50 న. పై.

శోభా ప్రచురణలు, విజయనగరం సిటీ

గ్రంథవిమర్శనము

యజుర్వేదభాష్యము

[ప్రథమాధ్యాయము]

అనువాదకులు: ఆచార్యగార్లు. ప్రతులకు: అక్కి కేశవార్యశాస్త్రి 8-5-1008 నారాయణగూడ, హైదరాబాదు, ఆంధ్ర వె॥ రెండురూపాయలు

ఆర్యసమాజప్రవర్తకులు మహర్షి దయానంద సర స్వతి సంస్కృతంలో రచించిన యజుర్వేద భాష్యాని కీ ఆంధ్రానువాదము అనువాదకులీ గ్రంథంలో మూల సంస్కృతభాష్యంకూడా ముద్రించారు.

దయానందసరస్వతి యజుర్వేద మంత్రా లకు పదక్రమము, ప్రతిపదార్థము, అన్వయము రచించి, ఆయామంత్రాలకు ప్రత్యేకంగా ఋషులను దేవతలను కూడా పేర్కొన్నారు అంతేకాక ప్రతి పదానికీచందస్సు,షడ్జాది స్వరాలు కూడా నిర్దేశించారు.

పాశ్చాత్య సంస్కృత విద్వాంసులలో చాలా మంది వైదికమంత్రాలకు, దేవతలకు, సంప్రదాయా లకు కేవలం భౌతికార్థాలే ప్రతిపాదించారు పూర్వ కవాయ్య లాదిమమానవులే, ప్రాకృతికములయిన మెరు పులు, మేఘాలు వృష్టివ్యాది సంబంధాలు మొదలయి నవి పరిశీలించి పరమాశ్చర్యయుక్తులై ఆయా వైదిక మంత్రాల రచన కుపక్రమించారనీ వారభిప్రాయ పడ్డారు. వారిది కేవలం చారిత్రిక పరిణామదృష్టి. నేటిని ఆర్షిక భౌతికవాదులు, హేతువాదులుకూడా ఈ విష యంలో ఇంచుమించుగా ఇదే దృక్పథం అవలం బిస్తున్నారు

ఘన సాంప్రదాయికమైన వైదికభాష్య దృష్టి పై దానితో ఏకీభవించదు. ఆయా దేవతలు భౌతిక స్వరూపాలుకాక్కా నానారూపాల శక్తులనీ, దివ్యులనీ ప్రాచీను లభిప్రాయపడుతున్నారు. ఈ విషయంలో వీరిది ముఖ్యంగా ఆధ్యాత్మిక దృక్పథం.

దయానంద సరస్వతి ఆర్యసమాజ ప్రవర్తకులని అనుకున్నాము. అందుచేత వారి వేదభాష్యంలో మంత్రాల కక్కడక్కడ అవినవమైన దృక్పథం గోచ రించడం సహజం. అయితే అంతమాత్రంచేత ఆయనప్రతి వేదమంత్రానికీ ప్రత్యేక దృక్పథాని కనుగు ణంగా అర్థం చేస్తున్నారని భావించ నక్కర లేదు. వీరి భాష్యంలో ప్రతిపదార్థ వివరణము చాలా వరకు సాంప్రదాయికమార్గమే అనుసరిస్తున్నది.

ఆంధ్రానువాదకులు మూలంలో ప్రతిపదానికీ లేట తెనుగుమాటలతో వివరణాలు, వ్యాఖ్యానాలు రచించారు. వీరి అనువాదం సంస్కృతభాష్యం అర్థం చేసుకోడానికే కాక, వైదికమంత్రాల అవగాహ నకుకూడా చాలా సహాయం కలిగిస్తున్నది

ఘన సంస్కృత విద్వాంసులలోనే వేదార్థం వివ రించగలవారిని వేళ్ళమీద లెక్క పెట్టవచ్చును తెనుగులో వేదార్థం వ్యాఖ్యానించే గ్రంథాలు, చాలా స్వల్పం గాను అసమగ్రంగాను ఉన్నాయి. ఎవరో ఒకరిద్దరు ఈ విషయమై కొంత ప్రయత్నించారు గాని వారి కృషి కొనసాగటం లేదు

దయానందుని యజుర్వేద భాష్యమంతా ప్రస్తుత సంపుటంగాక పలు సంపుటాలలో పాఠకులకు అందించ దలచినట్లు ప్రకాశకులు తెలియజేస్తున్నారు.

వీరి కృషి తెలుగునాట అప్రాయమైనట్టి వైదిక విజ్ఞానాభివృద్ధికి చాలావరకు సహాయ్యకారి కాగలదని ఆశిస్తున్నాము వైదిక విజ్ఞానాభిమానులు పరి శీలింపదగిన గ్రంథమిది. 'శాస్త్రి'

త్రివేణి

[పద్యకావ్య సంపుటి]

ప్రతులకు: శ్రీ గౌతమీ గ్రంథమాల శ్రీకృష్ణారామాపురము. ఉల్లిపాలెం పోస్టు, దివితాలూకా కృష్ణాజిల్లా వెల తెలియదు

దీనిలో మూడు కావ్యాలున్నాయి. మొదటిది శ్రీ పల్లావ చక్రవర్తుల కృష్ణమాచార్యులుగారు రచించిన శ్రీ కోకోపదర్శనము. రెండవది శ్రీ తి వ. వం. వ. తిరువేంకటాచార్యులుగారు రచించిన శ్రీ పరాంకుశ శతకము. మూడవది శ్రీ పల్లావచక్రవర్తుల వేంకట

గ్రంథ విమర్శనము

రాఘవాచార్యులుగారు రచించిన 'శఠకోప గీతా మృతము.

నమ్మాళ్వారనే శఠకోపయతీంద్రులు సుప్రసిద్ధులైనారు. ఆయన చరిత్రమే శఠకోపచారిత్రము. ఈ సంగ్రహకావ్యం రచించిన శ్రీ కృష్ణమాచార్యులు గారి కవితాశైలి ధారాళంగా సాగిపోతున్నది. ఒక్కొక్క చోట చిన్న కథనం కథాముఖంగానైన ఉదాత్తతతో చక్కని ధోరణిలో సాగిపోతున్నది. మధురకవి, పరాంకుశునికి ప్రణమిల్లి విన్నవించిన ఈ క్రింది ఘట్టం దీనికి తార్కాణం

'ధీవధనముంగు ప్రగి రోటు
బాయటకున్ గతితోప కట్టె హా
ఓక మగియున్న మాన్యక జని
ప్రకరమ్ము కను గ్రహింపగా
వకతరంగమ్ము గాంచిన వహోవహా!
నీ వన పంకజ ద్వయం
బవ్రుదల వాల్చగా దన కృపా
మృతధన్యతనుం బొనర్చవా!
'కెట్టన నిగుపదమ్ములు
బట్టితి నాచార్య! యింక నె విదరణిన్
బుట్టుట గిట్టుటనా వెవి
నుష్టదలిపి -స్ను చేటుకోగదె కాగాన్'

ఈ శఠకోపయతీంద్రునికే పరాంకుశులని, వకుళాభరణులని, ప్రసిద్ధ నామధేయా లేర్పడ్డాయి

శ్రీ తిరువేంకటాచార్యులుగారు పరాంకుశమునిని సంబోధిస్తూ రచించిన శతకమే పరాంకుశ శతకము ఈ శతకంలో అక్కడక్కడ కొన్ని పద్యాలలో సహజమైన భక్తిభావము, మాధుర్యము ముద్దుగొలుపుతున్నాయి కవికిగల ద్రావిడ వేద భిజ్ఞానిక, వైష్ణవ ప్రపత్తికి కవితా ధోరణికి ఈ క్రింది పద్యాలు ఉదాహరణంగా ఇవ్వవచ్చును

'భావమున లోపలన్ ద్రవిడ
భావము, లోకులంగు విరులన్,
సేవకయామునున్ మర , తేను
లంగున నిత్యగామలున్,
దోషములంగు భాగవత
మానస పెంపెక్కు చంద్రుడా నా
న్యాతో ప్రవగ! రమ్య వాగ్వైభవ
భూషణతోషణ! శ్రీ పరాంకుశా!

'ద్రావిడ వేద పాల మనరంబుగ
వాల్చిన మిమ్ము గర్భమం
దె నవితా మతిల్లి ధరి
యించెను ఆనాడు భాగ్యమెట్టిదో!
దేవవియంత్ర్యమాత, వసు
దేవుని పత్నియు, కోసలాత్మజ దా
శ్రీ నరపుత్రి యోమాటను
దీటగునంగును శ్రీ పరాంకుశా!'

నమ్మాళ్వారు రచించిన 'తిరువాయ్ మొళి'కి శ్రీ వల్లాన్ చక్రవర్తుల వెంకట రాఘవాచార్యులు గారు పద్యానువాదం రచించి, అది 1942 లో పుస్తకరూపంలో ప్రకటించారు. ఆ గ్రంథంలో కొన్ని పద్యాలేర్చి కూర్చి ప్రస్తుత 'శఠకోప గీతామృతం'లో చేర్చారు. ఒక శఠకోప సూక్తికి వీరి అనువాదం ఇది:

"మతి; మతులారా! ముక్తిగల
గానవఫలమ్ము తెలిసి కొంచు కొం
తీత నవమెంతికి దానవళ సిద్ధి
మాదంతికి మాదిన్న వాస్త్ర సం
గతిమునకి గతిన్న మాళి మున
కొంకుమతింప, దనంతవారి కే
నీ తెలిపి జన్మపాకములణంచి
స్వకీయుల గోష్ఠి చేరుమన్"

'శాస్త్రి'

సంగ్రహ కథాసరిత్సాగరము

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రకాశకులు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్ 4, మలికేశ్వర స్వామి కోయిల్ వీధి, లింగిచెట్టివీధి మదరాసు-1 వెల: రూపాయిన్నర

ఆంధ్ర సాహిత్యాన చక్రవర్తుల కాలంలో అవత రించి గుణాఢ్యుని పైశాచీప్రాకృత బృహత్కథ భారత భాగవత రామాయణాలవలె సంస్కృతి వాఙ్మయాభివృద్ధికి ఒక పెన్నిధి అయింది

కాని ఆ గ్రంథం మన కిప్పుడు దొరకవం లేదు. అయితే దానికి, మూడు సంస్కృతానువాదాలు మాత్రం లభిస్తున్నాయి. వాటిలో సోమదేవుని కథా

సంస్కృతం బహుళ ప్రచారం పొంది బాగా ప్రసిద్ధి కెక్కింది.

శ్రీమాన్ మహామహోపాధ్యాయ వేదం వెంకట రాయశాస్త్రి 1880 లో నే తెలుగులో ఒక గ్రాంథిక నాటకానువాదం రచించారు. అభినవ నట రచన కోసం వీరి పోషకులైన తెలుగువారి ప్రసిద్ధి పొందింది ప్రస్తుత గ్రంథం వారి పౌత్రులయిన వేదం వెంకటరాయశాస్త్రిగారు రచించారు.

దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణసంస్థ వారి సాహాయ్యంతో వీరి ఇది ప్రచురించారు.

తిరు కౌశికారి గ్రంథంలోని గాథలే స్వీకరించి ఆయా ఘట్టాలలో ఉన్న వర్ణనలు కొంచెంగా తగ్గించి కావ్య సంగ్రహ కథాసరిత్సాగరం సంతరించారు వీరి రచనలో కేవలం స్వేచ్ఛగా మూలసంస్కృత గ్రంథంలో ఒక మహా గాథలోనే అనేక కథ లిమిడి ఉంటాయి అందుచేత ఇటువంటి చిన్న పుస్తకంలో ఇది కేవలం స్వతంత్ర కథలుగా రూపొందించడం తప్పనిసరి. అందుచేత వీటి సమాజస్వరూపాన్ని కోల్పోయాయని లోపం కనబడ వచ్చును. కాని పాఠకుల కవి స్వతంత్ర కథలుగానే స్ఫురిస్తాయి.

దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణ సంస్థవారు కథ గ్రంథాలు అత్యంత సుందరమైన పాఠ్యగ్రంథాల కందించ దలచినట్లు సంకల్పించారు అయితే రచయిత కథాకథనానికి మూలగ్రంథంలోని గ్రాంథిక భాషే ఎన్నుకొన్నారు దానివల్ల వినోదించటానికి సరిపోని పాఠ్య పోతున్నది.

కాని వ్యావహారికంలో ఈ కథనం సాగి ఉంటే స్వతంత్రకథాసంగ్రహంగా రూపొందిన ఈ చిన్న పుస్తకం పాఠకు లందరికీ ఇంకా అందుబాటులోకి వచ్చి ఉండేది.

ముఖచిత్రము పుస్తక స్వరూపము చక్కగా ఉన్నాయి దీని ప్రకటనకు తోడ్పడిన దక్షిణభాషా పుస్తక ప్రచురణ సంస్థ అధికారాలభించిందనీయాలు మున ప్రాచీన భారతీయ కథా సాహిత్య ప్రచురణకు ప్రోత్సాహంగా తోడ్పడగలరని ఆశిస్తున్నాను.

'శాస్త్రి'

గ్రంథ స్వీకారం

బొమ్మలు చెప్పిన భూగోళం

రచన శ్రీ శైలం. ధనాజీ పబ్లిషింగ్ హౌస్, విజయవాడ. వెల : 75 నయా పైసలు.

జన వాక్యం

జలధి శేవ కౌశిక్యా కాసాం ప్రకటలకు : రచయిత కొండయ్య గౌడ్ వరదపేట, ఏలూరు, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా అయాలల్గతం.

చిక్కుల గుర్రమునకు కక్కుల కళ్ళెము.

శ్రీ కె. యస్ ఆచార్య ప్రకాశకులు సత్యాశీ హిత సంఘము. కుందేరు. కృష్ణాజిల్లా. వెల : 25 నయా పైసలు.

Printed & Published For Nageswara Rao Estates (Private) Ltd., by S. Radhakrishna, at The Andhra Patrika Press, 6 & 7, Thambu Chetty Street, Madras—1. Editor. S. Sambhu Prasad